[illegible] astloge

Petri de Sim[illegible]

754.

Rupertus de Orbe Saeterarū

item Tractatus brevis Astrologiæ

[P]rimum capitulum est de ratione celi et stellarum et qualiter operantur in hoc seculo. [S]ecundum est de diuersitate uestigii operis stellarum in plagis terre. [Tertium] de signis [illegible] eorum [illegible] que sunt ex eis fixa uel mobilia, diurna uel nocturna. [Quartum] de inuentione annorum. [Quintum] in eclipsi lune [in] singulis signis. [Sextum] est in mundo ex coniunctione planetarum in singulis signis. [Septimum] in eclipsi solis in signis. [Octauum] in coniunctione planetarum [illegible]. [Nonum] in coniunctione planetarum altiorum. [Decimum] in significatione [illegible]. [Undecimum] in coniunctione media. [Duodecimum] est in coniunctione [illegible].

[D]ixit Messehallah quod Deus altissimus [illegible] fecit terram ad similitudinem spere, et fecit circulum altiorem [illegible] eam uolubilem, et posuit terram fixam [illegible] in medio celi [illegible] ad dextram [illegible] ad sinistram [illegible] et posuit [illegible] mobilia et fecit ea mouentia per motum [illegible] planetarum, capud et caudam draconis [illegible] uirtutes stelle [illegible] uirtutes planetarum in operibus [illegible] naturis.

[S]imile est ergo opus planetarum in hoc mundo lapidi magneti et ferro, quia sic [illegible] lapis ferrum [illegible] longitudine [illegible] mouetur [illegible] efficiuntur a motu planetarum. Et [illegible] motum quatinus nullum fortuna seu impedimentum [illegible] ex motibus planetarum in operibus eorum. [illegible] maxima significatio est diuersitas [illegible] quod uidentur quidam [illegible] fortuna et infortuna [illegible] uoluntate et arbitrio eorum [illegible] fortunate uel infortunate [illegible] et hoc totum mundi [illegible] opus planetarum et eorum fortuna atque infortunia.

[S]cito quod sic planetis [illegible] diuisum [illegible] climata [illegible] climatibus [illegible] fortune et [illegible] in malo climate [illegible] ordinibus [illegible] intellige [illegible] climata atque regionum [illegible] regio [illegible] calor [illegible] frigus [illegible] planetarum [illegible] temperat [illegible] significabitur [illegible] climatum et regionum [illegible]. Et scito quod [illegible] quod dignum [illegible] eclipsis [illegible] signis intellige [illegible] signorum. Et quod [illegible] ex regionibus [illegible] in libris [illegible] sed [illegible] breuiter [illegible] cum Dei auxilio.

[S]igna sunt xii. In unoquoque signo sunt 30 gradus et in unoquoque gradu 60 minuta et in unoquoque minuto 60 secunda [illegible] et hec sunt nomina eorum: aries, taurus, [illegible]. [illegible] signa [illegible] ignea: aries, leo et sagittarius; terrea: taurus, uirgo, capricornus; aerea: gemini, libra et aquarius; aquatica: cancer, scorpio et pisces. Et [illegible] quod omnia [illegible] sunt masculina [illegible] feminina [illegible] masculina [illegible] diurna, feminina [illegible] nocturna. Signorum [illegible] mobilia [illegible] aries, cancer, libra et capricornus; et [illegible] fixa [illegible] taurus, leo, scorpio et aquarius; et [illegible] bicorporea [illegible] in quibus [illegible] in duo [illegible] gemini, uirgo, sagittarius et pisces. Hec sunt [illegible] eorum.......

[S]i uis [illegible] scire [illegible] accidit in mundo de pluuiis [illegible] [illegible] ascendens [illegible] solis [illegible] arietis [illegible] planetarum [illegible] eorum [illegible] fortunatum [illegible] si [illegible] malus [illegible] impeditus [illegible] talem [illegible] anni [illegible] Et scito quod cum [illegible] in signis aqueis [illegible] significabitur [illegible] pluuias [illegible] in signis igneis significabit multitudinem caloris [illegible] multitudinem [illegible] significabitur [illegible] significabit [illegible] frigoris et [illegible] caloris. Scito quod cum [illegible] aspexerit

eas fortunam, significabunt multitudinem generationis et destructionem mundi [illegible] cum sunt [illegible] domini [illegible] et sunt [illegible] significabit [illegible] pestilentias. Et scito quod [illegible] in signis igneis. Intellige [illegible] secundum [illegible] uolunt.

[D]ixit Messehallah: Cum uolueris [illegible] scire [illegible] res corruptibiles mundi, scito [illegible] planetarum [illegible] [illegible] Que si fuerint [illegible] significabunt calorem in estate et in hieme frigus [illegible]. Et si fuerint [illegible] coniunctio planetarum [illegible] in signis aqueis significat [illegible] pluuias [illegible] corruptionem [illegible] pluuias [illegible] multitudinem [illegible] in estate [illegible] quod non erratis [illegible] planete [illegible] Scito quod [illegible] solem. Scito quod [illegible] regionum significabunt [illegible] sterilitatem. [illegible] significabunt multitudinem pluuiarum [illegible] propinquitatem [illegible] in signis [illegible] [illegible] mundi [illegible]. Scito quod planete [illegible] orientales significabunt [illegible] occidentales multitudinem pluuiorum in hieme [illegible] in estate. Et similiter [illegible] significat [illegible] in hieme [illegible] in estate.

[P]reterea considerare eclipses [illegible] lunares [illegible] solares [illegible] medie eclipsis [illegible] significabit impedimentum et destructionem. Si uero fuerit fortuna significabit aptationem. Et scito quod eclipsis lune [illegible] in signis [illegible] frigoris [illegible] pluuiarum [illegible] significabit temperamentum aeris. Et intellige [illegible] fortune aspexerit [illegible] luna [illegible] significabit [illegible] bonum [illegible]....

[S]cito quod eclipsis solis non potest [illegible] significet [illegible] accidens [illegible] eclipsis [illegible] solis et lune [illegible] quidem eorum que accidunt in eclipsi solis [illegible] eclipsis [illegible] significabit [illegible] regum [illegible] signis igneis [illegible] significabit multitudinem pluuiarum [illegible]. Intellige quod fortune cum aspexerint [illegible] malum [illegible] cum aspexerint [illegible] formam. Scito quod sol uel luna cum fuerint [illegible] significabit [illegible] uel [illegible] in signum [illegible] non aspexerint fortune......

[D]ixit Messahallah: coniunctio planetarum significat [illegible] mundi [illegible] regum [illegible] coniunctionis planetarum [illegible] fortune [illegible] coniunctionis [illegible] significabit [illegible] in aliquo signorum significat [illegible] multitudinem [illegible] eodem signo [illegible] coniunctio in signis aqueis significabit [illegible] planetarum pluuiarum [illegible] coniunctio [illegible] in signis femininis significat pestilentias [illegible]. Et scito quod coniunctiones eclipsium [illegible] cum fuerint in signis fixis significabunt [illegible] Et si fuerint in signis mobilibus significabit [illegible] paucitatem [illegible] Si uero fuerint in signis communibus significabit medietatem mali [illegible] de bono.

[S]cito quod res maxime atque mirande accidunt ex coniunctione planetarum [illegible] cum coniuncti fuerint ipsi tres in uno [illegible] aspexerit eos sol significabit [illegible] regnorum [illegible] fortiores [illegible] signa eorum [illegible] coniunctio eorum [illegible] que significant [illegible] destructionem quorundam climatum.

et in exaltat. et maxime si auxiliatus fuerit eis aliquis planetarum. Et sciat quod fortior eorum est significatior quem si fuerit fortuna significabit fortunam. et si fuerit malus significabit malum et tribulationem. Intellige quod hii planete cum coniuncti fuerint in exaltationibus eorum significabunt bonum et aptationem temporis et multitudinem commotionis bellorum et destructionem inimicorum. Si vero coniuncti fuerint in casibus suis significabunt detrimentum et siccitatem et sterilitatem terre atque famem si non sit fortuna. Et nosce quod si coniuncti fuerint in signo igneo significabunt siccitatem et terre sterilitatem et in signo aquatico plurime multitudinem. In aereo fortitudinem significabit ventorum. In terreo sterilitatem frigoris atque detrimentum. Et cum coniuncti fuerint in signis in aliis significabit detrimentum animalium mediocrum. Hec de fortunis.

Item messalla quod res principales accidant a que

maiori que est coniunctio planetarum superiorum. Sed sunt huius planetis teri oribus alie coniunctiones quarum significantes accidentia res. Coniunctione namque saturni et iovis est que maxima. et hec significat accidentia que fiunt in tempore. Scia autem eas habentur aspiciendo ascendentem et planetas coniunctiones eorum et quod dominus in signo. quod si fuerit fortuna significabit bonum et aptationem temporis. et si fuerit malus detrimentum et siccitatem et terre sterilitatem atque fru etas. Secundo quod iuppiter fuerit fortior saturno significabit bonum in omne illa. Si vero saturnus fuerit significabit detrimentum et tribulationem. Et tertio quod coniunctio eorum in signis igneis et aereis significat siccitatem et terre sterilitatem et non et longitudinem. et in aquatis destitutionem leviorum et famem. In aquaticis significabit multitudinem pluviarum et pestilentie et conditionem quod fuerit impeditus. Si dominus fuerit fortunam significat augmentationem bonorum motionibus eorum significatis et mali diminutionem. Item sciat quod maior eorum fuerit in aliquo angulorum et in anguli medii celi significabit apparitionem regis vel prophete ex parte eiusdem signi. Sed si fuerit ipsum signum fortunatum et dominus eius bonum significabit bonum et triumphum atque donationem. Si vero fuerit impeditum et dominus significabit eius tristitiam atque detectionem rerum et metuenda per annos eiusdem coniunctionis quos alibi commemoravimus....

Coniunctio media est que martis et saturni. et hec significat accidentia bellorum et generationem contrarietates. Cumque volueris scire eadem accidentia. scito dominationem in signo coniunctionis. quia si fuerit fortuna significabit augmentationem et aptationem. et si fuerit malus significat malum et impedimentum. Sciat et quod que eorum in signis hominum significat multitudinem in tumultum eorum. et eorum in aliquo angulorum significat contrarium diversum. ut regum et generationem multitudinem. et durabit res donec coniungatur alia vice. Et coniunctio eorum in signis igneis significat siccitatem et terre sterilitatem. et in aereis ventorum. In aquaticis multitudinem pluviarum. In terreis gelu nivem et frigoris multitudinem. Sciat et quod fortune cum aspexerint minuent malum et mala augebunt. Contra eadem necessariam et tunc venient sicut volunt.

Coniunctio minor est coniunctio iovis et martis et hec significat accidentia que fiunt ex pluvias ventis et corruptionem aeris atque generationem. Sed si inveneris in eorum coniunctione fortunam significabit fortunam et si malus malum. Et scito quod iuppiter et mars ascendens coniuncti fuerint in ascendente anni vel in aliquo angulorum eius significabit commotionem et diversitatem regum si non aspexerint fortune. Scito et quod quando coniuncti fuerint fortuna cum malo aspiciebit non fortior eorum. Et cum coniunctum fuerit malum malo significabit malum si non hic quod fuerit coniunctio sit fortuna. Sed intellige quia hec est ultima eorum que exposuimus in hoc libro......................

Inc ut de suis pruden... | qui et nota ut pruden... | qualiter medi posset ... ibi ...
... plus non ... de ... solet ... pruden...

De predicamento relationis consequenter dicendum. Quod sint res predicamenti relationis
quod sint res huius generis per se, patet autem ex negatione generis per se
quoniam est cum in aliis generibus consideratur et ex respectu et absoluto opponuntur et respectu et absoluto.
ipsi enim respectui sunt res absolute et se tradite. Constat res huius generis non
esse in ipsis respectibus et rebus aliorum generum. Sed quia formam respectus induunt
scilicet hoc contingit quod res huius generis per se sunt relationes vel relata. Et dico quod re-
lativa quorum nomina imponuntur rebus aliorum generum sed a respectibus quos habent
ut sit res alterius generis in cuius non est ipso respectu nisi a quo. Differunt autem relatio-
nes et relata per abstractionem et concretionem ut similitudo et simile. Sed cum
tamen relationis quod relata hic sunt per se, tamen relata per relationes. Et ideo relationes
dicuntur per se esse res huius generis, relata autem per se sed non primo. Huic tamen opponi-
tur dictum Aristotelis in .4. methaphisice dicentis quod ea que sunt in relatione sunt relata per
accidens ut similitudo est relatio qua simile. Sed non obstat. Constat enim quod ibi conce-
loquitur de hoc genere consideratione faciunt ad naturam correlationis
que sic coniuncta sunt ad invicem relata bina et bina mutuo sese
respicientia. Talia autem non sunt ipse relationes sed relata. Non enim paternitas est
filiatio vel filii paternitas sed patris paternitas. Sed filiatio est filii et non
patris paternitas. Sed pater ad filium dicitur et filius ad patrem. Ipsa vero relatio que
illius relatio sit relata tamen non est in per concretionem cum ... Sed dico relata ut
respiciat correlatum relationem cuiusque cuius sit. Et sic relatio est relata per accidens.
Et hoc dicitur in libro Aristotelis scilicet quod relatio non sit ad aliquid ut relata. Quia est in relato
ut tamen et magis per se in genere relationis est ipsa relatio que ipsum relatum ut
dictum. Unde non repugnant hii duo sermones relatio vere est in hoc genere
quam relatum et relatio non est relata nisi per relatum. Quomodo nominantur res predicamenti relationis
Ex his soluitur alia questio que solet queri scilicet qualiter nominantur
res huius generis scilicet utrum per abstractionem vel concretionem. Dicendum enim quod
sunt per se huius generis per abstractionem ut relatio. Quod autem per se et non primo per con-
cretionem nominantur sunt ut relativum vel per circumlocutionem ut ad aliquid. Tamen
communis usus loquendi de hiis rebus ab initio et nunc optinuit magis no-
minationem in concreto. Quia facit simpliciter consideratio ad correlationem ut di-
ctum quod non est inter ipsas relationes sed inter relata. Quod sit generalissimum huius predicamenti et quomodo nominandum
Deinde querendum de generalissimo huius generis. Oportet enim quod sit
unum ex natura generis uniuscuiusque aliter essent duo genera et plura quam
x generalissima. Difficile tamen videtur reperire unum omnibus commune in hoc
genere propter naturam correlationis que est in rebus huius generis. Si enim dicatur quod relatio est
generalissimum et relatio sic facit respectum inter duo. Essent igitur ut videtur duo corre-
lativa et esset per consequens due relationes. Et primo si ponatur quod relatum vel
quod relatum dicitur aliud est correlativum sicut relatum et sic idem quod prius. Si ad aliquid
dicatur adhuc quia dicitur ad aliquid est relatum. Sed adhuc quod generalissimum est omnium di-
minutissimum quod est in suo genere maxime ens in potentia minime in actu et
ideo in unum quod est in omnibus huius generis speciebus et individuis existentibus in potentia
ad illa omnia. Sed quod tale est generalissimum in eius per dictorum assumptionem
facit species. Hoc autem est hoc ipsum relatio. Aliorum relatum vel ad aliquid sed quod diversi-
mode sumuntur res per se entes in hoc genere ut dictum est. Omnium oppositorum quod
enim relatio facit respectum unius ad alterum verum est de relatione que actualis re-
latio est. Sed non de possibili relatione. Eodem modo dicitur quod relatum vel ad aliquid habet corre-
lativum si sit actualiter tale. Sed de possibili relatione que importatur per nomen
relativi vel ad aliquid sed quod est nomen generalissimi non est hoc verum. Actualis re-
latio illa correlatio plene non est nisi quantum ad species et individua descendat. Unde
sicut in predicamento substantie bene dicitur de generalissimo quod illud est substantia non tamen

possibilis actualis substantia sed possibilis. Et aliorum similiter est loquendo. Et sic in hoc predica-
mento quod ad aliquid est ad aliquid ut relatum est relatum. Divisio huius predicamenti per
Sequitur de divisione huius generis differentias et alienas species usque ad athoma.
ut videamus quomodo faciamus hic species et diffinitiones sicut in ali-
is generibus. Et tenendum quod res huius generis non sunt nisi respectus aliquarum rerum
et consideratione aliarum rerum et diversitas earum habitudines adinvicem. Hec
generis divisio est hoc modo. Quedam relata aut habent et ponunt certe
correlata aut non habent nisi accidentaliter. Si habent talia correlativa aut
determinant in aliquod genus rerum aut non determinant. Si determinant aut
substantiam aut quantitatem aut qualitatem aut potentias actuales et pas-
sivas que in motu procedunt. Si substantiam aut respiciunt se se
sibi per convenientiam et sunt eadem et relatio eorum identitas. Aut per differen-
tiam et sunt diversa et relatio diversitas et dicuntur correlativa nomine
et diffinitione. Si per quantitatem aut respiciunt se se quantitatem per
convenientiam et sunt equalia et relatio equalitas aut per differentiam et sunt
inequalia et relatio inequalitas. Inequale autem aut est maius sive excedens
aut minus sive excessum et hec continent totum et partem. Si sit exce-
dens aut determinate aut indeterminate. Si indeterminate dicitur in nu-
meris multiplex et in continuis magnum. Si determinate sive in continuis
sive discretis nominantur eodem modo quo in usu mathematicorum multiplex eadem
et ideo nominantur sunt excedentia. Excedens enim quantitatem determinatam
aut excedit totam et dicitur multiplex aut partem et dicitur superparticularis aut par-
tibus et dicitur superpartiens aut toto et parte et dicitur multiplex superparticularis aut toto et
partibus et dicitur multiplex superpartiens. Et horum unumquodque habet infinitas species.
Excedens enim toto aut semel et continet bis et dicitur duplex vel duplum
aut ter et dicitur triplex vel triplum et sic in infinitum. Sic excedens par-
te et dico parte aliquota aut excedit medietate et sesquialterum aut
tertia parte et dicitur sesquitertium aut quarta et dicitur sesquiquartum et sic
in infinitum. Sic excedens partibus aut excedit duabus partibus et dicitur superbiparti-
ens aut tribus et dicitur supertripartiens et sic in infinitum. Et item superbipartiens
est superbipartiens tertias vel quartas vel quintas et sic in infinitum. Et supertri-
partiens potest esse supertripartiens quartas vel quintas vel sextas et sic in infini-
tum et sic de aliis superpartiens infinitis. Potest enim partium omnis pre-
que a maiori numero denominatur quam ipsum partiens et solas ut bipar-
tiens non potest bipartiri medietates quia continet totum et esset triplum non multi-
plex sed potest bipartiri tertias et quartas et deinceps id est excedere in duabus
tertiis vel duabus quartis et sic deinceps. Et tamen hoc est quod in partibus quod
est numerus denominans et denominatur quia totum constituunt ut due
medietates tres tertie quatuor quarte. Quando autem maior numerus deno-
minat minorem continet plus integro ut tres medietates quatuor
tertie et cetera. Si autem minor maiorem continet minus integro ut due
tertie tres quarte et cetera. Sic est et superpartiens in omnibus suis speciebus excedit
minori quam toto. Oportet quod ipsum partiens denominat partes quas partitur
maiori numero quam ipsum partiens sit ut bipartiens sic tripartiens terti-
as vel quartas et sic de aliis. Non autem partiens medietates. Deinde excedens to-
to et parte vel toto et partibus recipit divisionem in infinitum per compositionem
nominum specierum multiplicis et superparticularis et superpartientis et ideo non oportet hoc
amplius prosequi. Si autem sit inequale excessum aut indeterminate aut
determinate. Si indeterminate aut in discretis et dicitur paucum aut
in continuis et dicitur parvum. Si determinate sive sit in discretis sive in

continuis eadem sunt nomina. et sunt in totidem speciebus quot sunt et species excedentes ex-
cedentis. et nomina earum sumuntur per compositionem sub prepositam nominibus
specierum excedentium. sic. submultiplex. subduplum. et sic sub superparticulare vel sub-
sesquialterum etc. et sic sub superpartiens sub superbipartiens. et sic in omnibus. Sic et
relativa denominantur in quantitate aut per convenientiam se respiciunt et sunt similia
aut per disconvenientiam et sunt dissimilia. Si denominantur in potentiis activis et
passivis aut in voluntariis. sese respiciunt per convenientiam et in
genere inveniuntur socii. amici coniuges et huiusmodi. aut per disconvenientiam et
in hoc genere sunt artifex artificiatum. dominus servus. [illegible]
tur. Si in naturalibus tot modis sunt correlativa quot modis est ac-
tio et passio. naturalis quidem scilicet in loco prius motivum in loco et mo-
tum. quoniam hic movet et hic movetur. In quantitate prius augmentativum et augmenta-
tum quoniam hic auget et hic augetur. In qualitate penes alterativum et altera-
tum quoniam hic alterat et hic alteratur. In substantia penes generativum et generabile. quoniam hic generat
et hic generatur. In quibus eadem ista quia relativa causa et causatum. principium et
principiatum. efficiens et effectus et huiusmodi. Similia autem relativa in hiis ut
multis sunt nominata. exceptis quibusdam radicatis supra potentias acti-
vas et passivas in substantia. vel talia per se sunt dicta. Correlativa in ac-
tivis et passivis in substantia. aut sunt in inanimatis et hec non sunt nominata
relatorum. non forte eadem que prius. ut generans generatum. aut in animatis
et hec aut in rationalibus aut in irrationalibus. si in irrationalibus
aut respiciunt se per convenientiam et non habent nomina communia. aut per
distinctionem et habent nomina communia in illis et in rationalibus. ut pater
proles. si in rationalibus aut per convenientiam se respiciunt cum sunt fratres so-
rores. aut per disconvenientiam cum sunt pater filius. mater filia. Et sic ut puto
congrue accipitur divisio relatorum denominatorum in genere. cum utrumque cor-
relatorum esse dicatur ad aliquid. Quod autem non deficiat genus dicitur aut
respiciunt se res eiusdem generis aut indifferentes res eiusdem generis vel
diversi. si eiusdem generis aut respiciunt se se per convenientiam aut per ordinem.
Si per convenientiam aut rerum ipsarum et hec sunt similes et species [illegible]
aut ordinis et hec est comparatio. si per ordinem aut rerum ipsarum et huiusmodi
est differens. aut ordinis et hec sunt [illegible] et ista sunt in omni
genere correlativa. et sic se habent quod in quolibet genere est unum et alterum correlativa.
latia. quod huiusmodi utrumque consimilia indifferentes cadentia in uno genere
vel diversis. non possunt esse nisi per ordinem et hec per convenientiam et est similitudo.
aut per disconvenientiam et sic [illegible] et posterius. Correlativa que maxime utrumque cum
[illegible] est sibi referuntur. quia una aliqua res extendi [illegible] a termino ad ter-
minum. igitur in mutuo sese respiciant. unde quoniam sunt res diversorum
diversorum generum. ut substantia et accidens non possunt sese mutuo res-
picere utrumque esse. non forte ratione ordinis unius quod est in illis. Cor-
relativa que quorum unum essentialiter et reliquum accidentaliter referuntur. aut
eadem in rebus rationis. et huiusmodi forte est negatio ad negatum alterius ad af-
firmatum. aut in rebus [illegible] et talia aut denominantur a ge-
nere aut non denominantur. si denominantur aut substantiam et sic materia ad for-
mam dicitur. aut [illegible] et sic mensura ad mensurabile. et sic secundum an
potentiam activam et passivam et sic potentia ad actum et sub hoc continentur for-
te sensus et sensibile. intellectus et intelligibile. si non denominantur a genere unum
aut respiciunt quod utrumque genus cum sit idem et sic prima ad primam. aut
diversum genus sit et sic accidens ad substantiam et in hoc genere sunt dicta
et huiusmodi. aut respiciunt indifferentes idem genus vel diversum et

sic vel respectus ad terminum. Sed ut estimo probabilius sumitur pro hoc genere dicto.
Et ex hac ratione solvitur quod solet queri de situ et positione et apparentia
an sint species huius generis. Sunt enim species ordinis vel rei eiusdem generis ut patet ex
predictis. sed non sunt per se species huius generis. De modo diffiniendi res predicamenti relati- p
onis. Et ex dictis patet quod solet queri de diffinitione relatorum. Sicut enim nis.
Postquam vult diffinire relativum sumat genus cum suis differentiis
et faciet verum diffinitionem in hoc genere sicut in aliis. verbi gratia. Relatio est equali-
tas relatio fundata in substantia penes convenientiam ad aliam substantiam. Relatio
dissimilitudinis relatio fundata in substantia penes disconvenientiam ad ali-
am substantiam. Sic de consimilibus aliis relationibus que nomine et diffinitione commu-
nicantur in concretis. Relatio est id quod refertur ad aliud per convenientiam in substantia. Relatio est di-
versum quod refertur ad aliud per disconvenientiam in substantia et eodem modo in aliis. Idem quod est mul-
tiplex quod totiens aliud sui generis plures continet. quod submultiplex quod totiens
ab alio sui generis plures continetur. Sic quod patet. relatio secundum potentiam
activam alicuius rationalis fundatum quod est similis sic in specie [illegible]. Relatio [illegible]
relatio secundum potentiam passivam alicuius rationalis fundatum per quam [illegible]
causatum. Sufficiant hec exempla quia per hec patet quomodo et alia diffinienda sunt.
Quod unum correlativum non diffiniatur per reliquum sed utrumque sui comparis [illegible]
Ex hiis patet quod non diffinitur unum correlatorum per alterum si recte dif- ciatur e
finitur. sed solum additur aliud ad denotandum eius respectum. ut cum dicitur quod duplum vim et non
est dimidii duplum. Et notandum quod cum in relativo concreto concernuntur sunt sed ipse ciat
duo. scilicet relatio ipsa et subiectum quod per ipsam relatum est. ipsum ratione relationis et ciatur
exigit respectum suum denotari per correlativum et ratione rei relate exigitur
respectus sui correlativi. Correlativa suos respectus mutuo invicem
exigunt ratione dualitatis in se. et non oportet hic [illegible] quod idem sit per
respectum [illegible]. cuius enim dimidium sic est [illegible] duplum et duplum
[illegible] dimidii. non tamen dimidium est [illegible] dimidium quod ratione dualitatis
sese invicem respiciunt. et ratione dualitatis respectus suos [illegible]
Quod dicitur et species huius generis sunt contraria sicut in aliis predicamentis.
Huius generis [illegible] alia huius generis difficilia videntur. h
Et primo de hiis quoniam absque dubio in hoc genere sunt. scilicet an differentie et species
huius generis sint contraria sicut in aliis. Quod videtur per diffinitionem contrariorum in X. me-
taphysice. scilicet quod contraria sunt que posita sub eodem genere maxime distant. In hoc enim
genere invenimus iam dictam huiusmodi distantiam. sed quecumque relativa erunt contraria
[illegible] quod hoc genus dividitur per differentias et species contrariae ad modum sicut
sunt alia genera. et quod omnes differentie dividentes hoc genus a summo
usque deorsum sunt contrarie. et omnes species eodem modo constituentes per huiusmodi differentias
[illegible]. Ex quo sequitur quod aliquales differentie et species sunt correlative. et correlativa
sunt contraria quia dividentes genus suum distantia maxime. sicut contrarius compe-
tit. omnia enim relativa sunt differentie vel species huius generis. sed non omnes differentie vel species
huius generis sunt correlative. sicut patet ex supposita divisione. Convenien-
tia enim vel disconvenientia non sunt correlative sed contrarie. et sic equalitas et inequali-
tas. sed consimilia mutuo sese respiciunt correlative. Secundum et in consimilia
invicem maius et minus excedens et excessum et huiusmodi. [illegible] quod hec est
correlatorum [illegible] quod huiusmodi [illegible] quod aliqua res una in tantum du-
obus sese mutuo respiciunt [illegible] sibi sunt non. sed non [illegible]. Contra-
ria autem non est [illegible] quod huiusmodi non sibi sunt eiusdem [illegible] idem et eadem ratione.
In hoc genere continentur contraria et correlativa quod utrumque contrariorum et utrumque cor-
relatorum non res est [illegible] et hec non diffiniuntur quod contraria non sunt simul in uno
[illegible]. correlativa vero simul sunt non in eodem [illegible]. et quia iste due rationes

quibus differunt correlativa et contraria. Primum est quod correlativa possunt esse contraria et econtrario. Sed contraria nequeunt simul eidem inesse nisi per divisa sive aut per diversas rationes eiusdem, ut idem potest esse simile et dissimile, ut calidum et frigidum, ut aqua calefacta, et humidum et siccum, ut unum per diversa sui vel diversas rationes. Sed correlativa nequeunt eidem inesse secundum idem et eandem rationem. Ipso enim idem est duplum et dimidium secundum idem et eandem rationem, et ideo quod consideratum in diversis sunt correlativa, contraria ad idem tamen sunt contraria. Et si inveniantur in uno subiecto non sunt correlativa, ut si a est duplum et dimidium, scilicet duplum et dimidium non sunt correlativa, sed duplum est alicui alteri, dimidium alterius est duplum, alteri duplum dimidium. Ideo est differens correlativa esse contraria, quia per diversas rationes hoc habent, ponit ei dividere suum genus. Distantia maxima non est potentia simul eidem inesse. Contraria possunt simul esse non in diversis subiectis mutuo se respicientibus correlativa.

Quomodo se habent ad invicem contraria et correlativa et ad sim[ilitudinem].

Ex quibus patet quod contraria includunt subiecta correlativorum et correlativa in contrariis radicari. Est quod omnia correlativa sunt subiecto aliquo contraria, sed non econverso, et tamen non correlativa, sed quod talia sunt contraria sicut est. Ideo cum quod dissimilis est contrarietas in parte in formis absolutis et relativis, quia absolutis non oportet considerare nisi ad subiectum idem cui [illegible] tamen contraria quod contraria non eidem insunt secundum idem et eandem rationem. Similiter scire verum hoc est quod contraria sive relativa sint sive alia possunt eidem simul inesse. Hoc est per comparationem subiecti. Et ei sic unius sit potest inesse unum et alteri contrarium, autem per rationes diversas in eodem reperitur. Sed cum una pars subsistit uni contrariorum et alia reliqua, sicut cum unum est humidum et siccum, hoc est per diversas [partes] in se aut per eandem alteram formam. Sicut bipedale est duplum ad unum pedale secundum continuam quantitatem et subduplum ad quadrupedale per eadem.

De diversis modis considerandi contraria et differentiis eorum et distinguendi.

Ut autem plus innotescat quod contraria sunt et quod est hic dicit [illegible] quod contraria possunt considerari dupliciter, scilicet [illegible] vel per essentiam [illegible]. Contraria sunt qualitates que maxime extendentes unam genere et possunt simul tempore esse in diversis et esse in illa correlativorum, et hoc est consideratio metaphysici, et sic dicit [illegible] in 10 metaphysicae. Contrarietas est maxima distantia eorum que sunt sub eodem genere [illegible] distantia in contrariis [illegible] tamen eorum non simul tempore eidem insunt secundum idem et eodem modo. [illegible] forme non compatientes se simul esse in eodem forme et alie supporti [illegible] aut quod non possunt inesse materie. [illegible] forme substantiales contrarie [illegible] accidentales contrarie et sicut [illegible] mutuo sese expellere et idem nullo modo alterius debiliare [illegible] accidentalibus, ut ignis calidus in se [illegible] incorruptibilis celestis [illegible] sua forma [illegible] et sic in corporibus compositis diversis contrarie que [illegible] non est propter ad formam alterius, ut patet de corpore humano et equino. Eadem materia tamen nullo modo recipit formam terre in formam ignis vel alterius elementi, et idem subiectum nullo modo in sanum et in egrum sicut [illegible] recipere [illegible] idem sunt non [illegible] unum subiectum respiciunt generale vel speciale. [illegible] que sunt forme contrarie accidentales et una materia propinqua vel remota [illegible] substantiales. Ideo quod hec consideratio contrariorum per essentiam [illegible] consideratio materie et forme [illegible] [illegible] per essentiam [illegible] reperitur [illegible] [illegible] manifesta [illegible] ad aliam [illegible]

[illegible] duas formas recipere sibi invicem. Et idem videtur quod non potentia simul eidem inesse, et tamen hec [illegible] invenerunt esse maximam distantiam, et propter illam primam notitiam contrariorum talem diffinitionem quam nota sunt inesse eidem subiecto generali vel speciali, neque quod eidem simul nullo modo et eadem ratione recipere tamen idem non alterum debiliare [illegible] extremi differre ad [illegible] [illegible] tamen hec est accidentalium similium [illegible] describi. Contrarietas est ad formam [illegible] materia que nate sunt esse in eadem materia propinqua vel remota nunquam eidem simul nullo modo secundum idem et eandem rationem. Recipere tamen eidem nullo modo alterius debiliare [illegible]. Ex iam dictis liquet unde oritur illa consueta contrariorum distinctio, quia quedam sunt contraria in eodem genere, quedam in eodem subiecto [illegible] in rebus constat ad ipsius naturas. Alia duo ad essentiam formarum substantialium contrariarum et tertium ad essentiam accidentalium. Hoc tamen quod aliqui consideraverunt dicere secundum fine 10 metaphysicae [illegible] incipiunt distinguere contraria, quia quedam sunt contraria secundum formam et subiectum, quedam secundum formam tantum, et quedam secundum formam tantum per certa [illegible] distinguunt. Contrarietatem vero secundum formam et subiectum ponunt esse inter corruptibile et incorruptibile scilicet elementare et celeste, quod dicunt in commune corpus omnino equivoce de hiis predicare, et dicunt quod hec est maxima contrarietas et prima que est causa aliarum, et ad hanc reducunt contrarietatem loci scilicet sursum et deorsum, sed de hoc non est in tenendo.

Quomodo correlativa que dicuntur nomine et diffinitione utrum unica relatione sese respiciant vel duabus, et non nullo quod dicitur nullo modo de predicatione habitus.

Consequenter videamus aliam difficultatem de rebus hiis generis, scilicet an ista correlativa que dicuntur nomine et diffinitione unica relatione nullo modo sese mutuo respiciant vel non, dico quod sicut eadem est similitudo duorum similium et eadem equalitas duorum equalium, sed una equalitas est duorum similium. Ergo eadem ratione una similitudo. Sed non videtur hoc ipsum, quod unum accidens nullo modo sit in multis, cum [illegible] subiecto uno. Similiter et habitus, ut dicit auctor sex principiorum. Sed contra similitudo est relatio fundata super qualitatem, ergo sicut unitas vel pluralitas quantitatis illius, quia si qualitas est una specie tamen et plures secundum numerum et relatio similis. Sed duo similia non alterius dicuntur in qualitate que una secundum speciem, quare non similia in illis est una nisi secundum speciem. Sed accidens unum nullo modo est subiectum unum nullo modo, ergo si similitudo duorum unica est una nullo modo. Hoc subiectum unum nullo modo, sed hoc non potest esse ut nullo modo duo similia aggregate. Sed contra quod accidens unum de suo proprio subiecto quod est unum nullo modo potest singulariter predicari, ut sortes est [illegible] et non [illegible] et a et b sunt unum binarius vel una dualitas. Ergo si duo similia ut a et b essent unum quantum subiectum similitudinis unius nullo modo. Esset verum dicere quod a et b sunt unum simile, ut quod non est intelligendum quod in duobus similibus due sunt similitudines nullo modo differentes. Eodem modo dico de paternitate et filiatione et aliis relationibus vel correlativis que dicuntur nomine et diffinitione, et sic puto verum esse. Et quod hec dicit quod una est similitudo duorum similium verum est de unitate secundum speciem sed non secundum numerum. Similiter quod dicitur est oppositum quod una equalitas est duorum similium verum est tamen secundum speciem et non secundum numerum. Ad id quod oppositum de nullo modo. Dico quod accidens assimilatur subiecto unum oritur in unitate et pluralitate. Unde quod oritur ex subiecto simplici unum est quod ex subiecto aggregatione uno aggregatione unum est. Aliud autem ex subiecto ut [illegible] est unum solum aggregatione et ideo est sic unum quod divisum et tale accidens est in multis sicut aggregatis tamen

quod in libro primo. aggregatum enim ex multis est quoddam subiectum. sed relatio est accidens unum et simplex unum non requirens multitudinem in quo sit. sed unum tamen solum non relatio alterius et ideo non est simile de relatione et de numero. correlatio enim est binarius relationum mutuo sese respicientium et ideo duo correlativa unum subiectum sunt correlationis. sed non subiectum correlationis. quod autem obicitur de situ vel difficile. quia auctor sex principiorum dicit manifeste quod proprium est habitus esse in pluribus scilicet in corpore et in hiis quae circa corpus sunt. et ad illud similiter sed adhuc in similitudine in numeris et relativis ex quibus hoc est quod quia ipsa sunt in pluribus est aliquid quod plura sunt ei unum subiectum. habitus autem et relatio ut in uno est tamquam in subiecto. sed aliquid respicit extra subiectum suum. unde quod dicitur quod habitus est similitudo et dissimilitudo sunt in pluribus. puto quod autem similitudo dicitur in individualibus loquendo. autem sermo enim non habet aliquam veritatem nisi quod habitus et hae relationes ut dixi plura requirunt esse ut ipsa esse possint. unum quorum eius requiritur ut subiectum in quo sit et aliud quod extra respiciatur et sic potest dici quod unumquodque illorum in multis est. sed [illegible] in uno scilicet in subiecto. in alio sicut in occasione vel [illegible] causa. causa autem quare sic locutus est ille auctor sex principiorum haec est ut mihi videtur quia ipse dicit quod res praedicamenti habitus sunt armatus vel armatum. calciatus vel calciatum et huiusmodi. et videtur dicere quod pes est calciatus et quod calceus est calceatus et in calciato est tam corpus [illegible] quod est circa corpus. et similiter forte potest dici homo armatus et lorica armata. sic homo indutus et tunica induta. et in armato et induto est tam corpus quam quod est circa corpus est. hoc [illegible] puto fuisse quod sic diffinit habitum. habitus est adiacentia corporum et eorum quae sunt circa corpus et cetera. tamen [illegible] esse in habente et in habitu. puto autem salva pace maiorum et suorum prosecutorum quod in hoc erraverunt. puto enim quod sicut statio et sessio sunt positiones stare autem et sedere non sunt positiones sed denominationes sumptae a positionibus ut dicit aristoteles in praedicamentis capitulo de ad aliquid. sic tunica lorica et huiusmodi sunt habitus et non res huius generis. indutum et loricatum tunicatum et huiusmodi non res sunt huius generis sed sunt quaedam passivae denominationes sumptae ab habitibus. conveniunt autem [illegible] denominationes tam habenti quam habitui quia passive sunt. et tamen hoc quod habitus aliquid patitur ab aliquo sed applicante ad invicem. calceus enim habitus est et res huius generis quamvis non actualiter applicetur pedi et imponatur habitum talem ab aptitudine quam secundum formam suam est applicabilis pedi ad protegendum ipsum. quando autem calceus calceatur non tamen primo recipit rationem habitus sed aptitudo a qua dicitur habitus deducitur in actum et quando calceatur non habet ille scilicet calceus. sed est ad calceantem applicans sed ad invicem. unde tam pes quam calceus participant calceationem et ideo uterque passive dicitur calceatus. sed diversa ratione. quia pes actualiter protegitur iam suo habitu. calceus quia applicatur iam actu protegens. et propria ratione dicitur calceato esse utrumque scilicet pedis et calcei. puto autem ipsum decepte esse [illegible] et [illegible] errasse. tam in diffinitione habitus quam in denominatione rerum huius generis et in assignatione proprietatis rerum huius generis. cum dixit quod proprium est habitus in pluribus esse scilicet in corpore et quae circa corpus sunt. unde autem in eis error evenit nescio nisi forte ex illo aristotelis primo praedicamentorum [illegible] et [illegible] ut videtur iacere. habere ut calciatum et armatum. et [illegible] capitulo de oppositione. habere significat quod armatum esse et calciatum esse. sed si quis respiciat quod dicit aristoteles in eodem capitulo de ad aliquid

sedere et iacere non sunt positiones sed denominationes a positionibus dictae actualiter dicitur ista. habere non est habitum. sed denominationem ab habitu dictam. et per consequens armatum et calciatum. Ex hiis igitur bene patet quod correlativa quae habent nomen et diffinitionem mutuo respicientem una relatione secundum speciem. sed duabus secundum numerum. et [illegible] de praedicamento habitus alia sunt forte [illegible] quam [illegible] auctor sex principiorum.

Quod correlativorum unum est essentialiter ad aliquid et reliquum actualiter

Contingit quod unum correlativorum potest esse in hoc genere essentialiter et reliquum tamen accidentaliter. quia si utrumque correlativorum est in hoc genere videtur quod aut utrumque essentialiter aut utrumque accidentaliter. Et dicendum quod non sequitur. eo quod id quod essentialiter relativum cuius esse dependet ab existentia alterius. id autem quod per accidens cuius esse non dependet ex correlativo. verbi gratia. sensus non est nisi per sensibile et hoc nec in actu primo nec in actu secundo. organum enim sensus ex sensibilibus est et ipsum completur per actionem sensibilium. ipsum autem sentire est quoddam pati a sensibili [illegible] in sensu. sed sensibile perfecte existit et completur. tam in actu primo quam in actu secundo. sine actione sensus. et ideo sensibile est per accidens relativum et sensus essentialiter. et sicut dixi de sensu et sensibili sic est de intellectu et intelligibili et de scientia scibili. et omnibus hiis in quibus si subtiliter inspexeris invenies unum illorum habere rationem per quam non variatur a reliquo ut sit. et alterum rationem secundum quam [illegible] a reliquo ut et in se [illegible] essentialiter realiter refertur ad primum. sed primum non ad secundum nisi [illegible] ad ipsum unum et [illegible] ad primum et non convertitur. ut si sensus est sensibile est et non econverso. et si scientia est scibile est et non econverso ut dicitur in praedicamentis. Aliquando tamen quod pluralitas huiusmodi relativorum non congrue potest reduci ad relationem essentialem propter nominum deficientiam [illegible] actiones et passiones. et forte non esset penuria nominum omnia possent. verbi gratia sensus et sensibile ex parte sensus referuntur essentialiter ex parte sensibilis accidentaliter. et ideo si sensus est sensibile est et non convertitur. sicut scientia et scibile et huiusmodi. sed sentiens et sensatum sciens et scitum ubique referuntur essentialiter. et ideo [illegible] si sentiens est et sensatum est et econverso. et hoc est quia actio essentialiter refertur ad passionem. et passio essentialiter ad actionem. et neutrum potest esse sine altero. sed simul sunt tempore et origine et duratione. Quod autem dixi de correlatione scientiae et scibilis intelligendum est de nostra scientia quae causatur a scibilibus et non eorum causa. Quomodo idem accidens potest esse in diversis generibus ut non diversos modos significandi accidentis et diversas significationes nominum in eodem definitur. et cetera.

Contingit quod genus potest esse ad aliquid et non sic species ad aliquid sicut dicit aristoteles in praedicamentis capitulo de qualitate de scientia dispositione et habitu sed oportet scire quomodo idem accidens potest esse in diversis generibus. ex quo enim genus est ad aliquid et non species et oportet genus esse in praedicamento cum sua specie. oportet in genere uno non esse ad aliquid et alio in eodem praedicamento cum suis speciebus et sic esset in diversis generibus. Quomodo est quod hoc dicendum quod sola substantia est per se ens. secundum aristotelem in .IIII. methaphysicae. et accidens est ens [illegible] et ideo diversitas per se sufficit secundum diversitatem accidentium et ideo idem accidens secundum diversum esse pertinens ad diversa genera potest esse in diversis generibus. verbi gratia scientia id quod est qualitas est quia denominat habentem sed [illegible] in alio est sicut in dispositio per ipsum. dispositio non est secundum quod de aliquo scitur est ad quod causatur relativum est. Quantumcumque enim dicitur quod scientia est alicuius scientia intelligendum est de hoc scibilis quia est alicuius scibilis scientia et ab hoc ipso non scientiae vel disciplinae. et ideo non et essentialiter dicitur utrumque non ad aliquid. quando autem comparatur ad subiectum in quo est non dicitur [illegible] scientia sed eius dispositio vel qualitas unde scientia [illegible] dicitur scientiae dispositio vel habitus vel qualitas et [illegible] dicitur ad aliquid per se. sed accidens. sed genera sic [illegible]

scia s(ecundu)m vnu(m) ee plure q(u)alitas e. s(ed) q(uan)do relo. s(ed) h(ec) vno m(od)o p(er) se alio m(od)o p(er) accns. sil(ite)r dispo id q(uod) e q(u)alitas e. s(ed) n(on) q(uod) ab altero disponit dispo e. s(ed) h(ab)itus id q(uod) e q(u)alitas e s(ed) q(uod) ab alio h(ab)et. tam(en) for(te) dispo h(ab)it(us) e. et no(n) loq(ui)mur m(od)o de h(ab)itu q(uod) e x. p(re)dica(men)tu(m). s(ed) q(uod) e dispo firmata et ab huis respectibus q(ui)b(us) i(n) disponit alt(eru)m et illud firmit. iste s(un)t nota dispo h(ab)itus i(m)posita et i(de)o s(un)t censita ad ad. Ad e(vi)denciam no(ta) q(uod) q(u)alitas et o(mn)e accns q(uod) s(im)pl(icite)r signi(ficat) p(er) v(ia)m no(min)is m(od)o ipa res q(u)alitatis uel q(u)anti(tatis). s(ed) no(n) id cu(m) i(n)herencia sua no(n) tam(en) generando subm. s(ed) id cu(m) i(n)herencia sua et generando sb(iectu)m medio m(od)o ut m(od)o i(m)poni h(ec) nota. dispo h(ab)itus p(osi)t(i)o et c(on)silia q(ue) c(on)t(inet) i(n) cui nom(in)a i(m)po sit res accntis. ista a q(ua) i(m)p(osi)te res(pe)c(t)u i(n)h(er)encie s(ed) n(on) g(e)n(er)at ob(iectu)m. v(nde) dispo e q(uod) alt(eru)m dispon(it) h(ab)itus q(uod) dispone firma i(n)est p(osi)to sicut q(uod) p(ar)tes i(n) toto ponit et i(n) loco. et i(de)o ut(er) m(od)o q(uod) h(ec) nota et c(on)silia s(un)t censita ad ad ro(ati)one illi(us) a q(u)a i(m)posita s(un)t. et i(de)o d(icit) ar(istoteles) i(n) p(re)dica(menti)s. c. de q(u)alitate q(uod) dispones et h(ab)it(us) p(ar)te g(e)n(er)a i(n) o(mn)ib(us) talib(us) ad ad d(icu)ntur. s(ed) i(n). c. de relatiuis d(icit) q(uod) p(osi)to ad ad e. p(osi)to e(nim) s(ecundu)m q(uod) e sit p(ar)tiu(m) i(n)ter se ordinata. et i(n) toto v(e)l loci p(ar)ticula e. s(ed) n(on) q(uod) p(osi)tio re(i) i(n)est tanq(uam) ei dispo ad ad e. q(uod) ipi situ(m) e nom(en) i(m)posit(um) ipo situ(m) et ab eo q(uod) i(n) alio e. q(uod) ip(su)m situat(ur). sicut v(e)l i(m)posi tiua noiat ip(su)m situ(m). v(nde) p(re)ter i(n)herencia(m) v(e)l p(osi)tio(n)e noiat ip(su)m cu(m) i(n)herencia generando sb(iectu)m sic se h(ec) nota disposita et dispositu(m). s(ed) h(ec) e vna d(ic)ta noi(n)m accnciu(m) raro i(n) usu s(un)t. q(uod) forte decst i(n) p(osi)to. Ex h(ui)us quo(modo) id accns p(ot)e(st) cad(er)e i(n) diu(er)sis g(e)n(er)ib(us). et quo(modo) scia dispo. h(ab)it(us) et dispo et h(ab)i(tus) s(un)t ad ad et quo(modo) no(n). s(ed) no(n) q(uod) h(ab)i(tus) nota i(n). x. de(finiti)o(n)e (?) ut p(osi)to disp(osit)io et h(ab)i(tus). fere v(e)l o(mn)i(a) t(ri)plice(m) h(ab)ent sig(nifica)t(i)one(m). p(ossun)t e(nim) n(on) sig(nifica)re actione(m) v(e)l passione(m) v(e)l h(ab)itu(m) ex h(ui)us c(on)u(eni)e(n)t(ia). p(osi)tio e(nim) p(ot)e(st) e(ss)e ponentis actio. uel p(osi)te rei passio. v(e)l h(ab)it(us) s(ed) dispo ex h(oc) actio(n)e et passione c(on)u(e)n(i)t(ur) a(ut) passio et actio ad ad s(un)t. tu(m) h(ec) q(uod) ia(m) d(i)xi de h(oc) noi(b)us q(uod) s(un)t ex i(m)po(siti)one relatiua ad t(er)cia(m) p(er)tinent sig(nifica)t(i)one(m). Et no(ta) q(uod) ex h(ui)us p(ate)t q(uod) relo late p(er) cuncta g(e)n(er)a uagat(ur). et m(u)lta q(ue) ue s(un)t i(n) aliis g(e)n(er)ib(us) s(ecundu)m p(ro)p(ri)a(m) r(ati)one(m) v(e)l a(ut) ue s(un)t i(n) p(re)d(icamen)to relo(n)is s(ecundu)m ro(n)e(m) alia(m) et h(ec) n(on) e i(n)c(on)u(eni)ens.

[illegible]

Sed nu(n)c m(u)lto c(on)t(ra) (?) s(un)t h(ab)it(us) et dispo et p(osi)tio et talia s(un)t ue et censita ad ad n(on) s(ecundu)m dicc(i)o(n)em et s(ecundu)m n(on). Innuit e(ni)m ar(istoteles) in p(re)dica(menti)s q(uod) q(ue)da(m) s(un)t ad ad s(ecundu)m no(me)n et q(ue)da(m) s(ecundu)m esse. Ad q(uod) d(icendu)m q(uod) ista nota s(ecundu)m n(on) et s(ecundu)m dicc(i)o(n)em tam(en) s(un)t ad ad. q(uia) p(osi)to n(on) e ab a(liqu)a relo(n)e. s(ed) sig(nifica)nt res q(ue) s(ecundu)m u(er)itate(m) h(ab)ent i(n)herencia(m) v(e)l depe(n)d(enti)a(m). s(ed) n(on) rep(re)se(n)tatiua noi(b)us s(un)t. v(e)l g(ratia) e(xempli). Sicut uice(m) rem(ane)t capud et c(on)silia de q(ui)b(us) d(icit) ar(istoteles) i(n) p(re)dica(menti)s. q(uod) n(on) s(un)t ad ad n(on) s(ecundu)m dicc(i)o(n)em. v(ir)tus ei(us) alic(ui)us alt(er)i(us) e. s(ed) ille res(pec)t(us) ad alt(eru)m n(on) rep(re)se(n)ta(tur) p(er) h(oc) n(on). et i(de)o p(ote)st dici ut(rum) e(ss)e uac(a)t alic(ui)us ut(rum). s(ed) h(ec) s(ecundu)m n(on) et dicc(i)o(n)em tam(en). eod(em) m(od)o m(od)o ut(rum) d(icendu)m e(ss)e de aliis h(ui)us. [illegible]

Co(nse)q(uen)t(er) oz uide(re) quo(modo) [illegible] genus e ad ad cu(m) nulla sp(eci)es sit ad ad ut h(ec) n(on) scia uel disciplina e ad ad. s(ecundu)m ar(istoteles) i(n) p(re)dica(men)tis. c. de q(u)alitate. cu(m) nulla sp(eci)al(is) disciplina sit ad ab. sil(ite)r dispo et h(ab)itus ad ad d(icu)ntur cu(m) tam(en) n(on) o(mn)es dispo(siti)o(n)es sp(eci)e(s) et h(ab)ituu(m) s(un)t ad ad. calor e(ni)m et f(r)ig(u)s et h(oc) no(n) uide(n)t(ur) ad ad e(ss)e n(on) s(ecundu)m dicc(i)o(n)em tam(en). istud p(ro) p(ar)te ex p(re)cede(n)tib(us) i(n)notescat. q(uonia)m ei(us) n(on) g(e)n(er)is a relo(n)e i(m)po(siti)o ip(su)m e ad ad. et si sp(eci)es n(on) aliu(n)de h(ab)et relo(n)e(m)

i(n) se n(on) a g(e)n(er)e q(uod) totalit(er) capi(t) ip(su)m sp(eci)es i(n) se. n(on) e(ri)t ad a liq(ui)d p(er) se s(ed) p(er) accns tam(en). s(ed) p(er) nom(en) g(e)n(er)is e(tc). g(ratia) e(xempli). h(ab)it(us) et dispo s(un)t ad ad ut p(re)dixi. q(uia) i(m)posita s(un)t nota a q(ui)b(us) d(a)t(ur) re(lati)o(n)ib(us). calor aut(em) et h(oc) no(n) s(un)t ad ad aliq(uid) s(ecundu)m dicc(i)o(n)em. ut dictu(m) e. n(on) s(ed) accns. s(ed) p(er) gen(us). q(uia) u(nus) alic(ui)us h(ab)it(us) e. et calor alic(ui)us dispo. p(er) se a(ute)m n(on) d(icu)nt(ur) ad ad q(uia) sua nota a relo(n)i b(us) n(on) i(m)ponu(n)t(ur). sic(ut) nota g(e)n(er)u(m). S(ecundu)m scia si c(on)p(ar)et(ur) ad s(u)b(iectu)m i(n) q(u)o e(st) n(on) e sic ad ad. n(on) p(er) suu(m) gen(us). q(uia) scia n(on) e q(u)alitas sci entis scia. s(ed) h(ab)it(us) v(e)l dispo. si a(ute)m c(om)p(ar)et(ur) ad s(u)b(iectu)m de q(u)o s(cibile) e ad p(er) se. ut nulla ei(us) sp(eci)es n(on) p(er) accns. s(ed) p(er) gen(us). scia ei(us) scibil(is) e scia. s(ed) no(n) s(ecundu)m e g(ra)m(ati)ca scibil(is) g(ra)m(ati)ca. s(ed) scibi lis talis. s(ed) b(e)n(e) d(icitu)r talis scibil(is) scia. Ad q(uod) h(oc) t(ame)n e scia e no ticia q(uam) h(ab)et directo v(e)l sp(eci)al(ite)r ca(usa)lis noticia. Noticia a(ute)m e sp(eci)es ab intellectu cu(m) collat(i)one ei(us) ad re(m) ei(us) e sp(eci)es. et ab ista col latione d(icitu)r noticia et ab ead(em) i(m)po(siti)o nom(en) scie. v(nde) i(m)po(siti)o noi(s) fit ip(su)m app(re)hensioni sp(eci)ei. et ab ei(us) relo(n)e ad re(m) c(uius) e. et i(de)o n(on) e scia n(isi) noticia rei n(on) res sit c(uius) sp(eci)es app(re)he(n)d(itu)r. i(de)o et scia e ad ad censit(a). s(ed) n(on) sic scibile ad ad n(isi) accnta lit(er). et i(de)o s(ecundu)m si scia e scibile et no(n) c(on)u(er)tit(ur). p(ate)t g(ratia) e(xempli) quo(modo) h(oc) g(e)n(er)is n(on). s(cilicet) scia i(m)po a relo(n)e. s(cilicet) a collatio(n)e sp(eci)ei app(re)he(n)s(e) se ad re(m) q(ue) e(st). p(er) v(ia)m intellectiua(m). g(ratia) e(xempli) dico de h(oc) noie disci plina. s(ed) g(ra)m(ati)ca e sic. a(li)q(ui)s noticia c(on)g(nit)a n(on) d(icitu)r p(er) se ad aliq(uid) s(ed) p(er) suu(m) gen(us) q(uod) e scia. cu(m) ei(us) n(on) addat s(upe)r scia(m) n(isi) tale s(u)b(iectu)m. s(cilicet) c(on)g(r)u(u)m. et i(de)o n(on) d(icitu)r ad ad p(ro)p(ter) q(uod) g(ra)m(ati)ca p(er) se ad ad n(on) e. Ite(m) cu(m) n(on) g(ra)m(ati)ca i(m)po e sig(nifica)tu(m) g(e)n(er)is cui. s(cilicet) scie et i(n) q(uo) i(m)po e suppo(siti)o tal(is) scibilis. s(cilicet) c(on)g(r)ui q(uod) n(on) e ad ad. et i(de)o relo n(on) cadit i(n) noie g(ra)m(ati)ca ex p(ar)te p(ri)ncipali et for(ma)li a q(u)a e i(m)po. s(ed) a p(ar)te m(ateria)li e(st) i(m)po. et i(de)o p(er) se ad ad n(on) e. s(ed) p(er) accns. et i(de)o d(icitu)r g(ra)m(ati)ca c(on)g(r)ui scia. s(ed) n(on) c(on)g(r)ui g(ra)m(ati)ca. Eod(em) m(od)o i(n)tellige de ceteris sp(eci)eb(us) sc(ie). huc usq(ue) de h(ui)us ei(us) abs(que) dubio s(un)t i(n) h(oc) g(e)n(er)e cu(m) o(mn)ib(us) modis suis s(ecundu)m modu(m) ad aliq(ui)d. [illegible]

Iam c(on)sideradu(m) e de h(ui)us ei(us) o(mn)ia n(on) uide(n)t(ur) e(ss)e i(n) h(oc) g(e)n(er)e. quo(modo) se h(ab)eant ad ip(su)m. et p(ri)mo de opp(ositio)ne i(n) g(e)n(er)e. n(on) e(nim) ei(us) o(mn)is opp(ositi)o alic(ui)us v(e)l aliq(ui)s e oppo(situ)m. et opp(osi)t(u)m alic(ui)us oppo(si)tu(m). g(ratia) e(xempli) n(on) ut oppo(siti)o e relo. et opposita relatiua. S(ed) c(ontra). cu(m) oppo(siti)o relatiua sit q(ue)da(m) sp(eci)es oppo(siti)onis n(on) p(ot)e(st) oppo(siti)o c(on)tin(er)i s(u)b relo(n)e. sic ei(us) id c(on)tinet. et id e(ss)et se ip(su)m q(uod) gen(us) et sp(eci)alius. Sec(un)do de c(on)trariis c(on)silis e dub(iu)m. q(uia) o(mn)is c(on)trietas alic(ui)us e. et i(de)o e(ss)e c(on)t(ra)riu(m) alic(ui)us c(on)t(ra)riu(m). et i(de)o ut(rum) e(ss)e c(on)t(ra)rietas sit relo q(ue)da(m) et c(on)t(ra)ria relatiua. s(ed) h(ec) e(ss)e n(on) p(ot)e(st) q(uia) s(un)t sp(eci)es oppo(si)te oppo(siti)onis. T(er)cio de aliis oppo(siti)o(n)ib(us) e du bitatio. h(ab)it(us) ei(us) ad ad e ut dictu(m) e. p(ri)u(ati)o et ad ad e(st) s(ecundu)m q(uod) p(re)dictu(m) e de noi(b)us tal(iter) derivatis et tal(iter) i(m)po(siti)s. p(ri) uatio ei(us) d(icitu)r ad ad s(ecundu)m gen(us) censit(a) s(ecundu)m ar(istoteles) i(n) p(re)dica(men)tis. c. de op positis. et sic sp(eci)es p(er) accns. s(ed) p(er) gen(us). p(ri)uatio ei(us) rei p(ri) u(a)t(e) e p(ri)uatio. cecitas a(ute)m n(on) e uisus cecitas s(ed) uisus p(ri)uatio. De affirmatione a(ute)m et negatione sil(ite)r e q(u)o ad re lo(n)e(m) sic(ut) de p(ri)uatione. uide(tu)r g(ratia) e(xempli) o(mn)ia g(e)n(er)a oppositoru(m) c(on)tineri s(u)b relatiuis. Ad p(ri)m(u)m d(icendu)m q(uod) oppo(siti)o n(on) e relo p(er) se n(on) correlo n(on) opposita relatiua s(un)t n(on) sola corre latiua. et i(de)o nulla opposita s(un)t i(n) g(e)n(er)e relo(n)is n(isi) rela

tunc opposita. De nomine ergo oppositionis in genere sciendum quod ad genus relationis spectat sed non est in genere relationis. Privatio etiam non sic aliquid res generis, sed quia hic ex non ponit ad in tantum genus ponitur, est res privata et sic est in opposito. Nam et opponuntur ipsorum aliquibus non existentibus et ab hac ratione quod non sunt esse ut in uno sicut relativa est et res predicamenti relationis non sunt esse, eadem est privatio, et ideo in quantum non opponuntur ipso ad genus relationis pertinent tamen privatio et non res predicamenti relationis, et ideo opponitur sed quia hic non est relativa, nec oppositio relativa nec alicuius generis nec est ista, sed privatio ad in genus pertinet. Illa autem non sunt existentia que non sunt habitus sed non mutuo sese respicientia oppositio sunt relative et sunt in hoc genere non ratione huius quod non est sunt esse sed hoc quod non sunt habitus. Sunt non ex mutuo sese respiciunt. Contrarius ergo omnis oppositio aliquorum est et esse opponitur alicui opposite sed quia hic quedam divisa est ideo ergo ad quod opponitur et quod relativum ut ostensum est. Et ista que est relatorum specialior est quam ista que oppositorum in genere et alterius modi, quia relatorum ideo ponit oppositorum autem in genere privat. Sed quia privat relationem ut dictum est ideo oppositio in genere et oppositio in nullo genere est sed ad genus relatorum pertinet. Ad hoc quod contrarietas non est relativa oppositio nec contraria relativa nec per accidens ut postruptum est. Non et contrariorum contraria et species et hoc genus actu est. Contrarius contrarietas sicut sit aliquorum non tamen aliquorum correlativorum. Sed contrarietas et contrarius esse contrarium alicui contrarium sic non tamen relativum alicui sed contrarium. Et sic autem omnia correlativa sunt aliquid vere sunt contraria non tamen omnia contraria sunt correlativa et quomodo divisa est ratio correlatorum et contrariorum. Propter quod contraria sed quia hic sunt relativa sed quia talia non sunt suscipiunt est plane non de contrarie dictum et species hoc genus dictum est. Ad tertium dicendum quod privatio ad ad dicitur quia ad privabile et habitus sunt ad habentem. Sed non dicuntur ad invicem correlative. Sed dicitur quod in predicamento est de oppositione. Comparatio autem eorum ad invicem facit oppositionem unam, non quod sunt privatio et habitus et alio modo constituunt unum genus oppositionis et ideo privative oppositio non sunt correlativa ad invicem nec esse genere relationis nisi per accidens. Sed ratione exiret aliquid quam privatio est ad aliquid. Ex hoc etiam sequitur quod aliquid non sit predicamenti relationis et est dictum aliquid in topicis quod privatio non est in genere et sic de oppositione dictum est quod ex ipso a privatione in nullo genere potest esse et dicitur quod privatio uno modo non est in genere et alio modo est et dico de generali vocabulo privationis. Significatum vero rerum restringitur. Sed distribuitur in nullo genere determinato est. Ratione tamen modi significandi quia significat ut ens et in ut significatur in relativis tamen est. Ratio est ideo quia est non certiat sub genere unum quia et substantia et accidens possunt esse cuiuslibet rei tamen modi significandi quia significat ut ad quod est ad in predicamenti relationis et cum ea conveniunt in genere sunt ad aliquid specialiter causa non ratione quod sunt ad aliquid et eo quod significantibus ideo referantur ad aliquid non per suum genus. Specie etiam potest esse alicuius tamen et tamen sunt illa et accidens et tamen non dicuntur ad illa quorum sunt cause non per naturam generis. Specie est autem facit modum accessivum et tamen non dicitur specie modus sed quamquam modus est. Sic est in proposito non est generale privationis ratione eius quod significat non est in aliquo genere. Sed pertineat ad rem generis privati et ratione quia id quod significat nulla res et tamen quia dicitur quod sub genere ratione tamen modi significandi in genere relationis est. Significat etiam

modus ordinis, quia privatio est carentia rei que inesset aut debet, secundum quod aliquid privanter que non habet si illud respectu non determinatur non sunt ad aliquid nisi per suum genus. Ut non sunt aliquibus ipso nomine opponuntur et sicut forte surditas cecitas et huiusmodi. Ex hoc patet quod quamvis res privationis que solam absentiam rei est in nullo genere per se sed ad rem generis privati pertineat. Unde solum in privatione per se res predicamenti quod aliquid ponit ut ordinem predicamentum absentie ad rem que abest vel aptitudinem. Sed ad hoc et tale est non generale privationis ut patet. [illegible] Patet etiam quod privatio in genere est determinato uno modo per accidens, scilicet ratione eius quod est, et alio modo per se scilicet ratione modi quod est. Patet etiam quod privatio designata ad ponit et in ideo res predicamenti relationis est et sic patet quomodo privatio in genere est et quomodo non. Ad id quod obiectum est de affirmatione et negatione dicendum patet quia affirmatio dicitur ad affirmabile et negatio ad negabile et non dicuntur ad invicem appellative et ideo sunt correlativa. Non sunt contrarie oppositio relative opposita. Non forte valde per accidens quia aliunde constituunt affirmationem et negationem genus oppositionis et autem modo eadem in relativis ut patet. [illegible]

[illegible]

[illegible] videas autem quomodo privatio sibi tantum diversos modos de quibus locutus sum non quia ea non sibi sunt distinctionem habent. Suppono etiam quod non omnino non sunt, quomodo etiam terminus esse contrarium oppositum distinctione autem solus actus facit. Et ideo que omnino non sunt aut que tamen potest esse non opponuntur. Oportet ergo quod utrumque actu sit et in talibus est sibi non. Sed non solum et hoc sunt correlativa aut alterum tamen et esse reliquum aut est in potentia aut in aptitudine aut omnino non est in re. Et in hiis non est privationis similitudo sed respiciat terminum et per istorum medium est contrarietas. Sed privativa oppositio tria dico non possunt esse pluribus modis privationis similitudinis distinguuntur. Ex hiis patet sufficientia oppositionum et ordo earum. Et privationem proprie dicunt et contrarium sed quia faciunt modos diversos oppositionum. Sed etiam secundum contraria privatio fiunt dicuntur et cetera. Tamen privatio est carentia forme et potentia ad illam que vere dicitur quam accipimus pro contrario vel absentia forme cum potentia ad illam et hic est quod solet dici et brevi quod est privatio quandoque in toto et quandoque in parte.

[illegible]

Ex hiis que premissa sunt etiam privatio que est contrarium potest potentiam et in quantum est aptitudo privatio ponat aptitudinem vel in est, que sic ordinatur in potentia et aptitudine. Potentia est ex qua per ipsum agunt naturale vel artificiale res producunt potentia est vel ad in genus memoria. Aptitudo autem est in quo est aliquid potentia completa non compleri potest per agens naturale vel artificiale. Ergo in oculo ebonis est potentia ad visum quia non potest extrinsecus fieri videre. Sed in oculo cecato est sola aptitudo quia intus est vis anime vel sua, cui si daretur oculus bene dispositus videret. Sed quia sola visibilitas non videt sed requirit organum bene dispositum vel dispositum ut possit aliquid videre, ideo est illis potentia diminuta et quia natura vel ars non potest reducere corruptiones corruptas in oculo. Ex cecato que conveniunt ad visum remanet dicta potentia sola aptitudo. In oculo autem mortuo vel putrido illa tota potentia perit et usque aptitudo. Unde aptitudo non est ad potentiam et ideo vel est potentia in se aptitudo. Sed non convertitur. [illegible]

[illegible] oportet que de quantum quinto ponere. [illegible] relationem videtur etiam esse relationes per distinctiones suas. Si consideret ergo quomodo sunt genera distincta a relatione, aut si sunt genera distincta quomodo sunt relationes sicut pretendunt due diffinitiones.

dico sin͂ proud'o meliorit͂ hnc. q͂ ista. q. gn͂a relacc
q͂dam uel rela͂ s͂t s͂ alt͂ modi q͂ ea q̄ s͂t ī p͂dica͂ rela͂
nis. q͂ q͂ et diu͂sa gn͂a q͂stituu͂t ab īuice͂ et a relatis
et n͂ s͂t de p͂dica͂ relonis. q͂ a͂ relones s͂t n͂ alt͂ ou͂
q͂ et p͂ eo͂ diffo͂nes q̄ ulto͂ se offu͂t. q͂ a͂ alt͂ modi
q͂ ea q̄ s͂t ī p͂dica͂ relonis sic p͂ ❡ Q͂ gn͂u relo p͂
alio͂. v͂. gn͂u cad͂ ī s͂p͂ua͂ corp͂ib͂. ī n͂lib͂ et q̄ sup
na͂m s͂t. dico cit͂ d͂m q͂ et s͂ relones ī eo cad͂ n͂ tn͂
accu͂t. s͂ alia. q. gn͂a ī solis n͂alib͂ et corp͂alib͂ acci
d͂t q͂ ca͂nt͂ ex adiacentia t͂p͂is et loci aut͂ alic͂ localis
q͂tinentis. loc͂ a͂ et t͂p͂s n͂ s͂t n͂ ī n͂lib͂ et corp͂ib͂. s͂t gn͂
relo͂ q͂tinet rela͂ fudata s͂t rel. v. gn͂u absol͂ tuo
n͂ ī n͂c. alia ū. x. gn͂a s͂t relones ī fudata s͂t. et io
q͂tm͂ nu͂ s͂t q̄ rela. q͂ remota s͂t ab ee͂ absol͂. Cu͂ q͂
correla͂ s͂t ī t͂p͂e et ī eo q͂ localis q͂tinz sensibili cau͂sa
tone utbiq͂ ee͂ ī eo q̄d ē et relo p͂ q͂ q͂tinz et q͂
tinet. s͂t hac a͂ relone͂ p͂ adiacentia͂ t͂p͂is ad corp͂ia
relinq͂ q͂n͂ ī re corp͂i. vn͂ m ur͂ q͂ q͂n s͂t relone͂ h͂itu
dines. et ī restat sua diffo͂. q̄ ē q͂ q͂n ē q͂ ex adia
centia t͂p͂is d͂clinat͂. s͂ et adiacentia t͂p͂is n͂ ē n͂ ad te͂

p͂ule q͂ ī t͂p͂e ē. s͂ illa͂ a͂ relone͂ q͂tinentie p͂ adiace͂
tia͂ loci ad corp͂ia ca͂nt͂ certa t͂ia gn͂a. et s͂ penes h͂s
relones q͂tinu͂. penes et adiacentia͂ loci ad corp͂ tota
le ē q͂ iste q͂tinz et q͂tine͂ ca͂nt͂ ī corp͂ q͂tinto v͂. vn͂
ū radicat͂ s͂t q͂tinentia͂ passiua͂ restante sua diffo
ne q̄ ē q͂ n͂ ē circu͂scripto corp͂ ex loci circu͂scriptione͂ p͂ce͂
penes a͂ adiacentia͂ loci ad corp͂ p͂tes. et p͂ p͂riu͂ adi
uice͂ ordiatone͂ et t͂ loci ca͂nt͂ p͂ p͂ sua͂ diffo͂ne͂
q̄ ē q͂ p͂ ē q̄da͂ sic p͂riu͂ et gn͂onis ordiato. ❡ ad e͂
euidentia͂ nō q͂ d͂ q͂nt. s͂t v. meth͂. q͂ sic inueni͂
ī oi h͂nte p͂tes. aut p͂ ordiatone͂ p͂riu͂ ī loco. et ī
est sic q̄ est p͂dica͂. aut p͂ ordiatone͂ q̄ ē p͂riu͂ re
i adinuice͂ et ī ē sic q̄ ē diap͂ q͂nti͂. s͂t q͂ dein ē ī
p͂dica͂. q͂ q͂nitas q̄da͂ h͂t p͂oni͂ et q̄da͂ nō h͂t. attu͂te
t͂n q͂ iste sic q̄ ē ordiato p͂riu͂ s͂ faciat q͂ue q͂i͂
nō ad p͂oni͂ q̄ ē p͂dicam͂tu͂ ue͂ q͂tinz max͂ q͂n ordia͂
to p͂riu͂ adinuice͂ s͂e respire͂. illa a͂ p͂ q̄ ē ordiato p͂
ca͂ ī loco ad q͂tetu͂ nō p͂tinz s͂ ta͂n ad gn͂u p͂onis.
ex h͂is p͂z q͂ ro͂ radicat͂ s͂t q͂tinentia͂ passiua͂ p͂i
n͂. q͂ ta q͂tinentia q͂ p͂s ē relin. penes a͂ adiacenti
am corp͂ ad id q͂ q͂tinz ip͂m v͂ ē. s͂ q͂tentu͂ d͂ h͂re
et q͂tinet h͂n͂ delinq͂ h͂it͂ ī q͂tinente. vn͂ s͂ q͂nt. s͂t
v. meth͂. ū et h͂itus sic differe͂ q͂ respetus ī q͂
q͂tinet d͂ h͂re q͂tentu͂ fac͂ ū p͂ut d͂ eius h͂re aq͂
p͂cuitas h͂oies et oīo loc͂ locat͂. q͂ a͂ respec͂. s.
q͂ut q͂tentu͂ d͂ h͂re q͂tinet fac͂ p͂dica͂ h͂it͂. ut
ac s͂ cute h͂o ueste͂. vn͂ h͂it͂ fudat͂ s͂t relone͂ q͂
tinentie passiue. istd͂ restat͂ diffo͂ h͂it͂ s͂ obsc͂e q̄
ē q͂ h͂it͂ ē adiacentia corp͂u͂ et corp͂ q̄ ē corp͂ s͂t p͂
tiu͂ diuone͂ meli͂ forte dicet͂ q͂ h͂it͂ ē corp͂ q̄ ē
corp͂ s͂t ad ip͂m corp͂ p͂ceat͂. ex eo q͂ a corp͂ q͂teto
ex h͂is p͂z q͂ h. q. gn͂a s͂t relone͂ fudat͂ ē ip͂i
q͂ relocc s͂t. p͂z ī q͂uo oriu͂t ex adiacentia t͂p͂is
et loci ad corpus q͂ ē ī tempore et loco.

[illegible]

S[ed] et n͂ ro͂ q͂ret a͂ cu͂ ex adiacentia loci [illegible]
ad locat͂ fiat duo p͂dica͂ penes totu͂ et p͂tes
s. v. et p͂o. q͂ n͂ sic ex adiacentia t͂p͂is ad t͂p͂ale. io ē
vnu͂ p͂dicam͂tu͂ fiat ī q͂tinente p͂ q͂p͂om q͂tenti ad ip͂m
s. h͂it͂. q͂ sic ex p͂te t͂p͂is et loci q̄ q͂tinet n͂ fiat aliq͂
p͂dica͂. s͂ ta͂n ex p͂te q͂tenti. s͂t ē ī loco cau͂at͂ p͂ce to
ti et p͂tis q͂ n͂ sic ī q͂tinete ū actiue p͂dica͂ n͂ s͂t d
duo p͂dicam͂ta penes tot͂ et p͂tes. et ī h͂it͂ ut ur͂ debe
ret ee͂ duo p͂dica͂ sic ū et situs. s͂t q͂uo ē s͂ v͂se h͂i
tu͂ ut q͂tineat cu͂ uitam q͂tat h͂it͂ n͂ q͂tine h͂n͂
te. ut cornua ī brutis. ungues ī anib͂. gladius uel
hasta et q͂silia armuta ī h͂itib͂. ad p͂m d͂ q͂ ē t͂p͂a
le sic ī t͂p͂e et locatu͂ ī loco. dissimile t͂n. q͂ sic se h͂e
t͂p͂ale ad t͂p͂s q͂ tot͂ et p͂tes eius oīo sic ad p͂tes se
h͂nt. s͂ n͂ sic tot͂ locatu͂ et p͂tes ad locu͂. s͂t oīa t͂
p͂alia ī uno t͂p͂e n͂uo. s͂ n͂ oīa locata ī uno loco n͂uo
. s͂t ī q̄ t͂p͂e toto ē t͂p͂ale tot͂ ī eod͂ toto et singl͂e eius
p͂tes s͂t et oīs sic ē toto. n͂ sic a͂ ē de locato toto et
p͂tib͂ eius ad locu͂. et io ex p͂te locati s͂t duo p͂dica͂
penes adiacentia͂ loci ad totu͂ ū ad p͂tes. s͂ n͂ sic ex
p͂te t͂p͂al͂ p͂ adiacentia͂ t͂p͂is ad ip͂m. ❡ ad s͂ d͂ q͂ ista
p͂dica͂ s͂t h͂itudines re͂ cause ex passionib͂. et io fu͂
dat͂ s͂t relones passiuas. q͂ta͂ et actones h͂t t͂p͂s
ī t͂p͂ale et loc͂ ī locatu͂ s͂ totu͂ et p͂tes. s͂ sic s͂ d͂r q͂
tinu͂ et ista q͂tine. h͂it͂ ī fudat͂ s͂t relom passiua͂.
q͂ ad s͂ q͂ q͂tinet ī h͂et et q͂tentu͂ h͂re. ex p͂te a͂ alia
q̄ s͂ q͂tinz et ī q͂tine͂ s͂t actiua͂. n͂ alit͂ d͂z ee͂ n͂ p͂
n͂ q͂ sic cre͂nt͂ h͂i h͂itudines re͂ ex actonib͂ et passio͂
ib͂ q̄ ī eis s͂t manifestis uel occultis. q͂tinet a͂ s͂ q͂ h͂i
s͂t q͂tentu͂ s͂ q͂ tale h͂t a͂m actone͂. et io p͂e n͂ ca͂re
h͂itudines ī q͂tinto q͂ q͂ q͂tet sic cau͂ a͂m h͂itu͂ne
alic͂ gn͂is ī q͂tinet. oz s͂ ee͂ ū q͂tet͂ recip͂ce h͂t aliq͂
actone͂ s͂t q͂tinet q͂ n͂ ē ī t͂p͂ale ī t͂p͂is. q͂ n͂ ē ta͂
nea͂ potente t͂p͂e. n͂ ī locato ī loci. ead͂ ro͂. s͂ t͂n
ē ī d͂o ad modu͂ loci q͂tinentib͂ q̄ ī n͂ra existunt
potate. et talia s͂t h͂it͂. q͂ q͂ nos h͂em͂ ea q̄ h͂it͂ in
dig͂ et ip͂i h͂nt a nob͂. et ī nos s͂t illos h͂em͂ p͂om ac
tiua͂. io ī illis fit h͂itudo h͂it͂. eq͂ a͂ q͂ ip͂i q͂tinet
et nos q͂tinem͂ n͂ s͂t ī nob͂ alic͂ h͂itudo alia q͂
ū. sic͂. q͂ ut frequet͂ localit͂ q͂tinet nos. ❡ ad s͂.
dici debet s͂ actore͂ l. sex p͂ncip͂ q͂ h͂it͂ n͂ ē u͂ p͂
cu͂ diuone͂. q͂ ut ur͂ ip͂e uult q͂ nllt͂ h͂it͂ toti
respondeat. s͂ h͂it͂ oīs alic͂ p͂tis totius ē. vn͂ sic
to accidit ī q͂tinto penes eius p͂tes sic h͂it͂. vn͂ q͂
v͂ debet dici et s͂ totu͂ et s͂ p͂tes. ut ī planta cor
tex s͂ totu͂ folia s͂ p͂tes. In auib͂ cutis s͂ totu͂ et
plume s͂ere ale et vngues s͂ p͂tes. sic ī brutis
q͂sibilib͂ dico de cute et pilis. et corneis et soleis.
s͂ ī h͂oie de cute et capillis et vnguib͂ et de ar
tificialib͂ eius h͂itib͂ sic. q͂d eius ū h͂ret p͂osse
s͂ h͂itu͂ totale͂ uestimenti gn͂alis. v͂ armature ad
totu͂ corp͂ et tu͂ vna p͂s diceret͂ caliga alia capu
ciu͂ a tunica. et totu͂ d͂ uestimentu͂ v͂ ī omentu͂
s͂ ī arma͂ q͂ totali p͂ ee͂. cerea p͂s galea. s͂

loco eius aliquid aliud, ut lorica et totum armatum. uel
si quis dicat nomine continentis esse. dicamus ergo quod in contento si
sunt duo considerantur, scilicet totum et partes, et in continente non
a quo vincat, sed continens possit contineri toti et parti quod dif-
ficile est hic et non. Contentum enim ad locum continentem dissi-
militer se habet secundum totum et partes. totum enim per se locatur est
partes autem eius non est per se locatum sed per accidens, quia per totum partes
eius totum partes est et non locum et quod in parte loci est sed est quod totum
est in toto. ideo in tota causa similitas quod est per se contineri
locale et in parte est sicut quod est per se primum locari. non est ergo
similitas partis et per se sed per accidens et sic loquendo sed contentum
ad habitum continentem similiter se habet in toto et in partibus. ideo
est enim huiusmodi modus in toto et in partibus. et utrumque est per se. quod
enim per se partes habet calceum et tibia caligam et caput capucium si-
cut totus homo indumentum. et ista sunt partes. et ideo debet una pars
esse sub habitu alia habente habitum. sed sicut totus habitus ad
totum habentem se habet ut contineat et protegat sic eius partes
ad partem vel partes respondentem. Tamen ad. q. dr. quod omnis habitus ubi con-
net habentem. sed quantum uno modo quibusdam duobus. quantum enim continet
naturaliter tantum secundum protegendo et similiando secundum quem modum in q. dicitur
phisicorum ar. regnum esse in rege et omnino motum esse in moti-
vo. sicut cornua ungues et consimilia similia. et gladius et ha-
sta et consimilia artificialia. quantum enim et naturaliter et circumscriptive
ut cutis pilus et consimilia similia. calceus et caliga et consi-
milia artificialia. Ex his patet cum ars imitetur faciat si-
cut et non quod forte non est in aliis generibus quod in genere minime
potest esse certum istud gratia ut uid. [illegible]
[illegible]

Adhuc dubitabit aliquis forte quomodo ista gratia sunt re-
lationes et tamen fundantur sunt fundationes et sunt eis funda-
te sunt alia relationes sicut superiorem est. quod etiam relatio dicitur
esse genus. ex hiis enim quod fundantur in relativis posteriora sunt eis.
ex hiis quod in eis fundantur relata priora sunt eis. Et dicendum quod non est
inconveniens genera relatorum prius esse istis et tamen aliquas species relatorum
posteriores esse eisdem. genus enim simpliciter prius est speciebus et aliis. sicut per
claret. sed hoc est idem quod eadem species relatorum in quam fundantur ali-
que genera inveniuntur posteriora eis et secundum id sunt. [illegible]
Consequenter de hac relatione causa [illegible]
Utrum relatio a qua imponitur est sit accidens sicut alia relata.
se habent de quibus autem locutum est. nec ne et videtur quod non. quia cum
causa deprehendat omnia genera esse et accidentium per suum dicere causa
accidentium et quod causa sit relata. sunt et similiter esse in quo causa est. ideo
quem ergo de alio accidente hac causa secundum quod causa est ad aliud est. si
sua relatio quod refertur est accidens. adhuc in causa est. ergo refertur et
si accidente. erit similis oppositio de illo. et erit processus in infinitum. autem
stabilitur in primo. quia non est ideo quod alicui sit. in quo prius accidens unum
causa est sit relatio nec quod accidens est. sed non ad sed ideo ut id secundum
rationem sit relatum et relatio solum ratione differens. deinde loquendum
de aliquo relatum. hoc relata est causa. ergo relata secundum quod habet. aut ergo sua
relatio est accidens aut non. si sic sequetur processus in illa

relatio accidens et relatum per illa relata adhuc est hoc relatum causa. quia res
de michilo facta. ergo adhuc est causa relata. si accidentia erit processus
sicut in infinitum. Dicendo ergo quod relatio de qua locuti sumus fuit talis
relatio accidens quod fuit immediata ipsi substantie. constat ergo quod relatum
nudata ab illa iam et adhuc relata non refertur accidente. ergo relatum
autem ergo se ipsa aut alia. si alia erit ubi processus quia iam dictum est
in accidente. sicut hec causa simpliciter adhuc ipsum est ad aliquid quia
causa non est in ea aliquid quod refertur nec relatum nec accidens nec eadem qua re-
fertur. ergo ipsa seipsa relata est. ut idem secundum rationem sit relatum
et relatio solum ratione differentes. sed ergo quod relatio qua causa aliquid
relatum sit et aliud accidens. In substantiis enim relatum et accidentibus est accidens
et ubi idem est relatum et relatio vere tamen quod hec relatio miscetur
dissimile est alius relatis quod in genere illo accidentis continentur.
[illegible] causatum non est non prius esse quod ab alio esse
Sed tamen quod nobile cum prius sit composito et esse indicatur simpliciter
quod ab alio esse non tamen [illegible] in causa cum etiam
causa sit et a deo sit. sicut non est et a deo est. quod enim est prius et posterius
non oportet quod sit nisi causatum quomodo est. non est alio sine causa est
alio est a deo. sed se toto est et a deo est quod idem est quod refertur et
quod refertur solum ratione differens. quia ratio apprehensa nec causatum conci-
pit ut entem nisi ut aliquid entem. sed non comprehendit aliquid non magis autem
in sed ideo penitus dissilis modus. quod dixi de causa et causatore
puto verum esse ubi in efficiente et in effectu. secundum quod non sit effec-
tus quod ab efficiente. sicut dico prius non in effectu inveniuntur
duo. scilicet unum quod refertur et aliud quod refertur postea dicere et quod refertur
non sit de esse eius sicut accidit in filio ad patrem et in consimilibus. non enim se
si iste est iste filius est sed econverso. et ideo prius in eo esse quod filius esse dico non.
[illegible]
Quod autem solum de relatione in omnino prima et nunc secundum iam modi
per id quod dicitur est de relatione causati. relatio enim talis in non prius est ac-
cidens. cum quia solum compositum ex materia et forma est subiectum accidentium. cum
quia si esset facta separatione eorum per intellectum adhuc materia est. ergo ad aliquid
est et non per accidens. sed non per aliam substantiam a se. cum quia simplex est. cum quia
si per aliam substantiam aut formam aut per materiam aut per compositum quod
per nullam stare potest. quia loquimur de materia omnino prima. atque non est alia
sed ut materia videtur oportet quod talis materia refertur per se ipsam in quantum non differat
in ipsa relatio et relatum nisi ratione tantum. quia si sua relatio non est aliquid sine
a potentia receptiva nec quod ipsum sit talis materia et sua potentia receptiva
per formam sola ratione differens. [illegible]
Sed nunc circa aliquid quomodo causa potest esse relatio quia ex [illegible]
iam dictis videtur oppositum quod relatum relatio sit. et dicendum quod in hoc differ-
rent relatum et accidens quod relatum per se consistit. accidens per substantiam cui inest
unum accidens habet vel subiectum quod ut inest. relatio autem quod talis est habet
aliquid ut ad respiciat. ergo duo concurrunt et ad aliquid esse re-
lationis accidens est. et hic non quia ad aliquid est sed quia inest. quia hoc est de non accidentis
secundum ut inest. tolle ergo ipsum inesse et dimitte hoc quod est ad aliquid esse et
tulisti non accidentis dimittendo naturam relationis. sed tollendo na-
turam accidentis relinquis necessario non esse. et ideo relatum prius esse ad aliquid sine re-
lationis sua relatio quia non repugnat non esse respicere aliquid, sed ei repug-
nat inesse. [illegible]

Quaeritur quod de hoc nomine creator, utrum sit relativum [illegible]
Videtur significare relationem quae est in creatura aut quae est in deo. [illegible]
Si relationem quae est in deo, duo inconvenientia. Unum quod absolutissimum et a nullo dependens, quod prius est ab alio dependeat per relationem. Alia similiter opposita et posteriora. Quia tunc inciperet in deo relatio quae prius non erat, sicut bene vult Augustinus in fine quinti libri de trinitate. Creator dicitur et hic dicitur de deo ex tempore. Si dicas quod non est inherens in deo, contra: si a et b sint modo dissimilia et postea per transmutationem b fiat similia, quamvis a non sit sensibiliter mutatum, tamen realiter mutatum est, quod positum in actu, quia similitudo non aliquid quod ei non inerat prius [illegible] talis mutatio in relationem [illegible] mutatione sensibili [illegible] in quo fit mutatio et uno [illegible] mutationis [illegible] et hoc non est mirum in talibus accidentibus [illegible] per transmutationem manifestam [illegible] ut calor ex calefactione [illegible] facere in relatio [illegible] et elevando [illegible] facere per [illegible] in relato [illegible] non [illegible] mutatus ab eo quod [illegible] in actu [illegible] est inherens [illegible] actus. Videtur ergo quod hoc nomen creator [illegible] a relatione quae est in creatura et hoc [illegible] maiores [illegible]

Quod hoc nomen creator et creatura [illegible] relative dicuntur [illegible]

Sed nunc quaeret aliquis sic: hoc nomen creator ipso [illegible] a relatione quae est in creatura quia hoc nomen creatura et ab eadem relatione [illegible] alia [illegible] hoc nomen [illegible] et de eodem [illegible] aut quo [illegible] et dicitur quod eadem est relatio a qua ipso hoc non creator et a qua ipso hoc nomen creatura, sed [illegible] in hoc nomine [illegible] pono exemplum illuminans et illuminatum ab eodem [illegible] sed [illegible] illuminans [illegible] lumen [illegible] illuminatum quod [illegible] a luce [illegible] ut [illegible] quod non est [illegible] ut activus est [illegible] hoc nomen illuminans ut passivus illuminatum [illegible] creator [illegible] creatura [illegible] et [illegible] non tenet [illegible] ut actio [illegible] nomen creatoris ut est passio [illegible] nomen creaturae [illegible] dico de illis duobus [illegible] noia [illegible] actionem et passionem per modum passionis [illegible] creator et creatura per modum [illegible] creaturis [illegible] creatura et non [illegible] tamen hoc nomina creator et [illegible] in creatore [illegible] est actio creatoris [illegible] uniformis et eadem [illegible] notitia cum [illegible] connotatio [illegible] existentia creaturae [illegible] ab illa actione et per [illegible] uniforme est et hoc est actum de [illegible] divina essentia per modum essentiae et non per modum actionis. Et hoc dixi quia sua essentia est sua actio. Sed [illegible] aestimo quod in hoc nomine creator [illegible] divina essentia [illegible] a qua actio divina [illegible] cum notatio [illegible] connotatum [illegible] et dico connotatum actum [illegible] creaturam.

[illegible]

Quaeritur quod [illegible] hoc non creator per modum [illegible] ut [illegible] non dominum de [illegible] dici [illegible] ut dicit Augustinus in quinto libro de trinitate quod actualiter in tempore [illegible] hoc nomen creator [illegible] conveniat [illegible] cum [illegible] actum [illegible] ei conveniat [illegible] actu [illegible] et non [illegible] Augustinus velle [illegible] sine [illegible] correlativa [illegible] et creatura [illegible] in aliis nominibus [illegible] ut nemo dicitur doctor [illegible] ut nemo dicitur creator [illegible] et ideo talia [illegible] Scio tamen quod [illegible] voluit [illegible] quod ab aeterno fuit creator [illegible] quod nomen creatoris [illegible] non [illegible] Augustinus.

[illegible] posset dici quod creator et creatura sunt de illis correlativis [illegible] ut creator non [illegible] creator [illegible] creatura est [illegible]

Ad 3 possum dicere quod [illegible] creata [illegible] in homine non est sufficiens [illegible] ad agendum [illegible] complevi per artem [illegible] per exercitium [illegible] et hic ars [illegible] et ideo [illegible] lector doctor [illegible] et [illegible] non dicitur de [illegible] non [illegible] quod [illegible] de eo quod [illegible] completa [illegible] per [illegible] artem et non est [illegible] per exercitium [illegible] sed [illegible] est [illegible] in deo quia in eo non [illegible] ars per operationem, sed est ab aeterno in eo sufficiens [illegible] per artem [illegible] non ut [illegible] et ideo non [illegible] ut de eo [illegible] nomen dicatur. Sed ab aeterno dicetur. Sic ab origine sua [illegible] esset ars et completa [illegible] additione per exercitium [illegible] bene diceretur pictor et [illegible]

Quod [illegible] recta fide et [illegible] auctores non curo [illegible] magis est de nomine quam de re [illegible] quod ab aeterno [illegible] completa [illegible] et in tempore [illegible] actu [illegible] ab aeterno ei convenit hoc nomen creator vel non [illegible] voluerit [illegible] ut dixi [illegible] de hoc nomine dicitur et aliis [illegible] relativis per modum [illegible] de deo dictis [illegible] et 270. [illegible]

Tandem quaeritur de illa famosa [illegible] [illegible] quod videtur esse [illegible] in praedicamento [illegible] illa [illegible] in omnibus illis [illegible] aequalitate [illegible] scilicet [illegible] et [illegible] in praedicamento [illegible] non [illegible] sensus et [illegible] non solum [illegible]

Sed de huius relativis dubitatur [illegible] totum correlativa [illegible] totum [illegible] de dimidio et duplo et de [illegible] et de [illegible] de patre et filio et omnibus [illegible] relatum [illegible] per [illegible] creato [illegible] in omnibus [illegible]

et facile solvitur, quia nomine causae duo dicuntur: relatio a qua nominatur, et res cui inest relatio et cui nomen imponitur; et ratione rei prior est causato, ratione relationis simul cum eo, et ideo fallit consequentia rationis, quia in ista propositione fit reduplicatio ratione rei in secunda relationis ratione, et ideo non solvitur, est similis ratio si fiat in aliis. [illegible]

[illegible] prius et posterius sunt simul natura et [illegible]

Restat eadem difficultas dubio de priori [illegible] et posteriori quae dicuntur differentiae ordinis. Non enim videntur posse esse simul non prius et posterius, cum et maxime dicantur prius et posterius exigentia et tempore, quae sese habent per ordinem, quia quae sunt prius et posterius tempore sicut prius et posterius existentia et non e converso, quae sunt prius et posterius existentia sicut causa et causatum; prius et posterius non sunt, non convertuntur. Si ergo haec genera prioris et posterioris sunt ordinata ad invicem sicut prius et posterius, ut ostensum est, aut ergo prius et posterius non sunt simul, aut quod omnes isti modi prioris et posterioris sunt simul. Ergo si est prius et posterius non, quia sicut prius et posterius existentia et tempore sicut ergo, quia non potest esse verum, secundum consequens sicut prius et posterius existentia quae sunt prius et posterius tempore, quia similiter est. Item si prius est non a quo non convertitur consequentia, aliter in prioritate, sed huius quae sic se non convertit consequentia, prius et posterius non sunt simul natura; aut si sic una est distinctio prioris et posterioris non, sed omnia haec sunt simul natura et simul prius et posterius. Quod si prius et posterius existentia simul sunt, nulla est distinctio eius, sed omnia haec sunt simul et esse causatorum et causati sunt simul existentia et in causati essentia.

Modo si prius et posterius existentia sunt simul natura, sed ut dictum est prius et posterius existentia sunt prius et posterius natura, ergo simul natura sunt prius et posterius. Et si prius et posterius tempore simul sunt natura, sed prius quae sunt et posterius tempore sunt prius et posterius natura ut dictum est, ergo simul natura sunt prius et posterius natura, ut dictum est. Item si prius et posterius tempore sunt simul, cum praesens sit prius et futurum posterius et simul prius praesens et praeteritum praeterit; omnia tempora sunt simul, scilicet praesens, praeteritum et futurum; ergo praeteritum est et futurum est, quod falsum est, et quia quod futurum est vel praeteritum iam non est, scilicet quod id quod est sic est, non est. Item secundum quod iste differentiae ordinis nullae sunt quoniam dicunt quod quantum simul sunt quantum non sunt, quia unum est prius et aliud posterius eius prius et posterius quae non sunt simul in ipsa sunt simul. Si autem talis correlatorum intelligatur in huius, ut secundum materiam ... consequentiam [illegible] prioritatem in priori et posteriori; istud videtur esse ... quia correlata prius et posterius esse de illis quorum unum continue recedit ab altero ... et quod non sequitur quod si posterius est prius et non e converso.

Oppositio contra responsionem cum alia contrarium pro

[illegible] et cum hic bene dicatur de primo et secundo. [illegible]

Quia primum est absolutum et secundum relatum, non videtur quomodo hic dicatur proprie de priori et posteriori. Prius enim secundum quod prius est illud respectu posterius, sed quod sic non sit vel futurum sit, per ipsum non est prius.

Contra putari potest probabiliter ut videtur, ut videtur, quod ista correlata prius et posterius, secundum quod correlata sunt simul sunt natura, sicut dixi de causa et causato; et quod similis est acceptio secundum latinitatem est in dictis nostris rationibus quae sunt in illa parte facta de causa et causato, quia sic patet. Sicut autem per ordinem duo prius et posterius, cum de illis dico hic prius in posterius est facio sermonem de rebus

ordinatis quibus accidit iste differentiae ordinis prioritatis et posterioritatis, et non est necesse illas res simul esse, sed autem loquitur de illis in ratione sui ordinis, scilicet sive prioritatis et posterioritatis simul sunt, quia non prius habet unum eorum ratione prioritatis quam reliquum posterioritatis rationem, nec e converso. Sed omnino simul sunt, sicut ratione relationis correlativi. Cum ergo in huius relationis prius et posterius significentur res significatae et modi significandi rerum, scilicet quibus nomina imponuntur modi a quibus imponuntur, loquendo de rebus non simul sunt, loquendo de modis simul sunt, quia ab illis modis dicuntur correlata, quia illi dicuntur relationes, secundum quod ista correlata secundum quod talia simul sunt natura, et dico simul esse natura quia simul oriuntur et accidunt et mutuo sese ponunt et destruunt. Si ergo dicam prius, in quantum prius non simul est, hoc verum est de re significata; loquendo vero de modo ipso verum est, in quantum prius dicitur simul est natura cum posteriori secundum quod huiusmodi. Ad primam igitur rationem cum dicitur quod quantumcumque genera prioritatis et posterioritatis respectu adinvicem penes consequentiam et per illam invenitur unum illorum prius alio vel posterius, id est ipsa genera rerum quibus accidit iste differentiae ordinis prius et posterius, et ideo non sequitur si unum genus prioritatis est quam aliud, quod si ratione posterioritatis unum eorum insit quam aliorum quod ratione prioritatis sit in eis illis et e converso. Unde quod debet arguere de priori et posteriori ratione correlationum arguit ratione rerum correlatarum, et sic fallaciam accidentis.

Ad secundum simile dico quod ea quae dicuntur prius et posterius non ratione rei ordinatarum non simul ratione correlationum eis accidunt simul natura, et in uno non simul sunt, alio non simul, quod non est inconveniens, quia ea non simul sunt, non possunt esse simul tempore et simul natura, quia uno modo dicuntur simul natura, quo modo dicuntur simul non.

Ad tertium quod opponit de priori et posteriori in essentia, dico quod prius et posterius in omni genere ordinationis, scilicet sive naturae sive existentiae sive temporis, respiciendo ad ipsas correlationes simul dicuntur natura, non quia unum dicitur natura, sed ut dictum est supra, quia simul dicuntur tempore et essentia secundum ortum et occasum; quia sic prius non est a quo non convertitur consequentia, et ergo prius et posterius in existentia correlationum simul natura dicuntur. Ratione vero rerum existentium quibus accidunt rationes prioritatis et posterioritatis non dicuntur simul, nec simultate consequentiae nec per omnem simultatem non, et ideo uno modo simul dicuntur natura et alio modo non simul natura, ut prius dictum est.

Ad hoc quod in contrarium dixit quod causatum et causa dicuntur etc. quia non sequitur, quia creator et creatura dicuntur res quibus attribuuntur rationes prioritatis et posterioritatis et in non dicuntur simul, sed quod tales istud est eius de eis per consequentiam.

Ad quintum quod opponit de priori et posteriori secundum tempus, patet quia res ipsae non simul dicuntur correlativae cum simul dicuntur, ut prius dictum, res secundum suum esse actuale non simul dicuntur, sed secundum suum esse correlativum simul. Item idem quod est praesens et id quod praeteritum et id quod est futurum non simul dicuntur praeterito cum futuri et praeteriti simul dicuntur cum praesentialiter praeteritis et tempora praeterito et futuro dicuntur sic relationes prioritatis et posterioritatis, secundum quod non est secundum suum esse actuale, est secundum esse potentiale vel rationale et in secundum futuritionem et praeteritionem.

Ad ultimum dico quod iste differentiae ordinis bene assignantur simul prius et posterius, quia quamvis simul dicuntur non dicuntur prius et posterius eodem modo et ea ratione quia simul non eadem, et hoc est ratio contrariorum quod non simul eadem insunt eidem et eadem ratione ut dictum est, et sic idem respectu dictum est quod non simul dicuntur ratione rerum simul dicuntur ratione correlationum etc.

Sed modo de responsionibus gravior surgit oppositio.

In hiis priori et posteriori que non sunt nisi ordinem nature sed
partes correlationis simul esse simul et hoc est quia res relate simul secundum
tempus et existenciam. et ideo correlationes non possunt simul esse nisi de
prius et existencia. Sed dubium est de priori et posteriori in existencia in tempore
loquendo et sic de ordinatis in existendo tamen quia non tempore qualiter creator et cre
atura. cum igitur creator prius existat quam creatura. scilicet ante mundum. et antequam
esset creatura prior fuit deus quam creatura creata. sed prioritas relatio
est. igitur in deo fuit eternaliter relatio ad creaturam sequentem quod est inconveniens
ut patet de precedentibus. Ad hoc igitur unum dicitur prioritas de deo in creatura
ut videtur. Deinde oppono de relatione posterioritatis. Dicatur et quod simul
sunt cum prioritate. quia correlativa posita se ponunt. igitur si
cut illa dei prioritas eterna fuit ante mundum et posterior
tas creature sic eternaliter erat ante mundum. Quero igitur in quo erat.
non in creatura quia illa non erat. contraria est creatura creatori. non in
deo. quia in illo solum potest esse quod est. sed non est sed posterioritas non
creature. igitur non potest esse in aliquo sed in creatura. Similiter aliter in deo erat esse
prius et posterius existencie fuerunt in deo ab eterno quod
est et non excogitatur. Si igitur posterioritas creature que esse dicitur
solitarium ante mundum non fuit antequam esset creatura non in deo nec
in creatura omnino non erat. Sed prioritas dicitur [illegible]
rat. igitur non simul fuerunt iste correlationes [illegible]
et quod posterioritas illa creature potuit esse ante creaturam
quia [illegible] et non ponens actuale de creatura sed tamen
eius possibile esse ante actum. [illegible] cum ipsa [illegible] nomine ta
lis sit ad deum sed non [illegible] alie [illegible] ut [illegible]
absens [illegible] sed carens relatio esse ad deum non sup
ponat aptitudinem in deo ad deum quod privacio est [illegible] pri
vato est ad deum quia dicitur carencia alicuius privati quod non
erat [illegible]. Unde dicitur ordinem unius ad alterum [illegible]
to [illegible] posterioritas si potest dicere relatione non in ab
[illegible] aut igitur in deo fundatur esse non in aliquo. [illegible]
non [illegible] ad non [illegible] potest. [illegible] relationis esse [illegible]
fundatur in deo et [illegible] quod in ab est creature quia loquimur de
posterioritate creature. aut igitur ad creaturam in quantum fundatur est esse
possibile creature. aut actuale. non actuale. quia creatura ante
mundum non erat actualiter. sed possibile. quia esse possibile creature
antequam esset actu non erat nisi esse eius in potencia. actualia
creatoris. quia cum ea que fuit [illegible] in duplici potencia
[illegible] et efficiencius. antequam sit actu illa que fuit de
novo non [illegible] ante actuale esse suum nisi in potencia efficientis. Si
igitur relatio posterioritatis creature antequam creatura fieret radi
cata fuit [illegible] esse possibile creature radicata fuit
sed [illegible] creatoris. Quod cum ipsa sit [illegible] radi
caretur [illegible] ipsum deum. ex quo [illegible] in deo [illegible] quod
[illegible] quia relatio creature esset in creatore et quod prius et
posterius existencie caderet in deo. [illegible] eius in deo [illegible]
[illegible] capia [illegible] esse [illegible]. dicitur quod [illegible] est [illegible] actualis
posterioritas que est actualis relatio ordinis [illegible]
[illegible] esse rei possibile. [illegible] relatio [illegible] est [illegible] relativa. [illegible] in
possibile creature quod habet in divina noticia antequam sit in se
non habet [illegible] posterioris ad esse divinum eternum. Sed sicut
eo ab eterno est. non igitur est [illegible] relatio [illegible] posterioritatis.

Deinde talis est questio de priori et posteriori in tempore. sint
enim a. b. prius et posterius in tempore sicut due diverse hore
[illegible] ut hodie et cras sicut diverse res in [illegible]
[illegible] ut pluvia hodierna et [illegible] crastina [illegible]
[illegible]. In [illegible] certum est quod b. futurum sit [illegible] est in dicto
quod a. prius est ad ipsum prioritate temporis. sed ipsum b. quod
est res posterior non est in actu. Si igitur sua posteriori
tas iam nunc est cum posterioritate ipsius a. quia ut dictum est cor
relativa simul sunt. Quero in quo et quia relatio non fundatur in eo.
quod omnino non est. oportet quod aliquid [illegible] in quo est. igitur in [illegible]
esse. a. quia prioritas b. [illegible] non est in a. quia [illegible]
non est simul prius et posterius. igitur esse in b. sed b. [illegible] ac
tuale non est est igitur non est [illegible]. [illegible] esse actuale igitur
solum [illegible] esse possibile. Sed [illegible] esse possibile ipsius b. tale est quod
esse actuali ipsius a. [illegible] non est [illegible] simul et posteri
[illegible] actualis relatio esset fundata in esse [illegible]
[illegible] et [illegible] res [illegible] est relatio. [illegible] non est intelligibile.
[illegible] igitur quod [illegible] prius tempore est non est posterius et [illegible]
non [illegible] simul [illegible] prius et posterius in tempore. [illegible] de aliis dici
tur in existencia [illegible] in tempore [illegible] sic. Si [illegible] prioris
et posterioris simul [illegible] ita quod una est actu et reliqua
et quando una non est nec reliqua. [illegible] nunc [illegible] non intelligitur
quod ordo actualis sit rei antequam res ordinata sit actu
et quod ordo rei maneat in actu postquam res non sunt ac
tu. [illegible] igitur esse solitarium dei prius erat quam esse creature
est [illegible] sed non prius quam posterioritas illius creature sicut [illegible] est
ex ypotesi. igitur illa posterioritas erat actu antequam
esset res actu. cum est posterioritas adveniat esse creature
[illegible] res ipsa est accidentaliter posterioritas in actu est. Sed esse soli
tarium dei est erat posterioritas [illegible] non est. Sed [illegible]
posterioritas in actu et prioritas divini solitarii in ac
tu est ex ypotesi. igitur postquam [illegible] solitudo dei
erat prioritas remanens adhuc ultra prioritatem et posteri
oritatem creature. Sed [illegible] intelliget eandem esse [illegible] et eun
dem in priori et posteriori tempore. Dicitur igitur ex hiis quod
prius et posterius in existendo et in tempore non possunt esse simul [illegible]
[illegible] ipsius rei [illegible] relatio [illegible] in [illegible] suppo
[illegible] ad [illegible] quo prioris non [illegible]
sit esse in actu [illegible] posterioris [illegible] quia [illegible]
[illegible] ordinis et ordo non est in actu nisi res illa
sit actu [illegible] ordo est. [illegible] quod posterius est [illegible] prius est.
prius est vel fuit vel erit. [illegible] posterius est prius fuit et
si prius fuit posterius est vel fuit vel erit ordinata [illegible]
in successivis et in existentiis [illegible] prius et posterius [illegible]
simul esse et ideo non eorum ordinales relationes que sunt prioritas
et posterioritas. et [illegible] esse [illegible] nature
ex [illegible]. in intellectu [illegible] simul esse. que et successive in [illegible]
intellectu simul [illegible] divino quam humano et [illegible] intellectus [illegible]
simul [illegible] omnia priora et posteriora [illegible] posterio
ritatem et prioritatem in se ipso. intellectus [illegible] simul habet [illegible] intellectus
prius et posterius [illegible] non simul [illegible] prioris et posterioris
[illegible]. [illegible] dico quod prius in eterno et in tempore non

dicitur simul secundum rem ubi sunt, secundum relationes est tempus in successivis. Sed apud intellectum solum simul est. Et ideo secundo tenendum est propter rationes praedictas et loquendo de esse actuali prioris et posterioris. Dubitatio duarum quae videntur ostendere quod prius et posterius simul non sunt, quorum primum est illa quae dicit quod relativa sunt simul; secundum quod dicit de prius et posterius a praeterito et futuro.

Sed nunc accidunt duo dubitabilia. Primum est hoc: quia hic dicitur quod non referuntur ad invicem prius et posterius ut primum et secundum, sed utrumque existit. Quia cum illud omnibus correlativis quae utrumque existit referuntur ad invicem, ac esse quod relativa simul sunt, quia nullum in eis inventio invariata. Videtur quod prius et posterius utrumque sunt simul natura secundum illam famosam proprietatem correlativorum cum dicuntur convertentur. Sed quomodo erit simul natura quae non simul sunt actu secundum existentiam aut secundum esse. Quia cum in praesenti simul actu existit praeteritio rei quae non est, invenitur futuro eius quae non dum est. Cum tamen futuro et praeterito relative dicantur et prius et posterius esse actu relatum, quia sic non existentibus actu. Videtur quod simul sic de priori futuro et posterius est praeteritum vel prius est in successione temporis. Ad primum dicendum quod alia dicitur relativa prius et posterius quam primum et secundum ut iam supponitur. Quia primum et secundum non referuntur invicem supponitur, quia primum et secundum non referuntur, ambo existunt ad invicem referuntur. Et ideo dico quod illud quod dicunt de correlativis esse simul ... intelligatur: correlativa esse simul esse non sic intelligo quod ad esse unius sequitur esse alterius requiritur et non ad esse unius non esse alterius requiritur, et sic non est quod ad esse unius actuale sequitur esse alterius actuale. Sed quod ad esse unius debitum ... sequitur esse alterius debitum ... ut si correlativa dicuntur quae simul in actu sunt vel esse possunt, sequitur esse unius actuale ad esse alterius consimilis et non esse ad non esse. Quae ... simul esse non possunt res in actu, ad esse actuale unius sequitur esse praeteritum alterius vel praesens vel futurum consimiliter et simul in non esse ... quia sicut et omnis pars et similis causa et effectus et huius dicuntur correlativa quae simul actu possunt esse, ad esse actuale unius sequitur esse alterius actuale vicissim, et simile est de non esse. Sed quia prius et posterius dicuntur ordinis, dicitur et ordo aliquando accidit in rebus quae simul actu sunt, sic ordo solum naturae, et aliquando in rebus quae non possunt simul esse actu, sic ordo existentiae et ordo temporis, et talis est quia tempus et motus successiva sunt et existentialiter successivus. Ideo prius et posterius non debent sibi mutuo inferri ex se per esse actuale et non esse, nisi forte in priori et posteriori solum naturae. Sed hic est tertium quod accidit, scilicet quia naturae sic ordinantur simul in actu sunt. Sed in priori et posteriori existentiae et temporis ex actuali unius esse vel non esse sequendo est esse praesens vel praeteritum vel futurum alterius vel non esse. Si prius est modo vel si non est modo, sed posterius erit. Et si prius fuit simul prius est vel fuit vel est et contrario. Si posterius est prius vel est vel fuit.

Et si posterius modo est vel iam fuit simul posterius fuerat, et sic negatio. Si prius non est non fuit non erit, posterius non fuit non est non erit. Et contrario non hic dicitur est de aliis correlativis quae non simul sunt natura ... scibile est quod scientia sit modo vel fuit vel erit, et loquor de hac humana scientia a sensibili accepta idem. Sed non sequitur si sensibile est quod sensus sit vel fuit vel erit. Sed non si scibile vel sensibile fuit vel est vel est, quod sensus vel scientia fuit vel erit vel est. Sed non est contrario negatione, non enim sequitur si scientia vel sensus non est non fuit non erit quod non sensibile vel scibile fuit vel est vel erit. Ex hiis patet quod esse simul non sic debet intelligi de priori et posteriori. Et etiam in intellectu patet quomodo sit correlativa simul esse non. Sed etiam est quod sit simul secundum existentiam tempus vel simul secundum ortum et occasum ut prius declarabatur. Sed quod invicem mutuo per necessitatem consequentiam ponant vel interimant esse in naturali ordine, non dico esse actuale praesentis scilicet vel praesentis vel praeteriti vel futuri prout congruit naturae relativis ipsorum. Et hoc est quod aliter se habent haec in successivis et quantum per modum successionis se habent et in eis quantum per modum vel per naturam permanentium ut iam ostensum est. Ad secundum dicendum quod aliter est de prioritate et posterioritate et de praeteritione et futuritione. Quia praeterito et futuro dicuntur tempus vel temporalium secundum quod huiusmodi non poneretur ad actuale de re cuius dicitur, sed tamen possibile vel potentiale vel huiusmodi. Praeterito enim praesens non ponit rem praeteritam praesentem nec ad eius non forte in potentia vel habitu vel re. Sed futuro praesens non ponit rem futuram praesentem nec ad eius non posse, et ideo possunt simul esse invicem et cum praesenti. Quia ipsum praeteritum et futurum non possunt esse eius habituale vel possibile vel possibile rei esse ... ipsa res non est secundum actum. Prius autem et posterius dicuntur ordinatorum et ordinis. Et quia ordo rei sine re non est, est ordo prioritatis et posterioritatis non est, nisi quando ipsa res prior vel posterior actu est. Ad hoc quod videtur argumentari quia cum praeteritum fuit sic ad futurum et futurum posterius ad praeteritum, quod relative possunt simul esse invicem et cum praesenti, sicut prius non ipsae res relatae, videntur quod simul possint esse de huius relationibus prioritatis et posterioritatis, sed prius non de ipsis rebus. Dicendum quod non sequitur propter fallaciam accidentis. Accidit enim prioritas et posterioritas praeterito et futuro prout eius ad quod generaliter iam ostensum est et in pluralibus dictis. Et ideo non sequitur quod id quod accidit in relationibus praeteriti et futuri accidat in relationibus prioris et posterioris. Praeteritum enim et futurum tempus dicuntur, prius et posterius ordinis. Et quia partes temporis tenent ordinem, ideo habent prius et posterius. Sed hoc accidit eis. Ordo enim prius et posterius naturis re et existentias praeter esse temporis. Sed ... sicut praeteritum sic prius et futurum posterius. Non tamen est praeterito prioritas, quia cum priori et posteriori convenire potest cum eius quod praeteritum esse vel quod futurum esse, ut prius ostensum est. Ad evidentiam dubitationis accidentis ex relatione hominum praesentia pertinentis.

Ex iam dictis de priori et posteriori tertio solvitur quaedam difficilia est solent exponi esse nomen praesens vel praeteri-

terminationis sic. Per scientiam sumitur divina scientia et connotatur aliquid in causato per hoc quod est principium. Quando sic per scientiam et connotatur eternum et ita causata eterna. Quia in connotatur non non est. Si est dicitur et primum causatum est ut prius. Si vero connotatur importatur per positionem principium relatio est ut prius. Quia ordinem dicitur sic ante vel prius quod si in deo est dicitur hanc relationem quod dependet ad causatum sicut cum si in causato. Causata eterna esset. Si tamen sit correlativa ... non. Ergo est relatio importata per ... sit ab eterno et suum correlativum eternum quod non solum dicitur eternum. Et dicendum ad primum quod in connotatur aliquid de causato per quod in causato. Sed in non est aliquid actuale sed potentiale tantum existens in ipso et amata divina notitia. Connotatur enim futurum esse causatum quod est tantum modo in ipso creatoris quare igitur sic ... in connotatur de causato aliquid esse distinctum est aliquid. Est enim aliquid per futurum sed non est aliquid per presens. Si est aliquid per rationem sed non est aliquid per rem. Et in rationale esse non est aliquid. Quod futuritio causati in re divina existens eternaliter. Si non est aliquid causati per actum sed per potentiam. Et haec non per potentiam ... sed dicitur efficientis. In quod connotatur de causato si sumatur pro esse futuro causati vel pro esse rationis vel principium nudo iam deo est aliquid de causato aliquid ... Quia est aliud causa futuri causati quam non aliud est quod prima causati existit in amata divina notitia per quod aliquid dicitur faciet causatum et causa non aliud est quod deus. Non tamen est connotatur in aliquid de causato ut intelligitur in absoluto. Si autem in connotatur importet aliquid de illo causati per presens vel per rem vel per actum vel per potentiam hoc est in ... vel ordo in re. Dicendum quod permutet non est. Et ideo nullo modo sequitur quod non conveniat dicitur quod sit causata. Non sequitur aliquid esse deo coeternum. Connotatur igitur per nomen principii uno modo est aliquid eternum sed esse non est non distinctum. Alio modo non est aliquid eternum sed temporale sicut cum qui incipit causata esse quod non est quod posterioritas causati ad scientiam divinam et ordo importatus per positionem non est in connotatum ... sed in ... Si quod connotatur intelligitur aliquid de consequentia causati. Ad secundum dicendum quod ista relatio importata per positionem principii a qua est ipso hoc quod ponitur per scientiam non est relatio quod refertur deus ad causatum sed ergo. Et ideo non est relatio creatoris sed causati. Sed non est relatio adhuc existens sed futura. Et ideo non est in deo nec in causato adhuc sed erit in causato. Unde per scientiam ideo dicitur quod futuritio causati cum divina scientia vel posterioritas causati ad illam precedentem. Quod autem dicit quod relatio sit sicut non prius per precedentiam quod hoc non recipit quod sit sicut similiter per actuale esse. Et ideo sequitur aliquid esse coeternum deo. Solutio oppositionis secundum in primo c. 31. De relatione posterioritatis divine ad creaturam.

Ex solutione huius patet ratio ad id quod supra omissum quod opponitur. Est dubium de relatione posterioritatis de deo dicitur vel causatum. Ne videatur dicere importare dependentiam ad causatum. Dicendum enim dico sicut in ultimo dixi de prius nobis creator causata. Dico enim quod prius et posterius in quibus bene possunt esse relativa sicut quod hoc duo a diversis illis imponantur. In deo autem et causata una tamen dicitur relatione. Et ab illa utrumque imponitur. Sed relatione posterioris causati. Unde in utroque quod in quibus bene dicitur prius quod non est aliquid posterius quod est post aliquid. In deo autem et causata prius dicitur per quod est aliquid et posterius quod est post aliquid quod utrumque prius dicitur priori causato. Per hoc quod dico prius dicitur non ut ponere respectum aliquem in priori sed posteriori. Unde quando dicitur ante causatum hoc non est nisi quod causata post erit. Quando prius et

Tandem sciret aliquis cum sint posteriori ... sit quod correlativa magis ... et ceterum sunt sed recipiunt aliquid re una ... correlativa. Sed existentia a tempore in tantum sunt quod tempus ... relativa radicantur quando sit de priori et posteriori quod non sicut ... actu. Et dicendum quod prius et posterius in non per rem vel natura fundatur deo in quantum existentia. Et prius et posterius in existentia sive existentia prior est. Est solitudo existentie simul et ... posterior existentia alterius. Et prius et posterius in tempore sicut tempus continue existencium et in omnibus sunt ordo est in quo quandam rationem existentium dicuntur priori et posteriori in istis suis.

Sit deo trinitati laus et honor amen.

Divisio scientie ut accipiatur illa pars quae dicitur et est philosophia. .1.

Scientiarum alia est divina alia humana. Divinam dico quae deo auctore hominibus tradita est, quamvis humano ministerio sit scripta. Quae est vetus testamentum et novum. Unde in veteri lege plurimum locutus est deus. Et in novo dixit ipse discipulis suis. Humanam scientiam dico quae humanis rationibus est inventa et haec partim commendabilis est partim vituperabilis. Cum enim humana ratio lux sit et intus habeat rationes eternas veri luminis quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Inferius autem et extra se rationes ex lege ... corruptionis ... quod numquam iuvat malignum spiritum per occultas immissiones suas et manifestas apparitiones ad auditum per fictas voces ad visum per assumptas corporales formas. Ubi eadem humana ratio consulendo sibi se rationes eternas invenit veritates in rebus quas ab eis rationibus producte in esse. Et haec est commendabilis et dicitur communi nomine philosophia. Consulendo infra legem corruptionis et malignorum spirituum suggestiones aliam invenit scientiam vituperabilem quae communiter dicitur magica. Sic igitur in genere triplex est scientia quarum prima homini necessaria est. Secunda autem licet non necessaria tamen catholica utilis et amplectenda. Tertia autem sinistra, nociva et vitanda. Prima enim continet modum vivendi sine quo salus non est et ideo est ad salutem necessaria. Secunda autem partim rerum veritates docet partim modum honeste vivendi licet non sufficienter ad salutem et ideo catholicis est utilis et amplectenda. Tertia autem et a salute et a veritate et a vita honesta abducit ad concupiscendas voluptates atque vanitates. Propter quod nociva et est vitanda. De prima non sufficio quicquam dicere adhuc. Non scribit presenti cure quam ad petitionem vestram suscepi.

De diffinitione et ortu philosophie in generali.

De scientia autem quae est philosophia ad dicendum. Ysidorus libro secundo ethimologiarum capitulo xv. dupliciter eam diffinit et congrue. Una diffinitio tangit subiectum de quo est et est talis: philosophia est divinarum humanarumque rerum in quantum homini possibile est probabilis scientia. Alia tangit subiectum et finem et ideo completior est talis: philosophia est rerum divinarum et humanarumque cognitio cum studio bene vivendi coniuncta. Habes igitur divine et humane subiectum totius philosophie. Studium autem bene vivendi finis. Quia omnis cognitio ad honestam .2.

uitam ordinat sicut inferius patebit. Cum g philosophia accipit t. et ideo accipit ortus ex illo et principiorum ut est. sic et philosophia. sed
secundum est est duplex. s. de quo et in quo. primum unum uniuersi
tas rerum est. quia res diuine et humane. secundum hoc ortus g
ide ex rebus sensibilibus. hic a ex humano appetitu recte
tu sciendi et bone uite. quod quomodo fiat ostendet et per diuisio
nem philosophie et per ortum partium et specierum est. dicam g ea.
de diuisione philosophie per res diuinas et humanas de qua est.

·3· Et dicit aliquis in tractatu de anima scientia secatur in res et diuiditur
per diuisionem rerum de quibus est. Cum ergo philosophia sit de rebus
diuinis et humanis ut iam dictum est. omnis pars eius aut est de
rebus diuinis aut de humanis. prima nomen habet in greco.
dicitur et speculatiua. secunda non habet unum nomen in greco.
cum contingit ethicam mechanicam et sermocinalem ut infra
patebit. ¶ Sed nota quod quamuis omnia que sunt uel fiunt dicuntur
esse sic. tamen quedam dicuntur res diuine et quedam humane. diuine
dicuntur et omnis causa que fiunt non per nos. fiunt et mros sermo
nes et opera. sed per nos humane que fiunt per nos. sermo
ni et sermones et actus nostri. et secundum has species distinctio
sit aliis partibus philosophie. et per omnis partium partium philosophie. De
ortu philosophie speculatiue in communi que est de rebus diuinis. de illa

·2· Ortus partis speculatiue philosophie et est et finis illo ac
est que et de rebus diuinis est. hic secundum aristotelem in principio
phisicorum. omnes homines natura scire desiderant. quod desiderant
naturaliter scientiam. sed scientia est cognitio intellectiua. cognitio enim principiorum
per demonstrationes dicitur intellectus et conclusionum scientia. que utraque
est intellectiua. et ideo dicit aristoteles in libro posteriorum. quod scire opi
namur unumquodque cum causam eius cognoscimus et quoniam illius
est causa. quod primum demonstrationis causam conclusionis docet et quod
non illius est causa. omnes ergo homines naturaliter desiderant cognitionem
intellectiuam. sed ut dicit aristoteles in primo posteriorum omnis doctrina et
disciplina intellectiua ex preexistenti fit cognitione. s.
sensitiua et sic in eodem. ideo dicit quod si aliquis sensus deficiat
necesse est aliquam scientiam deficere. s. illam que est nata fieri ex
sensibilibus illius sensus deficientis. Constat igitur quod desiderium huma
num respectu scientie non impletur nisi per sensum. haurit ergo
anima rationalis a rebus exterius scientiam per sensum. quod per quosdam
haustorum quasi deseruiunt species sensibiles ab exterius usque
ad animam rationalem. in qua fit uel que est principium
scientie. ¶ Sed quoniam ad speciem sensus puenit uel sensus qui
non est scientia. dicit aristoteles in primo methaphisice. sic omnia alia sensu
sentit. sed quibusdam cum sensu et memoria inest. sensibi
lium apprehensorum retentiua. Quibusdam autem sensus solum.
quibus sensus inest sine memoria nulla prudentia habere pos
sunt. quia prudentia est uirtus collatiua preteritorum et presen
tium respectu futurorum. quod non potest esse sine memoria quia
non cognoscuntur preterita nisi memoriando. Quibus autem in
est sensus cum memoria aut habent auditum aut non habent.
si non habent. non est prudentiam habere possunt. sed in disciplina
bilia sunt. ut apes. Si habent auditum cum memoria discipli
nabilia sunt. quia disciplinabilia sunt quedam uilia uiuentia
habent uel ymaginationem et memoriam et talia non sunt
experimenti capacia sicut bruta. quedam habent rationale in
uel ymaginationem et memoriam. et talia sunt experi
menti capacia. sicut homines. hominibus autem scientia et ars per experimentum
accidit. primus ergo sensus adest in homine et memoria continuatur. et ex
tali sensu et memoria multiplicatione fit experimentum. Sed est expe ad experi
mentum acceptio alicuius unius a multis presentatis et memo
rie retentis. quod dicit unum in illis omnibus est. et illa omnia in quo
illa sunt et hoc est commune unum de multis acceptum. Opus enim ratiocinari
de singularia sensata et memorie tradita ad inuicem conferre
considerans quid in eis sit. Quod non idem est uerbi gratia. de sensibili conspicit quod talis
potio sanauit talem febrem in platone et hoc memorie tenens. de
inde comperit quod eadem potio sanauit eandem febrem in socrate et hoc
memorie tenens. et sic in multis. deinde ratio confert ad inuicem has
singulares comparationes memorie traditas. dicens apud se talis potio sa
nat talem febrem et tamen est experimentum. non tamen adhuc est
mors uniuersale. sed accipit unum ex multis non tamen confert omnia que
de specie ad inuicem. experimentum est tamen. quoniam autem confert omnia sin
gularia eiusdem speciei sic talis potio uniuersaliter sanat talem febrem in
tali dispositione. uniuersale est et principium artis et scientie. Sic ergo per ·5·
sensum haurit scientia. s. ut per sensum fiat memoria et ex
memoria multiplicata fiat experimentum. ex experimento
sufficienti uniuersale. unde oportet precedere multiplicem sensum ad hoc quod
fiat memoria. sic oportet precedere multiplicem memoriam ut fi
at experimentum et uniuersale. quia memoria non est nisi sensati retenti.
sed experimentum est acceptio unius communis de multis sensatis et me
morie retentis. et quod uno ypu connectuntur. hoc inuenietis in primo
methaphisice et in ultimo capitulo posteriorum. sed obscurius quod hic dictum sunt.
Colligitur ergo ex his ortus philosophie speculatiue in genere. ortus
est ex rebus sensibilibus tamquam de illo de quo est. ortus autem in homine
per appetitum sciendi qui naturaliter inest humano aspectui. et sic habet or
tum ex parte subiecti in quo. sit autem de illo in isto per modum predictum
quasi ascendendo per sensum et memoriam ad uniuersale acceptionem per ex
perimentum. ¶ Ex his et per secundum et finis partis totius scientie
speculatiue. secundum uniuersale non sensibile. dicit et causam quod per se cognoscitur.
finis uero partis speculatiue humane dicitur sui perfectio desiderii
humani quod uere sciendi quod idem est. unde eius desiderium est partis
anime speculatiue. ¶ Hic colligere possumus et scientie speculatiue ta
lem diffinitionem. Scientia speculatiua est pars philosophie humani aspectus per
fectiua cognitione rerum diuinarum uel nature diuine et ipsarum a deo per se
ipsum conditarum. Diuisio philosophie speculatiue per naturalem mathema
ticam et diuinam. ·4·
Iam dicam partem philosophie inuentam. s. speculatiuam de quibus aristoteles.

in .vi. libro meth. Sic igitur tres modi quibus philosophie essent scientie rea-
les. mathematice et divine. et loquitur de philosophia specula-
tiva tantum. huius autem est ratio divisionis acceptionem immediate
autem ponit quia quedam pars speculative scientie considerat res mobi-
les et materiales. sed que tales et ista est naturalis. quedam autem considerat res
que sunt mobiles et materiales. non tamen ut tales. sed abstrahendo eas
a motu et a materia et ista est mathematica. quedam non considerat res omnino
inmobiles et vere a materia separatas. et ista est divina. suffi-
ciencia huius divisionis patet. quia circa verum nobis est tertius et consideratio de ipso
fit. aut res omnino separatur a motu et a materia secundum veritatem nullo
modo sunt mobiles et materiales. et ideo si eas fingit eas tales esse
in actu fallit. Sanctus autem divisionem ponit ad terminum prologi
libri de anima. nec moveat quod a principio divisionis scientiarum unam
diximus esse scientiam divinam meliorem philosophia. Nam Aristoteles dicit
unam partem philosophie speculative esse divinam. Illa enim quam diximus
speculationem totam esse de rebus divinis. et sic videtur quod tota possit
sit divina dici. Sciendum enim quod divinis rebus dicitur esse theo-
logia scientia divina et methaphisica. illa enim divina dicitur ut a
principio dixi non solum quia de deo loquitur sed quia de deo actore
re hominibus est dicta est. nulla humana inventione inventa. Hec autem quia de
deo loquitur tanquam de potissima et principalissima causa. Sed est hu-
mana ratione inventa. speculativa autem tota non solum dici divina.
licet de rebus divinis. quia non de deo est. nec pars ipsa illa que dicitur apud
divina. nec deo actore hominibus est dicta. sed per humanas rationes ex-
cogitata et est de rebus omnibus que in potestate humana non consistunt.

De ortu philosophie naturalis. et de fine eius vel quid differt.

De ortu istarum preordinem dicam et primo de naturali. ut dicit Aristoteles
in primo meth. propter id quod est mirari homines inceperunt phi-
losophari. ex principio quidem propinqua deficientibus admiran-
tes. postea sic paulatim procedentes et de maioribus dubi-
tantes ut de lune passionibus et huius que sunt circa solem et
astra et de omnium universi generatione. ex hiis patet quod admira-
tio fecit homines philosophari. et quia non subito constituta fuit
pars philosophie. sed paulatim incrementa sumendo et idem tractum
in .ii. elenchorum. Sed si manifestum est quod causa eorum in
hunc mundum mirantur. que non frequenter mutantur et renovantur ma-
gis. et causa est quia miramur rara et nova. videmus igitur humana
undique res variari. mutari et renovari. et nullam cor-
poralem naturam omnino stabilem esse. hec mutata etiam que incepit
ortus et occasus rerum corporalium et omnino alterationes et mutatio-
nis. in primis et invenerunt tantum esse etiam in qualitatibus acti-
vis et passivis non in omni specie qualitatis sed in specie tertia que est
passio vel passibilis qualitas. non in illa sed per
duas tangibilium qualitatum que sunt calidum frigidum humidum siccum.
perpendere enim sicut dicitur Aristoteles in libro de morte et vita quod
calor et humor sunt causa generationis istorum corporum inferiorum.
augmenti et perfectionis. frigus autem et siccitas corruptionis et
decrementi et defectus. unde invenerunt et posuerunt has qualitates
causas esse generationis et corruptionis scilicet augmenti et di-
minutionis et alterationis. qualitatum. et ideo

actis nisi venit istas qualitates primas. scilicet quia sunt priorum
qualitatum et dominum esse aliorum omnium. quo considerare hunc prin-
cipalis in rebus inferioribus. non enim erunt iste qualitates sine
transmutatione adinvicem corporum mutuo agendo et pa-
tiendo. unde dicit Aristoteles in libro de sensu et sensato et de sapore.
sed quia ignis et quia terra nichil huius faciunt et pati non agi,
sed autem quia est contrarietas in utroque. sed hec omnia faciunt et pati-
untur. etc. quod aperte dicit non ea non elata agunt et patiuntur
et non per deum gratia. Deinde considerantes corpora inferiora conti-
nue deficere et corrumpi singulis annis secundum tempus et per
unum modum scilicet per partem anni et hec mutari et hec etiam
scrutati invenerunt causam esse motum localem et circula-
rem celi et corporum celestium quia per continuitatem
motus primi per orbis stellarum fixarum causa est conti-
nuitatis in transmutatione inferiorum corporum. et per dissimilitu-
dinem et diversitatem motuum aliorum orbium stellarum
erraticarum causa contrarietatis scilicet ortus et occasus augmenti
et diminutionis et huiusmodi ut dicit Aristoteles in libro ii. de generatione
et in .xi. meth. in ista contrarietate et diversitate
tamen causa precipue maxime accessus solis et recessus per circulum
obliquum celi quod annuo peragit motu. Ponunt igitur po-
suerunt et recte motum localem esse causam aliorum motuum
non prius inventorum. scilicet generationis augmenti et alterationis et
huius contrariorum que ut dicit Aristoteles in .vii. phisicorum et sic paulatim pro-
fecerunt studia hominum in istis ex effectibus causas inquire-
re tum deinde viderent esse naturam corporalem tam superiorem
quam inferiorem mobilem esse licet diverso genere motus superio-
ri enim omni motu contrario moventur. scilicet in substantia quantitate quali-
tate in loco. superiora in loco tamen. Demum mirantes quid esset
motus in genere causa esset. invenerunt in omnibus que non violenter
moventur ad esse principium intrinsecum ipsum mobili quod
esset principium motus eius. ut in celo motorem aliquem spiritu-
alem et illum spiritum dixerunt animam in aliis non ani-
matis dixerunt formam vel eam potentiam activam tanquam virtu-
tem seminalem ad efficiendum de ipso. Istud igitur prin-
cipium motuum in corporibus vocaverunt naturam et ab isto
modo ille vocaverunt. et scientiam totam de corpore mobili pau-
latim et successive inventam scientiam naturalem. quia autem naturam physis
dicunt et corpus physicum. et scientia physica. ex hiis colligere
possumus finem et finem ipsius scientie subiectum et differentiam. Finem
enim eius modo est ex qua hic. etc cognitio incipit a qualitatibus
que activis et passivis non est finis perfecto huma-
ni desiderii et totius corporis cognoscendi. Unde illius scientia
et congrue diffiniri potest. pars scientie speculative humane
acquisita perfectiva quantum ad cognitionem corporis mobilis sed quia mobile
est. Et nota quod hic quia in diversis corporibus modo sunt quia hic comprehendit
ea que sunt in motu et in modo sed quia hic. de quibus dixit Aristoteles
esse scientiam naturalem et in comprehendit principia corporis mobilis et partes et
eius cum passiones. Quo qualitas vel modus est causa
substantie vel causa est semper sit prior scientia vel qualitas illius
et nobilior.

.m. A.

Ad evidentiam iam dictorum est sciendum quod [illegible] non in tanto quantum qualitas vel motus possunt esse causa stelle vel contrarii est sic intelligendum. Primus [illegible] deinde est quod qualitas est causa generationis et augmenti. Ex quo scitur quod sit causa stelle et contrarii. Quod generatio est motus in substantiam et augmentum in quantitatem. Stelle deinde est quod motus localis est causa aliorum motuum ex quo locus quod sit causa generationis et augmenti et in causa stelle et contrarii et in quod posterius est et causa prior. Quia stella et contrarietas priores sunt non quod qualitas et motus quod patet per hoc quod mathematici considerant quantitatem abstrahendo eam a motu et a qualitate tali scilicet activa et passiva. Non enim est possibile [illegible] abstrahi prius a posteriori sed prius a priori [illegible] intelligi sine hoc sed non econverso. Et stella potest intelligi et compleri intelligi sine accidente sed non econverso. Est ad hanc dubitationem videtur valere quod stella nobilior est illa et contrarietas [illegible] quod econtrario est illa causa sit prior et abstractibilior. Ad obiectionem de qualitate quod prius non videtur posse causare quod prius est. Dicendum quod qualitas in genere prior est stella et contrarietate in genere sed nomine aliqua qualitas prior est stella et contrario et ideo qualitas in genere non est causa illorum generum sed aliqua specialis qualitas est causa alicuius specialis stelle et contrarietatis quod patet hic. Calor in igne sic est activus stelle et ideo porrigitur per ignem quod calor tamen cum ignis generat ignem in alio corpore in quo prius non erat hic prior est igne generante igne generato sicut et calor ignis generantis prior est illo et causa eius. Similiter dico de aliis elementis. Deinde cum ex elementis fiunt mixta non [illegible] et tempore [illegible] elementa quam mixtum ex illis et in mixtione [illegible] fiet ut predictum est in elementa mutuo [illegible] agerent et patientur per qualitates contrarias activas et passivas. Priores ergo sunt ille qualitates quam mixta et causa illorum tamen sunt priores non quam stelle elementorum et ab illis causate. Sic ergo semper prior stella qualitate et causa eius. Aliquando tamen qualitas aliqua stella prior est et causa eius. Ad obiectionem quod ignobilius non est causa nobilioris dicendum quod pura et nuda qualitas nullo modo potest esse causa stelle sed non principalis causa sed quando dicimus qualitatem esse causam stelle intelligendum est qualitatem in stella radicatam esse causam et hoc per illam substantiam in qua radicatur. Unde principalis causa est stella [illegible] calumpnia dicitur quod stella per qualitatem est causa stelle [illegible] quod lingua loquitur et tamen non loquitur per se [illegible] ut verius et melius dicatur anima loqui per linguam. Sic ergo [illegible] ignis vel alterius elementi agit per suam qualitatem [illegible] per substantiam suam et sicut anima non loquitur nisi lingua [illegible] unita ita non [illegible] nisi per qualitatem [illegible] dico quod color in[illegible] immediate [illegible] non [illegible] quod diffundet et irradiet a se speciem suam per quam tangat [illegible] color per speciem suam quod si non irradiaret vel non posset irradiare non [illegible] omnino [illegible] agit et tangit [illegible] per suam qualitatem

·ex̄ q̄t actiue ē cā stelle ⁊ alt̄r nō·

speciem irradians sit [illegible] quod si non haberet vel irradiare non posset non transmutaret [illegible] Sic ergo dico qualitas causa stelle sicut lingua loquele et sicut species coloris visionis cum non sit principalis causa sed [illegible] instrumentum [illegible] per quod agit stella que est principalis causa stelle.

Sic autem ostendi qualitatem aliquam priorem esse aliqua stella et eius causam sic et quod contrarium prius est et eius causa [illegible] ex quo [illegible] esse causa stelle [illegible] et prior [illegible] illa stella sit prior sua [illegible] potest [illegible] esse causa et prior esse illa. Omnino [illegible] dicendum est de motu quod ipse [illegible] et in genere prior est stella et contrario simpliciter et in genere et tamen aliquis motus prior est quam stella et contrarium et causa eius [illegible] motus celi [illegible] generabilis et corruptibilis et [illegible] tamen motus celi prior est non corpore celi moto et eius motore [illegible] causa est non est [illegible] quod movet motus [illegible] deinde est causa stelle vel contrarii sed magis corpora celestia mediante motu et in principalis causa id est stella sicut prius deinde est de qualitate. Quod tamen ut facilius sit intellectu paululum explanabo. Cum ergo in [illegible] et omnino in corporibus [illegible] nec frustra sit nec nugatorium [illegible] in stellis omnino diversis diversas esse virtutes activas [illegible] virtutes [illegible] virtutibus omnium alia [illegible] diversa est [illegible] in singula [illegible] diversitas [illegible] radiorum [illegible] perpendicularis est omnium fortissimus [illegible] differentia in virtute [illegible] plus et minus [illegible] elongationem maiorem et minorem a perpendiculari. Perpendicularis dicitur que cum corpore stelle angulos rectos efficit et irradiando procedit [illegible] quod lux se multiplicat in orbe et tota stella in omni puncto luminosa est [illegible] stella lata sit terra totam superficiem [illegible] ad se [illegible] suo [illegible] licet [illegible] Cum ergo in [illegible] stellarum multitudo [illegible] terram [illegible] a stellis ad terram procedit multiformis mixtura luminum multiformis actio virtutis et per hanc virtutem [illegible] terram et [illegible] movet ea et transmutatur [illegible] lunaris a celo [illegible] ideo [illegible] alterata [illegible] elata ideo [illegible] terra non cessat [illegible] plantas et alia [illegible] lunaris [illegible] eadem non ex [illegible] in duobus locis [illegible] ideo numquam in eodem tempore in duobus locis [illegible] possunt fieri duo individua omnino similia [illegible] per momentum [illegible] galaxiam ideo [illegible] in talibus locis [illegible] omnino eadem redibunt ad eundem locum [illegible] anni magni impleantur [illegible] astronomos [illegible] xxxvi milibus annorum [illegible] redibunt stelle omnino ad eundem situm [illegible] locum terre [illegible] anni magni impleantur et ideo duo individua [illegible] similia in eodem loco [illegible] non possunt in diversis temporibus [illegible] in eodem anno magno [illegible] causa [illegible] omnia individua a principio mundi usque ad finem [illegible] dissimilia [illegible] nulla duo [illegible] omnino similia et hoc dico [illegible] ad causam motivam

·ex̄ p̄p̄ēdiclarit.

communem. alia enim est causa diversitatis ex parte materiae penes diversas rationes sensibiles. quia ea sunt et diversa sensibiles materiales considerat. non enim ex sensibile ordine fit scientiae unitas. non inter sensibiles quae sunt in uno genere ordinati sunt eodem non omnino similes. propter quod non generantur ex eis producta sunt omnino similia. Sed de hiis non amplius modo. hec autem explanatio propter ea principaliter facta est ut appareat quod motus solus non est causa scientiae, sed diversae scientiae per motum. ita scilicet quod per hoc ut intelligunt lunam [illegible] tangentium terram et huiusmodi inferiora non sciatur sed intelligitur motorum. que tamen non moventur nisi ad motum celestium corporum motorum sicut iam dictum est. Si enim staret totum celum aut non duraret vel inferiorum mutatio aut non fieret talis necessario in rebus mutatio et renovatio per loca et tempora sicut modo fit. et forte neutrum.

Quare physica dicatur esse de corpore mobili cum videatur multa alia tractare. et quomodo omnia illa ad corpus mobile reducuntur.

Aliud est de quo non inconveniens quaeri potest. scilicet quomodo corpus mobile sit subiectum naturalis scientiae. cum subiectum debeat omnia continere de quibus agitur in scientia et multa tractet naturalis scientia quae non videntur continere sub corpore mobili. ut materiam. formam. privationem. locum. tempus. et consimilia. et etiam animam et motorem primum. sicut patet in libro physicorum et in libro de anima. et sic in aliis libris naturalibus nullum autem horum est corpus. Dicendum quod subiectum proprie et principaliter omnis scientiae debet omnia continere de quibus tractat illa scientia. Sed non oportet ipsum omnia continere sicut partes subiectivas sed sicut partes vel principia vel passiones. non enim cognoscitur complete aliquod subiectum nisi et eius principia et passiones similiter cognoscantur quae cadunt in consideratione illius considerationis quam habet illa scientia facere de subiecto. quia ergo corporis mobilis secundum quod mobile tria sunt principia scilicet materia et forma et privatio. ideo naturalis quae habet considerare corpus mobile secundum quod mobile est oportet etiam considerare eius principia. non mirum autem quod dixi ista tria esse principia corporis mobilis secundum quod tale est. quamvis privatio secundum substantiam non sit in corporibus celestibus mobilibus. est tamen privatio secundum ubi vel aliquid eorum in quantum mobilia sunt secundum locum sunt privabilia. Sed non esset in hiis privatio nisi motus non [illegible] non esset in eis materia. ideo ista principia sunt illa. Sed alia quae in huiusmodi inferioribus corporibus sunt locus et tempus sunt per se consequentia naturalis corporis mobilis sicut quaedam passiones eius. et ideo cadunt in consideratione naturalis scientiae. Item quia physicus debet considerare corpus mobile secundum quod huiusmodi. debet quod considerat principia eius motus. quod de natura [illegible] non est nisi mobile est quod in se habet hoc principium motivum. quia quod principium intrinsecum motivum animati corporis est anima et principium motivum celestis corporis est motor primus. ideo naturalis de anima et de primo motore considerat non secundum quod substantiae sed secundum quod sunt principia motus. eodem modo dicendum est de similibus quae obici possunt. Ideo omnia ei reducenda sunt ad corpus mobile tamquam partes vel principia vel passiones et non omnia sicut partes subiective. Quare in libro physicorum additur mobile super corpus. et quare non [illegible].

Adhuc restat unum notabile dubium. scilicet quare dicatur physica esse de corpore mobili secundum quod huiusmodi. cum enim esse corpus mobile sit [illegible] non oportet corpus per hoc quod additur mobile. quare ergo non dicitur esse simpliciter de corpore. Dicendum est quod dicitur esse de corpore mobili ut fiat talis additio quia non de corpore [illegible] quia secundum Aristotelem in secundo physicorum natura sit principium movendi et quiescendi in eo in quo est per se et non per accidens. Dicendum ad primum quod licet esse corpus sit mobile, tamen alia est consideratio eius ut mobile est et alia ut corpus vel substantia est. et ideo aliud et aliud est consideratio de ipso sic et sic. et alia et alia est de ipso scientia secundum has duas considerationes. sicut qui consideraret angulos [illegible] figura et tamen aliter sunt passiones eius secundum quod est figura aliter secundum quod triangulus. Similiter aliud habet considerare naturam corporis secundum quod mobile est, tamen mathematicus autem et metaphysicus secundum quod corpus vel substantia est sicut patebit per sequentia. et ideo bene additur mobile supra corpus in consideratione physica. Sed enim non contrahit ad pauciora appellata contrahit tamen et [illegible] quod ad considerationem alterius scientiae quam illius quae considerat corpus vel substantiam simpliciter secundum quod huiusmodi. Ad secundum dicendum quod cum sit quod natura est principium movendi et quiescendi etc. ideo ipsum enim quod est principium movendi requiritur ut exeat de potentia ad actum est principium quiescendi requiritur iam actu entem. ut ideo quod est principium movendi requiritur ut sit grave deorsum est principium quiescendi deorsum cum illuc pervenerit. tamen motus principaliter cadit in consideratione physica et accidentaliter quies. [illegible] fixio autem et permanentia in consideratione metaphysica. tamen quia motus est [illegible] principaliter [illegible] et non sic quies. tamen quia motus [illegible] non cadit nisi tamquam privatio motus quod accedit principaliter.

De ordine naturalis scientiae. ubi patet subiecta particularium librorum et fines.

Visis de ortu naturalis scientiae et eius subiecto manifesto quod sequitur eius particularis divisio necnon iam quae est per divisionem subiecti ipsius quoniam dictum est. Scientia enim dividitur per divisionem rei de qua est sicut dictum est. quod corpus mobile potest considerari simpliciter et in generali vel secundum partes suas in speciali. Primo modo tractatur de ipso in libro physicorum quia in eo agitur de forma et materia et privatione. de natura causa motu loco tempore et huiusmodi quae spectant ad corpus mobile universaliter et non secundum aliquid corpus mobile ita quod non aliquid eius. Secundo modo agitur de illo in libris sequentibus. Sed modo corpus mobile in speciali aut est ingenerabile et incorruptibile aut generabile et corruptibile. De primo quidem tractatur in libro de celo et mundo. quia in eo agitur de quinque corporibus primis simplicibus secundum quod sunt partes mundi integrantes. et in tertio ipsius quod assignatur sursum et deorsum sicut quod expetunt corpus. Quorum unum dicitur circulare propter motum circularem. scilicet corpus celeste a concavo orbis lunae usque ad convexum sphaerae octavae. Ultimum non secundum Aristotelem alia quattuor dicuntur recta propter motum eorum rectum. scilicet grave simpliciter ut terra et secundum quid ut aqua. leve simpliciter ut ignis. et secundum quid ut aer. de eorum naturalibus motibus et situbus in universo secundum totalitates suas sicut quae sunt secundum ipsum sunt incorruptibilia et ingenerabilia agitur in libro de celo et mundo. De secundo quae sunt generabilia agitur in libris sequentibus hoc ordine. corpus mobile generabile et corruptibile aut est simpliciter ut elementum aut ex simplicibus compositum ut elementatum. de primo istorum agitur in libro de generatione. in eo enim agitur de generatione simpliciter quae fit in elementis et etiam de generatione secundum quid quae secundum quod est in elementis agitur de actione alteratione et passione et huiusmodi sine quibus non potest esse generatio aliqua et quae in eis inveniuntur. et quia augmentatio non fit aliqua generatione et alteratione et agitur de augmento. Sed magis incidit quam de aliis. quia augmentum proprie tantum in solis compositis et mixtis est. et animatis ut dicit Aristoteles in libro de anima. In eodem et agitur de mixtione elementorum et huiusmodi convenientibus ipsi

[margin:] ·de [illegible] clarit.

[margin:] ·10·

[margin:] ·Ro[illegible] corpus celeste.

corpora simplicia generabilia et corruptibilia. et non quod corpora illa elementaria
sunt partes in totalibus, sicut sunt in corpore et in generabili et sic tractatur in libro de celo
et mundo; secundum partes autem generabilia et corruptibilia et sic tractantur in libro de generatione.
de secundo autem horum, scilicet de corpore mobili generabili et corruptibili composito et elementato
agitur in libris sequentibus, quia hoc modo corpus mobile elementatum aut
est inanimatum aut animatum. de inanimato tractatur libro metheororum, in quo
agitur de corporibus que fiunt ex elementorum mixtione secundum processum
usque ad inferiores partes mundi, cuiusmodi sunt ignes apparentes
in aere et pluvie et grandines et venti, tonitrua et
huiusmodi. et compositiones que fiunt in ventre terre latentibus, cuiusmodi sunt
minere lapidum et metallorum et venti unde terremotus
et huiusmodi. secundum medio loco cuiusmodi sunt flexibilia et ductilia,
frangibilia et comminutabilia, pulsui cedentia et non cedentia,
et huiusmodi multa de quorum natura et compositione agitur in iiii. metheororum. De
animato tractatur libris sequentibus vegetabilium et animalium.
Commune enim corpori animato secundum quod tale non scitur nisi agnoscatur [illegible]
agnoscatur anima que est in huiusmodi corpore illi ordinari debet, unde ulti-
mo tractatur de anima et libris ad eius evidentiam sequen-
tibus, scilicet de sensu et sensato, de somno et vigilia, de morte et
vita. in quorum primo, scilicet de anima, destruit opiniones falsas an-
tiquorum de anima et suam veritatem de ipsa concludit, et huiusmodi tractat de
vegetativa potentia et de sensitiva et intellectiva, et hoc tractat de
apprehensiva potentia que inest animalibus, alium de motiva. de recor-
datione et reminiscentia quarum prior est passio sensitive ad
sensibilia, posterior intellective ad intelligibilia. hec enim dixerim
si placet, adiunge illa duo capitula de memoria et reminiscentia
cum libro de anima, quod non incongrue fit ut estimo. In libro de sensu
et sensato agitur de operatione instrumentorum sensitivorum, scilicet oculi, auris
et aliorum, et de eorum sensibilibus, scilicet coloris, saporis et aliorum,
excepto sono de quo certum in libro de anima agitur. in libro de somno
et vigilia agitur de eisdem et de sompno et de divinatione somp-
niorum. in libro de morte et vita iuxta nomen suum agitur de cau-
sa complexionis elationum et de causis longevitatis et
brevitatis vite, magnitudinis et corporis et parvitatis.
hec in generali cognitione hac de anima et de causis ad eius cognitionem
spectantibus secundum quod est scientia naturalis agentis de corpore animato quod quidem
non est nisi duplex, scilicet vegetativum et sensitivum, duplex est tractatus.
De primo enim liber vegetabilium in quo de vita plantarum
agitur in partibus integralibus et [illegible] et de generibus eorum
generatione et de hiis que accidunt eis penes locum et tempus ge-
nerationis et de succis eorum et de odoribus et fructibus et
eorum effectibus et huiusmodi. sed non sunt hec omnia perfecta in illo quem ha-
bemus de hoc libro. hec tamen omnia pollicetur auctor in fine primi libri ve-
getabilium sicut patet. unde constat nobis deficere magnam
partem illius voluminis et perutilem. De posteriori autem corpore, scilicet sensi-
tivo, est liber animalium, ubi de speciebus animalium, scilicet hec et ceteris
[illegible] et de partibus eorum et [illegible] genera-
tione eorum et singularum partium eorum et de aliis eorum na-
turalibus accidentibus, de motibus quoque et omnino de anathomia

eorum sufficienter docetur. dubitatur tamen aliquid quod non illum librum com-
pletum habemus. Si quis autem querit quare non habemus doctrinam separatam
de corpore intellectivo sicut habemus de vegetativo et sensitivo, ita quod
alibi tractaretur de humano corpore cui unitur intellectus et alibi de
corpore brutali cui non unitur nisi sensitiva potentia, dico quod natura corporis
vegetativi attendenda est penes virtutes et operationes vege-
tative potentie et sensitivi penes virtutes et operationes sensitive potentie. sed
non est ita de potentia intellectiva et corpore cui unitur. nec scilicet attenditur
natura corporis penes virtutes et operationes illius nisi quantum per accidens. ex
hoc enim quod sensitiva potentia humana unibilis est cum intellectiva, decet suum
corpus nobiliorem complexionem quam brutorum. sed hoc non est per se et immedia-
te propter ipsam intellectivam et operationes eius sed propter sensitivam que debet uniri in-
tellectui et eius operationibus. et ideo de corpore sensitivo humano non est facien-
da distincta pars scientie a corpore sensitivo brutali, cum illi u-
niatur intellectus quod non isti. Istud item confirmatur ex hoc quod sen-
sitiva et vegetativa operantur in corpore quo operantur et per corpus et non
sine illo. sed intellectiva non indiget corpore quo potius intellectus separata
a corpore et ab huiusmodi actionibus et motibus [illegible]. Item
ad individuationem [illegible] sed quod huiusmodi [illegible] est a natura corporis. dicitur
secundum autem de [illegible] in [illegible] sed intellectiva potentia a solo creato-
re est et in corpore est, et sensitiva potentia per virtutem corporalem activam est. sed intellectiva
nullius per virtutem corporalem activam est. sed sicut nauta accedit navi iam
facte et movet eam et separatur ab illa manente navi corrup-
ta, sic est de intellectivo et sensitivo corpore. et ideo principia generationis eadem sunt
corporis sensitivi brutalis et humanalis, et principia eorum principia immediate
et per se derivantur a divisa natura sensitive potentie hic et [illegible] et per eius
exigentiam divisa et non a natura et exigentia sensitive et intel-
lective nisi ex coniunctione et per accidens ut predictum est. Scio tamen quod 21.
aliquis dicet quod est tertia scientia de corpore intellectivo, scilicet medici-
na, que est de humano corpore ex parte ea qua sanatur et infirmatur.
huic non videtur mihi consentiendum cum quod medicina ut dictum
est sit de humano corpore ex parte ea qua sanatur et infirmatur.
quod autem corpus est intellectivum non tamen competit in eo medicinam, sed quod
intellectivum est, sed quod sensitivum et vegetativum. Medicine enim
ad hoc valet presertim ut iuvet vegetativam potentiam et sensitivam in operationibus
suis. accidit autem alias ut etiam iuvet intellectivam quando scilicet do-
loribus liberatus vacat sibi intellectiva quando minus abstrahit eius in-
tentio ad alia per adversitates corporis quibus miscetur corpori. tamen quare
autem in libro animalium tradit doctrinam de humano corpore sicut et doc-
trinam brutali, tamen nulla scientia speculativa est. medicina vero o-
perativa et mechanica ut patebit consequenter. et ideo non cadit
sub scientia parte philosophie. Dico ergo quod non est alia pars scientie sub qua
speculativa est de corpore humano sed eius unitur intellectus quam de
corpore brutali, et propter rationes predictas. ex hiis patet processus et ordo
et sufficientia naturalis philosophie. secundum autem predicta et particularia subiecta
singulorum librorum ex predictis dici. quia in libro physicorum secundum autem
modo simpliciter et in libro de celo et mundo corpore mobili ingenerabili
et incorruptibili secundum quod huiusmodi in libro de celo. Patent quod fines particulares
uniuscuiusque eius particularis [illegible] est finis. unde iterum sed immediate.

Quare non doctrina separata de corpore intellectivo de corpore [illegible]

Nota ad quid valeat medicine

Nota fines particulares librorum naturalium

aliud ex suis mediatis. libri enim physicorum finis est et immediatus est cognitio corporis mobilis in universali quia hic est finis ex et mediate cognitio tocius universi tam in particularibus libris sequentibus. nam cum corpus mobile universale est in quibus corporis mobilis simplicis et ideo cognitio eius ad eorum cognitionem utilis sicut cognitio generalis ad cognitionem specierum. Similiter cognitio corporis mobilis ingenerabilis et incorruptibilis est finis proximus libri de celo et mundo. cognitio vero omnium sequentium librorum finis remotior. precognita enim natura quinque corporum simplicium facilior et evidentior est doctrina de aliis. tum quia omnia alia aut sunt partes quedam eorum aut ex eis composita. et constat quod non compositorum est a non precognitis componentibus. non tamen precognitis illarum est scientia non totalium elementorum. quia in homogeneis eadem est natura toti et partis. ut toti terre et uni glebe. Item et partes elementorum et tota elementa ex eis composita substinent et fovent et alterant dierum celestis corporis continentis ea quod imitatur eis sunt se contentis et quod ipsa omnia perficit. et ideo cognitio de illo quinto corpore et de. iiii. elementis est dicta in libro de celo et mundo. multum confert ad cognitionem eorum que dicta in sequentibus libris naturalibus que de naturalibus corporibus agunt. eodem modo dico et de ceteris libris. ulterius enim oportet explanare.

Et nota quod sicut locuti sumus de finibus et utilitatibus librorum istorum circa hanc scientiam naturalem speculativam scientie. nondum enim locuti sumus de fine naturalis scientie vel aliarum partium eius in speculatione in genere uel in sua limites speculationis. de forinsecis enim finibus prius est sermo si deus voluerit. tamen cum sic ad presens de naturali scientia. modo dicere restat de secunda parte speculative. scilicet mathematice. et primo de illa parte mathematice que sensibilem quantitatem continuam sumendat. De ortu geometrie et de eius subiecto et fine.

Cum enim incepissent homines mirari circa diffinitionem mutabilitatem et causam eius investigare. inciderunt in aliam sollicitudinem de corporibus. scilicet ut scirent artem mensurandi ipsam continuam eius. sunt mensurabilia ex quo hic ut dicit ysidorus libro. iii. capitulo. xi. ortum habuit apud egiptios. cum enim per nili inundationem possidentes omnes limo obducerentur ut descripte possent certitudinaliter distinguerentur ceperunt terram lineis ac mensuris partiendo metiri vel certos limites ponentes possessionum. et a talibus primordialibus terre mensura scientia mensurandi nomen accepit. unde dicta est geometria. quia geos interpretatur mensura terre. estimo quod quia terra corpore mensurantes perceperunt lineas diversas per quantitatem proportionem habere. et se per suum contactum multimodis angulum facere. et ex angulis et lineis proportionalibus proportionales resultare figuras. quod admirantes magis et causam investigare ceperunt. fuit enim hoc novum in scolasticis et non errorum cupidus non sunt ut nunc in deceptis circa quas secutatorum multiformitati intendens et ex appetitu nil scire animus et ideo corporibus continuis dimensiones inesse cernens mensurabiles et dimensiones ipsas proportionales [illegible] multiplices per quod ad artem mensurandi omnium quanti continua veniri potuit. assiduo studio invenit totam mensurandi non solum iacentes longitudines. sed et stantes et non solum accessibiles sed et inaccessibiles. hinc quod ad latitudinem et profunditatem attendens artem mensurationem peregerit suum et corporum ad quod devenerit per variationes et collationes linearum et angulorum et diversarum formarum figuralium sicut patet primo in geometria et in arte mensoria. unde et hec scientia triplex est. prima scilicet una. que mensurat longitudines et dicitur altimetria. alia que latitudines et dicitur planimetria. tercia que corporales dimensiones et dicitur steriometria.

Ex huius consideratione patet de subiecto geometrie. scilicet quod sit magnitudo sive quantitas continua. non tamen infinita. sed etiam terra nil in abstracta. non enim docet mensurare per unum genus corporum quam aliud. sed omnia indifferenter et ideo magnitudinem considerat in se a materia in abstracta. Patet et finis eius proprius. scilicet perita mensurandi quantitatem continuam. vel perfectio anime speculative que ad noticiam mensurationis magnitudinis dico terrarum. unde et sic cognitione diffiniri potest. Geometria est professio speculative aspectus humanam peritiam que ad cognitionem magnitudinis terrarum. et proprium eius et per se passionum earum. et dixi magnitudinis. quia aliquando determinat de magnitudine sub ratione continua considerata. ut est illa conclusio in libro. v. euclidis. si due quantitates equales ad aliquam terciam comparentur. earum ad illam erit una proportio et talis sunt eccesse quoniam illi quanti. dixi [redacted] de infinit[redacted] a quantitate neque determinat sicut hic. non inmutate talis aliquid est. dixi proprium eius. quia quamvis de particularibus magnitudinibus determinet. quales magnitudinum partes subiecte ut de angulo in illa conclusione. datum angulum per equalia secare et in conclusionibus. de linea ut in illa. proposita recta linea eam per equalia secare et in conclusionibus. deinde duo ex secundo in primo euclidis. de circulo ut in illa. de libro tercio. si circulus circulum secet in duobus tantum locis secare necesse est et in conclusionibus. De triangulo ut in illa. de primo libro. triangulum equilaterum super datam lineam collocare et in conclusionibus. Sed de partibus integralibus figurarum speciali aliquando determinat ut in illa de primo euclidis. omnis trigoni duorum quorumlibet laterum angulos quos sub se latere sunt equales esse necesse est et in conclusionibus. ideo addixi per se passionum. non quia de passionibus determinet tamquam subiecti. sed quia de magnitudine et partibus aperiat earum passiones unde determinat. Nec putandum est quod scientia mensurandi incepta fuerit iam completa consummata et in ordine digesta scientia nobis. sed illa forte modice inchoata. et hec inchoari cepit. et paulatim perfecta. diversarum studiis aucta est donec consummaretur a multis. De ortu astronomie et astrologie et earum differentia. subiecto.

Rescit de ortu aliarum scientiarum. De finibus et diffinitionibus. 12.

mathematice scientie que quanta continua sustinet. scilicet de astronomia. Postquam scientia mensurandi magnitudines exhibuit angustias quarum posteriores addiderunt per studiosam investigationem huius que a prioribus septa repperierunt. multi enim delectarentur hac scientia. non mirum est cum illas hanc dominus determinet. eandem artem mensurandi corporibus superiora applicuerunt summis corporibus. scilicet celestibus. et ex illa conpicientes eorum magnitudines et distancias ab invicem et a terra viderent enim

Subiectum geometrie.

Finis propius geometrie.

quantitate

radiorum sive visualium sive luminarium incessum esse omnino rectum et contactum eorum angulos facere et figuras omnino sicut rectarum linearum et propterea de illis determinari posse sicut in geometria de lineis rectis et angulis ac figuris rectilineis. Quod non est consimile cum est consimile effectui. fecerunt enim illorum quidam sicut doctor Ptholomeus in almagesti in quibus ipsi vel inventi sunt celestia vel radios suos descendentes ad terram commensurati sunt vel ab hiis fecerunt et sic talia instrumenta experimenta introduxerunt determinantes quibus in geometricis probata sunt et invenerunt in mensura diametrorum solis et lune et aliarum stellarum nobilium sive et in noticiam totius quantitatis eorum et distancie lune a terra et solis a luna et sic usque ad stellas fixas et invenerunt totius mundi diametrum et orbes celestes omnia terris nunc miliariorum fixa tamen quod continet terra mensura miliaribus sed ex arte mensurandi ceperunt agnoscere quantitatem corporum celestium et eorum abinvicem distanciam et quantitatem orbium et regionum per quas discurrunt sive et mundi totius quantitatem et licet scientia per artem mensurandi inventa fuerit non tamen est eadem geometria sed astronomia ab astrologia quorum legere quantitatem et distantia [redacted] accidentia [redacted] considerat. sicut et geometria non retinuit ab origine quia per eam mensurata sunt spacia terrarum. Hec autem scientia non solum celestium corporum quantitatem considerat et distancias sed motus eorum et circulos velocitates et tarditates et certa accidentia eorum motibus sicut sunt coniunctiones ac separationes ac similes structuras et effectus eorum communes sicut eclipses que proveniunt ex coniunctione vel oppositione sicut augmentum luminis et decrementum lune que proveniunt ex diverso situ eius ad solem et eventus similes in hiis inferioribus temperantie serenitatis fertilitatis et sterilitatis et huiusmodi. Unde non scientia quod hec scientia tum late et generaliter distinguitur bipertita est vel tripertita. quedam enim pars eius est que mathematica est scilicet illa que considerat quantitatem distancias corporum aliorum et motus eorum et motuum diversitatem et regiones et celos et orbes et circulos nova inventa eius et huiusmodi multa. et dicitur hec astronomia secundum ysodorum libro tertio capitulo xxvii. qui legem astrorum non solum in motu sed etiam determinare precedebat. quedam autem pars naturalis est scilicet que ex virtute stellarum contingit naturales causas eventuum quam contingit in hiis inferioribus mundi ut diversarum complexionum sanitatis et egritudinis tempestatis et serenitatis fertilitatis et sterilitatis et huiusmodi. alia autem est quasi naturalis sed non est vere naturalis sed magis et superstitiosa scilicet que per stellarum inspectionem et situm ac virtutem putat divinando prenosticare et manifestare in presentiarum absconditam atque distantia et mores nascentium ex constellationibus accidentibus tempore nativitatis complecti futura et ex hiis dependentiam permittit prenoscere. Ista tamen

et sic in unum collecta dicitur astrologia secundum ysodorum in eodem libro et capitulo. quamquam hoc modo astrologia quod magis in mathematica que adhuc demonstrat. prima enim illarum tamen est vere scientia et probabilis hominibus nota. Secunda autem et si sit non scientia tamen non est dicenda ac rerum temporum. hominibus tamen aut omnino ignota est aut valde modice nota. tertia autem scientia non est sed magis in se ipsa maleficium est et deceptio. Licet aliqui accidat quod inveniret ea vero dicat. hec enim non arte sed sorte accidit ex occulta dei ordinatione ut dicit augustinus in libro vii. confessionum quin narrat quomodo ipse aliquando huic scientie appositi vacavit et quomodo eius invenit falsam et propterea repudiavit eam. Illi autem superstitiose astrologie professores diversimode nuncupantur. quoniam enim constellatores vocantur quia ex constellationibus id est ex stellarum varia coniunctione et tali coniunctionis situ te nativitatem eventus lumine quod dicunt. quandoque autem genethliaci quia genitures hominum diiudicant et per constellationem nativitatis totius vite eventus ordinare. quandoque mathematici. tamen non aspirata. quia sicut dicit hugo de sancto victore in suo didascalicon. mathematica tamen non aspirata vanitatem significat quod certant cum constellatores. sed tamen aspirata significat doctrinalem unde et mathematica dicitur scientia illa doctrinalis quia per excellentiam demonstrat dicitur. et ideo forte in mathematica omnes scientie et speciei in quadruvialibus. Hinc ut opinor facile possunt videre subiecta. fines partes ac differentias tam astronomie quam astrologie. astronomie enim subiectum est celum ipsum totum ratione dimensionis et magnitudinis sue et partium eius vel corporum celestia ratione dimensionum quas in se et inter se que quia omnia in motu sunt sicut sol et astronomia dicta est de magnitudine motus et huiusmodi. finis autem eius proximus non est aliud quam noticia earum dimensionum. vel per hanc humani desiderii et huius noti sicut sic videtur diffiniri. astronomia est scientia speculativa humana aliquorum perfectiva quod ad cognitionem quantitatem ad dimensionum totius celestis corporis ut celestium corporum in se et inter se et per distancias vel dimensiones eorum abinvicem. Sic vel intelligo motum eorum et accidencia eius. sicut et accidencia eius. distantie enim eorum variantur per varietatem motuum. sic et licet etiam dicere accidencia motus eorum ut velocitatem et retrogradationem et huiusmodi. accidentia sicut ut coniunctionem oppositionem eclipsim et huiusmodi. Per quantitatem autem eorum in se ipsis subintelligere eorum figuram orbicularem de qua considerat astronomia. unde vero si placet astronomia est scientia speculativa humani aliquorum perfectiva quod ad cognitionem magnitudinum celestium corporum in se et distantiam eorum adinvicem. et quod ad ea que magnitudinibus huius et distantiis annexa sunt. Ysodorus autem eam sic describit libro tertio capitulo xxiiii. astronomia est astrorum lex que cursus siderum et figuras et habitudines stellarum circa se et circa terram indagabili ratione percurrit. Astrologie vero subiectum est ipsum celum totum vel corpora celestia quod ad virtutes eorum influentes quibus sunt causa eventuum in mundo inferiori. quia ipsa est pars

finis.

diff°

diff°

Nota de mathematica est aspiratione et sine.

Nota subiectum 3.

diffinitio astronomie secundum ysodorum.

subiectum astrologie.

naturalis scientie, quia hic finis eius est hic[?] scire virtutes stellarum et eventus non scientia vel perfectio anime humane speculative per hanc scientiam. [*finis.*]

Sic igitur eius descriptio talis: astrologia est scientia speculativa humanam animam perficiens quantum ad cognitionem virtutum stellarum et influxus in inferiora motibus et effectibus in causatorum et eiusdem motibus partibus inferioribus. Et nota quod est hec scientia naturalis licet tamen mathematice ordinatur, eo quod sicut ipsa mathematica astronomia nullo modo scientia pars naturalis est, stelle vero secundum quod habent virtutes earum commixtas de luce et luna, ut predictum est, et ipsa mixta virtute inclinant, mutant inferiora, inclinantur et mutantur clara et elata secundum diversas stellarum adventus approximationem et abitus remotionem et hic stellarum approximatio vel distantia per mathematicam doctrinam sciri non potest. [*diff.*]

Nota quod hec naturalis scientia proxima parte latet homines, quoniam diversi veneres ideo quod opinantur in se eveniunt, unde genethlialogia sic eam describit: astrologia est scientia que de eventu et positione stellarum secundum hominum opinionem describit ad noticiam temporum et temporalium eventuum. [*diff.*] Nota quod licet hec quasi dixerim sit distincta et pro acceptione astronomie et astrologie, non tamen tamen non ut utraque alia pro sic est de scientia et ea que a capitulis acceptionibus diversis[?] ... alia tamen una pro alia ponitur. [*Nota de ... tur et al... ratione ... sine.*]

De ortu perspective [*Nota diff. 3*] et quod eius actus finis [?] et diffinitio.

Iam patet quomodo oritur tangi scientie perspective sive de visu [?] specierum quod ideo redditur. Sciendum ergo quod sicut ex geometria et magna parte ortum habuit astronomia, sic et perspectiva, quia cum intellexerit radium visualem rectum esse et concavet[?] hic radio contineret angulos tales quales linee recte sese tangentes. Idem modus est determinandi de illis que de lineis rectis angulis et talibus lineis. Ideo quod determines geometria de lineis rectis et angulis et talibus lineis operetur in radiis visualibus et angulis quos continent. Igitur per humanum studium devenerunt est ad cognitionem diversa accidentia visui ex situ, distancia vel forma rei visibilis et ex diversis accidentibus radiorum eius scilicet directio, refractio, reflexio, confusio et huiusmodi. Et hec scientia que dicitur perspectiva dicitur quia nos videre aliquid, et per priorem. Vero geometrie est tamquam scientia dicitur que sub scientie diversis ideo quod. [*mem*]

Hic igitur scientie horum patet a parte diversorum modorum visionis. Finis autem est capere cognitionem talis modi vel perfectionem animi aliquid per talem cognitionem descriptionem, quod est scientia speculativa humanam animam perficiens quantum ad cognitionem diversorum modorum videndi. Nota quod hec est scientia de eo quod dicitur aliqua in perspectivis quod ipsa dicitur habere ideo de colorum radiis, quod ipsa scientia de visu[?] non igitur ... dico autem sub ipsa autem in quod perfecta non geometrie adiuncta est, quod cum pertinet ad naturam radii secundum quod radius est dicitur per se docere perspectivus, quia quod ad naturam radii in quantum est vel angulum faciunt ad huiusmodi adiutorio geometrie docet patet. [*diff. ast... et ... eod.*] [*Item astrologie.*]

Quomodo diversimode considerant naturalis et mathematicus quantitatem continuam, et quod non derelinquet mathematicus de principiis accidentibus continua quanti sicut naturalis de principiis accidentibus.

Iam oportet dicere quedam dubitabilia circa modum sive quod huiusmodi et eius declarare ad noticiam dictorum. Et dicere oportet quod scientie orientis de cognitione quanti continui et per in omni quod de scientiis sed continui continua quantitatis quomodo diversimode mathematicus et naturalis considerat eius naturalis de magnitudine. Iam enim est quod unum naturaliter motivum est in quantitate per augmentum et eius oppositum scilicet diminutionem. Iam vero est quod naturalis ostendit quod continuum dividitur in infinitum. Si autem hic dicit quod diversimode eadem quantitatis continui in consideratione physica et mathematica, ideo non est idem quod diversa licet scientia. Restat docere diversitatem illam. Iam est naturalis agere de corpore mobili secundum quod hic debetur de eius principiis essentialibus et non solum secundum de eo passiones, quamvis non sic mathematicus agere de quantitate continua non agere non agere de eius principiis causalibus sed tamen de ea demonstrat passiones.

Ad primum dico quod naturalis et mathematicus considerant magnitudinem sed diversimode. Est enim considerare magnitudinem naturalem sicut est quod naturalis est, aut sumpte secundum quod abstrahit ab omni opere et principiis naturalibus et procedit per intellectum [?] doctoris naturalis. Primo modo cadit in consideratione naturalis et non in consideratione mathematici, quia eius rei naturalis scilicet prout habet actionem et non tale pertinet quantitate agere non debetur quantitati. Perspectiva enim quod omnis res naturalis debetur hanc quantitatem et ideo dicitur aliqua in libro de anima quod omnium non constatum terminus est et ratio magnitudinis et augmenti, manifestum est quod per se est sic ipsam naturalem actionem non possunt eam agere, autem non congrue agere licet nimie quantitatis aut nimis modice, sed oportet quod mediocris sit et hanc quantitatem oportet naturalis considerare tamen. Secundum dico de magnitudine humanam corporis et corporum aliorum naturalium et terminum eius sicut est ignis et terrestrium et celestium huiusmodi, in quantitate minime potest agere suam naturalem actionem in qua maiori non agere. Secundo modo cadit in consideratione mathematici sed in consideratione mathematica per se et in consideratione sive per accidens, quia eius quidam posuerunt corpora naturalia esse ex athomis et in posuerunt principia rerum naturalium esse corpora indivisibilia contra hic furiaverunt contra eam ... quod nullum corpus est indivisibile non eius quantum magnitudo non ad continuum per omnem. Sed de talem est divisibile in infinitum non tamen intendit naturalis in de magnitudine secundum quod eius abstrahunt a principiis naturalibus. Sed de magnitudine naturali non actione sed virtute sed sic igitur patebit eadem et diversimode terminata linee mathematice et illi que est virtute naturalis tamen et eadem eius utrimque dicitur terminate. Et ideo dixi quod non nisi per accidens cadit magnitudo abstracta in consideratione physica sed igitur rei gratia et talem agere naturalis de magnitudine simpliciter quia procedit dicendum formam naturalem sicut quod huiusmodi gratia magnitudine

·Nota quid sit motus.

nisi .v. debitę corporis sui, sed quia hic ponit motum augmenti et di
minutionis in quantitate. Sed quia patet diuersitas considerationis in magne
apud physicum et mathematicum et secundum scientie diuersitas. Ad sciendum dicendum
quod quia ille considerat corpus mobile sed quia mobile eius est considerare motum.
Sed motus hic intelligitur per agentem uel mouentem propter ad bonum
sit quod mouetur et hoc aut apprehensione intellectus uel in animalibus bru
tis et motus aut illis inclinatis uel in plantis et inanimatis
quia ad locum suum illis nutu mouentur et fugiunt contrarium de
uno bonum concipere mouens agente et ille motum uel inclinat
forma et obtineat bonum sibi apprehensum. Bonum autem et finis idem et
ideo finis est causa causarum. Sed forte circa finem mouens per fi
nis efficientem non datum est et ille finem. Ex hiis patet quod physi
cus considerat motum et principium motus causam et considerare causam
finalem et efficientem et materiam mobilem et formam et in omnibus
causis. Et ideo cum tractet de corpore mobili sic de celo non solum de quali
tate eius sed etiam mobilitatem eius quia in se dicendum est necessario.
Et ideo principium ipsum causam considerare et tractare debet. Non sic autem est
de mathematico qui eius considerat magnitudinem non attendentem debitum mo
tum et omnem mobilem sed quia hic et hic est quod dicitur quantitas et uere quod abstrahunt
a motu. Cum enim eius considerat magnitudinem que est in igne et terra
et celo et in omnibus aliis et elementis non eius considerat eas magis
ut est mobilis quia ut est aliud. Et dico hic de geometria sed considerat ipsam
secundum se quantum. Et ideo nec hic considerat causam efficientem nec fina
lem nec propter hoc cadit ad demonstrationem ut docet apud in .iii. metaphysice et
causa est causa quia dixi quod eius considerat res procedentes a centro
tum et mobilitate principium motus causam non considerat scilicet fi
nem et efficientem. Eadem ratione non considerat materiam transmutabi
lem. Et ideo dicitur quod mathematicus non considerat nisi causam formalem.
Geometer enim et quilibet mathematicus magnitudinem considerat suppo
nit magnitudinem et se et in forma duobus figuralibus et de
eius et causis per eius diffinitionem intellectam. Hec est igitur ratio quare principia
causa magnitudinis non considerat sed principium principia causa
corporis mobilis. Sed quare cum hec sit natura principii causa
magnitudinis declarare. Omnis enim causa et omnis effectus ad aliquam scien
tiam pertinent. Scias quod magnitudinis nulla appropriata causa spectat
ad naturalem ut predictum est. Sed magnitudinis simplex quam perdit esse corpus
naturale mathematicus. Quomodo sic idem patebit. Quod de or
tu metaphysice dicetur. Quare geometer considerat de
punctis et quomodo est sic de magnitudine. Quare geometria non debet esse de
magnitudine abstracta quam de magnitudine immobili. Sed quod mouit
ponentes eam esse de magnitudine immobili.
·14·

Tunc similiter oportet dicere de geometria. Sed quomodo debitum
est quod sit de magnitudine tantum. Videtur enim quod tantum sit de multi
tudine et sic de toto genere quantitatis. Agit enim geometria de numeris
ut patet libro .vii. .viii. .ix. Euclidis. Geometria licet de magnitudine
est. Quare non possumus quod sit de magnitudine immobili. Sed de magnitudine simplex
abstracta sine aliqua ordinata mobilitate et immobilitate. Hoc enim

¶ Quod bonum et
finis idem
et quod finis
est causa causarum

complemento arismetice. Et in musice propositio plane quod sic
de magnitudine immobili et astronomia de mobili. Ad primum dicendum quod geometria
non tractat de numeris nisi per accidens. Quia enim magnitudines inuariabiles
sunt diuidi eius magnitudo semper et diminuitur et quamuis ipsa dicendo
minuitur tamen excedat numerus. Secunda decisione artis in geometria
et ideo geometria quia habet omnio dispositionem magnitudinum tractare non potest
sufficienter de ipsis sine scientia de numeris causa. Et ideo quando oportet de
magnitudinibus tractare in parte quod inuariabiles sunt de numeris tractat. Non
sunt numeri. Sed quia magnitudines inuariabiles et in hoc non subalternatur ge
ometria arismetice. Ad secundum dicendum quod bene dixit geometria esse de magnitudine
simplex et abstracta. Quia non quod tractat de magnitudine non magnitudine cor
poris mobili quam immobili non est contrarium. Sed et artes et scientia in conditione non magnitudine est
de magnitudine immobili quam de mobili. Sed indifferenter de omnibus. Hoc tamen dixerit
aliqui multi quod omnis dicunt quod est de magnitudine respicientes ad origi
nem huius doctrine. Unde et non sumpsit sed enim mensurauerunt hoc spacia
terrarum et inuenta est doctrina geometrie. Tamen autem corpus immobile est
dico localiter uel hic forte dicunt dicentes ponentes huius doctrine
ad astronomiam ne sibi dicatur de magnitudine simpliciter et illa de magnitudine
mobili uideatur astronomia subalternari geometrie. Decedendum autem de
ipso geometria in astronomia et etiam de illis in libro suo de celo. Quod for
te hunc per intentionem. Sed illud non est hic uidens. Et ratio quare patebit
in sequentibus eum ordine astronomie et perspectiue ad geometriam dicetur. Et de
ordinatione aliarum scientiarum ad inuicem pene sub et sub.
Forsitan autem potest esse tercia ratio et magis mihi apparet quod
illi qui posuerunt geometriam esse de magnitudine immobili quia enim motus
et mobile est sed quia hic spectat ad considerationem naturalis physici et magis de
quo considerat geometria abstrahit ab omni motu et mobili sed quia hic
non loquitur ut dicendum quod geometria sit de magnitudine mobili. Sed hic dicendum non autem
dicendum quod quia sit de magnitudine simplex abstracta ab omni mobili sed quod hic
et hic est quod nos intendimus. Quomodo astronomia considerat cor
pora celestia non eum est scientia naturalis quomodo astronomia est diuisa in scientia a
geometria. Et quare ipsa metitur terram quomodo ipsa est diuisa scientia ma
thematice a geometria et tamen ei subalternata et in mobili quod dicitur de celeste. ·15·
Similiter autem est astronomia oportet scire per quomodo ipsa sit scientia
mathematica magis enim uidetur esse naturalis cum quod considerat cor
pora celeste quod naturale est et in consideratione naturalis cadit ut patet ex pre
dictis. De ipso enim tractatur in libro de celo et mundo. Tamen quia mathematica
debet abstrahere a motu et a materia. Sic licet non facit astronomia est sic
de magnitudine mobili ut ponit libro et dicit quod. Dicendum quod licet sit
mathematica quomodo est diuisa a geometria. Geometria enim debet a mensu
ra terre. Sed astronomia habet mensurare terram. Ipsi enim est docere quod
sic magnitudo terre quantum circa eius diameter quantum autem totius et quomodo
terra nostra habitabilis ab oriente in occidente et a meridie in sep
tentrione et illa eadem nostram habitabilem pertinacia disti
guere et quantitatem uniuscuiusque climatum et ideo diffinire sunt
quibus quod male dicatur esse tamen de mobili magnitudine est sic de
immobili ut geometria esse dicitur. Eadem quomodo est diuisa geometria mathematice

a geometria est sic ei subalternata. ad subalternationem enim sufficit quod sit subiectum sub subiecto. et quod de medio descendat a superiori in inferiorem. et quod inferior dicat quia et superior propter quid. et hoc quod dico in pluribus et si non in omnibus. et duo predicta plane patent de geometria et astronomia, sed ea que predicta sunt. magnitudo enim mota est magnitudo et in subiectum ponitur de subiecto. Item demonstrationes geometrie descendunt in astronomiam ad ostendendum corporum celestium magnitudinem et distantiam, sicut patet per [illegible] in libris quos [illegible]. ergo euidens est subalternas et subalternatam ad eandem certam pertinere. ad diuersitatem enim sufficit quod sit diuersitas generis subiecti. et ad idem pertinent respectiue, sicut de aliis in libro Posteriorum. quia non est demonstrationem in alio genere. est ergo hec demonstratio geometrie in astronomia non est de alio genere subiecti. ergo non sunt diuerse scientie sed eadem.

¶ Ad primum dicendum quod corpora celestia et sunt corpora et mobilia sunt. in quantum corpora magnitudinem habent et dimensiones. in quantum mobilia uirtutem habent regitiuam motiuam et alteratiuam corporum que infra se continentur. primum autem cadit in consideratione astronomi. quia eius est considerare illorum corporum magnitudines et distantias ab inuicem et a terra. secundum autem in consideratione non cadit, sed distinctum est. eorum non quod mobilia est et inferiorum regitiua duplicem considerationem patitur. scilicet in generali ut omnium que aguntur in mundo inferiori in quantum summa aut in specie ut particularium effectuum contingentium in aliquo tempore loco uel subiecto. primo modo pertinet eorum consideratio ad naturalem scientiam quoniam proprietates sunt eorum. non enim alii de eorum motu circulari et illa in generali et inferiori iuxta suum motorem et lumen et habitudines ad illa corpora in quantum sunt ut mundi sensu nobilis luna et ceterorum magis nobilium regitiua et continentia dicuntur. secundo modo pertinet ad naturalem scientiam, sed quia non potest sciri sine astronomia. dependet enim ex situ stellarum et coniunctionibus et diuersitatibus, sicut adiuncte et [illegible]. et ideo sicut et coniunctiones dicuntur astronomie. ideo iam non coniuncta est cum astronomia. et hec est quod dixerunt sapientes antiqui. quod sermone de astris qui ueneranti scientiam praeter ea quam doctores de scientia hominibus ignotis. ait enim Homerus: homo diceret nouit omnem uim diuersarum stellarum diuersas uirtutes et per eas deueniet ex omnibus mutationibus ut uniuersaliter deriuet euentus naturales in celis et elatis contingentes ut absque dubio dicere posset talium stellarum coniunctio facit necessitatem, talium accidentium pronosticatio, talium pestilentiam et talium mortem diuturnam. certe nemo nouit nisi deus et ideo. sed quia experti sunt fallaciter scire ex huius quod contingere aliquando et non accidit regulariter sicut dicunt et ideo astrologia iudiciaria fatua est et ita tractata eorum que sunt uacantes.

¶ Ad secundum dicendum quod diuersimode considerat nihil de corpore celesti astronomus, mathematicus, astronomus considerat magnitudinem et dimensionem et ea que huius consequuntur quia talia considerat naturalis autem formam naturalem eius et specificam eius actionem et effectum eius est aliud que ad hec spectant. sed quia talia et que magnitudo et dimensio priora sunt naturaliter quam forma eius specifica et actio ideo consideratio astronomi de hiis corporibus prior est et abstractior quam naturalis.

¶ Ad hoc quod obiciebatur est de astronomia et de magnitudine mota et ita considerat motum et considerat ipsum quod et considerat naturalis. Ad quod non considerat motum non per accidens sed per se. ipse hic considerat illic dimensiones et distantias et omnia magnitudinis. distantie autem corporum et dimensiones inter ea tota die diuersificantur secundum diuersitatem et continuum motum corporum. et ideo oportet considerare motum. Item magnitudo per se considerata est motus autem et tempus per accidens. unde motus et tempus quantitates sunt continue ex continuitate magnitudinis et ex hoc contingit dimensionem habere motum et tempus sed per accidens. scilicet per magnitudinem que per se dimensionata. sed ergo quod continuitates et dimensiones in eorum motu et tempore et omnes motus pertinent ad astronomum. unde oportet dicere in quanto tempore stella pertransit signum uel gradum uel totum circulum et quando oriatur illa stella uel illa et quando occidit et quando calet coniungentur uel opponentur in situ uel habitu. quod autem accidit in corporum motu de diuersitate uirtutis alterantis per uelocitatem et elongationem et appropinquationem coniunctionem et separationem sic spectat ad naturalem et per consequens quod motus mensurat et quo continuitas et dimensio prior sit uirtute alterantiua per naturam ideo consideratio astronomi de motu abstractior est et prior per naturam quam consideratio naturalis.

¶ Ad secundum dicendum quod geometrie non sic nequiuit eo quod sola spacia terre mensuret non primum est, sed quod inde originem duxit. docet enim arte mensurandi omnem magnitudinem et super magnitudinem per se. astronomia autem docet mensuram et magnitudinem corporum celestium principaliter potissimam et principaliter illam sed autem. et ideo ab illis dicitur astronomia. et quia illa sunt mouentur ideo de magnitudine mota dicitur esse. non quia principaliter consideret motum sed non per se sed per accidens. unde dicere quod sit de magnitudine mota non autem est dicere per unitatem non quod sit de magnitudine corporum celestium que sunt mouentur. et sic diuersa sunt scientia geometrie et astronomie. quia autem astronomia mensurat terram et diuidit per climata sicut accidit ei hec ratio. quia cum ei est certiorare ortus et occasus stellarum appropinquationes earum et occultationes et uidere quod in celo apparent habitantibus uisibus in terra et diuersitatem noctis et in longitudine et breuitate. ideo oportet scire communem diuersitatem in habitabilibus. Item est timor terre. in ei accidit quod habitantibus diuersis in diuersis que sunt stelle semper apparent quod habitantibus illius actionem semper apparentur occultationis et eorum. sicut est de orientalibus et occidentalibus. et ortu et occasu quod prius oritur stella orientalibus quam occidentalibus et prius occidit. habitantibus autem in medio terre medio modo accidit. de hiis apparitionibus stellarum et occultatione et ortu et occasu. idem et est causa diuersitatis in ortu et occasu stellarum et longitudine et breuitate noctis et diei. et quod generaliter astronomis habitantibus terre [illegible] non potuissent huius non distinguerentur loca terre habitabilia ut docet quod accidit uniuersaliter locorum. ideo oportuit scire que pars terre habitatur et quanta et quare sit eius portionem in diebus nobilis accidant diuersitates. et ideo oportuit scire totius rotunditatis terre mensuram ut scirent quanta habitata et quorum

diuersitatem inuenit [illegible] astronomus et mathematicus [illegible] in consideratione corporis celestis.

motus in consideratione astronomi.

tur illam circa proclimata dicit, ut doceret eiusdem que accidat unicuique climati. De predicta divisione terre in septem climata terre distinguit astronomus et etiam quantitatem docet quot miliaria longitudinis et latitudinis habeat unumquodque. Et quia celi orbes non docet moveri sed circa duos polos, nec omnes stelle eodem modo, nec eadem via incedunt, unde accidit diversitas in stellarum aspectu et distantia ab invicem et ad nos, oportuit et celum per circulos distinguere et unicuique stelle dare proprios circulos in celis suis situ et nomine circulorum intersectionem et ab invicem declinationem, ut posset per certa celi loca docere in omni tempore loca stellarum et coniunctionem vel separationem vel oppositionem. Patet ergo quod astronomo accidit terram mensurare, et ideo non continetur in illo quo astronomus geometria, quia non principaliter considerat mensuram terre, cum quia non geometrie est mensura terre nisi per accidens, ut patet in hoc quod non congruenter dicitur de magnitudine mobili licet mensuras terrarum doceat.

Ad tertium dico secundum doctorum plurimorum iudicium quod non videtur mihi inconveniens quod astronomia et geometria sint diverse scientie et tamen una sit alteri subalternata. Diversitas enim scientie est ex diversitate subiecti, subalternatio ex eo quod subiectum est de subiecto. Proprie et descendat demonstratio a superiori in inferiorem que duo sese compatiuntur. Et ut pateat notandum quod est considerare diversitatem in subiectis scientiarum explicetur. Una est per disparationem sicut subiectum magnitudinis et numerus armonicus, et tales faciunt scientias quandam diversitatem. Alia quando est contractione, et hec est duplex: aut enim contractio fit per differentiam elementarem generis et non ulterius, sicut figura plana et triangulus vel quadrangulus et ysopleurus, et talis diversitas non facit diversas scientias, quia eiusdem scientie est considerare subiectum et partes suas subiectas; aut fit contractio per differentiam alterius generis et nature, ex quo tamen et eo quod contrahit nate sunt fieri unum et ita se habent adinvicem magnitudo et numerus. Et ideo diversarum scientiarum sunt, et tamen nata sunt coniungi et contrahi. Et ut quandoque contrahatur numerus per magnitudinem, potest enim magnitudo disponi in numero et dici in quantum eadem demonstratio fiet de illa quam de numero, quam etiam de modo terre in numero absolute, terre in numero magnitudinum, vel si potius dicitur in magnitudine proportionaliter disposita. Et sic est apud geometriam proprie, dicitur etiam non agitur de linea numerali subalternatam autem, quia magnitudo numeraliter disposita quodam modo est sub numero et descendit demonstratio de numero in illam. Et hic est quod dicitur in libro posteriorum quod demonstratio de numero non descendit in geometriam nisi in magnitudinem numeralem, id est numeraliter dispositam. Eodem modo se habent adinvicem numerus de quo arismetica et numerus armonicus de quo musica. Vel si forte potius dicitur quod numerus [illegible] armonicam componere est enim subiectum sub subiecto vel per aliquem modum contractionem, et demonstratio de modo arismetice descendit in armonicam ut patet in musica. Et ideo dicitur in libro posteriorum quod armonica est sub arismetica et arismetica habet dicere propter quid eorum que in armonica dicuntur. Quia et non impedit subalternatio diversas esse scientias, quia enim subiectum unius est ex appositione alterius ideo descendit demonstratio ab una in aliam, et quia appositio est rei alterius generis et nature ideo constituunt scientiam diversam. Sed ergo patet quod astronomia potest esse sub geometria et tamen esse diversa scientia. Geometria enim de magnitudine est, astronomia de celestium magnitudine, et est subiectum eius ex appositione quam per additionem rei alterius generis et nature. Quod tamen nata est cum magnitudine ut unum subiectum scientie fiat ex eis. Non sic quidem esset si diceretur magnitudo celestis vel angularis, quia hic fit additio rei eiusdem generis et ideo pertinet ad geometriam. Sed si sic diceretur magnitudo nigra vel alba esset tale unum quod esset subiectum scientie unius, eo quod valet accidentaliter unum [illegible] et non est nata per se ex hiis unum fieri.

Ad illud quod obicitur quod demonstratio non descendit a genere in genus, quod demonstratur non dicitur autem non est in alio genere, sed hoc est intelligendum de alietate disparationis et non subalternationis, quia hic est eiusdem generis sub alietate, sed quod potius quedam alietas. Unde sic intelligitur autem demonstratio non fit in alio genere, aut sic demonstrationem geometrie in mathematica, aut perspectivam et autem in armonicam. Certe quod manifeste vult quod diverse sint scientie licet una subalternetur alteri. Sed dum querit non dicat autem astronomiam subalternari geometrie sicut dicitur de aliis iam dictis, puto quod dicitur mathematicas esse sub geometria eo pretendat astronomiam subalternationem ad geometriam. Ad hoc enim applicentur demonstrationes geometrie astronomice scientie, cadunt quasi instrumenta media ut predixi. Et hic utitur geometria mechanica fiunt ut astrolabium et instrumenta consideratoris et spera et alia continentur sub machinativa sicut cementaria et carpentaria et omnis architectonica. Et tamen per machinativam principaliter est quidem alius et astronomus iure instrumentorum eius servitutem [illegible] consideratorie fuerit de modo geometrie decernere in astronomia.

De perspectiva utrum sit mathematica scientia vel non et quomodo se habeat ad utrumque.

Similiter queritur de perspectiva quare non ponitur inter mathematicas scientias, sed enim quod non subalternatur geometrie non impedit eam esse diversam scientiam ab aliis ut patet ex predictis. Queritur si sit mathematica cum sit contra mathematicam. Si dicitur quod non est mathematica scientia, cum sit quia non intendit considerare ad visus. Quomodo quoniam subalternatur geometrie et talis est hic quomodo numquid sit scientia mathematica vel non. Et dicitur quod perspectiva non est ponenda circa mathematicas, quia ipsa est vel naturalis scientia et multo magis quam mathematica. Naturalis enim est quod ad iudicium licet quos demonstrat, et quod ad illa de quibus demonstrat. Demonstrat enim prius licet naturales de hiis, scilicet de visu et visibili et radio visuali, ut cum demonstrat quod id quod videtur in aqua vel sub vitro appareat maioris quantitatis quam sua vera sit propter radiorum visualium fractionem ad medium alterius. Huic concordat auctor in secundo phisicorum sic dicens: perspectiva est magis phisica quam mathematica. Geometria enim de phisica linea intendit et non in quantum phisica, sed perspectiva mathematicam quidem lineam sed non in quantum mathematica sed in quantum phisicam, subalternatur tamen geometrie quia ab ipsa descendit demonstratio in hoc. Ipsa enim dicit propter quid de conclusionibus

[Left margin:] quod diversitate explicetur in subiectis scientiarum

[Right margin:] Quod quando demonstratio descendit in genus

dicitur quod et sic ad istam se habet scientia de yride non perspectiva est,
est tamen ista que est de modo videndi pertineat ad illam
partem naturalis scientie que est de anima, et illa de yride ad illam
que est de impressionibus generatis in sublimi. Et nota quod ista
non subalternatur directe parti geometrie non omnino toti sed illi
que est de linea recta et angulis rectilineis, quia radius
visualis per quem iam geometria descendit in perspectivam incedit
recte et ex contactu talium radiorum fit angulus recti-
lineus. Ex quibus patet predicti. Est astronomia est mathematica, post quam per-
spectiva, est utrique tamen subalternetur geometrie. Astronomia enim pur-
licet mathematice consideratur et secundum quod mathematica scilicet ab-
strahit ab omni motu physico et motu physico non posterior
sit; sed perspectiva pallicet magis et secundum illa que est
in motu physico sed quod est, quod eius visio per lumen sidorum
est irradiet et moveat visum et quod visus ab eo
patiatur sicut vult. Sic nulla actio vel passio est citra ex
actione et passione prius consideratur activarum et passivarum
et est ipsa posterior. Sed queret aliquis cum duo precipue
concurrant ad hanc subalternationem ut predictum est, scilicet quod debet
concedat de modo et quod secundum contineat sub suo est primum illo
et evidentius apparet in geometria et perspectiva. An similiter sit
ibi secundum. Et puto quod non ex toto. Constat enim quod modus viden-
di vel visus vel visibile de quibus aliqui demonstrat perspectiva non continetur
sub linea recta de qua est geometria pro parte. De radio autem aliquo
est perspectiva est dubium an sit sub linea recta vel eiusque scilicet quia
auctores perspective vocant eum lineam radialem et per Aristotilem in
ii physicorum [illegible]. Quia linea est divisio que
non est nisi in superficie et per consequens in corpore non quod transit per medium,
sed radius non videtur esse nisi in superficie vel corpore, non quod transit
per medium quod est corpus. Lumen enim irradiatur a visibili quod
respicit eidem visibili applicatur corpori non est [illegible] radius
terminati sicut in uno corpore in tanta linee. Et puto quod
perspectiva auctorum [illegible] dicere quod radius non est linea et quod auc-
tores perspective vocant eam lineam radialem quia incedit per mo-
dum linee recte, ut sic denotetur eius convenientie de modo
nominis quo radius dicitur linea. Similiter puto intelligi quod dicit Aristoteles in secundo
physicorum perspectivam esse de linea mathematica, sed non in quantum talis, sed in quantum
physica est. Quia [illegible] non est sub illo
geometrie, sed tamen [illegible] per modum incessus radii. Si
tamen posset aliquis evidenter ostendere quod radius esset vere linea,
tunc de illo esset sub illo geometrie, sed non secundum totum
ut predictum est, et [illegible] quod multum diversa est hec subalternatio ab
illa quam predixi inter geometriam et astronomiam. De hac tamen que est arismetice et
armonice evidentius adhuc est prosequendum.

De ortu musice et subiecto et fine eius ac diffinitione.

[M]usica est de ortu aliarum mathematicarum ad eorum que scilicet quanta

discretam mediante. Cum quoniam duo sint que maxime delectabi-
les sunt, [illegible] in primo methaphysice et [illegible] sensus scilicet visus et audi-
tus, [illegible] sciat ad [illegible] per visum [illegible] que cepit
in sono [illegible] audiendi delectari est [illegible] admirans incepit
eam querere [illegible] auditus. Non dico quod
[illegible] soni [illegible] compleretur et in ordine digestus incepit
sit, sed forte rudibus et [illegible] et parti inchoa-
tus. Sed hoc dico quod [illegible] hanc admirando
usque ad auditum. Quia visus est sensus nobilior in se et ad doc-
trinam utilior, quia plures differentias rerum nobis ostendit ut dicit Aris-
toteles in primo methaphysice. [illegible] tamen esse quod [illegible] delectationem in sonis exci-
tante ad musice primo excogitaverunt homines quam de quibus-
dam aliis predictis. Sed de hoc non curo. Videntes quod humana cu-
riositas in sonis esse oblectamentum [illegible] eam
et [illegible] arte hominis delectationes fingere et efficere.
Et sicut dicit Boethius in primo musice: Cum euphonie iucunda
est esse sonorum [illegible] armonice mixta. Quia [illegible] in voci-
bus que nulla inequalitate discordant nulla omnino consonan-
tia est. [E]st enim consonantia dissimilium inter se vocum in
unum redacta concordia. Et licet forte [illegible]
divinum et ab aliis [illegible] qui [illegible] non pervenit ad
modernos, ad hanc scientiam excogitata fuit. Eam tamen eupho-
nie et ipsam musicalis [illegible] consistit dicitur apud grecos inven-
ta a pythagora per malleorum [illegible] ponderum inequa-
lia et per cordarum inequalem tensionem et per calamorum inequalem
longitudinem, sicut narrat Boethius in primo musice. Invenit
enim pythagoras inequalitatem sonorum ad concordiam redu-
ci in proportione numerali, parti eius consistit in proportione multi-
plici, parti in superparticulari. In multiplici autem in dupla ut
diapason. Sic se habent iiii ad duo quia ut dicit Boethius in eodem,
proportio que in numeris dicitur dupla dicitur in consonantiis diapason.
Aut in tripla ut tria ad unum ut diapason et diapen-
te, que enim proportio dicitur in numeris tripla dicitur in consonantiis diapa-
son ac diapente. Aut in quadrupla ut iiii ad unum
et dicitur bis diapason in consonantiis. In superparticulari autem
in sesquialtera ut iii ad ii, sicut se habent tria ad duo et
dicitur in sonis diapente. Aut in sesquitertia ut iiii ad tria
et dicitur in sonis diathessaron. [E]t huiusmodi
proportionum [illegible] soni inequales musicas consonan-
tias constituerent et ideo posuerunt [illegible] musicam
audibilem esse de sono armonico numerato vel de numero
sonorum armonico. Deinde compertum est quod sonorum in diversis
armoniis tanta vis est quod mores hominum immutat,
nunc incitatos animos quietos, nunc quietatos excitando, sicut
narrat Boethius in primo musice et Ysidorus libro iii ethimologiarum capitulo xvii.
Hinc et est quod in bellis clangor tubis ad animos excitandos,
et quod David psallente melius se habuit Saul.

De consonantia.

: De armonia humana :

animus eius est in intellectu, quia sicut non congaudet ad ubi
suo simili et convenienti, nec refugit nisi dissimile ac disconveniens.
Concepit humana ratio naturalis animae inesse quandam armoniam ex qua sono
et armonia nec animus fedatur, nec puniatur. Similiter et corpus consi-
ceptum est nostrum corpus ex tam diversis et contrariis elementis tam
concordi conclusione non posse nisi armonica coniunctione. Sed nec
corpus et animam que sunt tam diversa posse invicem tam a-
micabili federe aptari nisi per armoniam. Et in huius-
modi omnibus scilicet anima et corpore et convictu est quidam modulus rationis conve-
nientium qui consistit in rationis [illegible] capacitate sive quadam humana-
li proportione. Talem armoniam vocaverunt humanam, quia
in homine est. Deinde considerantes ab homine invenerunt hec
idem contigisse in mundo, scilicet quod est conditus ex partibus tam diver-
sis et contrariis aptissime et concordissime mundum unum
facientibus, oportet necesse ea invicem proportione armonica aptari,
quomodo enim aliter tam amicabiliter conciliarentur in uno corpore uni-
versi. Contraria enim sunt gravia levibus, calida frigidis, sicca cum
humidis et huiusmodi. Hec etiam invenerunt in temporibus et qualitatibus que in
omnibus partes consistentes per armonicam proportionem coniunguntur, sicut
patet in partibus anni et eorum effectibus. Et talem armoniam vo-
caverunt mundanam quia in ipso mundo sensibilis est. Hinc est
triplicem musicam statuerunt secundum armonicam scilicet mundanam
humanam et instrumentalem. Unde non omnis musica sonora est, sicut non
omnis armonia, sed omnis armonia sonorum est sonora. Et de hac exe-
quitur et tractat Boetius in musica sua in primo eius [illegible]
nera musice diligentius. Et forte propter multum desi-
derium delectandi in sonis solliciti fuerunt habere hanc
istam scientiam et propter multam difficultatem inveniendi
sonorum armoniam que transiens et non manens, diffi-
cilius et longa fuit inquisitio ad habendam scientiam. Unde Ysidorus
libro iii capitulo xv: Musica dicitur a musa, que musa a
dicta greco dicitur quia sonat id quod querere. Sed hec ars inventa
[illegible] intellectio usu fuit apud veteres ut narrat
idem in eodem capitulo. Scilicet adeo quod tam turpe erat mu-
sicam nescire quam litteras. Ex hiis patet subiectum et finis
ac officium musice. Armonice enim dicitur. Subiectum eius est numerus
armonicus vel res armonica proportione coaptate. Finis
talium rerum est talis numeri cognitio secundum proportionem partis anime specu-
lative per cognitionem sermonis. Officium, ut speculative scientie
humane aliquid pertractare que ad cognitionem armonice modulationis
vel rerum armonice modulatarum invicem coaptatarum. Sunt et per-
simili subiectum musice sonore et finis ac officium. Sic.
Subiectum enim est armonicus sonus vel soni armonice convenientes
et quibus finis consequendi vel proportio nostri aliquid que ad
hec cognoscendum. Officium: scientia speculativa humana aliquid per scien-
tia cognitione armonicis sonoris vel sonorum armonice convenientium.
Et quid sit armonia dicitur quod est quam rerum diversarum adinvicem

: De armonia mundana :

: subiectum :

: finis :

: officium :

: quid armonia :

coaptatio sive modificatio. Musica autem sonora est, ut diffi-
nit Gundissalinus, peritia modulationis sono cantuque con-
stans. Secundum ethicos proceditur diffinitione convenientiori.

De ortu arismetice, suo fine, ac officio eius:

Postquam arismetica forte inter humana inventa mathematica 19
fuit ultimum. Et causa est quia humana investigatio incipit
ab hiis que sunt propinquiora sensui et procedit ad ea que sunt pri-
ora intellectui, quia procedit ab hiis que sunt nobis priora et no-
tiora ad ea que sunt priora et notiora simpliciter secundum naturam. Et causa
in hoc prior quia ad nos priora et notiora sunt proxima sen-
sui. Simpliciter autem priora et notiora que longinqua sunt. Sunt autem longinqua
illa maxime, proxima autem singularia. Hec igitur causa est quare arismetica sit
ultimo inventa inter omnes scientias. Nulla enim est maioris ab-
stractionis per se considerata quam ad posteriorem et ideo constat quia prior
est illis et ideo remotior a sensu quam illa et prior intellectui.
Et hinc patet unaqueque secundum se per hoc quod facile recordatur re-
rum sed difficile nimis. Hec igitur scientia sic inventa est. Videntes
homines res armonice invicem aptatas unde quasdam et non minori-
ti ex nulla proportione in quibus aptantur magnitudines et numera-
les dispositiones multam habere unitatem quam a nullo magnitudine
et non numerum ipsis extra apte invenerunt communem numerum quem-
dam terminatum unde habent per eius numeros quod rebus tribuunt nume-
ralem rationem accipientibus. Eruerunt igitur per abstractionem in-
tellectus numeros a rebus aliis et ipsos in se consideraverunt et
unde eorum admirantes investigaverunt causas diversarum
passionum eius et constituerunt novam scientiam certis proprietatibus
abstractiorem que quia virtute habet in omnibus precedens scientias
mathematicas et iuvat omnes que dicitur id est numeri virtus. Arethmetica gre-
ce dicitur latine, et rithmus numerus ut dicit Hugo. Unde veteres
scripserunt arithmeticam et non arismeticam. Unde Ysidorus libro iii capitulo
i. Arithmetica dicitur quia philosophi mathematicam primam posuerunt arisme-
ticam quia ipsa ut sit nullius aliarum indiget. Alie autem tres
ubique egent auxilio. Hec igitur scientia de numero simpliciter in se deter-
minat et de partibus eius et proprietatibus ex quibus sicut patet in
arismetica Nichomachi quam transtulit Boetius de greco in latinum.
Ex hiis patet subiectum, finis ac officium huius scientie. Subiectum enim
simpliciter omnino abstractus. Finis: numeri sic considerati cognitio
in se et suis partibus ac proprietatibus. Vel perfectio humane anime quam ad
talem cognitionem. Officium: quod est scientia speculativa humana al-
terius proprietas cognitione numeri simpliciter et eius proprietatum. Gundissalinus
dicit: Arismetica est disciplina numerabilis quantitatis per se, vel
scientia de numero perfectior tamen in ipso procedit, quia exprimit
genus proprium et finem ac subiectum proprium. Colligo autem hic differentie
ex hiis omnibus et propria scientiarum earum diversimode diffiniuntur
per fines et talia, ut patet ex processu divisionis scientiarum in hoc
tractatu siquis diligenter inspexerit. Utrum eius quod deinceps est
de ceteris artibus et musice et concordia eius et eorum tertium est

eadem re

·subiectum

·finis

·officium

·20· Hic occurrunt quedam manifestanda que dulcedinem
adducere possunt. Primo igitur de hiis duabus scientiis
specialibus sit discretam quantitatem est. scilicet non possumus earum sub-
iecta sicut a Boetio ponuntur in prologo arismetice et in primo musice,
·19· quod certum quod numerus absolutus subiectum est arismetice. numerus vero est de ca-
tegoria quantitatis. et hic est numerus relatus musice. enim numerus est duplum
triplum et huiusmodi. qui ex comparatione nascuntur. non enim congruit dicere ca-
to nigro et albo dicere quod subiectum dicitur in hiis et similium
dicitur et convenientius est. ¶ Dico autem ut michi videtur sententiam prudentiorum
doctiorum quod Boetius non dixit subiectum. sed autem michi perfectum et excellens
dicitur quod ... aut quod intendit id est michi. quod sic patet. videte quod numerus
relatus multiplex est ut patet in arismetica. que aut sibi equalis aut sibi
inequalis. et secundum inequalitatem aut quod excedit aut quod exceditur
et utrumque horum dividitur in modos scilicet v. ut idem patet et unumquodque dividitur
in modos infinitos. unde numerus relatus est modis infinitis. non
autem omnes isti modi congruunt ad constituendam consonantiam sonorum
vel armoniam aliarum rerum in sensum concordantium sit apta
et. sed tantum modi v. cadunt in consonantiis ut predictum est scilicet
tres de relatione multiplici et duo de relatione superparticulari-
tis. cum ergo subiectum scientie contineri debeat per illum in se quod enim diceretur
dicitur in large quod musica sit de numero relato. sed quod sit de
relato armonico. i. de tali relato et solo quod armonice
composicioni congruit. Similiter arismetica de numero tractat secundum se quod in se
considerat preter omnem contractionem ad voces vel magnitudines vel
huiusmodi habet in se totam dulcedinem eius prout omnino subiectum. dici-
tur et de pluribus relatis omnia. eadem ratione diceret de proportio-
nibus et proportionalitatibus que illius numeri. Similiter et de figura-
tionum dispositione qua scilicet disponuntur ad modum figurarum ge-
ometricarum. hec enim omnia numeri illius sunt secundum se. quare si subiectum arisme-
tice sit dicendum debeo totum numerum secundum se consideratum et abstractum
nominabo. Cum non ergo Boetius dixit quod arismetica est de numero per se vel ab-
soluto. aut intendit per absolutum conditionem oppositam relationi
sicut predicte videtur enim illius et inde dicitur. sed michi complectere
est enim tale de absoluto sicut dictum quoque de relato. si autem intendit per
absolutum conditionem abstractionis que opponitur contractioni. verum et comple-
tum dicitur et id michi. Similiter cum dicitur quod musica est de numero relato.
aut accipitur est verum enim sed omnino denotatur sicut dicitur et verum
est quod dicitur sed non perfectum. que est de quodam numero relato et in est de
numero relato. licet non de omni tali. aut accipi est denotati-
one ut intelligatur loqui de armonico relato solum et verum
est quod dicitur et perfectum et illud est enim quod dixi. Forsitan autem non fuit
antiquorum sufficiens cura sumendi perfectum subiectum talibus sci-
entiis dum in hiis erant ipsi scientias et eorum subiecta aliquando va-
ria forte non perceperunt. aut si curaverunt. a nobis in quantum michi videtur
addendum. sed ipsum armonicum ad rationem numeri in libro musice scilicet que
numerus vero a musico consideratur est numerus concretus est rebus sonoribus
cum ex appositione in numero et quod considerat arismetice et composition-
e et simpliciore et ideo dixi quod est de numero armonico relato.
vel de rebus armonice proportione invicem aptatis secundum quod hii
volentes per armonicam rationem intelligi contractionem et situationem quam
in numeris et quibus considerat musicus.

De dulcitate scientie armonice et musice scientie et quomodo ip-
sa est mathematica et abstracta sub naturalis. ·21·

¶ Queritur autem circa partem de musica quomodo sit mathematica scien-
tia cum subiectum sit naturale. Soni enim et voces res naturales sunt.
et eorum numerus est numerus naturalis et contractus non abstractus et hec dixi
de musica sonora sive instrumentali. Similiter autem est in musica humana
et mundana. si autem inspiciantur res enim utrobique concorditer in-
vicem aptate naturales sunt et numerus earum secundum quod huiusmodi naturalis et relatus
musicus habet considerare hos numeros secundum quod talium rerum sunt et
ita videtur enim subiectum esse naturale et ad naturalem philosophiam pertinere. Item
subiectum armonice sive musice est sub subiecto arismetice et descendit ab eo in
arismetica in ipsum non predicatum est. et ut dicitur arismetica in primo posteriorum. Sed mu-
sica est subalternata arismetice. quomodo ergo dulcis scientie mathematice.
Contra in sui solutione est. ut de subalternatione arismetice ad geometriam acce-
dit. non est enim intelligens quod sit subalternata et subalternantes. et tamen
dulce scientie in possessione est. maxime cum dicat arismetica in primo posteri-
orum. videlicet. scilicet et quod armonica est sub arismetica et quod descendit ab arismetica eorum
in armonica. ¶ Ad primum dico per parte sicut dictum est de subiecto armonice.
concedo enim quod armonica considerat res naturales. sed non ut naturales.
eadem enim que considerat armonice sive musice considerat et
naturalis; sed ratione dulcior in eis. et in quod considerat armonica precedit
naturam in quod considerat naturalis. quod patet sic. voces componit ad invicem
ce armonice sicut docet Boetius in primo musice. et voces sunt res na-
turales mutabiles. naturalis ergo in eis considerat id quod muta-
tionis est et mutabilitatis. scilicet quomodo naturalia instrumenta mota
moventur aerem et quomodo vox ad auditum perveniens
immutat et alterat ipsum et omnia huiusmodi que ad actionem et
passionem et omnino ad motum naturalem pertinent. Circumscribe ergo
per intellectum omnem istam actionem et passionem et motum et con-
sidera proportiones in se vocum eciam et invenies illic etiam voces
que omnibus eadem sunt et dulces forte invenit per dulcitudinem
motus activi et passivi. aliter enim perveniret id naturale vocis
eiusdem apud huiusmodi unius lingue quod iste raucus ille acutus
et forte nunquam duo homines sunt magis quam perveniunt huiusmodi dul-
ce lingue. Iste ergo voces eorum et etiam naturalia in se considera-
ta ante omnem motum naturalem sive secundum se naturale et armonice propor-
cione et quod consonant con vocalis faciunt unam vocem. et non per se
consonans quod in tali vocali cum tali consonante antecedente
vel sequente apte sonat et non est alia. quare et tot et tales

Nota quid est ordo concentus de qua agitur in proposito:

vocales vel consonantes invicem aptantur ad unam vocem
constituendam sic dixi de litteris sermonum sive est de omnibus
aliis cantilenarum. Hoc quod numeralis proportio eis inest vel non quo mo-
do non mirum. quia ipsum faciat in numero sonoritatis quiescit
eis et nullus sonus non est motu et ubi nullus sonorum est
ordo qui vocatur in proposito dictum concentus sic dixi de vo-
cibus vel sonis sic dico de aliis armonice compositis tolle-
ctis ab eis per intellectum quia calida sunt et frigida et humida et
sicca et gravia et levia et quodque ordo ad actionem vel passi-
onem et ad motus pertinent. adhuc restant eorum essentie
diversitates et magnitudines in se quedam numerositatem
existentie quod unum illorum verius et magis est vel ma-
ius quam reliquum et in hiis se se habent adinvicem in quadam numera-
li et armonica proportione que nata sunt invicem aptari et con-
cordiam unam facere. Similiter est de omnibus aliis musice con-
cordantibus. quia quod ad motus actionem et passionem spectat
considerat physicus. quia vero ad armonicam modulationem musicus.
Sed utrum scientia que ista musica scilicet humana et mundana que consi-
stit in homine et partibus eius et in mundo et partibus eius valde occul-
ta est et forte ignoto per maxima parte. melodia tamen et est
ad musicam sui armonice concentus deum pertinet. Et quia con-
siderando musica absolutior est et prior considerata ubi
sic nullus et proportiones numerales numerales tamen priores sunt motu
et ordo actione et passione. ideo abstractior est musica que scien-
tia et ideo mathematica est et non naturalis. Istud dicit in sermone pro hoc in
libro primo musice capitulo ultimo. ubi intendit docere quod spectat ad
musicum sonorum mathematicum et diffinire ipsum. Dicit enim quod
tria genera sunt que circa musicam sonoram consistunt. Unum est
quod instrumentis agitur et hoc nullis sic cantilene vocem humanam
vel artificialibus que faciunt sonos aut flata ut
tybie et tube et huiusmodi. aut pulsu ut cythare et campa-
ne et huiusmodi. Aliud est quod fingit carmina et hoc est opus poetice.
Tertium quod utrumque diiudicat. Et dicit quod primum et secundum a musice
scientie intellectu semota sunt. quia in opere sese consistunt et non
afferunt rationis scientifice. Sed sunt toti speculationis expertes.
unde vel utrumque ad mechanicas scientias pertinent.
Propter hoc musici et mathematici non est cantare vocaliter per
instrumenta neque carmina facere. sed iudicare et docere rationem ar-
monicam et numerales proportiones. que huiusmodi constituunt. Musici autem
mechanici et poete est cantare vocaliter et carmina fa-
cere. Et sic dicit auctor in proposito. Musice mathematice habet di-
cere quod propter quid est eorum quorum alii dicunt quia. unde hoc in .i. libro
.c. sic diffinit musicum mathematicum. Musicus est qui ratione
perpensa canendi et carmina fingendi scientiam non servitio operis
sed imperio speculationis assumpsit. Et hoc si vis accipere po-
tes diffinitionem musice mathematice secundum boetium.

Quomodo se habet astrologia ad alias mathematicas et quomodo iuvat
eas et non iuvatur ab eis et quare.

Similiter autem de arismetica quomodo in subalterne principiis con-
ferret ad omnes mathematicas alias. et ipsa nullius ea-
rum adiutorio indiget et quia ipsa est causa. In hoc enim quodammodo com-
municat cum aliis. quia et sic iuvat ad omnes alias et quomodo subal- .22.
ternet sive ordinet an essentia se habeat ad illas. et si non. que est diver-
sitas. Et dicendum quod modus quo iuvat ad ordinem est quia per ip-
sam alie facilius cognoscuntur. Sed non possunt complete
sciri alie sine illa. Et causa. quia numerus de entibus ipsam ordinatur
naturaliter prior est omnibus aliarum. Et ideo subiectum astrologie est in subiectis ali-
arum inclusum et essentialiter. sicut omnia in antecedente. quia quod causa
omnis confert ad cognitionem antecedentis. nam prius antecedens .23.
cetrisque cognita non causas omnes. propterea astrologia ad illas
confert et ipse nequeunt complete sciri sine illa. quia de subiectum
eius sit intellectu subiectorum aliarum et non econverso per se. Omnis enim numerus
armonicus numerus est et omnes magnitudines sive superiores sive
celestes numerate sunt. et in aliquo numero sunt. sed non convertitur. non enim
omnis numerus est numerus armonicus neque omnia numeralia numerata
sunt magnitudines. Similiter autem iuvat eas et continens iuvat
eis sicut armonica. totum et causa est. quia subiectum suum continens eius subiectum
totum tamquam partem sive subiectivam. Iuvat autem in geometriam sed
non in totum et causa est. quia suum subiectum non continens subiectum totum illius.
Hoc est quod totam considerationem geometrie. considerat enim magnitudinem
superiorem et formas eius diversas et figuras ac dimensiones et sic non iu-
vatur ab astrologia. quia hoc considerando magnitudines non considerat mag-
nitudinem ut adhuc dicetur et numeratur sed ut continuum. et hoc consi-
derando est ordo diversa et contraria considerationi astrologie. considerat enim
autem geometria magnitudines discretas adinvicem et congregando eas
adinvicem et numerali dispositione ac proportione et sic iuvatur ab astrologia.
et quod ad hoc subalternatur astrologie et se habet ad eam ut musica sive
armonica et quod ad hoc quod subiectum est sub subiecto et quod de mundo astrologie utrum-
que descendit quia de sua demum descendit utrumque. plane dictum
est supra per capitulo in parte. quia de subiectum utrumque sit sub subiecto et per se per-
se quia sic numerus armonicus numerus est et res armonice composite sunt in
quadam numero. sed numerus numeratus. sed numerus magnitudinum numerus est.
et magnitudines numerate quedam numerus sunt. sed numerus numeratus. In astronomia .24.
autem iuvat. quod remote et mediate. sed per geometriam. considerat enim
que in geometria ostenduntur de magnitudinibus numerali dispositione per de-
terminationes arismetice determinari possunt utrimque et iterum de magnitudinibus
corporum celestium numerali dispositione et sic descendit astrologia de
mundo et immediate in geometria et in mediate per exemplum geometria
in astronomia. quia eius conclusiones in geometria principia eius in astronomia. valet
et aliter ad astronomiam. sed non tam remotarum a nobis magnitudi-
num celestium collugatur per rationem et per opus rationis. autem ab eis
dividatur ad. astronomi circulos dividit per gradus quod est

Diffinitio musici mathematici.

centesima et sexta parte eius et deinde quibus conductum per .lx. mi-
nuta et quibus minuitur si opus est per .lx. sa. et sic deinceps
22 quotiens opus fuerit. Ars quoque algorismica que est arismetrice pars et ad eam
pertinens colligit istas scientias et docet adiungere et ad-
dicere et substractionem multiplicationem divisionem et radicum
extractionem secundum quod opus fuerit astronomo ad deprehendendum motus
stellarum et loca et effectus et coniunctiones. Hec tamen non ex-
ercitatio manualis operis algorismi in pulvere mechanica est et non dicitur
nisi extra. Aliter dicitur denique quam sic est et dicitur proprie. Et in actu algorismi
mathematice pars est arismetrice. Algorismus autem quantum ad illa est et me-
chanica et in opere et algorismi ante mathematice parte sua in-
nuat in astronomo mathematice et per algorismum et mechanica quantum ad illa in-
sunt que de astronomo mechanice est et operativa. Divisio et suf-
ficientia mathematicarum scientiarum ex precedentibus manifesta.
23 Ex iam dictis patet divisio et sufficientia scientiarum mathe-
maticarum quas breviter ut magis pateret non incongrue ex-
tenso dilatavi. Sicut enim dixi in prologo aliter sic eas
distinguat quod quedam est de magnitudine et quedam de multitudine et que de
magnitudine quedam de immobili et quedam de mobili et que de multitudine quedam
de numero absoluto quedam de numero relato. Tamen per causas et evi-
denciam distingui possunt ut iam dictum est. Hec in modo que est sic ma-
thematice de quantitate. Quedam est de multitudine quedam de magnitudine. Que autem de
multitudine quedam de multitudine vel numero simpliciter non considerando aliquem numerum.
Quedam de multitudine vel numero attributo qui est numerus sonorum cum relationibus
quibus in vocali modulatione concurrunt ad aliquid unum apte com-
ponendum. Que autem de magnitudine quedam de magnitudine et omni dimensione
simpliciter non considerando aliquam materiam. Quedam de magnitudine et dimensione con-
siderando materiam corporalem potissimam et primariam, ut de magnitudine
et dimensione corporum celestium principaliter, comparatio aliarum magnitu-
dinum mundi per totum. Quia astronomia mensurat celum principa-
liter et ea que sunt dimensionibus annexa considerat ut motus
siderum ortus occasus et huiusmodi. Comparatio autem mensurat terram et spa-
cium inter celum et terram et in .iiii. sunt mathematice. Due de multitudine
tenent abstractum et concretum et de magnitudine due similiter tenent
abstractum et concretum. Quare sit scientiarum fundatarum scientie
mathematice et quot sunt, nec plures nec pauciores, non habet ...
24 Nunc est mathematice in genere due sunt questiones. Si infinito
procedant una est scientia. Altera est modus consideran-
di. De isto primo dubitatur. Est scientia mathematica proprie fundata in quan-
titate que sit in genere. Secundo si sit eius de fundari. Quare non est
una scientia mathematice sicut quantitas est unius generis. Et si dicuntur esse
plures quomodo de magnitudine et multitudine plures esse scientie. Cum in magnitudine
sit figure infinite et in numero species infinite. Crescit enim numerus infi-
nite per appositionem unitatis et species figurarum in infinitum variantur
per appositionem lateris et anguli. Triangulo enim adde latus et an-
gulum et fiet quadrangulum. Et si addideris latus et angulum
fiet penthagonum et sic in infinitum. Sic enim numerus magnitudo
infinita recipit divisionem. Ipsa enim est continua et divisibilis

compositum ut dicitur autem in .vi. physicorum. De hiis quoque non valet posse esse
scientia quia scientia non complectitur infinita sed certa atque finita.
Quarto si de hiis posset esse scientia quare si sunt hunc mathematice
tenens duas primas species quantitatis. Autem si essent et plures
quare non parent singule scientie singulis speciebus remotioribus
quantitatis ut sunt tres de longitudine et spissitudine. Due de lo-
co et tempore et due de numero et oratione. Ad hec dicendum et primo ad
primum obiectum quod cum sint tres essentiales modi scientie speculative
ut dicitur autem in .vi. metaphysice scilicet naturalis mathematice et divina. Quarum naturalis est in
nimie abstractionis et divina maxime. Mathematice est medie ab-
stractionis. Quare cum scientie mathematice ad medium est necesse inter
tamen scientie naturalis et divine. Sed hec non posset esse nisi quantitas que sic
ostendo. Scientia naturalis est de corpore mobili et sic quod huiusmodi. Scientia divina tamen
considerat sed que tamen est. Inter que sola quantitas cadit me-
dia cum sit per se accidentibus. Adiecit enim sibi tamen que est
generalissimum tamen corporale et fit corpus. Corpus autem
dicitur sed declarare et ... et rectum ... sublevet sibi
vel per aliquod simpliciter vel compositum. Et hec omnia dicat corpus. Facie-
tia considerat naturalis quia mobilia sunt. Corpus enim declarare non so-
lum dicitur per formam orbicularem sed in per motum circularem.
Sic corpus rectum dicitur per motum rectum. Tolle quoque tales dicas
que pertinent ad naturalem et dimitte eas ei et scilicet corpus
sola corpora. Aliqua sola est composita unitate habet quam
multiplicari numerum facit. Et hec unitas et numerus
inveniuntur in spiritibus et corporibus, et ideo unicam eam
habent utrique. Sed non invenitur habere ad esse quod possit
esse cum numero et unitatis quam formam generalissimum at
sola composita est sola quia autem corporea est dimensiones habet.
Ideo quoque in sola corpora invenimus unitatem et dimensionem
quibus ablatis non remanet nisi sola corpora nuda preter
accidentia et talis sola est de consideratione methaphisice quod huiusmodi est.
Quare patet quod resolventibus tamen corporeum medium
cadit inter id quod naturalis considerat et id quod methaphisice. Ideo quan-
titas eo sunt accidentibus et ideo mathematice que media est inter
naturalem tamen et divinam necesse debet esse de quantitate. Hec manife-
stiora erunt per sententiam que de abstractione harum scientiarum di-
centur et de ortu divine scientie et questiones. Ad secundum
dicendum quod scientia una recipit generis tamen unum non solum uni-
tate predicati logica sed unitate vera reali. Nec autem
quantitas que logico predicato predicatur de quantitate continua
et discreta non est sic una sed sub unitate rei equivoce dicitur de
illis. Et ideo de quantitate in genere non est unica scientia sed diverse
scientie de diversis eius speciebus. Hec enim est sententia aristotelis et au-
torum. Dicitur enim ... in .iiii. methaphisice ... quod non invenitur
una diffinitio quantitatis ... numeri et linee. Et quoniam ideo
sic dicitur quod ipso est quod numerus et superficies et linea habeant
unum genus ... non equivoce ... quantitatem. Quoniam enim
quod hec quantitas dicitur de eis equivoce. Et ideo artes certa

les concludentes, et eis non sit unum sed plura. ¶ Dehinc
tamen non videtur possibile esse quod, scilicet an unitas predicata in
nulla tali unitate fundetur. et si in aliqua quare illam non
possit esse sicut solum est unitas, et quare est tale genere dicitur esse duo
cum sed non est quod in partitare. nec nimis euagemur a proposi-
to. sufficit enim dixisse secundum autem suum communem ad presentem
questionem. ad iii. dico quod est locus in prologo secundo ad quod dicitur quod
continuum dividatur in infinitum et nullum crescit in infinitum:
philosophia reicit infinitatem. et quod in illis finitum est consideratur.
et hoc secundum eis ubi. euacta vel multitudine ab uno proce-
latio ad infinita progressionis augmenta excedat.
magnitudo vero a finita in choante conuertitur modo in divisione
non recipit. hanc vero non infinitam incertiatam, propter omnem philosophia
speculationem repudiat. nichil enim quod infinitum est vel sciatur col-
ligi vel mente comprehendi. Sed hic supplet in una ratione
diu possit imaginatione unitas extra collectiam. De
leg. eius de infinitate multitudinis plane finitae, tamen quia
et infinitabilis magnitudinis secuntur, definita quod ad cognitionem
spatia decomponit. Sed hoc tollerit addendo est quod quamuis
dixit hoc numerum esse in infinitum et magnitudinem in infinitum
dividi, non tamen putandum numerum esse infinitum in actu nec magni-
tudinem infinitam. verum est ostendum est in iii phisicorum. quia tamen
nos non in dico autem quod est sic esse actu et esse potentia esse actu
quod non convertitur, sed esse potentia. et est potentia duplex. una vero
actus puri et alia permixta, scilicet est actu parti non est in infini-
to. secundum sed potentia enim dicitur et actus puri quod non est sed est actu. sed
est esse potentia non est actus et quanto magis esse actus deficit esse
potentia. et talis est potentia permanentium, potentia tamen sunt mixta scilicet est
actu est quod dum una pars rei est actu alia est vero partis se-
quentis quod non est vero in omnibus successiuis et in talibus si-
milis actus et potentia mixta et similis esse deficit. de isto
secundo genere est potentia quod est infinitum tam in divisione quam in appositione. quia est
dividis lineam per equalia remanet potentia divisionis in partibus
divisis et dum partes illas dividis adhuc restat potentia divisio-
nis in partibus ulterioribus et sic semper. et quia hoc divisio in infinitum
procedit in magnitudine procedit et addo in infinitum in multitudine, quia
quod enim dicendo descendit a magnitudine addit ad partem multi-
et ita dum addis partes iam divisas remanet potentia addi-
tionis quia addis est potentia divisio. et est quia uniformiter et eo-
dem modo est potentia scilicet actu mixta in addendo ex parte numeri
et in divisione ex parte continui. et quod talis est potentia infinita s.
quod ipsum hoc esse in quod hoc ideo non sed quia aliud poterit esse inde
actu. ex potentia sua sed quod potentia actualitatis rei. non ex
potentia specia scilicet actu inita toto esse successiui s.
tempore vel motus nichil est actu quia in potentia est potentia scilicet mixta
est actu et est cessat ab eo potentia permanere cessat et actus.
et quia in divisione continui et in appositione numeri per omnes non habent
terminum sed in mixtio potentia et actus ideo est infinitum potentia in

divisione tali et appositione. Infinitum enim est quod terminum non habet
esse quod infinitum est quod et non sumptum in potentia et nullo modo in actu.
et ideo patet quod sed infinitum sit secundum quod et in potentia, tamen in numero et
magnitudine non est in genere sciatis fundari sed numerum et magnitu-
dinem. cum utrumque sit vel finitum actu. Sicut autem nunc dixi
de infinito in divisione in appositione et speciebus figurarum per infi-
nitam appositionem laterum et angulorum. sic et in una linea
finita sunt partes infinite non actu sed potentia non ad sensum sed
ad intellectum ut dicitur autem in i. vii. physicorum. sic in una magni-
tudine quadam finita sunt infinite figure non actu sed
potentia. non ad sensum sed ad intellectum. aut enim habet unicam figuram
sensibilem aut simpliciter paucas. hoc dixi quia in una
tabula triangularis parte et si decidis aut quadrangulis aut
hic et in parte posse figuram per hanc et accipe aliam. aut
sic habent utrumque, secundum diversas suas partes. sed pauce fient
hic in eadem secundum sensum. Sed quia opus intellectus non sistit nec deest
non scilicet pertineret ultra et percipit rem insensibilem quamque operationis
communis est in quadam tabula vel alio corpore invenire infinitas
figuras. non tamen invenit eas distinctas et actu existen-
tes sed confusas et entes potentia. et hoc eo modo quo sumitur
infinitas partes esse potentia in divisione continui. tota enim hec
infinitas figurarum ab infinita divisione continui de-
pendet. et sumitur hoc infinitas per illam et est ipso eodem
modo quo illa. sicut enim in divisione continui fit scilicet diminutio
ex parte una et appositio ex parte alia. et dum est divisio in ac-
tu vero harum partium vel appositio est in potentia vero aliarum. sic in figuris
... nelectibus et in infinitum per appositionem laterum et angulorum. si
enim in alia tabula describitur triangulus et forma additur
latus ut fiat quadrangulus aut sic ex in eodem spatio aut
in maiori aut in minori. Si in equali oportet cum diminutio
a lateribus trianguli quando latus est additum quadrangulo. eodem
modo si in eodem equali spatio fiat deinde pentagonum et
sic deinceps. Si in maiori, decrescit addere de tali spatio
ut addatur partiali quod suscepit descriptionem. tollitur enim
de spatio circumiacente et additur spatio interiacenti. et
eodem modo esset si circa quadrangulum describeretur pentagonum
in maiori spatio quam quadrangulum et sic deinceps. Sed quadrangulus
describitur in spatio minori quam triangulus et pentagonus in mino-
ri quam quadrangulus et sic deinceps. aufertur ab eo de spatio mi-
nori et interiacente scilicet additur maiori et circumiacenti
quare patet quod acceptio figurarum infinitarum per intellectum aliter non
fit quam per spatii divisionem et per continuam ablationem ab
una parte et appositionem ad aliam. et ideo sicut hec divisio abla-
tio et appositio in partibus spatii non est infinita nisi potentia
permixta actui nunquam vero deducta post ad actum.
sic infinitas figurarum non est actu sed potentia tamen
quam permixtae sunt cum actu. Siquis autem vellet in-
venire infinitatem figurarum actualium in divi-

sit spacium corporum in quo est hoc. quia non sunt infinita spacia actualia et sensibilia in omnibus corporibus quia totum universum non est infinitum. ¶ Sed nunc restat dicere quod dixit superius ut sunt recitata, est quod infinitum non potest sensu colligi vel mente comprehendi cum ista sint utrum quod de infinito, iam dicta sunt et a sensu et a mente humana comprehensa sunt et declarata. ¶ Et dico quod aliud est infinitum a sensu colligi et a mente humana comprehendi. et aliud ipsum a sensu tangi et a mente videri. hoc enim colligi quod [illegible] partibus redintegratur quod non potest sensus de infinito. et hoc comprehendi quod in toto suo ambitu circumcapitur quod non potest mens de infinito et causa est quia humana scientia et mens est finita. et ideo non circumcapit infinitum et quia si infinitum a tali mente et sensu circumcaperetur non esset infinitum.

[illegible] infinitum [illegible] sensu

potest tamen sensus humanus de eo quod est infinitum multa via investigare et sic eum tangere. potest et mens humana ipsum intelligere et videre. et ideo de ipso multa via percipere. et sic est de celo corporali quod ad oculum comprehenditur. sed est finitus et ambitum circumcapit. unde [illegible] ad quem videns non tamen comprehenditur circumcapiendo eum. ambitum unde celum et terram. eodem modo de mente et de intellectu finito et infinito dici potest. ¶ Sed tunc dicendum est quod mens non cognoscat infinitum in quantum infinitum. sed ideo quod est per aliam partem sui et via non cognoscat infinitum

[illegible] cognoscere finitum et infinitum.

non accidentaliter. ¶ Et dico quod immo. sicut enim infinitum in quantum finitum cognoscatur per positionem finis. quia finitum est [illegible] ad luminibus non species est ad lumine esse. sic infinitum in quantum infinitum cognoscatur per privationem finis. dicitur enim in tertio physicorum. quod diversitas infiniti est privatio finis. et aristoteles in eodem dicit quod infinitum est enim ad luminibus species est ad esse lumine. cum ergo mens novit tale esse divisionem continui et per consequens etiam est tale esse numerum et in quantum tale. patet quod novit infinitum in quantum infinitum. preter quod infiniti finite per positionem cognoscuntur. sed ipsum si falsum esset dicere totum quod non est unum totum per privationem. non oportet quod mens ambiat et circumcapiat ad ut ipsum cognoscat complete sed quod ipsum non sit finitum super totum sicut dixi. ¶ Sed nunc restat dicere tamen est consideratione [illegible] et [illegible] magnitudinem eo quod ex infinita divisione magnitudinis [illegible] dicit infinitas et non aliunde. unde obiectum est in tertio physicorum. et [illegible] iam recitatum est et ideo dicit aristoteles in tertio physicorum quod [illegible] infiniti [illegible] et non [illegible] non quantitati. quia ergo geometrie et [illegible] considerant magnitudinem ad eorum proprium considerationem [illegible] infinitum. ¶ Sed quod est tunc quod [illegible] dissonant [illegible] ipsum dicit enim [illegible] iii. physicorum. quod sicut geometrie est fundamentum quod linea diminui in infinitum sic [illegible] est fundamentum quod potest eam augeri in infinitum. et ratio huius concordare in illa potentia geometrie lineam definitam [illegible] atque directe [illegible] [illegible]

concordat geometrie in quarto ponentem lineam dividi in infinitum sed discordat in secundo ponentem eam numerum et eam magnitudinem esse terminatum. et hoc ostensum non potest in tertio physicorum. ¶ Hic ergo errare videtur geometrie ponentem lineam augeri posse in infinitum. geometre enim considerat de linea physica sed non [illegible] physica ut dicit aristoteles in secundo physicorum. et nulla linea physica est infinita. quia nullum corpus infinitum. errare tamen videtur physicus ponentem lineam dividi posse in infinitum. considerat enim de linea physica et secundum quod physica est. talis autem finita est ut unumquodque sit divisio alius corporis naturalis in quantum naturale. sicut enim corporis naturalis est terminus [illegible] in augmentatione sic et in diminutione. unde dicit aristoteles in secundo physicorum. quod omnium [illegible] est definitum [illegible] terminus magnitudinis et augmentationis. ¶ Ad hoc dico quod nulla quantitas linea. et divisio in infinitum non convenit corpori naturali et formam naturale ac materiam. ac talis omnis finita est sicut est esse corporis naturalis. quia ut dicit aristoteles in secundo de anima omnium natura constantium terminus est et ratio magnitudinis et augmenti. et ideo finitum est apud naturalem. quia linea non potest augeri in infinitum. sed geometre considerat lineam omnino abstractam a materia et forma physica et corpore physico et ideo fundamentum est apud ipsum quod linea potest augeri in infinitum. non quia aliqua physica linea sit infinita. sed quia linee non cadit in eius consideratione abstracta non repugnat infinitas. divisio enim omnis quantitatis est de se divisionis potest in infinitum extendi. sed per formam physicam terminatur et finitur. et hoc est quod dicit averroes. forte quod divisiones sunt infinitate in materia et terminantur per formam. non mirandum est quod quantitas de se non sit infinita et tamen per formam physica finita. quia forte motus gravis et levis quantum de se non infinitus est et iteratus. sed per naturam continentis finitur et terminatur. Similiter motus sensualitatis quantum est de se infinite tendit ad esse sibi placens appetendum. sed per naturam rationis continentis et regentis eam finite ad utile tamen et expediens tantum ac decens. Ex iam dictis infinita non divisionis patet quod dicta constituta corporis sed quod [illegible] est circa formam [illegible] et declarare naturam exquirens et non terminans. sed [illegible] et advenit per dictas physicas constitutas [illegible] corporum. et ideo aristoteles in primo physicorum diffinit corpus quod habet omnem dimensionem. et non tangit de superficie neque de terminatione. euclides autem in xi. geometrie diffinit corpus sic. quod habet longitudinem latitudinem et altitudinem. et quod ideo est terminus superficie et non est de esse corporis sed quod [illegible]. sed complementum diffinitionis corporis finiti sed quod finitum est. Sic ergo patet quod divisa [illegible] est et geometrie in augmento magnitudinis et ratio [illegible] in diminutione [illegible] enim [illegible] hunc et [illegible] differre. in hoc tamen conveniunt quod uterque ponit dividi posse infinitum. et in hoc differunt quod geometer omnino hoc ponit sed de

Nota quod forte motus gravis et levis infinitus est per naturam [illegible].

ponit

dicitone. Sed nil uno m ponit h. et alio m n. q
sic patet. geo considerant dicentes magnitudinem esse q in
magnitum neq. nunq. pueniri ad indivisibilia et aliq. mag
tudinem conponat eo q indivisibile tanget indivisibile ta
gat b q totum et i n fac mai i divisione. ponit
cum magnitudinem esse divisibile q. et q n considerant am
coppem sic nil. et io n form actuam n. et magnitudi
nem form operative construere. ponit divisionem oio
sine distinctione esse divisibile i infinitum. et sic ti fidat ille
conclones p lib. euclid. proposita recta linea eam p
equalia secare. et datum anglim rectilineum eum p
equalia dividere. nil u considerant divisionem physicam et f q
physica e. et io n absolute ea a form mi et m. u oio
a corp physico et io oz q ponat divisionem physicam
alium physicam minimam sic et maximam. sic est carto
maxima sic et minima. et sic de aliis corporibus
nlibz. et cum h e sic sicut e q ipe considerant form
actual illius f q h. et ad actionem illius competentem requi
rit magnitudo decens et congrua ita q n nimis modi
ca n minima. Sed dr ut dicitur ap i li de s. et ca
to q e mag et oio divisio physica duobus modis
s. virtute et actione. virtute physica e i q e virtus
ad agendum sz p diminutionem aut sui aut magnitudinis
aut virtutis n agit aut n sentitur agere. actio est
phisice q agit virtute sua illi. et sensibile q sensibi
lis agere. et ap exemplificat de huius q virtus gravi
di gutti facit actionem sequita. h est p. et p. et et
et ita et i infinitus forte. divisio g physica actione
n e divisibile i infinitum. sz stat ad minimam. s. ad qua
tas portiones i qbz pt form physica agere suam nale
actionem ita q n i minori. sz physica virtute divis
e i infinitum. et licet putet q talis divisio solum
physica virtute n differat a divisione de q considerat
geometria. h est divisio e corporis et m hntis virtutem
activam et passivam sz aut oio sopita aut impotente
agere p aliq necessarium diminutionem aut impo
tente agere sensibilem actionem. sz illa q geo considerat
n concernit hm virtutem q abstrahit oio a corpore
physico f q h. Sed h et sciendum q e uterq ponat hm
divisionem infinitam divisionis h a ca qm precedit
utmqz. s. a subiecta m geo est n abstrahit ab
o m qmvis abstrahat a m physica. et illa m p
et nuda ab o form ex sui infinitate e ca infi

nite divisionis tam i linea geo q i physica. e et
est m sic dupl opinio. una q ipa sit una nuo
i oibz. dico nuolitate essentie et n nuolitate
individui. alia q sit divisis divisa p essentiam p
ponit q ipa e replicabilis cu form infinities de se
et capiendo esse nuolitum p form advenientem cuit
q tres dictam. si replicetur cu distinctione continu
am. si sine distinctione i q infinities replicata s
unam form parte et sine distinctione sic cum linee i
dual. superficiei. i trel. corporis. et ex tali infini
ta pro replicatione m d illa opinio causari infinitam
continui divisionem. Secunda ponit q m h partes infini
tas itu tenus ipas. et ptes cu ptibz infinities. et
m causari infinitam divisionem continui. Sicut e i idem
plex et infinitas partes m sal et cu iuncte esse. q
solum pro d sic et ipam m de se. solum a act et form
distinguit et sepat u d ap i vii. meth. Contra
huius opinionum . . . h dictum e bap i d . . . q
a m causetur et est infinita pro. infinita divisio continui.
Sed a form finitas actualis om continui. et h recte
q form e trans et continens p se. m a trans et contra
ta et contenta. et n de se trat n continet. et io hm
actu hnt finitas form et infinitas m et ideo si
loc d conti. p divisionem et diminutionem ictur ad
nich e cum e m. Sed p appositionem ictur ad esse e cum
e form et sic dico hm assignatur m et apposito form et
io i divisione n e status p materiam. sz i appositione e sta
tus p form. Invenitur i sic tete quoniam dignissi
sum sz n uel ut puto de infinito manifestum
do. quo e et quo n. et quo comprehendit hiis inter
et scitam et quo modo et quomodo de ipso facie oz considerantio
nem tam geo q nil. et quo divisimode ostensum est
e quo divisimode ponitur et quo sit tam i aug
mento magnitudinis q i diminutione et p omnes quo infini
to et p q rones. Ad iiii. dr q io hinc est ma
thematice de nuo et hinc de magnitudine. q uterq pt consi
derari oio abstracta aut concreta u predictum e. ulla tam
concreto n cadit i consideratione illius q uis sit i rebz
alibz q precedit considerationem u obiectum est
cum de alt nd et anno. sz n est plex mathematica u
plex spes quantitatis. q linea superficies et corpus
unam nim continui et univocam participant. s. continu
itatis et divisionis. et ab una simplici n m

magnitudo et divisio physica duobus modis.

cum continua qua [illegible] divisionem infinitum.

pro a m una nuo et que no

24

situationis procedit. Vel si nunc dicatur situatio nihil est, et ideo eadem scientia de utrisque rebus considerat in magnitudine vel dimensione univocatis. Item tempus non est continuum nisi quia continuatur per accidens, quia ipsum est posterius motu suo, quia mensura et accidens eius est, et ideo totaliter spectat ad naturalem. Locus autem positio est situatio ut dicitur quinto metaphysicae. Unde constat quod est sicut et continentis ut in se habet certitudinem non dimensionem et situm, sed non ad naturalem spectat. Dimensio non est nisi quia continetur, et ideo de loco et tempore non debent esse scientiae mathematicae. Ex ordine autem dicendum quod continuum naturale et sensibile vocatur et ideo non pertinet nisi ad naturalem. Et similiter sonum aliorum sensuum quod quia pertinet speculativa dicitur ad armonicam pertinet et quia non sit nisi quod nullus sonorum armonicorum compositorum. Et sicut [illegible] non in [illegible] [illegible] non in [illegible] [illegible] non in [illegible] et mittit [illegible]. Hinc etiam [illegible] [illegible] [illegible] est et aliis [illegible] permanentes et eorum nullus non [illegible] ab aliis dicitur [illegible] non [illegible] non [illegible] quod ethimologice dicitur ratio. Quomodo abstractio est una et de differentia abstractionis in triplici scientia speculativa et in mathematica secundum [illegible]

24· Modo restat quod dicatur mathematice in quantum de modo. Cuius enim considerandi considerant res physicas sed non ut physicas abstrahendo a physico motu et physica materia non ut [illegible] quomodo consideratio abstrahentium sit vera, quia dicit [illegible] in secundo physicorum quod abstrahentium non est mendacium. Dubium enim est. Et [illegible] per intellectum [illegible] quod [illegible] non [illegible] non [illegible] et ideo sit cum [illegible] quod est abstrahere. Secundo quomodo abstractio attribuitur mathematicae. Omnis enim scientia abstrahit, est enim scientia de universalibus non de [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] tota illa abstrahit a sensibilibus. Unde et dicit [illegible] in secundo physicorum quod physica abstrahit et sic non abstracta mathematicae. Item mathematica magis abstrahit quam mathematica quia ipsa abstrahit [illegible] ab omni accidente et ipsam considerat in quantum [illegible] mathematicae autem considerat accidentia scilicet quantitatem et eius accidentia. Quare ergo dicitur mathematica scientia de abstractis quam physica vel metaphysica. Tertio quae est abstractionis differentia et ordo in huiusmodi rebus. Quarto quae est differentia abstractionis et ordo in [illegible] mathematicae. Iuxta quod quaeritur quomodo astronomia et armonica sint mathematicae et abstractae et dicuntur ab [illegible] in secundo physicorum perspectiva et armonica et astrologia magis [illegible] physicae quam mathematicae. Ad primum dicendum quod abstrahentium non est mendacium quia [illegible] ex [illegible] formis compositis [illegible] [illegible] [illegible] prius secundum ordinem cui composito [illegible] [illegible] proprietates [illegible] [illegible] formas et [illegible] non una forma est [illegible] et [illegible] proprietates eius [illegible] per [illegible] intellectum [illegible] [illegible] posteriori et eius proprietates quod enim est prius per non [illegible] ab intellectu [illegible] per se sine posteriori. Quia ergo in prius ab intellectu [illegible] sine [illegible] [illegible] possit [illegible] et eius proprietates non est [illegible] [illegible] non in [illegible] considerantem [illegible] quia intellectus non dicit quod in prius est [illegible] per se sine omni posteriori et concreto. Sed quod est sic cum [illegible] [illegible] posteriori [illegible] [illegible] [illegible] est in natura prius et proprietates eius

toti composito adveniunt [illegible] per ipsum. Et ideo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] est compositum ex negativo sensitivo et intellectivo. [illegible] negativum est [illegible] prius et intellectivum ultimum et sensitivum medium. Et quaedam sunt proprietates negativi [illegible] et per se quae non sunt sensitivi nisi per negativum ut augmentum nutritio et [illegible]. Et similiter de aliis duabus [illegible] potentiis. Et est intelligere negativum cum suis proprietatibus non cointelligendo alia duo. Similiter sensitivum cum suis non cointelligendo intellectivum. Quando ergo homo [illegible] de vegetativo hominis et eius proprietatibus praeter sensitivum et intellectivum non mentitur quia non intendit quod sit sine intellectivo [illegible] ipsa [illegible] quod ipsum sit ab [illegible] illa. Et ideo praeter illa considerari potest et proprietates quae sunt hominis per formam negativam sunt negativi per se et prius eadem in se habent adiuncta sua et accidentia. Similiter nunc et magis in [illegible]. Et [illegible] ad quantitates actuales et possibiles. Et omnes formae abstractae considerata [illegible] non [illegible] ad formam in materia [illegible] non est quod forte eadem est per certum [illegible] esse diffinitio. In [illegible] enim omnibus prius [illegible] absolute a posteriori per intellectum et si sit in eodem et ipsum dico prius quod est [illegible] prius [illegible] quod non [illegible] [illegible]. Si ergo consideratio abstrahentium diceret quod in ipsum extra intellectum non esset concretum [illegible] aliquo posteriori [illegible] [illegible] quod non est una [illegible] [illegible] quod unum est [illegible] [illegible] et [illegible] ab intellectu receptum sine illo posteriori et quod proprietates illius prioris rei [illegible] [illegible] per illud prius non et [illegible] et ideo illi [illegible] [illegible]. Si ergo intellectus non possit [illegible] quod [illegible] [illegible] esset mendacium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Hic primo [illegible] ad id quod sunt [illegible] [illegible]. Abstrahere enim est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] secundum ordinem prioris et posterioris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] formae enim in materia et sensu [illegible] intellectus [illegible] quod si non [illegible] [illegible] abstrahere est formam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] considerare. Ad secundum dicendum quod una est quod physica et omnis scientia abstrahit metaphysica plusquam mathematica et tamen ipsa dicitur esse de abstractis quam physica quia maioris abstractionis est quam illa sicut dicit [illegible] in secundo physicorum quod magis abstrahit physica mathematica. Item ipsa quam metaphysica quia omnia quae metaphysica considerat per abstractionem considerat quia [illegible] omnia [illegible] [illegible] [illegible] concreta cum rebus physicis. Et dixi [illegible] propter numerum quae in [illegible] separata sunt. [illegible] [illegible] [illegible] physica [illegible] de [illegible] non est [illegible] [illegible] [illegible] talis est. Sed metaphysica non solum considerat [illegible] quae est in rebus physicis abstrahendo ipsum [illegible] secundum [illegible] considerat et [illegible] [illegible] est. [illegible] omnia separata a motu et a materia [illegible] esse. Et quia illa est potissima pars metaphysicae [illegible] [illegible] considerat ideo magis dicitur esse de separatis quam de abstractis. Ad quartum dicendum quod omnis scientia abstrahit et maxime speculativa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] abstractionis est a sensibili signato et ulterius competit physico. Sed quia ulterior gradus est omnino a motu abstracto et materia [illegible]

·quomodo sit abstractio mathematice·

non tamen omnino a motu et omnino a materia et iste est terminus mathematice.
Tertius et ultimus est omnino ab accidente non consideratur substantia in sua
specie et iste est terminus methaphisice. Ista videre possumus ex-
gratia in adiectis corporis sensibilis per ordinem. caro enim ista sensibilis est
corpus est caro est et hec caro. hoc corpus et hec substantia. caro igitur corpus igitur
corpus et substantia sed se intelligi possunt et non sentiri. sed hec ca-
ro et hoc corpus et hec substantia sentiuntur. omnium autem horum primum est substantia
et secundum corpus. tertium caro. quartum hec caro per hoc quod primum est a quo
non convertitur consequentia. tolle igitur hoc quod ad sensum pertinet et tu-
listi esse hic et nunc et relinquitur simpliciter caro. abstracta ab hic et
nunc. et in est universale et prima abstractio a sensu et pertinens ad naturale
quia caro est corpus complexionatum ex calidis frigidis humidis
et siccis et compositum ex elementis et ipsum est alterabile et
corruptibile. et ideo dicitur quod physica abstrahit a materia signata sen-
sibili. sed non a materia sensibili simpliciter et transmutabili. sed enim actualis transmutatio
et sensibilitas fiat per se et primo in individuo signato non
specie. tamen transmutabili et omnino transmutatio ei inest per non convenit
quod est transmutatio. Et principiis quibus physicus debet quod
actualis et sensibilis est eius individuationis. non enim transmutatio
est hic et nunc non quia est in individuo existenti hic et nunc. deinde
tolle a carne illud quod caro est et remanent corporeitas
et dimensiones quibus dicitur corpus et hec secunda abstractio est maior quam
physica et pertinens ad mathematicam. et hec abstractio licet sit a materia
physica que est transmutabilis. non tamen ab omni materia. dimensio enim et omnino
quantitas alicui materie inest et sic accidens. et hec abstractio apud
alios nomine aliquo considerat motum sed non ratione [illegible] alteritatis
que est in motu. sed ratione continuitatis que inest ei a magnitudine
et ita motum considerat per accidens. motum tamen ut dixi con-
siderat. sed ratione quantitatis ideo non ratione [illegible] sic cum plane
dictum est. tertio tolle dimensiones quantitatis et restat
nuda substantia et hec ultima abstractio et pertinens ad methaphisicam.
Patet igitur consideratio methaphisici quia ad substantiam que abstrahit ab ac-
cidentibus est involuta in eo quod considerat mathematicus et physicus. et
quod considerat mathematicus involutum est in eo quod considerat physicus
et non econverso. et ex hoc patet distinctio et ordo abstractionis in tribus generi-
bus scientie speculative. ¶ Ad .iiii. dicendum quod scientie mathematice que
sunt de quantitate continua et que sunt de discreta. uno modo sunt pares
abstractionis et alio modo impares. quia enim geometria a deo abstrahit
magnitudinem ut ipsam abstrahi patet et arismetica numerum a de-
o non patet et alterius nominis convenit magnitudine est aliquam materiam et ar-
monice numerum. patet ergo quod geometria et astrologia aliquam materiam abs-
trahunt a parte et arismetica et armonica aliquam materiam a parte. sed quia non
numerus est absolutior et abstractior ac remotior a materia
quam magnitudo patet dicendum et [illegible] quod impares abstractionis sunt quia consi-
derata considerat et impares sunt simplicitatis et absolutionis. quia

· Quomodo motus in consideratione mathematice.

enim nichil sit simplicius quam magnitudo et prior patet ex hoc quod
punctus est substantia posita et unitas substantia non posita. vel dicitur ars
in se prior. et quia magnitudo constat ex partibus positionem adinvicem
habentibus. sed numerus ex non habentibus positionem vel ideo dicitur in posterius esse
quia quibus inest magnitudo inest et numerus et non econverso. inest enim spiritualibus numerus
sed non magnitudo. licet igitur numerus prior et simplicior magnitudine sit aliquis
respectus. ex hoc in quantum eam nimis in rebus. sed forte cum numerus
quoque esse sic habet. quia quod dicitur forte per dispositionem non omnino sed ta-
men generalissima. cum enim numerus insit non corporibus et spiritua-
libus vero hic esse per animam eandem communem non solum numerale et recep-
tivum. sed et per animam formam eandem quam consequitur distinctionem
numeralem. sola enim forma distinguit et non materia corporibus et
spiritualibus communis forma non substantia que est generalissima. quod si verum est
patet quod numerus sequitur formam generalissimi in predicamento esse et conti-
nuitas sive magnitudo formam corporis quod corpus est. et simpliciter
per appositam formam substantie vel quod substantia est. et dico simpliciter opposi-
tam continuitati quia forte quedam alia est a simplici [illegible]
et minor ea quia posterior. Deinde armonia adhuc videtur precedere
geometriam. quia nichil armonice considerat prius ut esse magnitudine
et est sub unitate. tamen quia talis numerus est nichil et nichil simplicius pri-
us est magnitudine. tamen quia nichil armonice est alicubi ubi non magnitudo
ut in animabus et in spiritibus. ut patet per boetium in prologo musice. sed non con-
venit. est enim armonia dicitur in diversis corporibus et magnitudinibus et in dixi
de armonia mathematica generaliter ad tamen genera musice. armonia enim
audibilis est armonia sonorum consideratur prior est geometria ratione
subiecti. quia posteriores sunt soni magnitudine. hoc est ingenio quod
armonia simpliciter sit prior geometria et tamen quedam armonia posterior. sic enim
numerus simpliciter prior est magnitudine et tamen numerus quidam ex dimensione
magnitudinis est posterior illa. et sic et substantia simpliciter prior est accidente.
et tamen aliqua substantia aliquo accidente posterior ut in predicamentis est. ¶ De-
inde de differenti abstractione et ordine geometrie et astrologie in illa du-
bio est. patet enim quod geometria est prior et abstractior. ex hoc patet ille
ordo .iiii. mathematicarum adinvicem et differens abstractio.
Ad id quod ultimo queritur querebatur dicendum quod speculativa est vel
naturalis scientia et magis quam mathematice non in parte dictum est. Sed
non est sic omnino de astrologia et armonia. si tamen accipiatur
astrologia prout est vere naturalis scientia non sicut dictum est. Sin autem acci-
piatur per astrologia mathematica et quod dicitur quod astrologia et
armonia magis sunt physice quam mathematice [illegible] est.
aut enim intelligitur quod sunt magis physice quam ille que sunt pure
et per mathematice que sunt arismetica et geometria. et hoc verum est solum considera-
do ad subiectum. sed id quod est non tamen ad modum considerandi ipsum
ille enim due mathematice sunt de subiectis naturalibus. sed earum consi-
deratio procedit [illegible] consideratione naturalem non ponitur est.
De ortu physice et subiecto eius ac fine et diffinitione.

quod scientia [illegible]
quod magis [illegible]

·26·

Expedito de mathematica nunc restat est de ortu philosophie
determinare. Sciendum est igitur quia iam iudicata mathematica que de
quantitate est extra sensibilium ad illud esse ingrediam percipiuntur a m.
est eius quantitas sit accidens in subiecto est. sed ex necessitate. sed illa
tamen est sit prior quantitate et modo sed quia hic non adhuc non est philosophi
eam rursum mathematica. illa igitur scientia que defert omnia illa de
quibus mathematica est et physica et que fuit sciencia est non adhuc
nota erat. penetrans igitur humana ratio ad intima scientie sensibilium
contra dimensionibus abstracta in se sed quia scientia est cepit considerare et admirari causas ... et formam
sed quia ... deinde processit de abstractis spiritualibus a materia contra
sequentis causas considerandum esse. et quia eadem in eodem genere
non solum per ... sed et realiter est scientia contra. quia tamen sic causa que
contra quidem sensibilium que est vel una generalis in utroque de ipsis sit in quantum sit ... eadem ... scientia. quamvis igitur se humana
industria ad complectendum demum scientie contra et in contra in quantum
scientia est hec prima philosophia. deinde videns hanc scientiam causam non posse
plene cognoscere sine scientia causata, de ea que est causa omnis scientie causata
et in simplici quod est et ad ipsum se extendit. ... tunc
philosophiam scientie considerandam ... eadem ... quod dicitur sciencia. deincepts
quia eadem contra ... esse prima scientie et accidentis in omnibus sed ... omnibus
sic rationibus. et quia accidentia ... habent ... non de
se in eadem ... colligentes considerationem de accidente in
genere et de principiis eius. VII ... sicut est ... est demo
... accidens ... de scientia prime philosophie ... esse. VIII ... est
... modum diffiniendi et accidens ... et quia ...
... scientiarum aut est aliqua ... speculativa
speculatione ... ideo ... scientia ... et aliquo modo
explanare et notificare omnium aliarum scientiarum non aliunde nota. et de ipsa dicitur ... in ... metaphysice quia ipsam ...
principia ... esse speculatam. maxime cum scibilia ... ideo dicitur
prima ... et causa ... et ex hiis alia cognoscuntur. sed
non ... hic est quia aliqui posuerunt ... esse ...
sed quia ... alii ... posuerunt eis ... esse entis. sed quia est ...
... de ente in genere sed demum modum eius generale ut dicitur ... in IIII metaphysice et ideo ... in VI metaphysice
tamquam a ... ente ... ad magis ...
... de ente per accidens quod est casuale vel fortuitum. deinde in ... de ente diminuto quod est in anima. deinde
... et ... deinde in VII et deincepts de ente completo quod
est ... et de eius principiis ... diffinitionis
et diffinitionis. ... et de universali et particulari
considerat ... sicut ... et ...
de aliis ... generalibus entis sed quia entis est
... deinde in XI ...

ad ... sermonem ... de principiis ... et actu
... et ... causa est omnis ... et accidentis in
simplici genere ... et ex ... patet quod ... est considerandum
... in genere sed quia ... omnia in ... causam
et eius effectum et causa est quia ... est ... et rectiva et
consummativa omnium aliarum scientiarum aliquo modo. VII dicitur
in ... metaphysice quod philosophum maxime omnia scire in ... et ... et sapientem metaphysica. dicitur
... ut dicitur ... universalem scientiam necessarium est quodammodo omnia scire quia ... quodammodo omnia abstracta. Consideratur autem ulterius
scientia multiplex ... multipliciter ... metaphysica. quia ... et considerat eadem que physica. sed alio modo et multo ... et in
... physica ... et quia illa consideratio multo abstractior est quam physica sicut patet ex dictis ante. Scientia divina quia de
deo tractat et de eius ... deo adherent. Sed philosophia
quia ... est et abstractior atque simplicior omni scientia speculativa ...
... ex iam dictis patet ... scientie
... cognitionis ... ad cognitionem
... cognitionem ... speculata ... in
genere ... Quomodo deus sit ab homine philosophando
cognitus et quomodo eadem in eadem scientia ... apud philosophum.

Ex iam dictis in nulla occurrunt dubitabilia dis
cutienda. et primo de illa parte philosophie que de deo est.
... solum intelligitur est et ... deitate. sed ut
dicitur ... omnis doctrina et disciplina intellectiva ex
preexistentibus fit cognitione. sed sensitiva. ... non pos
sit in hac vita venire in dei cognitionem ...
... ad cognitionem eius. Deinde ... cognoscatur
in hac vita quomodo ... consideratio de deo in eadem scientia
... causate. ... scientia una est de ... uno
... et in ... uno ... Ad primum
... cognitio beatifica ... explicacionem
... spiritualem. intellectualem. sed Augustinus in XII super
genesim ad litteram ... ultime ad intellectum pertinet
sed quia ... de intellectu illa ... intellectiva ...
ex preexistenti sensitiva cognitione ... ad cognitionem
beatificam spiritualem et non ad intellectualem ... Augustinus
... sicut
... Augustinus ...
intellectualem visionem ... cognitionem ...
... in vita presenti ... fidei ...
... et ... visionem
... spiritualem ... cognitionem ... ymaginem

· de multiplici no[mine] prime philosophie

·ZA·

sualis istius in spiritu suo in ymaginatione presentes. et hec cognitio
reuera est intellectus qui ymagines corporales intuetur secundum Augustinum
in spiritu suo presentes. aliam autem uocant intellectiuam cognitionem que est
noticia omnium que per intellectum agnoscuntur. et non ideo dicitur
quasi quod in dominio parte de potioribus sumitur cognitio intellectiua
quam spiritualis dicitur apud Augustinum. et uera dicitur cognoscitiua pertinet ad ui-
sionem sic intellectualem non obstante eo quod supra. ¶ Alia-
liter tamen pertinet dicitur et propter quod omnis cognitio intellectiua humana ut in
hac uita fit ex precedenti cognitione sensitiua secundum quod alibi
dicitur aliquando quod omnis intellectus noster ortum habet ex fantasma-
te et ex sensu. Et intellectus quod de deo habemus et de spiritibus creatis
etc. Sed dicunt quod intellectiua cognitio oritur ex sensitiua dupliciter scilicet
directe uel indirecte. directe: quando ea que sensata sunt ex-
ingerunt aliquas similes ymagines spirituales quas intuetur ui-
detur et eas sentiunt. Et sic ex sensu cadit uel oritur omnis
cognitio intellectiua pertinet ad uisionem corporalium. Indi-
recte: quando per defectum et per amotionem eorum que sentiuntur
uenimus in cognitionem eorum que nullo modo sentiuntur. et sic per
sensitiuam cognitionem uenimus in cognitionem insensibilium. Commonitus
enim ex hoc quod causati et corporis ut quando cognita debilitate corporis per
oppositum uenimus ad cognoscendum simplicitatem. et per com-
positionem et mutabilitatem creature ascendimus in cognitionem
simplicis diuine et immutabilitatis secundum quod dicit Augustinus in multis
locis. Et hec cognitio multum per priuationem est. cognoscitur enim quod
deus non est mutabilis uel compositus sicut uidimus esse causata. ad tamen
habet positiue cognoscitur enim ex causa per priuationem quod deus est simpli-
cissimus et omnibus modis immutabilis. Sed ad modum huius sim-
plicitatis et immutabilitatis in se et per se ipsum uidemus non attin-
dimus. non est bonorum huius deus quod cognoscitur ex amore prop-
rii per cognitionem. Sed in quo de hoc positiue cognitio ab hoc
uia in similitudinem quamdam uiam scilicet in causatis. tamen ad non in se ui-
deatur ab illo cognoscitur. sed per enigma uel similitudinem
speculo. videtur enim modo quodam simplicitas in causatis et
constantia permanentie ex his non possumus summam dei
simplicitatem et immutabilitatem estimare cognoscendam. Dicendum ergo secundum
dictam distinctionem quod cognitio dei intellectiua oritur uel habet ex
sensu non directe sed indirecte in ua dictum est. ¶ Ad secundum dicendum quod
unitas scientie quantum ad hoc quod pertinet ad unitatem subiecti non
requirit subiectum omnino uniuocum per eundem modum immo unitas
analogie sufficit. et talis est subiectum huius scientie. non ex
tenet adhuc ut dicendum deum et causatum. ens enim et substantia et
huiusmodi de deo et causatis predicantur. non secundum maximam equiuoca-
tionem. sed secundum analogiam. omnia enim hec que deo conueniunt et per
prius. causata autem participatiue posterius et minus. et non uidetur
quod non est equiuocationem maximam. Alio quod dixit ut omnino

est obiectiuo atque diuisitas non quamcumque et talium. aliquem a
conuenientia et hec est duplex scilicet per participationem alicuius unius nature in il-
lis sicut est in speciebus oppositis quae conueniunt in genere. aut per re-
lationem unius eorum ad alterum et sic conueniunt hec forma
artificiata in materia et in arte artificis. et species genita a sensu
generata et forma sensibilis a qua gignitur. Et hec conuenientia est inter
deum creaturam et deum. constat ergo quod maior est equiuocatio
penitus diuisorum et in nullo similium quam eorum que ad relationem conue-
niunt. quae nulla non aliquid rei participatione. Jam est dicendum cum est omnis ca-
re in simplici causalitate. sed plus conueniunt quam alia que in nullo
causa et effectus habent adiuuicem secundum quod talia sunt. et ideo non est
maxima equiuocatio inter creatorem et causatum. sed analogia. et
ipsa sufficit ad unitatem scientie. et in eadem scientia considera-
re per se de creatore et de creatura. De conuenientia et differentia me-
thaphisice et phisice in suis consideratis.

Deum est dubio de illa parte sciencie phisice que est de causa- ·28·
et per prius collocem hic tacte ad finem. est enim hec scientia
considerat quamdam compositam ex causa prima materia et forma et priua-
tionem. proprietates atque accidentia quorum diuersitas sua conside-
rata non similiter ea hec omnia considerat naturalis. Item est utique considerat hec
causas ut aliquam rationalem et celestem motorem primum dicit
secundum. ¶ Item non in scientia considerato metaphisica et non naturalis et non con-
sideratio naturalis. non euidenter appareat earum distinctio. ¶ Ad
primum dicendum quod scilicet composita et materia ac forma cadunt in consideratione me-
thaphisica secundum quod talia sunt per se. et ideo quod tangitur de priuatione et muta-
bilitate talis per accidens est. non scilicet notorum sunt illa methaphisica consi-
derata per mutationem et priuationem. et quod methaphisica consi-
derat hec talia secundum quod precedunt motum et mutabilitatem ideo accidit
ei precedenter motum et mutationem ad methaphisicam pertinent.
Commonitus enim scientia nullius spiritum creatorum nullius enim et magis cum
hec quae concernunt sensu et scientia sensu alia. eadem dicit illa composita est sunt
primam materiam et formam eadem in consideratione phisica in quantum mutabiles
sunt et ideo principium considerat priuationem et motum et accidentia mo-
dis contrarietatis et contraria secundum quod huiusmodi. et hoc dicitur primo au-
diuit. vii. methaphisice. ¶ Ad secundum dicendum quod phisicus non considerat celes-
tem motorem nisi in quantum est primus motor. methaphisicus autem ideo quod est et
proprietates eius absoluendo eum a motu. et licet de ipso ad
dicitur secundum quod est primus motor hoc per accidens est. unde in undecimo phisice
per numerum motuum uenitur ostendere primum motorem celestem
et eorum numerum. sed principaliter est sermo eius. dicimus quod de
eis loquitur ut motores sunt. loquitur ut eorum noticiam fa-
ciat secundum se et eorum numerum considerat ut similiter. aliquam au-
tem rationalem phisicus considerat in quantum est primus motor ab alia non
sed autem in quantum similiter motor ab exteriori sicut dicitur in se-
cundo et intellectus methaphisica. in quantum est illa in se separata a materia

quod intellectiua cognitio oritur ex sensitiua dupliciter

aliter aliarum rerum conuenit et aliarum differunt

·conuenientia in- / -ter deum et cr-

physica et manent extra eorum sicut etiam est in una de intel-
ligentiis separatis. ¶ Ad quartum dicendum quod consideratio metaphysice inci-
pit a deo et considerat similiter circa ipsa separata vel separata a materia
physica secundum quod huiusmodi. Similiter quia circa ea in quantum circa est in genere in
omnibus circa similiter proprietatibus in quantum talia sunt et ex quorum [illegible] sci-
entia. ¶ Consequenter autem ad hoc dicitur eorum quod de circulare
situ et hoc genere leuis simpliciter quantitate et huiusmodi incipit considera-
tio physica quia ubi omnia modo sunt et ad motum pertinent.
Unde physicus considerat omnia quinque corpora simplicia et omnia quatuor
elementa composita et eorum partem secundum quod huiusmodi et proprietates atque
accidentia quia omnia hec aut sunt in motu aut in motu existenti-
a aut ad motum consequentia aut a motu proveniuntia.
Et hoc nota quod in omnibus huius consideratio physice terminatur
et consideratio physica. Sed duplicem esse per ante et post. Omnium
differentiam talem quod considerat physicus et talia sunt et mobilia
seu mutabilia. In quantum talia sunt et per se entia ad me-
taphysicam pertinent. In quantum vero sunt mutabilia ad physicum. Similiter omnes
differentie accidentium considerat physicus et accidentia sunt et res mu-
tabiles sunt. In quantum accidentia sunt simpliciter et ita proprietates entis simpliciter
pertinent ad metaphysicam. In quantum mutabilia ad physicum. Sic igitur incipit
consideratio metaphysica prius autem naturalis et non incipit simul non termi-
nus metaphysice sed extendit omnia ea usque ad finem. Sed dubitatur quod
metaphysica considerat ex entitatibus omnibus rebus sive substantie sive accidenti
sive quod huiusmodi. Physicus quod corpora non modo autem mutata eius incep-
et sic patet quod incipit utraque consideratio tam metaphysica quam physica
et non tamen et quomodo distinguitur alia ab alia. ¶ Quomodo
et differentia considerationis metaphysice et mathematice et quomodo mathematica
est de rebus separatis a motu et a materia quam tamen sunt circa
mutationem physicam et de diuisibilitate in physica et mathematica.
Consequenter dubitandum est de collatione metaphysice ad
mathematicam. Primo est mathematica et nihil talia conveniunt et dif-
ferant in consideratione substantie et metaphysice et nihil in consideratione
quantitatis ut patet ex predictis. An similiter metaphysica et mathematica
simul considerent quantitatem et in eius consideratione different.
Et si sic quomodo. Secundo si non eadem est quantitas de qua considerat
metaphysica in eo quod composita ex materia et forma quomodo secundum etiam
mathematica abstrahunt a motu et a materia et quod sit differentia illi
materie a qua abstrahunt et illi a qua non abstrahunt. ¶ Tertio quod per-
tineat ad considerationem mathematice querere non oportet quia patet
quod sola quantitas secundum quod huiusmodi est et de hoc satis dictum est prius.
¶ Ad primum dicendum quod metaphysica et mathematica conveniunt in hoc quod utraque
habet considerare quantitatem. Habet enim metaphysica considerare de omnibus
secundum quod entia sunt. Unde secundum in quarto physicorum quod eius entis per se habet
accidentia propria de quibus oportet philosophum scrutari et ideo
mos tradit quod logicus laborat in eo in quo philosophus lo-
quitur, etiam loquitur de omnibus rebus et ens est scientia que omnibus
bus, id est scientia de ente et isti loquuntur de rebus que sunt
preter physicam et ultra. Nam est quod una scientia habet considera-
tionem de ente simpliciter et quod ista scientia habet considerare
non de sensibilibus tamen. Sed de eis quae sunt clara secundum animam et proprie-
tatem et formam utilia et particularia et aliis talibus ex quibus
volunt [illegible] [illegible] est quod metaphysica habet considerare quantitatem cum
ipsa sit ad ens et cum ipsa sit in alia. Et hoc quod tertia
ultra [illegible] ad metaphysicam pertinet. Illum enim vocat philosophum
propter cognitionem universalem omnium et propter speculationem eorum que ma-
xime abondata sunt et a sensibus remota et eundem vocat
sapientem propter rationem causarum. Sic patet in primo metaphysice. Et quia
scientia una que de ente dicitur simpliciter propter certam rei veritatis
considerationem non est nisi metaphysica alie enim omnes sunt de par-
ticularibus entibus sunt. Patet igitur quod conveniunt metaphysica et mathematica
in hoc quod utraque quantitatem considerat. Sed differunt in hoc quod mathema-
tica quantitatem ponit secundum quod et de ea demonstrat et proprie-
tates et passiones accidentia. Metaphysica autem eam considerat in
quantum ens est et proprietates eius querit et quod rationem entitatis
eius consequitur. Est enim quantitas eius sicut et ens tale. Quod
entitatis est. Capit metaphysica etiam item quod causam
quantitatis habet metaphysica declarare et ipsam et de illa
quod est enim prius et posterius secundum quod per viam eam demonstrare non enim nul-
lius scientie est hoc facere. Non invenitur aliqua autem quam hoc posuit. Ali-
quorum enim scientiarum consideratio tam mathematica quam naturalis posteriores
sunt ortu et causalitate quantitatis. Hoc autem prior ipsa et ultima perfectio
in perfectum est et forte illi qui ponunt materiam esse naturam unio
per eandem et solum diuisibilem et multiplicem per se dicunt
eam quantitatem esse replicationem materie per formam distinguentem
aut extendentem et faciunt talem demonstrationem sed ubique
est replicatio materie eiusdem per eandem et diuisibilitatem per esse per formam
distinguentem eam vel extendentem est quantitas. Sed omnia for-
mis talibus distincta vel secundum distinctionem extensa habent
hoc. Igitur omnibus talibus est quantitas et referatur ad distinc-
ta numerum ad extensa magnitudinem. Illi autem qui ponunt materiam
in rebus diuisam per eandem et per eam habere proprietates talis diui-
sas sic forte dicent quod diuisio eius prius in per
formam intendentem et distinguentem numerum causa est et diui-
sio prius materie per formam continuantem et non distinguentem
magnitudinem et ideo ipsi demonstrarent quantitatem de illa quanta sicut
quod predictum excepto quod non illi dixerunt replicationem materie
eiusdem per eandem et diuisibilitatem solum sed esse ibi dicunt dis-
positionem prius materie ad se invicem. ¶ Sed nunc queret aliquis si
metaphysica considerat ens simpliciter et ideo quam omnia quomodo secundum
est quod sunt eadem est per aliquam in diversis scientiis speculari sicut quod

·Nota eandem quantitatis esse et dicere in materia.

mathe[ca] cōsidāt rec̄ separat a motu ⁊ m̄a q̄ in
ꝑ ēē in ꝑ cōsidōnē lꝫ mo[les] aut mlet. multa eī de en
tibꝫ lꝫ rec̄ mō ⁊ mlet. Et dr̄ q̄ h̄ ꝑtinꝫ ad ꝑfec
ꝑmā ⁊ potissimā metisā q̄ cōsidāt n̄ dm̄ā ⁊ in
telligētias a m̄a separatas oīo. distingue[t] eā ab a
liis speculatīs potissie ꝑ illarū cōsidatōnē. et
īde potissie nōiat[ur]. adicio ē q̄ cōtra illa q̄ cōsi
dat ꝑiacētē cōsidatōni metisā ⁊ illa aliq̄ m̄ue
separat[ur] a motu ꝑ ex h̄ ⁊ a m̄a n̄ illi. In oī ēn tūc
mutatōe illc ī illum nēce ē ēē subiectā m̄a q̄ ma
neat eadē ꝑ illum ī tota trāsmutatōe ⁊ h̄ m̄a ē
illa cōtra. n̄ ēn fit resolō n̄ usq; ad ēē subolū.
ē eī trāsmutatō aer ī ignē dīnā q̄ aer ē aer
cedit ī suā fōm ⁊ dīnā q̄ ignis ē ignis erup
de sua p̄o. sꝫ fōr gn̄is. s. q̄ tūcꝫ cōr ē remanet
sꝫ ⁊ n̄ trāsit ī aliq̄ c̄ oppōicā ⁊ h̄ fōr cōstituit
illum dimisionis ⁊ oīo mag[nitu]ꝑ se. illa ḡ cōpōita
ex m̄a ⁊ fōr cōīs q̄ ē cōr illa remanꝫ ex ꝑ illam.
et ꝑ q̄ tale ē n̄ sbiectū aliē modo mot[us] naturale
ē tn̄ h̄ ēē recipiēdo uetall' cōtrās dīās. sup̄le
ꝑ ēēm cōsidāta separabil' ē a m̄a phīca q̄ m̄a phi
ca trāsmutā[bi]l' ē ꝑ q̄ h̄. sꝫ ꝑ ēē cōmūt ēā. sic ḡ
tota cōsidatō metisā[ca] eorū ē ꝑcedē mathe[ca] et
n̄lē. aū ē de oī modo separatis a motu ⁊ m̄a phi
ca aut salteē ꝑ ēēm. Ex huis facile solui
ē ꝑ. m̄a eī fē ꝑ ꝑt oēm fōrm cōsidata sbstat oī
bꝫ formis sbalibꝫ ⁊ accñalibꝫ sꝫ ꝑ recip̄ gnales
sunt. sꝫ spales. sic ḡ aduenit eī fōr gnalis
simi q̄ cōpōitā recip̄ rōnē sbe cūio ēi unitatē
q̄ ē ꝑncip[iu]m nūi ⁊ ꝑ eī mltiplicatōnē ēi nūm. ē
q̄ ēēm aduenit eī fōr cōīs q̄ cōpōit dēr ⁊ ē cōr
cūio ēi dimisionē ⁊ mag[nitu]d oīo. Si tn̄ dimisio
nē ab eo auferas ꝑ itellem remanꝫ ipm cōpōi
tū ex ē illa cōr ē p̄o ad dimisionē nēcō ⁊ io sb
situ suplici ⁊ io add ē ꝑncia illa. cū eī dt q̄d
ꝑncip̄ ē illa ꝑoita. illa p̄o ē apti m̄ ad extē
sionē situalē ē nēcō īē m̄ ē adē uā cōtrāa
cōr. q̄ ḡ q̄ ꝑmus ē ꝑ n̄ nequit abstrahi nec ꝑ
itellem ab eo q̄ ꝑ sꝫ eēs ⁊ tā illa cōpōita ī ꝑor
tata ꝑ gnalissimā ī illa q̄ ꝑ sꝑem eī cōtrā ꝑor
ē tā q̄ ptē discreta q̄ eēt. q̄ cōtinua n̄ reddūt
singule suis cāis. ꝑpea cōsidatō metisā nec ꝑt
abstrahe eēās sbas a q̄ntitē oī. sꝫ mathe n̄ ꝑt
abstrahe q̄ntitē a eēās sbis. et io h̄ illa cēēt

q̄tit[ate] ⁊ cāus eā dr̄ m̄a mathe[ca]. Colegit[ur] ḡ q̄ndoq; summa
recip̄ eēā m̄ dīās spales cōr. s. caclare ⁊ tētu[ca] physica 30.
⁊ h̄ cū q̄bꝫ dn̄t eē recip̄ q̄litates cōtrās actiuas
⁊ passiuas ⁊ ista cōr spalia physica dicūt q̄
ī h̄is separat[ur] spēcō physica. ī h̄is ḡ cōrbꝫ phi
cis q̄ mō sꝫ ꝑ tāꝫ l' n̄ īē p̄o q̄ act[us]. tolle ḡ
ꝑ itellm act[us] ipos ⁊ remanet p̄o ad act[us]. illa
ḡ cōtra q̄ ē m̄ ⁊ sbm mathe[ca] ī ꝑgnata dīas
potētias ad act[us] physicor cōr[um] ordiatis ē m̄
ꝑ physica. h̄ eī rāe dīāꝫ p̄ōꝫ q̄ n̄ n̄ fōr sꝫ mu q̄ m̄ physica
ta ē ī actualē fōrm ⁊ mota mouet ⁊ h̄ m̄
ut actu carēt oīs q̄lit' cōr[um] indifferens ē ad oīa
cōr gruia ⁊ leuia ⁊ io ꝑ q̄ h̄ indifferens ē ad sur
sū ⁊ deorsū ⁊ oīo sm̄ motu locali ē de se. h̄ ḡ
m̄ ꝑ recip̄ dīm cōpletām celaris cōr[um]. s. celes
tis. q̄ q̄ n̄ h̄t cōtrariū sui corruptiuū n̄ h̄t sec
ad mixtā dīm pōim ī sbā. sꝫ ī situ l' ubi. Secdo
recip̄ dīm cōpletām cōr[um] recti. s. leuis ⁊ grauis.
q̄ q̄ h̄t cōtrāuīū sui corruptiuū ⁊ corrup[tibi]le h̄t sec
pōm ad mixtā ī sbā. ⁊ io ēē eadē ꝑtē m̄ re
cipere nate sꝫ ēi fōr oīm eloꝫ ꝑ mutuā ac
tōnē ⁊ passionē gnatām ⁊ corruptām. In
illa eī m̄ sit p̄o ad oīa. ubi. eā. sꝫ n̄ ꝑt aliq̄
ēē ī actu sit n̄ unica. et io ē. q̄ ī actibꝫ ē cōi
etas ⁊ cōīa n̄ sit eād tāt. sꝫ p̄o n̄ sꝫ cōie. sꝫ sic
ꝑoꝫ. et q̄ h̄ p̄o eīd m̄ sit mltē io dr̄ aꝫ q̄ una
ē p̄o cōꝫ l' ead. s. q̄ una ⁊ ead ē m̄ cor
ꝑ ꝑ ꝑꝫ diuisitas m̄ mathe[cor] ⁊ physicor. Sbā
eī corpea potētis gruida q̄bꝫ ꝑt mutari
a fōr ī fōrm. physica m̄ ē. ead uo cōsida
ta ꝑ itellm ꝑt h̄ ꝑōt mathe[ca] m̄ ē. vn̄ m̄
mathe[ca] inuoluta ē ī ꝑhysica. q̄ ḡ dīs q̄d
mathe[ca] abstrahit a m̄ itelli ē a m̄ physica tm̄.
⁊ n̄ oīo a m̄. q̄ sꝫ m̄ physica trāsmuta[bi]l' ē ꝑ et
oīo m̄o. io abstrahēdo ab ipa abstrahit et a mo
tu. Nec ḡ mathe[ce] ī motu ⁊ ī m̄ sꝫ ꝑ q̄ ēē.
sꝫ cōsidant[ur] ꝑt mot[us] ⁊ m̄ a mathe[ce] ⁊ h̄ recte
fit q̄ ꝑoret sꝫ ꝑ n̄ physica m̄ ⁊ motu. n̄ oīno
ē ⁊ ēē ꝑ ē ab itellcū cōsiderabile ꝑt suā ꝑtē
⁊ hāc dīm materiā aꝑte tāgit aꝫ ī. vii. meth
sic dicēt. q̄dā m̄ ē sen ⁊ q̄dā itelli. sen[sibili]s ut
ligū ⁊ cuprū ⁊ oīa q̄ mouet[ur]. m̄ itelli ē io
q̄ ē ī sēsibilibꝫ n̄ ꝑ q̄ sꝫ sen[sibi]lia itē m̄ mathica.
Q̄ celū h̄t m̄. et q̄ uniuoce ē aliis corpibꝫ.

[left margin:] [...]le de fōr gnalissima et de effectu eius [...]n naturam.

et quo est sua materia in potentia et quo non.

10. Ex iam dictis incurrit forte aliquis dubitationem de corpore celesti et de eius materia. dictum est enim iam quod una est materia susceptiva omnium dimensionum specificantium corporum. scilicet illa
corporea in se nuda quantitate. in quam etiam supponitur dubitatio
unum quod corpus incorruptibile tamen celeste materiam habeat contrarium videtur
velle aristotiles in primo celi et mundi. dicens quod corpus nobile primum
non est ex quo omnia et ideo celum et mundum. sepe id videtur velle.
Aliud quod habet materiam univocam cum omnibus rectis est
oppositum manifeste commentatoris. super x. phisicorum. scilicet quod corruptibile et incorruptibile sunt duo genera que non conveniunt nisi voce
equivoce. unde quando loquitur de corpore super non loquitur nisi de nominibus quoniam
hoc nomen corpus quod dicitur de corruptibili et incorruptibili corpore est nomen equivocum. Tamen
cum quod videtur per iam dicta quod corpus celeste habeat potentiam in
illa sicut corpus clarum. Si enim materia placet hec corpora sint
communis et propria impregnata potentiis dimensionum per easdem
corpora actualiter formis dimensionum eo quod post formam celestis corpus et dictum clarius. que ratione admiscebitur ei
potentia in illa. in corporibus clarioribus eadem ratione et in corpore celesti.
vel quare non. Ad primum dicendum quod corpus celeste materiam habet et est corporum
quo enim aliter haberet dimensiones quas habet ultima materia
ut dicitur in primo de generatione. et quo aliter esset sensibile ut dicitur
in primo celi et mundi. quod esse sensibile non est sensibile nisi per materiam. et quo
aliter esset mobile. et dicatur in xi. metaphisice. quod omnia que
transmutantur habent materiam. et quod corpus eternum quod movetur
secundum translationem habet materiam. sed non generatam. sed ex ubi ad ubi.
Item quo aliter esset in eo aliqua potentia receptiva saltem passiva.
et omnis potentia receptiva debeatur materie sicut activa forme. propterea
dicendum quod aristotiles dicit corpus mobile primum non esse ex quo quia non habet materiam generabilem et corruptibilem. materia enim in sua natura accepta est in de
quo fit aliquid. talis enim materia prima est. nisi deinde per transmutationem recipiat formam. et sic per motum vel mutationem ex ea fiat
aliquid. talis autem non est in generabilibus et corruptibilibus. secundum quod in vii.
metaphisice. dicit aristotiles. quod materia est qua res potest esse et non esse. aliter
dicitur communiter materia aliquid quod est sic forma in quo est prout dicitur quod omne
se substantialiter extra animam habet aliquid quod est et quo est. et in quo
dicitur formam et substantiat eam. et sic est in celo et in omnibus celestibus. alioquin non diceret aristotiles in primo celi et mundi. quod celum tamen
est ex materia sua tota. et istud celum est unum compositum ex
materia sicut reliqua corpora. Quare secundum intentionem aristotilis vel alius quod celum non habet materiam. intelligendum est hoc dictum per primam iam dictam. Ad
secundum dicendum quod celum non habet materiam univocam hic cum aliis
corporibus eo modo quo genus est univocum et cotidie aristotiles in x.
metaphisice. dicens quod corruptibile et incorruptibile genere differunt et materia communis non est. et sic in
corporibus alia licet aliqua posita licet in eodem genere et magis distant. quia est corruptibile et incorruptibile secundum aristotilem in eodem sunt genere contraria in eodem genere licet. et ita materia communem habent. sed nunc
separatis per intelligentiam differentiis considerat omnium corporum superiorum
nisi ad hoc remanent illa corpora tantum dimensionem habentia.
queritur igitur si univocatur corruptibile et incorruptibile in hoc genere
corporum. puto autem quod sic. et quod commentator. aut erravit vel non
intelligeret aristotilem quem intendit exponere. aut quod intendit quod non
est aliquod corpus speciale vel particulare quod predicari possit
univoce de corruptibili et incorruptibili. loquendo ergo secundum considerationem ultimam speciei et
non secundum quod accidit actualiter tamen. nulla species corporis est que
unum individuum sit corruptibile et aliud incorruptibile. nec ad
particulare quod aliud sit corruptibile et aliud incorruptibile. prout accidit de huius differentiis accidentalibus albi vel nigri.
et sic potest iustificari aliquid in quo dicit non enim debuit pro-
nuntiare corpus genere omnino equivoce corruptibile et incorruptibile quia iste
differunt adinvicem non transmutantur et unum procedit potius
ad reliquum. non enim omnia genera sunt genera que adinvicem transmutabilia. sed illa que participant unam materiam et illam que
adinvicem potentia et sola talia. secundum ea sunt adinvicem
transmutabilia sunt genera. sed non convertitur. forma enim corporalis et
spiritualis quod per dicitur scilicet sunt genera sed non adinvicem
transmutabilia. Ad iiii. dicendum quod sine inconvenienti dicitur potentia inesse
materie corporis celestis sicut et clarius. sed non potentia in illa passiva.
et hoc sic probatur. tolle omnes dimensiones corporis superiorum et potentias
activas que vocantur seminales formarum diversarum. et non restabit nisi
illa corporea nuda que est substantia rebus materialibus. huic
secundum eam competit equaliter ista potentia passiva receptiva sequentium formarum
et corporalium. tam est celestium quam clariorum. sed nulla potentia
activa que ad physicam pertinet considerationem. deinde
ei potentias activas quas diximus ponentes seminales. per istos
actus completos. et iam enim omnia materia corporis celestis et
clarius. in hoc quod potentia que inest materie clarius corporis non solum per
intellectum separata est a suo actu sed quandoque secundum rem. potentia autem que inest
materie celestis corporis solum per intellectum est separabilis ab actu suo. semper enim est illa materia in pleno actu suo et ideo
hec potentia que est in illa corpore celestis non est proprie potentia in re.
sed in consideratione intellectus. ut dicit aristotiles in viii. metaphisice.
hec materia loquendo non diversificatur essentia. sed sunt unum et idem.
res enim una est que per hoc habet rationem potentie. et deinde rationem actus. et cum prodit rationem actus suscipit rationem potentie. et
quoniam potentia enim est cum privatione actus per se et actus est per se completiva potentie. ergo materia corporis celestis numquam caret actu
sive forma ideo numquam est in potentia proprie dicta. et enim potentia est in.

sed non ideo aliqua non ipso. cum tamen actus potentie non comple-
at spiritualia corpora et hoc est differentia ipsorum. quia in materia corporum celestium
non inest iam potentia in alia. propter quod potentiam ut dixi. quia licet
tunc potentia aliqua materie in illis nulla tamen ex parte privata est
ut possit suscipere aliam formam substantialem. sed inest potentia
ad ubi per motum localem est. sed in materia corporum elementis inest potentia
propter quam et hoc talem. quia licet ei potentia iam sit completa per non
tamen continuatur est eius postulare aliam formam substantialem et
amittere quam modo habet. ergo patet quod ille dixit inest potentia illa
materia corporum. et ista et quod materia corporum celestium non inest potentia
in illa sicut in elementis. quia forma illa non habet contrarium sicut ista
et per illa perficitur totus appetitus materie sue et non sic ista.
et ideo dicit aristoteles in hoc 8 et 9 quod celum constat ex materia sua
tota. quia illa materia quod est ex ... possit eius forma non adest
potentia convertendi in alienam formam. Quod autem superius dixi materiam
communem per receptionem formarum corporis celestis et elementorum
sed non est intelligendum quod una subordinetur alteri in eadem parte materie.
sed quia corpora celestia prius est non et nobilitate elementis regit
ipsum et fovet et continue conservat. Ex his manifestum
quomodo tamen materia celestium corporum quam elementis est in potentia non tamen sit
potentia in illa corpora celestia sicut elementis. patet quod quia corpora celestia
non habent universalitatem est ceteris corporibus. Utrum materia est in spiri-
tibus creatis et utrum una est materia corporum et quomodo una. et narrat
opinionem potest esse materiam et eius unitatem.

31. Hic non inutile est materie dicendi propter spiritualem
creaturam. de qua iam constet de tota concordia utrum
materiam habeat. quare an et quam materiam habeant non dico generabilem et
corruptibilem. sed constat quod talem non habent. sed materia quam dicit quae est
in omni composito et quae deducit formam et substat ei et loquitur de
materia spirituali separata a materia vel separata. et dico quod hoc quod est ad
per se subsistere est sicut hoc ad actum materie habent. quia sicut il-
la non est individuato et in talibus spiritibus est individuatio.
Et privatio et receptio non sunt per materiam sed constat quod in
spiritibus sunt. Et est in omni quod est creatum per se subsistens sic-
ut quod est et quo est illud deterius sic erit in illis. Et quod est
subiectum actionis est compositum ex materia et forma et spiritibus illa
accidentia. Quare vero quod materia unum est corporalibus quia
quod conveniunt in genere conveniunt eadem materia per aristotelem in x metaph.
quia quod conveniunt genere unum et materiam autem sunt non sunt in equi-
vocum est. quae praedicatur illa de corporibus et de spiritibus. Et
est actus cadentia a materia secundum aristotelem in x metaph. quod conveniunt
in actus unum et eadem materia unum. sed corpus et spiritus nu-
merum conveniat et unius non ex diversitate unius et alium.

quod spiritus recipit formam corporis celestis et elementi celestis

unitatis est et in se indivisio et ab aliis divisio. Diffinitio unitatis et numeri
sicut de unitate collectio et utriusque horum considerari in spiritibus
et corporibus et per eundem modum. Et iterum pura nichil et
purum actum est medium potentia sua quae est pura potentia. sed gr-
adus de nichilo ad actum capit iste medium. aliquo-
quin eius non transiret a nichilo ad actum. non transiret per esse
potentiam non haberet istud ens actu quod est ex appositione cuius entis
potentia non haberet et esse potentia. et hoc est materia. quod spiritus materiam habent. Item
eadem est corporibus vero per hoc quod sicut forma generis quod dicit naturam sicut
una est in utrisque sic et materia quod iterum non et illam formam ge-
neralissimam non predixi est media materia. et illa forma est
una. est sic generalis et media non sunt multa. ergo materia est
una in corporibus et spiritibus sicut et forma generis est una. Et
quod non sunt multa media inter illa sic patet. sit .n. a. extremum
.d. actus generalissime forme inter quae pone duo media .b.
et .c. sit ergo .b. prima potentia .i. res entis in potentia solum .c. autem
eius res entis in potentia solum aut ad actualitatem se habent.
Si in sola potentia non differt a .b. et res non sunt duo media. Si aliquem
actum habet res .d. non fuit primus actus quod est contra positum. ...
dictus eius forma generalissima est primus actus post non. Sed tunc restat
difficile quomodo est una materia in corporibus et spiritibus
non enim unum esse una numero. quia non est ad individuantem et singula-
re est sic esse in omnibus quibus iterum forma generalissima non unum esse u-
na generis vel speciei. quia formam nullam habet materia omnino per se quantum.
non ipsa est forma. et esse genus et omnis species forma est. quia quod est unum
generis vel speciei vel est forma vel formam habens. quomodo ergo est una in
omnibus. Ad hoc solutio dicendum quod materia omnino per se quod materia est simo
dupliciter considerari potest scilicet secundum essentiam et secundum esse. secundum essentiam dico quomodo ex-
cita omni forma per intellectum ipsam in se et per se consideratur. secundum esse quomodo
consideratur concreta cum aliqua forma. Cum vero consideratur secundum esse re-
cipit unitatem et pluralitatem secundum quod formam est una vel plures.
et ideo si consideratur concreta cum forma individuali est una vel plu-
res numero sicut individuum est unum numero et individua multa
numero. Si consideratur concreta cum forma speciali sicut est vel una vel
plures secundum speciem sicut et forma quae convenit ei. Istis autem duobus
modis non potest materia secundum esse considerata esse una in omnibus. quia nec
unum individuum nec una species in omnibus reperitur. Si vero con-
sideratur concreta cum forma generalissima sicut est una genere sic
et illa forma. et sic potest esse una in omnibus sicut et forma generalis-
sima in praedictis. Si ergo consideratur materia in prima per esse potest dici
una in omnibus speciebus et individuis et ... non tamen una numero
vel specie. sed una genere. Cum vero consideratur secundum essentiam tollitur
ab ea concretio cum forma. et est considerata in se. et est ipsius communem formam.

quod spiritus et corpus habent eandem materiam
quomodo materia una in corporibus et spiritibus
de esse materie praeter communem formam

sic ꝯsiderata dicitur esse hom opinio. vna est que sit una nr̄a in omnibus ita quod si deuiaret m in me et in te. alia de forma. Similiter in corporibus corpus et corporibus spe. non est eadem et eadem non sola et sola. sed quod ꝯperitur in omnibus forma descripta. sed est id ipsum per essentiam sed hinc plus et minus. sed simpliciter essentiam in per entem ad formas quorum et essentia est recepta forma specificas et idonales non multiplicantur secundum essentiam sed secundum esse tantum. non est multiplicatio ex parte in non quidem de essentia replicatio et non fit essentia maior vel nobilior sed ei esse nobilius. unde secundum essentiam non accrescat sed solum secundum esse. illa non ponit in hanc parte et parte similiter differentem in rebus dispositis aut in diuisis partibus eiusdem rei. sed totam essentiam in esse utique differenter secundum esse. ¶ Secunda opinio ponit quod sit similiter diuisa in omnibus rebus diuisis et in partibus diuisis eiusdem rei et non una. nisi per quandam analogiam. ex quo cum duo indiuidua sunt diuisa omnino et distincta ab inuicem essentialiter. et similiter diuise species uel etiam ultra genera. Hec opinio est uidetur quod ad unum numero id ipsum per essentiam sit partes tamen diuisorum et ideo hunc ponit per eandem rationem non solum quod materia sit non una. sed diuisa in diuisis. sed et quod forma omnis quod dicitur ylem non sit ad unum in pluribus et uniuersaliter ergo dicunt quod materia omnino non habet partes similiter differentes et ab inuicem. et ab inuicem euolutas. non sensibiliter sed intelligibiliter sic in uno genere sunt inuariabiles transmutabiles ad alia genera que non sunt posita. quod ratio cuiuslibet est non distincte ad aliud. sed per essentiam et ad intellectum et quod non in illa inuenitur formas forma ille explicant partes materie ab inuicem et dant esse actuale huius quod prius erant in potentia. Et istorum quidam ponunt quod materia omnino non habet partes ab inuicem et in inuicem infinitas in quod accepta materia quantumcumque modica corporis ipsius sit sufficiens ad tantum corpus quantum est mundus. unde secundum ipsos si ex minimo in specie terre generetur decuplum aque. et deinde ex decima parte illius decupli generetur decuplum aeris et iterum ex decimo illius decupli decuplum ignis quamuis in hoc genere non sit nisi millesima pars materie quam habuit prius in minimo terre. tamen ex eo et eius parte eius manente in specie ignis potest iterum generari terra. et sic in infinitum. Alii ponunt quod non habet partes infinitas in quod ex quantumcumque modica materia potest fieri corpus quantumcumque magnum. sed ad determinatam magnitudinem corporis exigitur determinata portio in sua materia. ita quod ex minori fieri negatur. et ideo dicunt quod ex minima terra fiat aqua et ex decimo illius aqua aer. et ex decimo illius aeris ignis. iam ex illo igne non potest fieri terra quod non est ibi satis de sua materie.

¶ Contra istos tamen fortius est opinio quod iste ignis de quo dicunt non posse generari terram diuisibilis est infinitum et in quibus diuisorum suorum est adhuc de sua materia tota diuisibili. Similiter quod partes infinite licet potentiales et tamen actuales in potentia sua materia illius ignis de quo dicunt non posse generari terram. similiter quod portionem aliquam ignis tantum non concedant de illa posse fieri terram. In isto igne eadem ratione quamuis plures sunt partes materie infinite. et quod infinitum non sit infinito maius quam ratione ex partibus infinitis materie que est in illo igne maiori concedunt posse fieri terram eadem ratione ex partibus infinitis materie que est in igne minori de quo non concedunt posse fieri terram. tanta enim est sua materia in infinitis partibus hic sicut ibi. Sed non posset dicere quod in illa materia deficit potentia ad terram et ad quamlibet enim quantumcumque modica sit ut uidetur quia secundum apparentiam in lis de celo et mundo. corpus minimum ille non potest ulterius diuidi in plura que sint secundum actionem eiusdem generis. sed in infinitum diuidi in ea que sunt eiusdem generis secundum uirtutem. unde si minima terra diuideretur in infinitas partes erit terra uirtute. sed non actu. est quod licet terra secundum uirtutem constet quod habet potentiam ad formam terre. licet enim est ad actionem potentia quod si est in sufficiens materia non omnino est tanta sua materia in uno esse in minori sicut in maiori et quod est potentia ad terram non est ut in uno de defectus ex parte materie quod ex ea non fiat terra. Sed si est defectus est forte ex parte agentis quod non potest sufficienter congregare uirtutem suam in illa generatiuam sit tam modica quantitas. et si accidit illi materie forme ignis uel aeris excedat non uidetur posse concedi quin ex ea possit fieri terra. ¶ Sed cum ita sit sicut non. redeamus ad narrationem ponentium illum quod forma materia diuisorum esset diuisa esse. ipsam quod ponit quod accepto uno superiori et uno corpore celesti et uno corpore generabili et corruptibili et omnibus per intellectum resolutis usque ad materiam omnino nudam materia que restat in diuersis rebus materiis esset diuisa essentia non solum per uirtutem ad formas sed per se considerata in essentia sua nuda et absoluta et ideo non in uno sic dicentes necesse habent ponere analogiam quandam in materia et ideo quod ipsa in omnibus sit una per analogiam sicut etiam in aliis corporibus quod uidemus quod materia homogenea habent partes differentes penes puritatem et impuritatem subtilitatem et grossitiem eiusdem essentie. Verbi gratia unum aurum est purius alio et subtilius. similiter argentum et huiusmodi. et sic uidemus in formis corporibus quod sunt simplices quod differunt ab inuicem penes puritatem et impuritatem subtilitatem et grossitiem uniuersaliter generalem non quia analogice participantur. Verbi gratia purior est forma corporis celestis et subtilior in

[margin:] ·po q̄ dicit materiam diuisorum esse di

generis formarum corporalium quam formarum corporum clarius et in clarioribus formis ignis quam formis aliorum et sic de aliis. Et ut materiam illam habent ponere de materia quod illa que est in spiritibus sit eciam subtilior et prior in genere materie quam illa que est in corporibus et illa ipsa que est in corporibus celestibus quam illa que est in corporibus generabilibus et corruptibilibus. Aliquin enim non ita posuerit non video quomodo differant inter se dicte materie denudate essencie. Nec quare una earum magis habeat potenciam receptivam formarum spiritualium quam corporalium. Aut ergo est eis nulla sit differentia in earum essencia saltem penes gradus nec est differentia in earum receptibilitate. Aut enim oportet dicere quod dicte sunt una essencia omnino non posuit opinio predicta. Aut quod differant per gradus ut iam dictum est. Aut quod penitus nulla sit earum convenientia sed per totum sint equivoce nec quod non videtur posse esse propter rationes positas quod hec volunt ponentes hanc. Et quia patet quod ex quo dicte sunt inter se non dicte sunt tales entes in potentia tamen et formarum capabiles. Item quod de sua parte sic ponunt diversam materiam non dicunt quod sit per analogiam una et ponunt quod dicte materie penitus que exuunt se formis corporalibus habent sese per eas (?) potencias similiter differentes quod per adventum formarum complicantur et fiunt in actu de sui natura. Hec est quod narratio duarum dictarum opinionum de materia quod in sua essencia quidditativa potest esse esse et ei unitas in rebus. Verum autem secundum quosdam ex quibus rationibus innititur hec opinio quod predicta opinio sic arguit per se et consequentiam. Cum duorum individuorum sive corporum sive spirituum sive unius corporis et unius spiritus materie denudate omnino nulla omnino sit ibi differentia aut diversitas quia nulla forma vel actus et quod in nullo differt idem ipsum esse. Item Commentator super xi Metaphysice dicit quod materia prima est una numero quia non habet in se pluralitatem formarum individualium ex quibus est in rebus multitudo numeralis. Item utriusque dictarum materiarum est ipsa receptiva ad esse formarum corporalium et spiritualium. Utraque enim caret omni dispositione naturali et materia nec est apta magis uni forme quam alii nec per aliquam formalem dispositionem. Sed si utraque est sic in se receptiva indifferens omnis generis formarum utraque est prima. Quia illa est prima que est capax omnium formarum in illum. Quod est idem ipsum quod non potest esse nisi una prima. Si enim dicas quod due sunt prime. Aut utraque est in se ad omnes formas et tunc altera superfluit. Aut una est in potentia ad quasdam et reliqua ad quasdam et tunc neutra est omnino prima et tunc non potest esse nisi unica materia per se (?) essentia. Item unius quietatis unicus debet esse terminus. Sed unius motus unum terminus motus. Sed quietas prima in formis eius est tamen una motus.

omnis enim quietates aliorum generum reducuntur ad quietatem in suo genere et omnes que sunt in suo ad unam primam. Est igitur unica sit quietas prima in suo genere que est sicut forma spiritualis et corporalis illi respondebit terminum unum tamen et hoc non est nisi materia prima. Ergo materia prima est una numero. Has et hiis rationes adducit pro se predicta opinio quam sanam. Secundum autem videtur ad predictum quia licet non sit diversitas vel differentia formalis inter duas materias denudatas omnino non sequitur tamen quod sit ad ipsam. Different enim penes gradus essencie sicut enim una albedo clarior et altera obscurior sic una materia est altera purior et subtilior et tamen utraque sit materia et essencia eius tamen in se. Quod autem dicitur quod omnis diversitas et distinctio est per formam non intelligi est nisi formis vel formalibus. Quomodo enim diversa esset forma a materia et si nulla diversitas esset nisi per formam sequeretur quod materia haberet identitatem forme et non contingeret sumere per formam. Ad secundum dicendum quod ille erravit qui ponens materiam primam omnino unam numero vel quod non intendit ad positionem per hoc quod dicitur unum numero sed solum privationem vel carentiam pluralitatis formarum individualium et indistinctionem formalem. Unde et ideo dicit quod ipsa est causa pluralitatis rerum quia non habet aliquam unam formam individualem quare res sit una numero quod quietate vel non negare unitatem numeralem simpliciter in quo si ponat eam numero hic tamen non intendit nisi in tantum est per privationem multitudinis et distinctionis formarum et talis unitas non repugnat quin possint esse diverse analogice non posuit predicta opinio. Ad iii quod si denudetur materia corporalis et spiritualis omnino invenitur iam est in se receptiva ad omnes formas. Diverse enim sunt per similitudinem et conveniant una tamen analogia materia quia dictum est in narratione secunde opinionis. Et una est essentialiter receptiva formarum spiritualium et non corporalium et alia econverso. Quod autem dicitur quod materia non aptatur ad aliam magis quam ad aliam nisi per aliquam formalem dispositionem dicit predicta opinio quod verum est si omnino ulla intelligatur. Vel si verum est oportet intelligere hoc de formis specialium et non de generalium. Que prius adveniunt et antecedunt omnes speciales sui generis. Non enim aptatur materia corporis aliis formis spiritualibus nec per formalem dispositionem preter tamen aptationem forme alicuius generalis prius ei advenientes. Per non essentialiter sed per conditionem subtilitatis et puritatis maioris vel minoris sue essencie. Ad quartum dicendum quod convenientia est per distinguendum. Aut enim hoc quod dicitur prima denotat ordinem materie ad formam nulla est unica materia prima secundum istam opinionem quia non est aliqua unica omnium formarum susceptiva sed in genere spiritualium est una et in genere corporalium alia et forte bipartita quia alia est in celestibus corporibus et alia in elementis. Quod invenitur alteri forme

e susceptiua quiuis nudi considerentur in eis igitur sic
opinio e sit ibi unitas talis unitas analo// ad. iiii.
quia aut reducet omnes contrarietates ad illam que est in celo non
reducit nec ad priuationem et habitum in celo unde non in libro
de contrarietate eius igitur est sicut in generalem et communem et in
non est idem contrarie materia esse unam numero quia omnes forme ele-
mentorum per eam materiam numero transire possunt et per consequens forme ele-
mentorum quod propter non ut concludere quod materia in omnibus sit una numero sed
quod materia generabilium et corruptibilium sit una quia per mutuam actionem
et passionem contrariorum nec suscipit unam formam contrariorum nec ali-
am. Si quis autem respiciat tertium argumentum in quo philosophus videtur
solus iterato ut esse quia iam dictum est exponatur tamen quod loquitur
de alia contrarietate in celo quam est et formam specialem et communem
[illegible] quod omnes contrarietates omnium generum reducuntur ad unam que
est in celo. quamuis tamen hec contrarietas sit una numero non tamen propter quod materia
ei subiecta sit una numero. sed sufficit unitas analogie ut
dictum est et hoc quia ista contrarietas non est adiuncta transmutabilia. quia
et una contrarietas numero requirat unam materiam numero et non est nec quod
forme ille contrarie [illegible] ut [illegible] per eam
sicut et [illegible] unam numero non unum susceptiuum non al-
terius tolle quod mutuam actionem et passionem et transmu-
tationem mutuam a contrariis et nulla esset causa quare materia deberet
esse una numero. huius quod contrarie [illegible] defectus opinio
sancti prima. Item sed quia sed non multiplex sed arguit et
[illegible] prima multiplex sic. Si materia est una numero in omnibus et tota per
essentiam in singulis ut dicit opinio per hoc aut quia est dicens
[illegible] aut a causa [illegible] in hoc [illegible]
tota presens per essentiam quod absurdum est ut [illegible] maxime a causa
diminutissima et maxime ab esse diuino remota. Item [illegible]
[illegible] sic quod si materia per esset una
numero omnes forme in ea recepte essent indiuisibiles et ita
in materia [illegible]
quod [illegible]
[illegible] Item si est una numero et est in celo quod est in sic
[illegible] et ita est sed ad [illegible] Item si est
eadem per essentiam in omnibus [illegible] ab omnibus [illegible]
indiuiduis sicut genus quod est de omnibus [illegible] quod forme est in
[illegible] viii. metha. dicitur quod forma [illegible]
[illegible] huius et [illegible]
[illegible] ad hoc [illegible] tenetur ad
[illegible] sic quia non est idem [illegible] in hoc [illegible] quod
sit una tota per essentiam sed distinguendo est quod a causa que est res

existentes in actu non potest hoc facere. sed illa que est res existens
in potentia potest. et hoc confirmat per auctoritatem. xi. metha. di-
cit quod unum in numero potest inueniri in pluribus et hoc quod non intelligitur
in eo quod est in actu sed in eo quod est in potentia [illegible] quod unum
numero et quod pluribus. quia non habet [illegible] in se in actu [illegible]
[illegible] indiuiduis. hoc [illegible] et quibus ut [illegible]
quod materia et [illegible] quod est in potentia et non in actu potest esse sic tota
in pluribus. et forte [illegible] quod [illegible] in aliquo
genere est sic in omnibus [illegible]
et forme [illegible] causa res [illegible] in potentia [illegible]
[illegible] omnia [illegible] et [illegible]
[illegible] ad eam [illegible] sic [illegible] omnibus et in omnibus et quia
non quod est in actu [illegible] ad causas quod [illegible] ad e-
[illegible] est ultimum de potentia in causis [illegible] quod
est in actu est sic in multis. hoc [illegible] ad
hoc quod dicitur est in opposito quod causata maxime diminuta est
esse maxime [illegible] quod non [illegible] sit [illegible]
me remotum ab omni potentia per ei [illegible] quod in
actu est quod in sola potentia. unde hoc quod materia sit tota per essentiam
est [illegible] non est nobilitatis. sed hoc est diminutionis et ig-
nobilitatis. quia maxime est in potentia et [illegible] [illegible]
quod [illegible] ad [illegible] actualem percipiunt
[illegible] maiorem gradum [illegible]
hoc nobilius est. sed actu esse et sic in pluribus [illegible] esse
[illegible] nobilius sed esse actualiter. Item ad p[illegible]
sic quod unum numero dupliciter dicitur. sed essentia et actu [illegible]
essentialiter quod est unum unitate sue essentie quod quod non est
actualis. sed essentia. sic est una forma per se [illegible] materia
et materia per se [illegible] formam et ideo omnis essentia [illegible]
quod unitas actualis quod est [illegible] non [illegible] essentia in
[illegible] sic non ad [illegible] est una quia
est unum unitate que est actualis et [illegible]
[illegible] non sequitur essentiam materia. et esse [illegible] est forma que materia
unit in se et ab aliis distinguit. quia autem est unum
numero per materiam est res in actu et res indiuidua et ideo
omnis forma est in se [illegible] et indiuiduat.
quia autem est unum numero per materiam est res in potentia [illegible] non in ac-
tu et ideo forma [illegible] in se [illegible] non indiuiduat.
et ideo forma [illegible] est res [illegible] in potentia ut dicit auctoritas xi.
metha. susceptiua in materia prima numero unitate esse
[illegible] manens [illegible] et in [illegible] non est [illegible]
[illegible] est [illegible] ad [illegible] in materia

· [illegible] ad [illegible] est [illegible]

· [illegible] actualis in [illegible]

· quia [illegible] non est [illegible]

quamvis res[pectu] materie ut determinabiles formam per quam talis. Non
tamen ipse forme universales per quas tales sunt res existentes in actu
extra animam sed in potentia. Ad iii. dicendum distinctionem uni-
tatis et unius numero quam in argumento dixi. Sola enim una
numero unitate actuali est sola individua et hec ad.
Secundum sic sola que est tamen unitate essentie una numero.
Ad iiii. quod materia predicatur ab omnibus speciebus et individu-
is in quorum essentia est genus generalissimum. Unde utique quamvis
est illis omnibus et est essentia in hiis quia quod sic essentia materie to-
ta est in singulis solum per esse differens. Sic genus per quod
genus est tota est in singulis solum per esse differens. Item sic
materia non est pars sed est ens in potentia. Sic et genus per quod hoc et ille
omnes forme universales per quas talis doni veniant ad ultimam que
est actus omnium precedentium per quam res constituitur in actu.
Item sic genus predicatur est de omnibus quorum est genus sic et materia de
omnibus quorum est materia. Quarum etiam ad rem est similis vel accidentale
de qua predicatur est aliquando cum non contingit significare per
sermonem quam materia adiuncte sese habent materia et forma non
forte per se dicunt. Est autem differentia in quantitate materia et genus
quia essentia materie si sit tota in singulis speciebus et individuis
nulla usque est additio ei forma rei que sic materia. Sed solum
ei forma additur. Genus autem sic est in singulis adminimus
ad ultimas species quod licet ei addatur forma que pars for-
ma que est genus quam videlicet forma addita de potentia genus
exit et ipsa est forma generis et ei sciens facte specier-
um quod sit additio sic esse formalis non l. Item cum
tamen materia quam genus sit ens in potentia differt tamen quia materia magis
quam genus materia enim est ens per se minime et minime removetur
ab eo et ideo est ens in potentia sola que non habet actualita-
tis. Genus autem est in secundo gradu a non et magis quam materia et omnino
cum actus est sed tamen materia sed tamen forma specialis est potentia et ideo de
sub diminuitur et medium inter actus complet speciem et
id quod est in sola potentia. Item differt eorum predicatio quia genus
predicatur nomine proprio et in recto de hiis quorum est genus
non in artificialibus patet. Dicitur enim quod statua figura est
ymago per materia formalis predicationis quod dicitur hec est hoc. Sed
materia predicatur nomine denominatio et in obliquo de hiis
quorum est materia dicitur enim quod statua est enea vel de ere. Et
licet aliquam recipiatur hic predicatio statua est es non tamen
sic dicitur per veram predicationem nisi non es significaretur
denominatione. Et qui recipiunt tales sermones non a
intendere quam quod statua sit ex ere non enim intendit quod hoc
sit hoc sed ex hoc. Hanc doctrinam predictam ponit ar[istoteles] in
ix. metaphysice. Et hec non quod tamen pulsio quod materia predicatur

denominative sed in obliquo est et obliquo oblique quia non enim dicitur
quod scamnum est ligneum significatur quod est ex ligno et quando
dicitur quod est depictum significatur quod pictura inest ei. Unde illud
est predicato aliud de alio sed aliud in alio. Unde in significationibus de
illo sed hoc vel in hoc. Per materiam autem quam dixi in predicatione materie
artificiale de artificiatis predicatur et materia naturalis de
naturalibus dominum inveneritis nomina materie significantia sicut patet in
vii. ix. Unde vel dicitur quod est ventus ad primum quod non est aliud
ipse et per materia quia si primo materia haberet non posset denomina-
tive et in obliquo predicari de omnibus speciebus et individuis
sic. In hiis est diversitas in quantitate materia et genus sic
constat ex dictis quia intellectus genus est non per solam privationem
sed et per aliam positionem intellectus vero materia est per solam privationem
sed non per privationem negationem. Item diversitas et multitudo in rebus
actualibus per materiam solum quantitativa est. Sed diversitas et multitudo
accidentalis per genus et eius differentias et omnino per formam qualitativa est.
Et ideo dico quod quantitativa per materiam est et qualitativa per formam
et materia dividitur quantitate genus vero et species formam qualitate
patet quod quamvis materia contineri et predicari de multis non tamen sic quod sit
genus non omnino formale. Quod autem determinatur ab aliis quod de materia predicatur
est forma in hiis non est sic intelligendum tamquam sola forma predicetur.
Hoc enim falsum est ut patet ex predictis. Sed quod potissime predicatur
forma quia predicatur in recto et nomine proprio genus de speciebus et
individuis ut significatur quoniam hoc est hoc et hoc significat ante hec
dicta quod quemadmodum in hiis predicatur actus sive forma de materia.
Similiter in aliis diffinitionibus magis sive predicatur forma quam materia et
revera si fiat vis in illo ei non est quam predicationem materie.
Dico enim quod in illis predicatur forma de materia et hoc est verum et si
diximus quod sola forma sed hoc non aufert quin tamen materia quam forma
predicetur de composito. Propterea hoc quod solum dicitur quod sola
forma predicatur aut falsum est aut dicitur intelligi de forma ut pre-
dicatur et sic dicitur potissime predicatio. Nec mireris quod
pars de toto predicatur pars enim significata absolute per eandem
concretionem in qua intelligi possit indefinite sicut totum non pre-
dicatur de suo toto. Verbi gratia non dicitur quod domus est lutum ut
dixi neque lignum et tectum neque parietes. Sed non sic dicitur anima
et corpus solum. Sed pars significata sub aliqua concretione in qua indefi-
nite intelligatur totum per nomen indefinite sic quod est quod
quid. Quod id sumitur in illo et predicatur. Sed in predicato indefi-
nite est aliqua specificatio partis vel partialis in illo
definite cum sui specificatione. Verbi gratia unde dicitur quod domus
lignea vel lutea quod est acciditur. Domus est quod habet suum materia ligni
vel luti vel quod est ex ligno vel luto. Sic domus est fundamentum
tecta vel picta unde dicitur ut illud hoc est quod habet fundamentum

Essentia materie generalissimi et materie.

Non ordinem eorum.

Quia pulsio materia predicatur
quod hoc dicitur

De intellectu genus et materie

Quia

Quia pars de toto predicatur

tum vel quod est pars est fundamentum vel paries. Si homo est animal, id est quod
habet animam vel est forma est anima, vel homo corpus animatum vel homo est cor-
pus. Aliter enim non recte predicatur corpus de homine vel animal ut in vii.
huius. Et de passionibus predicatur de subiecto; non enim dicitur corpus al-
bedo sed album, id est quod habet albedinem vel in quo est albedo. Non enim
materia dicitur forma sed formata, non compositum materia sed materiale.
Sic non forma et totum in omnibus sive materia predicatur sive forma sive pars
sive totum sive passio sive quodcumque de alio dicibile. Hoc autem
taliter dixi de predicatione ut intelligatur quomodo res diversarum
rationum et diffinitionum ... de se invicem ... possunt
predicari. Huius igitur et his rationibus se tuetur opinio predicta
in questione. Contra ... opinionem ... sit non est hic tempus insi-
stere. Sed hoc de metaphysica et eius unitate ... dixisse suffici-
at ad solutionem questionis ... in principio huius. Quod igitur queritur quomodo
metaphysica sit una in omnibus sibi ... apparet quod metaphysica in ...
considerata dicitur ... una ... et hoc ab omnibus ... ab eo
in sua ... quod ... una numero. Secundum quod una per
analogiam ... se ... et ... rationibus ... et
... ad rationem ... quod non sit
una genere nec specie nec numero patet ex predictis evidenter. Si quis
autem opposuit quod dictum unitatem metaphysice in ... et ...
... i. xi. metaphysice ... quod ... scientia modo in modo
nullum habet unum principium ... mobile ...
... spirituale ... in ... in modo ... scientia
... quod ... est in modo ... et non ... per
hoc ... spiritibus ... Et ... in
... quod ... est ... principium
... est ... est spiritualis
aut corporalis. Et hoc aut in ... in scientia aut ... in
scientia ... sit aut est ... in scientia ... et hec
aut corporalis aut spiritualis aut ... sit nata ...
situ caret ... reducitur ... igitur metaphysica ... sic ...
... debita ... forma ... debita ... forma magis
... forma ... genera accidentium ... princip-
... in consideratione ... physica ... et ultima est metaphysica
... alia ... media ... metaphysica ... prima ...
... habet ... metaphysica ... media ... et ultima ...
aliquis modus sit ... ex ... physice me-
taphysice ... et mathematice ... quod ... metaphysica ... enim ... per
... ultimum ... est in ... cognoscere ... eius ... cog-
noscere ... in ... et corpus ... se
ad alias sicut ex superioribus satis patere potest. Et in hoc ...

alie ... dicitur metaphysica illa que est generabilium et corruptibilium quod de illa
sit res motu manifesto ... et ... sicut et
physica ... in ... vii. metaphysice quod
... res ... et non ... quod in celo non
sit ... in ... angelicis vel in anima ... de tali
et sic de ... in ... intelligendum est. De subalternatione
metaphysice ad alias speculativas et quod una non subalternetur alii.

Iam tempus est redire ad propositum, videlicet de subalterna-
tione metaphysice ad alias speculativas et eius super-
... sit ad alia duo genera speculativarum scientiarum
... restat videre quomodo se habeat ... ad ... quod
... an subalternetur ... alias speculativas et ... quod sic.
Quia ... est de ente ... alie de particularibus entibus.
... quod ... alie ... tamen quod
... est speculativa ... causam et ... principium ... in
metaphysica. Sed hoc solvitur per hoc quod sic ... est quod ad
subalternationem ... requiruntur ... unum est quod scientia subalterna-
ta sit ex ... subalternantis ... aliud quod
in ... sit res alterius generis ... tamen nata sit
facere unum ... subalternantis ... per ... aliquid in
... quod ... de metaphysica subalternantis in subalterna-
ta ... aliquid in ... in metaphysica et aliis speculativis ... omni-
no ... cadit in consideratione metaphysice et alia entia
particularia ut ... et intelligentie et corporis ... ve-
niant ad principium ... semper considerato
sunt entia particularia de quibus considerant particulares spe-
culative ... entibus particularibus ... consi-
derandi ... a metaphysica. Secundum non est ... quod ens particulare
non potest addere ... concretionem ... sit alterius
generis et non ... ens ... ens non ... quod non
... metaphysica ... in aliis speculativis supponuntur. Sed
explanando ... in ... metaphysice.
Et sic ... quod ... non ... multorum que supponuntur
in aliis. Ex hiis patet quod hoc non subalternatur alias ...
... logica subalternatur ... est sic
de omnibus ... metaphysica de omnibus ... unitate ...
... metaphysice. Sed ... quod hoc ... considerare
... de ente ... ens est de quibus particu-
laribus entibus considerant ut nunc dictum est. De quibus non con-
siderant particulares alie speculative. Quod ... potest ... dictum
... assignatum ... est de ortu metaphysice ... hoc
... assignatur quod mathematica et physica considerato ...

quod metaphysica dicitur una

.32.

Nota quod ista reducuntur ad subalternationem.

nobilior est et exterior rebus quam causa et illorum separatarum a materia et motu sic corpore deviante omni prout et ideo ille non possunt ista entia considerare. quia autem metaphysica est considerativa est maxime speculativa et de rebus maxime remotis a sensu et in secessu non quare aliquid in metaphysica. et tamen eius materia est in rebus et a sensu remotissima et tamen in se certissima. ideo de prioribus considerat que sunt principalia entia sumit et talia sunt in se et a sensu remota. non debuit de illis alia speculativa sicut quia non oportuit. nec oportuit propter dictam rationem. Et si non queritur est scientia de triangulis et ysoscele non cadit in divisione scientiarum sed scientia unum addit supra reliquum eo quod non addit rem alterius generis. non queritur de scientie alie speculative sunt distincta metaphysica est eorum sola non addit rem alterius generis quod talis.

Ad quod illa ratio est quia non dictum est metaphysica non solum considerat entis simpliciter sed etiam quedam principalia entia. ad que nequit attingere consideratio aliarum speculativarum. aliarum consideratio est sua entitatis in rebus relinquentes et deponentes principia earum sicut quibus constituuntur in esse specifico. novum genus habet abstractionis et remotionis a sensu quam ille considerationes quas principia sunt specifica principialium entium considerat et ideo cadit in aliam scientiam sicut non est de triangulo et ysoscele. in eodem enim gradu considerationis et remotionis a sensu stant diffinientes genus diffinientes passiones trianguli de triangulo et diffinientes passiones speciei de ysoscele. utraque enim considerant magnitudinem triangulare non abstractam a materia physica et adeo abstrahuntur ab ea ysoscelis in consideratione licet sic triangulus et eque et omnino equaliter et ideo non cadit in scientia de ysoscele in aliam scientiam a triangulo. Sic ergo non alie speculative convenientes sunt cum metaphysica tanquam contente in una scientia non sunt ea collocande tanquam sunt ei subalternate. Et si autem queritur quare metaphysica non potest descendendo descendere in alias speciales speculativas sicut aliquid in arismetica et principalia entia sic sunt entis species sicut numerus arismetica de numero simpliciter. Puto sine preiudicio maior quod non unquam descendit demonstrando a genere in genus non unum est subiectum a- sed solum non per passiones generis inferioris non possunt sciri nisi per scientiam passionum generis superioris et sic se habet passiones proprie numeri comparando ad passiones numeri simpliciter et illuc descendit demonstrando. aliter autem se habet passiones proprie principalium entium ad passiones entis simpliciter quia hiis passiones proprie celi. trianguli et aliarum hi magnitudinem et numeri et aliarum principiorum entium sufficienter sciuntur et demonstrantur ex propriis causis prout cognoscitur harum intentionum quas sunt proprietates entis simpliciter. scilicet universalitatis particularitatis. generalitatis. specialitatis. essentiae. diversitatis. dissimilitudinis et huiusmodi. et ideo non descendit hic demonstrando. Si autem dicis quod metaphysica habet considerare principia illa demonstrans omnium et demonstrativam ut de quibus affirmatio vel negatio et huiusmodi. de diffinitionibus sive quod non est potissima demonstratio quia unum est. sed non propter hoc descendit in alias scientias demonstrando sic, quia autem in metaphysica talia principia illa dicuntur esse per se et non demonstrabilia et ideo non demonstrantur in metaphysica. sed aliquam declarationem atque explanationem in quibus manifestat propter errantes et sic ergo in aliqua principia non sit secundum genus [illegible] et omnes scientie intuentur ei secundum quod ei sufficiente vel secundum quod unaquaeque sufficiunt in genere suo. Item quoniam doceat modum diffiniendi quo utuntur omnes speciales scientie secundum quod sufficit unicuique in genere suo non tamen demonstrat diffinitionem quia non est demonstrabilis. non omnis in sed potissimum scientiarum non potest dici quod propter hoc principia descendit demonstrando in alias scientias speculativas. sed quedam potius explanat et sic demonstrative declarat. que in illis dictum supponuntur. ex hiis manifestum est quod non sunt principales speculative sed habent metaphysicam. sic non sunt principia entium in particulari sicut cognoscitur in illis. Item patet quomodo et quare hec scientia dicitur et est principalis speculativa secundum aliquas et alie sunt famule et famulantes. hec enim considerat entis simpliciter et entia potissima que maxime a sensu remota sunt. alie vero considerant alia entia minus nobilia et minus a sensu remota. et per hoc ascendendo huius cognoscitur in illa. quia naturaliter cognoscitur ascendit per sensum [illegible] per sensum usque ad priora intellectu et intelligibiliora omnino. et sic a minus nobilibus usque ad nobiliora. hec de ordine metaphysice et similitudine ad alias speculativas scientias ad presens sufficiant. Quare scientie speculative distinguuntur per iii. [illegible] et non per divisionem [illegible]

Demum restat una questio. Ex predicamentorum. 33

Dissolvenda de tota scientia speculativa. Sicut enim ante dictum est speculativa est de rebus divinis et sunt res divine [illegible] et omnia quasi [illegible]. In hiis autem continetur [illegible] genera entium [illegible] predicamenta. de quo scientia speculativa de omnibus [illegible] predicamentis tractat [illegible] quod non sunt divise scientie speculative de divisis predicamentis. utraque sicut est [illegible] speculative de [illegible] sic est aliqua

de equalitate et sic de aliis. et si non debent distingui
scientie secundum porcionem. quare et si de omnibus sit eadem scientia
cum non estimatur diminuta ut et in qualibet parte eius.

Et ad quartum dicendum quod verum est quod speculatiua debet adequari et posse
inquirere [illegible] de omnibus et omnibus et sic facit. sed non
sic distincte scientie speculative penes genera non debent
quia non possunt sic ex equitate nec est vero una ut
sufficiat esse unum solum scientie sic non equalis nisi relatio.
et forte multo minus non est universalitas omnium
equalitatis aut plures in aliquo genere quod sit vel una ubi
[illegible] et precedens eos ut sit illa possit fundari
scientia una. et est etiam predicta [illegible] sit similitudines ita quod. ve
[illegible] quod sunt huius et decem predicamenta quarum sit similitudines
et illius omnium sit relatio. quoniam [illegible] philosophi antiqui non
distinxerunt scientias penes genera porcionem non potuerunt ergo
et congrue non debuerunt sed viam aliam rectiorem et conve-
nientiorem elegerunt distinguentes scientias speculativas
penes hoc quod est esse in motu omnino vel separari a motu
omnino et medium inter hec sic fundantur [illegible] metaphysica.
et est scientia sic de illis et ulterius abstrahit a singulari sig-
to penes diversos gradus abstractionis tamquam penes diver-
sos modos [illegible] diversificari debent genera scientiarum
secundum quod est de intelligibili secundum quod huiusmodi sit scientia et non de sensibili singulari secundum quod
tale est. penes diversos gradus intelligibilium quibus magis
ac magis a [illegible] hec et nunc removentur et ad intelligibilium pu-
ram accedere debent statuuntur diversa genera scientiarum sic enim
que in motu sunt omnia unius modi abstractionis sunt et remo-
tionis a [illegible] ex alia parte que a motu separata universaliter
modi sunt et que sunt in medio sunt [illegible] est motu secundum esse
et secundum intellectum separata sunt abstracta omnia unius modi sunt propter
quod nullo modo convenit possunt [illegible] distinctio horum trium generum
scientiarum speculativarum. ex quo manifestum est quod modi consideratio-
num sunt abstractionum et remotionum a [illegible] magis faciunt scientiarum
propter diversitatem quam [illegible] diversi enim sciendi modi multo
faciunt [illegible] diversimode sicut ex predictis patet
et iam statim patebit. est ergo in omni genere predicamenti sicut a
33 eternitatis et ad partem [illegible] ille genus quod ab eternitate
tatis supra est secundum quod sunt pertinent ad metaphysicam. quod autem spectat
ad partes [illegible] singulorum generum ad diversos scientias. [illegible]
enim omnino quod procedit motus et [illegible] corporum [illegible] spiritualis
sive corporalis ad metaphysicam spectat. et quod ad hoc est metaphysica quod
dicitur principalis speculativa quia de aliqua parte entis in parti-
bus considerat sed de entitatibus [illegible] considerat omnis
est. Sicut autem modo dico contra quia corpora solum [illegible] movent
[illegible] spectat ad physicam. ut enim [illegible] ex modo [illegible]
[illegible] contra considerat est [illegible] contrarietas. [illegible]

talis autem aut est [illegible] aut abstracta et precedens [illegible]
non [illegible] motus [illegible] pertinet ad physicam. secundo non pertinet
ad metaphysicam sicut ex predictis planum est [illegible] de limi-
tationibus metaphysica physica et mathematica dictum est. Similiter
autem concedit motus aut antecedit quia sic motus ad
physicam pertinet. quod antecedit ad metaphysicam. vel ad mathematicam.
[illegible] actio et passio et [illegible] equalitas sequi-
tur motum et ideo non consideratur sed [illegible] ad [illegible]
figura est sic equalitas in [illegible] aut [illegible] et quantitas [illegible]
tientie physica et est [illegible] est physice speculationis. autem
[illegible] abstracta a [illegible] physica et est [illegible] pertinet ad me-
taphysicam considerationem [illegible] ad metaphysicam. sic et quantitas
[illegible] considerat [illegible] et [illegible] sunt [illegible]
scientie aut [illegible] quorum [illegible] [illegible]
ad recte [illegible] ut [illegible] non ad speculativam
philosophiam [illegible] pertinent. sed ad alteram. scilicet ad ethicam [illegible]
pertinebit. Scientie autem [illegible] quia sic motus et causantur quedam
ex motu sensibilium et sensuum physice considerat sed
et ideo physice considerationi [illegible] modus sentiendi et intelli-
gendi. [illegible] [illegible] et illuminationes [illegible]
[illegible] non ab extra sed ab intra ut [illegible] ad physicam per-
tinent. [illegible] ad metaphysicam pertinet. scientia vero spirituum se-
paratorum et modus eorum intelligendi spectat ad metaphysicam.
sicut et eorum [illegible] consideratio. actio autem [illegible] est physica
et spectat ad physicam. [illegible] que est de [illegible] motu
in [illegible] equalitate et [illegible] antecedit physicam [illegible]
actio [illegible] et actio [illegible] separati [illegible]
est et motu physico. actio et [illegible] principaliter in
[illegible] [illegible] forte actio est [illegible]
[illegible] et ab aliis distinguitur actio [illegible]
[illegible] [illegible] actio non [illegible]
[illegible] occupare [illegible] et sic alie sunt
[illegible] ad metaphysicam pertinet ut ex predictis liquet.
passio [illegible] est [illegible] quod sit per motum physice
ab actione physica [illegible] ad physicam. [illegible]
[illegible] receptio [illegible] non [illegible] et talis [illegible]
[illegible] motus physicus ad physicam spectat [illegible] recep-
tio [illegible] ab intellectu humano [illegible] antecedit motum
physicum ad metaphysicam pertinet. [illegible] est receptio [illegible]
[illegible] in [illegible] antecedit motum et mutabili-
tatem de quibus iam [illegible] est. [illegible] ad partem fundamentum
in [illegible] ut identitas et diversitas partim in quantitate ut
equale et inequale. partim in qualitate ut simile dissimile.
partim in actis et passivis ut pater filius et maior in
[illegible] fundamentum et non est [illegible] vel [illegible]
et ideo ad eorum considerationem spectat ad [illegible] consideratio

ne quidem considerationem speculantur ille res vel alteri aliquid illa
eadem in consideratione methaphisice, alia in consideratione mathematice, alia in
consideratione phisice. Certum vero quod tamen sunt [illegible] et
quia sensibilia sunt et similiter dicitur ex tempore et loco quod
eadem in consideratione phisica ad phisicam pertinent. Hec autem
quia operationi naturali est et operationi artificiali, ad phisicam speculantur
non cuiuslibet pili unguis et huiusmodi que sunt inter haec pertinent ad
methaphisicam que est operativa et non speculativa, vel tunica gale-
a et huiusmodi inter ceteras [illegible]. De huius generibus [illegible] ad
ea speculative et quam complete et phisica humana inventio declara-
tivo de partibus speculative scientie et si quid minus ad hec
declarata sunt ad eorum speculationem et inquisitionem perti-
net, pro modo iam dictum vel quod in illis declarata sunt que iam in-
venta et expedita sunt facile agnoscitur quod in eis per-
tinet. De parte igitur phisice que speculativa dicitur tamen adhuc dicen-
dum sit quod ad ortum eius et partium eius et que ad limitationem
partium et distinctionem attinent. De ortu illius partis
phisice que est de rebus humanis pro actionem et sermocinalem.

38. Iam restat de illa parte phisice declarare quo
ortum sit que de rebus humanis est et hec vero unum
nomine nominata. Et ideo dicam res humanas vel scientiam eius
moralem. Sunt autem res humane que ab homine fiunt que non fierent
non existente natura et loco et nunc et tempore. De operationibus huma-
nis et earum effectibus et scientia practica sive operativa.
De sermonibus autem et eorum effectibus sermocinalis scientia sive
logica, prout logica dicitur a logos quod est sermo. De ista
pro ortu pro ordinem ad [illegible] dicetur.

De ortu scientie active in communi et eius subiecto, fine ac diffinitione.

39. Optatus perfectus talis est omnia boni appetitus sive ap-
petitus non appetitur aliquid quod non habet. Ideo enim quod est appe-
titus ad non habitum est amor rei iam habite. Appetitus enim
non habiti quietatur in amore eiusdem cum possidetur sic spes
et possesso quietatur in leticia de iam habito. Patet igitur quod homo
appetit bonum quod non habet. Sed bonum non habitum per virtu-
tem motivam consequitur et eius operatur sicut quod meditatio-
tur quod est actio aliquid consequitur secundum quod est eius affectus per
effectum sic aliquo motu intrinseco vel extrinseco vel
utroque quod est actio affectus consequendi bonum quod est per effectum
eiusdem affectus. Unde bene dicitur aliquid in vi methaphisice quod sicut est
verum et falsum sunt in cognitione sic bonum et malum in rebus,
res enim non habitas si appetimus motu aliquo pro se-
quimur vel apprehendimus videtur igitur quod homo multa sive bona
cernit spiritualia et corporalia que non nisi motu et actione
aliqua obtinere posset. Et quod facilius obtinere posset
si artificialiter tenderet et quod et alia operatur quo-

niam ideo agendo posset obtinere scientias practicas
excogitavit per quas dirigeretur in operibus suis ad bo-
na genera bonorum consequenda. Et hec scientia dicitur practica sive
activa eo quod operationes humanas et opera concludit, et ori-
tur sic ut patet ex desiderio boni humani et possibilitate ob-
tinendi operatione. Ex his liquet de quo est hec pars phisice
tractat, de subiecto quia de humanis operationibus et effectibus ea-
rum. Patet etiam finis illius. Sicut enim speculative finis est
verum sive perfectio humani aspectus per veritatem, sic ac-
tive finis est humanum bonum sive perfectio humani affectus
per operationem boni. Patet et diffinitio eius quia scientia activa est
pars phisice de rebus humanis operativa propter ad bonum humanum
consequendum. Vel sic pars phisice humani affectus perfectivam inve-
niens per ad humanum bonum quod determinat. Sed forte autem
obiciatur quod tota hec distinctio queritur scientie speculative quia
meditationes eius homo utitur in speculativis et actio humana
et verum quod ille querit est ad bonum humanum. Ad quod
actio quidem bonum dicitur [illegible] et [illegible] et secundum quam acceptionem
procedit obiectio. Sed propria dicta est iam data distinctio. De divisione
active per ethicam et mechanicam et de ortu ethice
et partium eius et de subiecto et fine ac diffinitione.

Bonum autem humanum aut est spirituale aut corporale. Activa
autem igitur operativa propter bonum humanum consequendum inventa
aut propter bonum spirituale inventa est aut propter bonum
corporale. Prima ethica dicitur et secunda mechanica. Ortus
autem ethice hic bonum est hominis spirituale tamen secundum catho-
licos quam secundum antiquos philosophos beatitudo est quam philosophi plurimi
vocaverunt felicitatem. Sed catholici per beatitudinem hanc
secundum veritatem catholicam non putant plene haberi in hac vita mor-
tali. Dicitur Augustinus libro xiii de trinitate. Tamen secundum opinionem philosophorum an-
tiquorum meliorum eternam et beatam vitam divinis visionis ig-
norantium videbatur aliam plene posse acquiri et haberi
in hac vita. De quibus videbatur autem fuisse quod posuit
quod felicitas est actus perfectus quam in fallax posuit homi-
nem habere in hac vita si sic perseveraverit agere. Sed
secundum virtutem perfectam vero ei possibile est. Et locutus est ipse
de virtutibus consuetudinalibus tamen non de theologicis. Bea-
titudinem igitur omnes naturaliter appetunt. Secundum Augustinum libro de trinitate
xiii. Ubi dicitur capessende atque retinende beatitudinis
voluntas una est omnium et hoc in tercio de confessione omnium
mortalium cum quam multiplicium studiorum laborum
existat diviso eius cursus prodit ad unum tamen be-
atitudinis finem nititur pervenire et quamvis plurimi non per-
venerint ad ultimum finem boni spiritualis ut inve-
nerit dei fruitionem esse summi boni [illegible] in

virtute que est ad illum finem. non tamen omnis homo eam attingit. ponit
ter virtutem perfectam et actum perfectum. per virtutem dico con-
suetudinalem esse humanam perfectionem. ut si cui consuetudi-
nalis et actus eius magna pars est perfectionis humane in hac vita.
quam tamen ulterius consequens ducit et est dispositio ad aliam virtutem
perfectiorem et ad illam omnino ordinandi. philosophorum quidem doctrina
de virtute que ad hunc statum non erat sed diminuta et ideo non
inventus est catholicis quibus dominus misericordie plenam de beatitu-
dine ostendit veritatem. Et quia desiderium beatitudinis illud
in ille desiderium frustra non est quod non omnino aut frustra
in natura. constat quod beatitudo potest acquiri et optari. conve-
niens quidem homines quomodo et invenerint quod sine virtute hu-
… potest. non vel non per actionem aliquam interiorem vel exteriorem.
vel utrisque et maxime ut consuetudinem. videntur quidem quod oportu-
it virtutem cognoscere et eius species atque operationes ex quibus
est et quibus operibus virtutes generantur fovetur augentur
et consummantur. propterea non homines habent indubitanter ex arte
tradita quam perficient ad virtutes et sic ad beatitudinem.
ceperunt primi dare certas regulas et precepta … homi-
num … voluntatis instituta addiderunt.
et hec quidem congeste … fecerunt ut lucida omnino de
moribus hominum tollerentur ante quam ipsi erant divinum
crederent et virtutes perficerent. … erant perficientes.
et hec scientia eo magis necessaria erat quo viri boni erant ho-
mines ignorantes et quod sensus et cogitatio humani cordis
prona sunt in malum ab adolescentia sua. et quia … multa
… hominibus … et eandem … vitam
moralem perfectam. Sic ergo … est ethica … greci
cum vocabulum a moribus dicta est quasi in hominibus … infor-
mare et dicitur apud latinos moralis … ho-
nestum … ut sic bene instituti apud … et ad fa-
miliam et ad … scientia in … hominem …
de ethice diffinitio. tuit et informet. et secundum hec tres sunt partes. prima dicitur monasti-
ca vel solitaria vel moralis nomine speciali quam sic diffinit
Ysidorus li. ii. eth. c. xxiv. moralis dicitur per quam mos vivendi
honestus appetitur et instituta ad virtutem tendentia prepara-
tur. Secunda dicitur yconomica vel privata vel dispensativa.
quam sic idem diffinit. dispensativa dicitur quia domesticarum re-
rum sapienter ordo disponitur. Tertia dicitur politica vel publi-
ca vel civilis. quam idem diffinit. civilis dicitur per quam toti
civitatis utilitas administratur. Has partes hu-
go de s. vic. sic diffinit. solitaria est que sui curam
cunctis sese erigit exornat augetque virtutibus
in vita admittens quod non gaudeat nichil faciens peni-
tendum. privata est que familiaris rei officium mediocriter

componens distinguit distribuit. publica est que rei pu-
blice curam suscipiens cunctorum saluti sue providen-
tie sollertia et iustitie libra et fortitudinis stabili-
tate et patientie temperantia medetur. ad hanc scientiam
pertinent iura canonica et civilia et precipue que …
… dicuntur licet enim ex effectu earum statuunt … audi-
… partes … et universaliter que … debitum est …
… quod totum pertinet ad regimen et pacem
vite publice ac civilis. Ex his patet de qua est hec scientia
quia de humanis moribus et humanis rebus ad mores per-
tinentibus. per hoc patet que finis. scilicet perfectio humana per bo- finis.
num suum spirituale seu beatitudinis acquisitio quod ideo est.
patet et diffinitio talis. ethica est scientia de humanis mo- diffo.
ribus et rebus humanis quatenus spectant ad mores operativa
propter virtutem et beatitudinem consequendam. vel sic. pars philosophie
operativa ad hominis perfectionem per virtutem et beatitudinem.

De ortu mechanice in generali et eius necessitate et fine. 31.

[O]rtus autem mechanice in generali causa ac diffinitio.
illud est quia humana anima naturaliter appetit corpori uniri et
naturaliter omnino dissolui ab eo. naturaliter etiam bonum corporis appe-
tit et malum eius odit. ut illud apostoli. Nemo carnem
suam odio habuit. videns ergo humana ratio carnis mul-
tiplicem defectum ad occurrendum de singulis providendo in sin-
gulis propria subsidia solliciatur cepit videre eam res
corporales … a corpore suo posse et esse
consilio subsidium et quia a deo … finem …
ergo facilius et melius … ac postquam …
necessitatibus corporalibus subvenire. multiplices artes
subvenire … in rebus exterioribus … ex
cogitavit ut artem operativam vestium de lana
et pellibus et operationem armorum de corio ferro et huiusmodi
et alias multas et sic iste orte sunt ex desi-
derio tam occurrendi defectibus corporalibus et possibilita-
te hec efficiendi. hec ergo omnis genus nomine mechanice
dicuntur et adulterine. cuius nominationis talis assignatur ab mechanica quare dicitur.
hugone de s. v. cum triplex sit opus s. divinum. unde …
… natura … ut illud. producat terra herbam
virentem. et artificis est … segregata coniungere et
… congregare. unde illud. consuerunt sibi perizoma-
ta. quare cum igitur opus artificis est non sit nature imitatur
tum non ut potest mechanicum id est adulterinum nuncupatur
quemadmodum clavis subintroducta mechanica dicitur. qualiter
autem opus artis imitatur opus nature sic declaratur. qui statuam qualiter opus artis imitatur opus nature.
fundit hominem intuitus est. qui domum struit montem videt quia
sicut mons aquas non retinet …

sed ascendentes mox ad convalles ita demum et certi-
ne elevanda erat ut descendentes se celare nequirent
et quamvis non tenerent, sed mox a se dimitterent. Ergo
quia pro usu vestimentorum invenit industria aliquid quod natura
ceteris quaedam sui generis operimento vestivit: cortice
enim ambit arbores, et penna tegit volucres, et
pisces squama, et lana oves, pilisque iumenta
et bestias, et testudinea concha operiunt. Non sic homo pro-
dit, non in his vestibus alius et non homo operiunt eum ut non
illi provideret quod sibi per artis industriam nesciret
subvenire. Homines autem cruditatem ideo quia omnem certo
generatam non oportuit sumi in talibus providere, oportuit ideo
necessario artes hic ipse per invenire ac comparare. Et reve-
ra multo magis inclaret ideo homines sibi invenien-
do quam a natura habendo claruissent, et ideo dicit non solum in hoc
sed in artifice multiplex providentia atque laudanda est. Hae
ergo ideo quae artes dicuntur mechanicae de quibus presentem
agimus sicut Hugo de S. Victore in libro suo de Didascalicon.
.fdm. Scientia patet quod est scientia in mechanica, scilicet in qua omnis consilium in
.finis. quaelibet agitur ad supplementum corporalis necessitatis. Sicut quod
.dictio. finis scilicet subveniet humanis necessitatibus corporalibus. Sicut bonum
humanum corporale quid idem reddat patet in dictis. Quilibet ideo
in mechanica sic, quia ipsum est ars vel scientia operativa
de rebus humanis corporalibus propter necessitates corporales tollen-
das. Vel sic: per phisicae experientiam in rebus humanis corpora-
libus humanum subsidium ex parte corporum intendens. Quare
certe artes a mechanicae dicuntur illiberales.

38. Quare dicuntur artes illiberales.

Quia vero iste artes quas in ceteris mechanicae omnes di-
cuntur et aliae illiberales, unde tecum nomine mechanicae
credimus ut vero etiam contrarie de parte quare certe omnes di-
cuntur liberales est ideo secundum Hugonem in eodem libro de parte certe. Una
quia liberos id est expeditos et exercitatos animos requirunt,
eo quod subtiliter de rerum causis disputant, et de hiis proprium
quia quasi a saeculo plurimum se mota sunt. Alia quia antiquitus
tamen in liberi nobiles in eis studere consueverunt. Ple-
bei vero et ignobiles in mechanicis propter peritiam operandi. Con-
sul est etiam quod plus ceteris plebes et ignobiles circa mediti-
tationes et studium plus nobiles non inveniuntur sed conditione
ratione propria contraria sit exercitatio.

39. De divisione et speciebus mechanicae secundum H. de S. Victore.

Mechanica in septem scientias dividitur secundum quod Hugonis
scientia de ipsis tractavit. Cum sit mechanica quasi in mula
bilis et apud naturales divisas divisit tamen ipsas in vii.
in generalibus mittit eas complectendo ut sic vii. mechanicae
sicut vii. liberales artes sicut et omnium complevimus
plene. Dicit ergo Hugo quod vii. sunt mechanicae scientiae, quarum tres
pertinent ad extrinsecus corporis, scilicet lanificium, arma-

tura, navigatio. Quattuor vero ad intrinsecus corporis, scilicet agricultura, ve-
natio, medicina, theatrica. Lanificium sub se continet
omnia genera texendi, consuendi, retorquendi in lana,
lino, pelle, pilo, blaccis et iuncis et cetera. Armatu-
ra quae arma dicuntur quibus in terra, ut nautica, bellica
et huiusmodi. Quae ultimalis scientia dicitur non solum quia ultimis utitur, sed
quia ex materia efficiatur, et ad eam spectat omnis materia lapi-
dum, lignorum, metallorum, harenarum et argillarum. Et
habet duas species, scilicet architectonicam et fabrilem. Ar- Architectonica
chitectonicae partes sunt caementaria, carpentaria;
et fabrilis malleatoria, fusoria et sculptoria et huiusmodi.
Navigatio continet omnem negotiationem in emendis, venden- Navigatio
dis, mutandis quibuslibet mercibus domesticis et peregrinis.
Agricultura in iiii. consistit, scilicet in exolendis agris, nemo- Agricultura
ribus, pascuis et ortis. Venatio continet venandi, au- Venatio
cupandi, piscandi et omnem apparatum ciborum, saporum et
potuum, et ulterius omnia officia pistorum, carnificum, co-
corum, cauponum. Medicina considerat occasiones et opera- Medicina
tiones. Occasiones sunt exteriores ut aer, motus et quie-
tis et huiusmodi, cum interiores ut repletionem, sanationem,
somnum, vigiliam et accidentia animae, cum non sunt ira,
letitia, tristitia, angustia et huiusmodi, quae hoc temperata ad
sanitatem conferunt et intemperata ad egritudinem.
Operationes considerat tum interiores ut potionum, elec-
tuariorum et huiusmodi, cum exteriores ut cum non sunt empla-
stra, unguenta et cyrurgias, et hoc operatur in car-
ne ut incidendo, secando, suendo, in osse consolidando, iuncturas
restituendo. Et quamvis ista cadit ciborum et potuum
consideratio, quando servit dictum est pertinere ad venationem, sed
quod sub diversis respectibus hoc tamen est unum namque in hoc agri- 20.
culture est. In penu, celariis, gustu medicine,
sed ciborum apparatus ad pistrinum, macellum et coquinam
pertinet, sed ut saporis ad medicinam. Theatrica theatrica
scientia ludorum dicitur a theatro nuncupata ubi populus ad lu-
dendum convenire consueverat. Itaque in theatro tamen ludus fiebat,
sed quia longe celebrior fuit ceteris, fiebant alii ludi vel dicitur
in theatro vel gesta recitabantur. In gabulis vel choreas
ducebant et saltabant. In gymnasiis luctabantur.
In amphitheatris vel circulis cursabant pedibus, equis vel curribus.
In arenis pugiles exercitabantur. In conviviis
rithmis et musicis instrumentis et odis psallebant
et alea ludebant. In fanis vero tempore solemni deorum
laudes canebant. Adhibet etiam quod ludos inter legiti-
mas actiones numerabant gentiles, quia temperato
motu suo calorem nutriebat et corpus, et letitia a-
nimos reficiebat. Vel quod magis verum est, quia necesse fuit
plurimi aliquando ad ludos convenire volunt dedicata

ee loca ludendi ne in diuisorijs quietis locu facientes
p(ro)brosa aliq(ua) aut facinorosa p(er)petrent. h(ec) e(st) s(ent)e(nti)a hug(onis).
Hu(go) de s(an)c(t)o V(ictore) de · s(an)c(t)o · vic · de sp(eci)eb(us) mech(anicarum) artiu(m). Et no(tandum) q(uod) de
mecha. diu(er)sis q(ue) ad has artes sp(ec)ta(n)t multa (con)tinent(ur) i(n) isid(oro).
i li(bro) eth(imologiarum). de h(is) q(ue) sp(ec)ta(n)t ad lanificiu(m) multa (con)ti
nent(ur) li(bro) · xix · c(apitulo) · xx · (et) de(in)ceps. de sp(ec)ta(n)tib(us) ad ar
maturam i eod(em) · xix · a cap(itulo) · vi · usq(ue) ad · xx · (et) i li(bro)
· xx · a c(apitulo) · iij · (et) i(n)fra. (et) i li(bro) · xviij · a p(ri)ncipio usq(ue) ad c(apitulum).
· xv · (et) i li(bro) · xv · fere p(er) tot(um). (et) i · xvi · a p(ri)ncipio usq(ue) ad
· xv · c(apitulum). de nauigatoriis reb(us) i li(bro) · xix · a p(ri)n(cipio).
usq(ue) ad · c(apitulum) · vi · (et) ad id sp(ec)tat q(uo)q(ue) ult(im)a c(apitula) li(bro) · vi ·
De sp(ec)ta(n)tib(us) ad ag(ri)cultura(m) li(bro) · xvij · c(apitulo) · i · (et) ij · Resi
duu(m) e(ni)m ad res medicinales sp(ec)tat de q(ui)b(us) i(n) e(st) tot(us)
lib(er) · iiij · De h(is) q(ue) sp(ec)ta(n)t ad theatrica(m) li(bro) · xviij · a c(apitulo)
· xv · (et) de(in)ceps · De cibis (et) potib(us) q(ue) p(er)ti(nent) ad medici
na(m) p(er)ti(nent) ad uenatorem sp(ec)tat s(ecundu)m p(ro)notata i li(bro) · xx ·
c(apitulo) · i · (et) ij · Et ad uenatione(m) sp(ec)tat multa eor(um) de q(ui)b(us)
e(st) lib(er) · xii · (et) de q(ui)b(us) e(st) · xvii · h(oc) adiunxi n(on) q(uia) isid(orus) dicat
artes mecanicas (con)p(re)hendit (et) dignat i(n) mod(um) artis.
s(ed) q(uia) ea q(ue) de h(is) artib(us) m(u)lta ut(i)lit(er) exponit (et)
si(mi)l(ite)r effusius eor(um) multos · ad q(uos) n(on) p(er) q(uo)s idignius facilit(er)
p(er) ea(m) ueniet. lib(er) ei(us) ysid(orus) i g(e)n(er)ali multor(um) p(er)stringit.
diuisio s(ed) talis utilia · s(ed) p(re)cipue theolo(gis) i q(ui)b(us) n(on) s(ecundu)m
uti artib(us) lib(er)alib(us). n(on) de mech(ani)c(is) n(on) ulla(m) dic(e)re. De
diuisione (et) sp(eci)eb(us) mech(anic)ar(um) paru(m) ali(te)r q(uam) s(upra) (et) forte meli(us).

R(icardus). Uidet(ur) a(utem) m(ihi) s(alua) s(ent)e(nti)a p(re)dict(orum) hug(onis) (et) ceteror(um) doctor(um)
q(uo)d si oz mechanicas septiformi arte (con)p(re)he(n)
di · s(ed) ut q(uo)dda(m) (con)ue(ni)entia s(ecundu)m reddat septenari in
mecha(nicis) septena(m) i artib(us) lib(er)alib(us) p(re)t(er) aliq(ua)m t(a)m
(con)ue(ni)ent(ia)s p(er)ti(nent) apud catholicos q(ue) sit ia(m) dicta (pro)p(ter) q(uo)d (con)tulit (et)
h(ec) i(n) duob(us) s(cilicet) i(n) ya(m) uet(er)u(m) s(ecundu)m i ear(um) nu(n)cupatione. In
s(ecun)da · q(uia) theatrica n(on) u(idetur) m(ihi) (con)ue(ni)enda ap(u)d catholicos. s(ed)
mag(is) detestanda (et) i(m)pugnanda · de q(ua) d(icit) ysid(orus) li(bro) eth(imologiarum).
· xviij · c(apitulo) · lx · sic sp(ec)tacula crudelit(at)is (et) i(n)sp(ec)tio uanitatis
n(on) solu(m) ho(m)i(nu)m uitiis s(ed) demonu(m) iussis (con)stituta s(un)t.
p(ro)in(de) nich(il) d(ebet) e(ss)e xp(ist)iano c(um) circensi insania cu(m) i(m)pudi
ci(tia) theat(ri) · cu(m) a(m)phiteat(ri) c(r)udelitate c(um) atrocitate ha
rene c(um) lux(uri)a ludi · d(eu)m e(n)i(m) negat q(ui) talia p(re)su
mit · fieri xp(ist)ian(us) p(re)uaricator effect(us) q(ui) id denuo
appetit q(uo)d i lauacro ia(m) p(ri)d(em) renunciauit · s(cilicet) diabolo (et)
po(m)pis (et) op(er)ib(us) ei(us) · hic p(atet) q(uo)d theat(rica) ea n(on) e(st) (con)ue(ni)ens
ap(u)d catholicos · id a(utem) q(uo)d de ludis licitis e(st) catholicis
u(t) cithara tibia cy(m)bala (et) hi(is) p(ro) loco (et) t(em)p(o)r(e) c(on)g(ru)o
e(ss)e reducend(um) · ad medicina(m) ut colliget(ur) s(upra) ulla p(ar)
te medicine q(ue) q(ui)dda(m) deco(rati)ones · (et) t(ame)n n(on) e(ss)e sep
tenari(us) hab(er)e fuer(it) · p(re)t(er) architectonica p(ro)p(ter) t(er)tia

ut illa s(e)p(ar)et(ur) ab armatura (et) fab(ri)l(is) u(el) s(i)c(ut) (con)tin
(et) e(st) diuisa q(ue) fac(it) p(er)tinentia ad armatura(m) et
architectonica(m) · In nu(n)cupatione · q(uia) (con)gruu(m) est
q(uo)n(iam) una ars g(e)n(er)ali no(m)i(n)e d(icitu)r p(ro)p(ter) sp(eci)ales (con)tine(n)
q(uo)d o(mn)es iste sp(eci)ales aut recipiat p(ro)p(ter) ide(m) illi
g(e)n(er)al(is) a(utem) ad illa(m) ordiene(tur). ut ad fine(m). aut
ab ea (con)tine(n)tur ut p(ar)tes i(n)t(egr)ales (et). g(enera)l(ite)r la
nificiu(m) no(m)i(n)e s(u)o p(ro)priat(ur) p(ro)p(ri)e de arte factiua
pa(n)nor(um) (et) t(er)raglator(um) (et) de arte factiua pa(n)nor(um)
uni(us) coloris. s(ed) de arte uendendi texendi u(el) (con)sue(n)
di n(on) p(ro)p(ri)e p(ro)priat(ur) lanificiu(m) s(ed) finis e(st) ear(um) p(ro)l(ibus)
tot(um) eas (con)tines ta(m)q(uam) p(ar)tes i(n)teg(ra)les. s(ed) n(on) e(st) sic de ar
te (con)fectiua i lino pelle u(el) pilo · nulla e(n)i(m) har(um) p(ro)p(ri)e la
nificiu(m) e(st) · n(on) s(ed) (con)p(re)henditur no(m)i(n)is e(st) ear(um) finis aut to
tu(m). S(ed) si forte q(ui)s no(m)i(n)aret illa(m) arte(m) q(ua)m hug(o) uo
cat lanificiu(m) arte(m) uestiaria(m) u(el) (con)ptura(m). u(el) ad
q(uo)d n(on) (con)sili(us) sig(nifi)c(ar)et o(mn)es sp(eci)ales artes (con)ptiuas i la
na lino pilo pelle (et) h(oc) (con)p(re)h(en)d(it) (con)tine(n)s eo m(od)o q(uo) ars
g(e)n(er)al(is) d(icitu)r (con)tine(re) sp(eci)ales · eod(em) m(od)o de illa q(ue) uocat(ur)
nauigatio(n)em · e(st) e(n)i(m) (con)tine(re) debeat e(ss)e (con)gru(um) mercandi
(et) (com)mutandi in(ter) domesticas (et) p(er)egrinas (et) h(ic) m(od)o
tal(is) p(ro)uis(io) fit p(er) nauigatione(m) p(ro)p(ter) q(uo)d n(on) debe(re)t no(m)i(n)a
ri mercatu(ra) ut (tra)nsferr(e) mercandi ita q(uo)d ars nauiga(n)
di ad ip(s)a(m) reducer(e)t(ur). S(imilite)r illa q(ue) uocat(ur) ag(ri)cult(ur)a
p(ro)p(ter) dic(er)et(ur) t(er)re cult(ur)a u(el) m(od)o ut · cu(m) p(er)tineat ad ne
mora pascua (et) ortos (et) n(on) ad solos ag(ro)s. S(imilite)r illa
q(ue) d(icitu)r uenatio e(st) debeat (con)tine(re) offi(ci)a pistor(um) car
nific(um) coquor(um) caupo(n)u(m) (et) o(mn)i(um) (con)ficie(n)ciu(m) cibor(um) potu(um)
(et) sapor(um) (con)gru(um) · p(ro)p(ter) q(uo)d n(on) uel no(m)i(n)ari cibaria u(el) nu
tricia u(el) ad q(uo)d n(on) (con)sili(us) sig(nifi)c(et) · Si e(n)i(m) talia e(ss)e(n)t no
mi(n)a g(e)n(er)aliu(m) mech(ani)ca(rum) u(idetur) m(ihi) q(uo)d alique m(od)o p(ro)p(ri)e possent
sp(eci)ales mechanicas (con)tine(re). S(ed) q(uo)n(iam) p(ro)p(ter) (con)tulit q(uo)d reci
citat hug(o) i(n) duob(us) corrige(n)da e(st) · mag(is) catholic(is)
u(idetur) m(ihi) u(idetur) · u(nde) si uellem q(uo)d sit · vij · ut p(er) · q(ui) r(espon)
de(n)t(es) septenario artiu(m) lib(er)aliu(m) triuii (et) q(ua)driu
uii · possem dic(er)e q(uo)d iste tres · q(ue) r(espo)nde(n)t triuio
p(er)tine(n)tes ad i(n)t(ri)nsec(us) cor(poris) · t(er)re cult(ur)a cibaria u(el)
nutricia (et) medicina · et q(uo)d · iiii · alie · q(ue) r(espo)ndent q(ua)
driuio · p(er)tine(n)tes ad ext(er)ius cor(poris) · s(cilicet) uestiaria u(el)
(con)ptura · armatura · architectonica · mercatura ·
De istar(um) artiu(m) s(u)b tali diuisione p(er) im(me)diatis (et)
diuisionib(us) ear(um) p(ro)p(ri)is materiis (et) ac finib(us) n(on) rep(er)
to ad p(re)sens e(ss)e sollicitand(um) · cu(m) nec sutilis cura
ge(re)m ad ea q(ue)mod(um) p(ro)b(er)i p(ro)p(ter) (con)sidera(n)t. cu(m) q(uia)
m(od)i ear(um) (et) fines mag(is) manu(um) op(er)atorib(us) i(n)no
tesce(n)t h(abe)nt q(uo)d p(ro)p(ri)e sola in tantu(m) sp(ec)ula(n)tib(us)

Lanificiu(m). (con)ptura.
Nauigo. mercatu(ra).
Ag(ri)cultu(ra). t(er)re cult(ur)a.
Uenatio.
cibaria.
· (con)p(ar)(atio) · vij · mechanicar(um) · vij · lib(er)alib(us) ·

et nos cognovimus experti sumus et in eius descriptione. cum
quia mechanice variis modis distingui possent et in va-
rios numeros. nullam enim video necessitatem quare in tam innumera-
bilibus artibus ponamus precise septenarium nisi quod quedam con-
gruentia apparet ad septenarium artium libe-
ralium. et forte faciliter inveniri possent aliqua mechanice que non
faciliter ad aliquam istarum reducerentur. De hiis ergo sufficiant
que iam dicta sunt. Quomodo scientie practice pertinent ad phi-
losophiam et quare dicuntur artes et non scientie.

Q1. Nunc restat querere de quibusdam artibus practicis quomodo pertinent
ad partem philosophie. non enim videntur debere numerari inter scientias. cum
quia scientia de universalibus est ut omnes dicunt in philosophia. Sed ethica et
mechanica ipso de singularibus sunt quia de operibus et operationibus huma-
nis. operationes autem singularium sunt et singulares ac esse sin-
gularia. Item quia scientia de necessariis est ut dicit Aristoteles. Sed ethi-
ca et mechanica de contingentibus que ab humana voluntate procedunt. et hic ipse
se extendit ad plures. que de contingentibus est quia generantur
et corrumpuntur pro magna parte. Ad hoc dicendum quod philosophia de
speculativis et practicis scientiis non equivoce predicatur sed analo-
gice sicut sillogismus de demonstrativo et dyalectico et rethorico sillogismo.
et sicut etiam ens de communi [illegible] et de communi quia. Sed de
communi [illegible] et [illegible] non [illegible]. Non enim per inveni-
tur ratio philosophie in practicis sicut in speculativis. Sed non in specula-
tivis omnibus essentialiter ut putavit [illegible] per differentie abstrac-
tionem in capitulo [illegible] quod non ratio scientie aut discipline in
omnibus equaliter querenda. Ad primum ergo dicendum quod licet quod Aristoteles scientiam
esse de universalibus [illegible] de scientia demonstrativa. et ideo pertinet ad spe-
culativam partem philosophie que habet demonstrare [illegible] demonstrative pro-
bare [illegible] ut dicit Aristoteles in ethicis. non ergo impedit practicam singularia
considerare. Notandum tamen quod sicut practice et scientie [illegible] et practice [illegible]
quia sicut speculationem habent quandam. et sicut speculativa [illegible]
[illegible] universalia [illegible] quod practica
[illegible] que scientia [illegible] et sic respiciunt singularia.
[illegible] quod singularia vaga [illegible] singularia [illegible] per
accidens singularia tamen. ars enim communicandi [illegible] modo o-
perandi in constructione domus [illegible] que est de non [illegible] practi-
ca [illegible] non magis respicit hanc domum quam illam [illegible]
sed in quantum artifex habet nunc operari. Ad secundum dicendum quod licet quod
Aristoteles dicit scientiam esse ex necessariis ad [illegible] et potissime
demonstrationes principaliter [illegible] mathematice et non attingit ad
scientias practicas [illegible] enim non demonstrative sunt nec ex necessariis.
[illegible] docet [illegible] in [illegible] ethicorum. Aristoteles. Differentia est inter discipli-
nam sive scientiam et artem. quia disciplina sive scientia est cog[nitio]
ex necessariis propositionibus et [illegible] immedi-
atis et causis conclusionis sive ex conclusionibus que ex talibus conducuntur.

Differentia inter scientiam et artem.

tamen non contingunt aliam et aliam conclusionem ex premissis scientificis sed semper eandem. Artes vero ex hiis que frequenter acci-
dunt et ex quibus non semper una [illegible] conclusionis sed alia et reliqua.
et tales vero dicuntur [illegible] et [illegible]. [illegible] enim conantur ad
utilitatem propter conclusionis et non suadent ex necessitate sed pro parte al-
tera. et similiter se habent propter mechanice [illegible] ut gu-
bernativa et medicinalis. [illegible] ad salutem adveniunt [illegible]
[illegible] [illegible] et omnia adimplet artifices
[illegible] artium precepta [illegible] fine [illegible]. et dicitur quod [illegible] practice
scientie [illegible] dicuntur artes [illegible] dicuntur virtutes vel [illegible]. eo quod ad utilitatem
se se habent. ut [illegible] recepta [illegible] ut et [illegible]
eo quod utilitatem singularium potest esse recipere. ita et tales ar-
tium virtutes et [illegible] dicuntur quoniam non ex necessitate accidunt [illegible]
parte conclusionis habent. Sed [illegible] reliqui [illegible] quoniam in practi-
cis scientie artes dicuntur sive virtutes aut [illegible]. et non ex necessariis
[illegible] concludunt. non alteram partem tamen conclusionis sicut scientie demonstra-
tive. sed ex hiis que frequenter accidunt et nunc unam partem
conclusionis nunc aliam. [illegible] quod dicitur sufficienter de eius
[illegible] methodo [illegible] manifestetur [illegible]
[illegible] [illegible] amabile [illegible] de talibus
et ex talibus dicentes [illegible] et figuraliter veritatem ostendere. et de
hiis que ut frequenter et ex talibus dicentes talia et [illegible].
eodem et dicitur et concludere. eodem et dicitur et confirmat in [illegible] ethi-
co [illegible] sic dicens. [illegible] sermo
[illegible] Simonides [illegible] medicina.
[illegible] [illegible] adhuc magis quam de singularibus est
sermo [illegible] narra-
[illegible] ad tempus [illegible]
[illegible] in medicina se habet et in gubernatione et sic iam
[illegible] est quod practice non sunt ex necessariis. [illegible] physica
non [illegible] ex necessariis concludit [illegible] ex necessitate alteram partem
conclusionis tamen [illegible] reliquam. quod testatur tanta diversi-
tas opinionum et [illegible] concludit [illegible]
[illegible] [illegible] supponit [illegible]
esse in [illegible] in linea [illegible] concludit [illegible] non habet
principium [illegible] fine. et [illegible] esse eternum et hoc est [illegible] premissa [illegible] quoniam
conclusio. [illegible] et [illegible] supponunt [illegible] conclude-
re aliam [illegible] et hoc est conclusio [illegible] premissa [illegible]
in multis aliis se habet physica [illegible] est physica
plurimis sit de contingentibus. et practice de contingentibus. dis-
similiter tamen. contingentia enim [illegible] cadit in consideratione physica sunt
contingentia [illegible] que ut frequenter se habent uno modo.

Nota: contingentia [illegible] cadunt in consideratione artium practicarum [illegible]
[illegible] et [illegible] eo quod ab humano [illegible] et

Nota differentiam contingentium in physica et in practicis scientiis.

consilio preveniunt. dico vero multum. aliqua tamen sunt nata sic
accidere in coniecturalibus artibus, ut in medicina et navigatione
ut predictum est. Et ideo ethica et mechanica non fecerunt certam scientiam
eorum que considerantur. Et nec physica in omnibus sed in multis. Sed magis fa-
ciunt opinionem et probabilem cognitionem. Item contingit quod quanto ali-
qua physica est magis remota a sensu et magis ultima quam illa
que considerant practice. Et causa est quia illa stat in sola speculatione
et ultra descendit ad operationes que sunt in sensibilibus singularibus.
Et tamen illa certa plus habet physica de ratione physice et de scientie quam
pars physice que dicitur practica. Et ideo plus habet ethica quam
mechanica tum quia de nobilioribus agit, tum quia ad nobiliorem finem
ordinatur, tum quia nobilioris virtutis cognoscitivus magis enim est intellectualis
et minus sensualis quam mechanica. Et patet analogia physice in istis omnibus.
Prius enim et magis invenitur vita et certa scientia in methaphysica et mathe-
matica. magis in methaphysica propter ordinem [illegible] magis autem in mathematica propter
certo modo demonstrandi. Deinde minus et posterius in physica. Et consequenter
minus et posterius in ethica. Ultimo autem et minime in mechanica sicut
patet ex dictis. De distinctione scientiarum speculativarum et prac-
ticarum per speculationem et praxim.

.92. Postquam autem de parte physice speculativa et de parte practica seorsum diximus, nunc oportet de eorum adinvicem comparatione dicere. Et primo quo distinguuntur per speculationem et praxim, cum ille qui practicus est sit et speculativus, quare enim patet utitur speculativa contemplativa quod utitur practica debet enim operari. Consimili speculative non sunt practici. Nonne enim arismetica docet numeros addere adinvicem et subtrahere ab invicem, multiplicare et dividere et radices eorum extrahere, que omnia sunt operationes. Item nonne musica docet citharizare et canere tuba et huiusmodi. Item nonne geometria docet mensurare corpora dimensionem. Unde et carpentarii et cementarii per eam operantur. Item nonne per astronomiam sciunt tempora navigandi et serendi et huiusmodi. Videtur ergo quod utraque dictarum speculativarum sit et practica. Unde ergo quod et speculative sunt practice et practice speculative. Et dicendum quod omnis operativa scientia ad hoc de contemplatione est, sic dictum est, sed tamen bene distinguuntur per fines principaliter intentos. Unde dicit auctor in secundo methaphysice quod finis scientie speculative est veritas et finis scientie operative est actio. Operativi enim licet considerent in eo quod agunt, tamen non perscrutantur de eo per se propter ipsum sed propter ea que agunt. Quamvis ergo moralis vel mechanicus consideret quid agendum et quomodo, et per se propter tamen finaliter non intendit nisi operationem vel opus. Et ideo a fine principali intento dicitur activus. Nec autem physicus quamvis legat disputet et consideret quid sit aliqua actio, non tamen sistit sua intentio in talibus actionibus, sed refert eas ad veritatis cognitionem in rebus physicis. Similiter arismeticus vel geometer describit figuras et facit diversas protractiones lineares et demonstrationes geometricas, non facit hoc propter veritatem cognoscendam vel alicui impendendam. Et in omni actione que est in speculativis sic quod hoc ad speculationem finaliter ordinatur.

Quod autem ea que obiecta sunt de arte numerandi et de arte navigandi et huiusmodi. Dicendum quod mechanica sunt et aliquando ministrantur mathematice speculative et ab eis adiuvantur. Et speculativa mathematica considerant causas et rationes per se quod sunt eorum que in arte mechanica supponuntur quia sunt. Et ideo ille dictus mechanicus non pertinet ad speculativam sed quod huiusmodi sunt. Et ideo operatio nulla est divise enim scientie sunt. Arismetice mathematice et que est de numero multiplicantia et divisiva et ideo numerativa. Illa enim docet numerorum et numerationum considerationem. Hec non est opus proprium. Unde illa est speculativa et operativa. Ideo similiter dico de armonica mathematica et de auditu et de geometrica mathematica et de machinativa et de astronomica mathematica et de navali. Hec mathematice multa autem in hoc posteriori. De comparatione scientiarum speculativarum et practicarum adinvicem per

Sed nunc occurrit dubium si mechanica subsunt et famulantur scientiis speculativis an omnes vel non, et quibus et quomodo. Deinde quare magis famulantur activi speculativis quam econverso. Tertio quare nulla activa famulatur methaphysice, aut si aliqua famulatur dicatur que et quomodo. Quarto quare activa moralis nulli speculative famulentur et quomodo se habent ad alias. Quinto et quomodo se se habent adinvicem due partes active scilicet moralis et mechanica, et an aliqua earum sit una sub alia. Ad primum dicendum ut michi videtur quod omnes mechanice famulantur scientiis speculativis. Quamvis aliquando inveniatur in eis plenior ratio famulationis in aliquibus vero non plena. Sub physica enim est medicina et astrologia. Que non ingreditur reducitur ad mercatoriam que dispensatoria est. Eodem modo lanificium et armatura et architectura et agricultura et venatoria ratione eorum que considerant multum iuvantur a physica. Et physica habet dicere propter quid multorum de quibus iste dicunt quia sunt. Similiter navigatio que ad mercatoriam pertinet et agricultura multum iuvantur ab astrologia propter considerationem temporum et motuum astrorum et multa supponunt quorum astrologus vel astrologia habet dicere quia. Similiter ars numerativa que propter computationes bene reducitur ad mercatoriam sub arismetica est. Et ars armonica musicalis que potest bene reduci ad medicinam sub armonica mathematica est. Similiter architectura fabrilis et armatura que ad modum operandi sub geometria sunt quia ipsa habet dicere propter quid multorum de quibus ipse dicunt tantum quia. Similiter lanificium quod ad modum puto esse sub arismetica et geometria. Numerum enim et textum filorum et mensuram telarum et formam considerat, conceptis in operibus quia sic est vel sic, et congruit causa ad arismeticam vel geometriam spectat. Item medicina non tantum a physica iuvatur sed ab astrologia, et propter quod est aliquis astronomus sit qui nescit se astrologus. Similiter in aliis mechanicis facientibus quia ipse sunt sub aliqua speculativa vel aliquibus. Et hoc ratione materie vel formarum vel utrarumque, ita quod speculativa dicit propter quid eorum que mechanica supponit tantum quia sunt. Et causa est quia speculativa est per se causarum consideratrix, mechanica vero eorum effectuum.

93

et oppi. ad 2m d' q g' pt et ro qr meth' ab
alienat speclatis et n e9. una q2 dem oppem p
cedit ueri opandi cog' et speclatie ut dem e
pcendit uitatis cogne et meca opone et op. ali
a. q2 speclate res nlet osidant et meca opones
hu'al et opi s' easde res nles adita et io osidat
easde res nles q's speclate put s' apte huais
usib3. et io nls puiat speclate ad meca et ibi al
tnat eas et n e9. q2 meca s' ex appe t' specla
tiay. ad .iij. d' q meca n possut aliternari
methice n ppe. hut ei osidare res p'hicas put
apte s' huais usib3 ut dixi. s3 methica n osi
dat res p'hicas ppe. s3 q' pcede eas ut p3 ex pce
dentib3 io aliternari possut illi scie. et mathi
ce q' res p'hicas osidat s3 n ppe methice. It qm
uis methica osidet eas s' q sbi meca q' p'ria
lia entia n pt tn i oe p' si aliternato p'era si
cut n3 alie speclate eid' pp' si aliternat ut po
stea est ethica e eis n alternat eo q sz me
thica hat osidare s'e eatos et eo2 fin. mores
pa et opones uolutarias q s' ad uirtute et ad
uirtute in osidat. et si e uolun' osidet. n excede
i eis t'ios n. ethica u' osidat uolutarias opo
nes et mores ut s'e ad uirtute u' ab illa. et uo
lutate ppam n h'e osidare ut n est. s3 ut uir
tuosa e. et ut pnci' bonay u' maloy actonu.
It ethica osidat huas opones et io n dico se
patas s3 q' io seue i copie mor. h' q' osidare
ppe n ptiuz ad methice. q2 ipa osidat spes sepa
tas et p'hicus q'iuetos s' q q'iueti s'. s3 solu q
ad ftm eo2 et io n pt aliternari methice. s3 n
pt aliternari alias speclatis. q2 oes osidant ui
tate e' ioll rebz allz s' q u s'. et dico in nlo
put didic q uolutariu. q2 n e pnci motu
potest tm uno m age. s3 uolutas e pnci po
tec age opposita. et sic ud' est pnci nobile
q' si. sic oes speclate ordiant ad ethica no
ut ei aliternent. s3 ut ei famulent. sic ei ut
applicetia ordiat ad motiam et oio ia cog'
ad op' bonu u' ad actone bona i moze. ul' exti
oze. sic oes speclate ordiant ad pma specla
tiam. s. ad methica et ei famulant. ut p cog
ne entiuy eatoy cognoscat ea p oim ut do
cet ay i p' meth et in ulti ulli sumu su cog
q e ea p' ordiat ad amore ei et ad oponem
uirtute ppriam. p qm ipm summu b'm habe su
eug' ppetam et ide summu bonu habeam et ipso
fruam et ita tot' finis scie speclate ordia
t ad fine ethice et tota speclatia ad ethica
et ei famulat' et sic p3 q'tu. ad .iiij. d' q si
cut oes speclatie famulant methice et eid'
s'bst tanq' fini ut dem est. n tn eide aliternat
sic oio meca famulat' ethice et eid' s'bst tanq'
fini. n tn eid' aliternat. oe ei bonu eo'ale q in
tendit meca ad bonu spuale ordiari d3 q inte
dit ab ethica ut s. ominuclm meta uicay fa
cilius et melius possit uita mor uituose de
duci. Eay in et i ppie ptib3 ethice politica yco
nomica ad morale ordiant. qd' ei s' b'ia
git i regimie ciuit' aut familie ad uirtudi
ne ordiare d3 q' ipe pficied' e. et ita uirtudo
e finis ethice ppus. tn mag ppe moral' q'
yconomice. ul' politice. est ei finis remot'
ois opnte scie. et h' dicz ay magre i p' eth di
cens. q ois ars et ois doctina s' act' et electo bonu
qdd appetet ui3 dcm dcz q s3 qda sit dza fi
nis et bonoz ppe itetoy a diuisis artib3 tn
at fit e oplibliu q pp' ipm uolum et alia pp
illu. aliqn ei eet pcess' i ifinit et eet ua
cuu et iane desidiu et io ille ultim fit ad q
s' alu e boni et optim et in q d' q ise finis o
pletat fines aliay actuali e ipe sit fit
optie actiay. s. ethice et io i e huanu bon
h' g' satis p3 q oes actie scie ordiant ad
ethica et ei famulant. n io e et oes speclate
et maxie ad morale et ti fit ulte scam to p'hie
e ethica moral' et finis ei ulte finis oim fi
niu itetoy i p'hia et ptib3 ei et p oue to p'hie
et i ois p'hia et oe q a p'hia itedit ad uirtudie
ordiat. tn dem sit q' opie speclatiay et acti
uay aduuce et meca ac ethice. Ex apparte
iston uocabloy pnie ethice et opeatm et ppie ac
Demu qr q' sit dza ut p'xi actu. dua .ee.
op et opone. ut sciat' q' scia ppe di ptica
q opatia. et q actia et an differt' qunt iste
noiatones meca et ethice. et illi ptice q in
sell speclatis incit. Et d' q qm. s' pmu
eth. q p'xis grece dicit' i actu latine. et
enigia. i opone. ex q p3 q p eod' accipie du
p'xi et actiu et ptice et actiuu. s' enigia ec .enigia.
opone et enigiae et opatim. d' a' ide q p'xis
su act' e s' eleccem h' opo. enigia a' su opie

nichil [illegible] utrisque talis habitus et motus. vel nichil omnis talis inatus motus. vel nichil et manifestum unicuique talis habitus vel nichil et secundum modum intellectiva anime. ex quibus dictis patet quod opus proprie accepta est amplius quam actus. quia actus non est proprie nisi apud humanam operationem electivam et electio ut idem dicit iudicium hominis duobus propositis unum alteri preponens. unde patet quod illa actio sive operatio que est in speculativis magis proprie dicitur opus quam operatio vel actus. ratiocinatio enim et meditatio et huiusmodi actiones intellectus proprie dicuntur secundum eum quod est voluntatis electivum. et patet quod actio sive opus quod est in activis unde dicitur operatio vel actus quia est secundum humanam electionem.

Quo opus. — Puerum autem ista tendit unde hec differentia operationis quod opus est motus ipse vel actio que non manet post operationem constitutum.

Quod opus. — aut quod non [illegible] ab ipsa operatione constituitur. opus autem est effectus manens postquam deficit operatio. unde quarumdam artium finis est operatio sola. ut musice finis est cantare concorditer vel organo ut armonice secundum [illegible] docet a musica. quarumdam autem finis est aliquod opus ut fabrilis finis est scannum vel mensa. vel aliquid huiusmodi manens postquam cessaverit operatio. patet ergo ingeniose scientia operativa cuius finis est operatio et cuius finis est opus aliquod. sed differunt. quia illa dicitur operativa ab operatione. et hec ab opere. quia ergo sicut dicit in primo ethicorum finis ethice est actus perfectus secundum virtutem et constat mechanice esse factivam principaliter per maiorem partem esse aliquod opus. unde dicitur utraque operativa. sed ethica ab operatione et mechanica ab opere inferius et ideo quidam sicut in primo ethicorum dividunt artem in speculativam operativam et factivam et dicunt quod operative sunt que per operationem per artem factam non relinquunt opus manens ut ars citharizandi et ars cantandi. factive sunt que post operationem relinquunt opus manens ut fabrilis factiva et naufactiva. et secundum hanc divisionem ethica vere dicitur simpliciter operativa. quia eius finis est actus perfectus secundum virtutem et mechanica per maiorem partem factiva sunt.

Quod opus manens. — Intellige autem quod opus manens artis factive. aliquod manet extra animam apud eum. sic actione in mechanicis scientiis omnibus. et dico scientiis omnibus preter artem cantandi et citharizandi et huiusmodi. que ad medicinam reduci possunt ex predictis quod [illegible] documentis.

Divisio artium. — Ex hiis omnibus talis potest colligi divisio quod artium quedam sunt operative sed que. ut omnes speculative. quedam simpliciter ut omnes practice. et harum quedam sunt operative tantum ut ethice. quedam sunt operative et factive ut mechanice. utraque tamen scilicet ethica et mechanica potest dici operativa ut patet ex predictis. magis tamen mechanica que intendit operationem et opus quam ethica que intendit operationem tantum. utraque et sic dicitur practica sive activa. quia utraque operativa secundum humanam electionem. magis tamen forte ethica quia magis eligibilia sunt que intendit quam que mechanica et magis in indigentiam reducibilia educta electione. Et sic patet de appropriatione nominum illorum scilicet practice actionis et operationis et cetera artium. sunt tamen unumquodque pro alio accipi solet et sic indifferenter loquitur de eis in hoc tractatu.

Ex quo autem quia quidem communes artes aliquando sciencias aliquando artes nominavimus quandoque scientias et dicimus inter artem et scientiam. Sciendum quod ars dicitur quandoque omnis talis actuum operativa. disciplina sive scientia enim ex huiusmodi quod aliter se habentibus non possunt ad dicendum. Cum quidem plane ponit quintum. sexti ethicorum. ubi dividit postquam enim quinque practica pertinet ad practicam doctrinam. alia autem solum ponit dicta. quod et Hugo ponit et precedit. scilicet quod ars est que habet in cognitione et explicatur per operationem. ut architectonica. disciplina vero sive scientia est in speculatione consistit et per solam explicatur ratiocinationem ut logica et omnes tales speculative sunt quidem tales. hanc autem divisionem non insinuare autem in fine posteriorum dicens quod universale existens in anima principium est artis et scientie et [illegible] generationem artis est principium. si vero quod est esse scientie. sepe tamen communiter accipitur ars pro scientia et converso.

De ortu sinonimali scientie et artis.

Nunc restat de ortu sinonimali scientie ad dicere. Sciendum ergo quod sicut in mechanicis artibus est quod primo fuit in usu quam in arte. quia per usum acquiritur ars. ut per usum saltandi saltatoria et per usum musicandi ars musicalis. sic erat et in talibus. scilicet quod prius erant in usu quam in arte. prius enim quam esset arismetica res numerabantur et prius

Geom. — esset geometria agros mensurabant et prius esset astronomia per cursus stellarum discernebant tempora. et sic de ceteris. sed dum solum erant in usu multa in eis erant diminuta. multa superflua et multa prava. non minus quam experiencia eorum non tamen et causam gubernabantur. hinc fuerunt varie opiniones et multi errores et sic in omnibus artibus et solus sicut patet in talibus. adhuc et in moralibus ex recitationibus aristotelis constat quod studiosi diu laborabant circa veritatem et certitudinem. opinionum esse eandem rem non posse vel esse uno quam unum est eandem rem uno modo esse necesse. admirati sunt unde esset ista varietas opinionum et quomodo possent in illa unitatem esse et quomodo ad unum possent invenire. sicut enim cum quidam posuerunt principia plura mixta et quidam unum et in quidam modum quidam immobile quidam finitum quidam infinitum. et quidam posuerunt multa. quidam finita quidam infinita et quidam finita adhuc multas opiniones sicut cum quidam posuerunt summum bonum esse voluptatem corporis quidam divitias. quidam honores quidam scientiam quidam virtutem et huiusmodi videntes plures esse veritatem et esse inventionem eius sollicitati quia aut unum eorum necesse verum esset aut nullus quia de eodem non sunt simul vera. inquisiverunt ergo certitudinem veritatis et causam deviationis ab illa perceperunt illam causam esse ratiocinandi imperitiam. quia ut eis quod ratiocinaverunt ut voluerunt certam rationem. videntes et quod quidem ratiocinandi peritiam haberent rationem in

De differentia artis et scientie. — Scientia sive disciplina.

Alia differentia.

neriz etcetudialr loz mod rocinandi q i usu silat
cu reprimit n z oll ypi sacagere reducere i ar
te iquirent qr mod voci sy fallit al nusq. qr me
diant sc hr z distiincte mod racinandi fallace a
m uero z mod vim p illu q ex plurilibz pluralia q
cludit z illu q ex necius nec. ut sic carere q ru
nato i seus uitanda erit qm est iucal z q lumina
et ut carere q no lumina facit sciam z q opio
ne z sic arte rocinandi digesserit i ordine z cple
uerit z h p tem p ym. aliat i sciat q i usu fuam
ad h ob p arte voci iuecta digesserit z cpleuerit
s fallua recedarer diminuta supplerer pua er
sta corrigerer. Et io scia voci dr ars artium l scia
sciaz. q ypa e digestiua cpletiua z ratia sui
z aliaz. Sic manus dr organu q i usu stat n solu
q ec te s. s z q ec alia mb corpis z ta s q ill di
tus sepat nec. q z n sermo racinatur n aliq scia
ul disputo aut mens qcepto sat agere z tacite q
mod ab aliis itelli ul s tm n l gnu sufficere. vi
dere multa icomoditate itelligere ac addiscendi
tetudinez ex h accide. q mod loqndi z scribendi n
erat redact i arte. loz p qmoditate addiscendi
z docendi z oio mutuos qcept ad exprimendos
mod loqndi z scribendi q p i solo usu erat p studiu
diligentia redegerit i arte. sic ergo de sermone hua
no p s phie qstituta e q doce artificialr loq scribe
z racinari. Sic g alie scie p sunt i usu q i ar
te sic z smociales p ei loqbant hoies scribebant et
racinabant q eet gmca. lo. ul recto. z ille smoc
z p te z p aliat iuete. c ut peem e. ex q p q
smocial scia ulcia e i hua iuecta. p tn dr ee i oi
dic huane doctrine z io ad aliat occi dz. Ex huis
pcedi p s. Com smo tact i gnc. s. smo z p ei. sit
z s. pcia recte loqndi scribendi z racinandi z oibz. p
i dicto ei ex dicis tal. smo scia e p s phie de smo
ne docet ipe loq scile z voci. z h qi noie lo dr u it
pacebit. De smone possit ee scia et quo.

Sed nc aquirit quo de smone z de
pi smoci possit ee scia z de voci z m voci.
smo ei tnsit mo e p x z scia dz ee de pma
nentibz. qr de n cnte oio n e scia. Ite smo sch
e omn te scliu q delicque itellin sic alia sig sc
s scia e de ic itellis om qr scia e cog itellca z cn
n e itelli ut u. Ite scia oi docet p smone g
talis scia sit i addiscete p smone z e de smone.
et ita ide e de q e z p qd. s p e p q sit ad q de
q. f q h. qr h adh e i p z i ia i actu. g io se p p ul
z i ia i actu. g io te p p e z possibil. Ad h dr q de
smone bn p ee scia. h e de m artificialr smoci. et
ad p cu q n oz sy ee pmanet i actu de q e scia ut
p z ex predictis. s n i possibl ptinens. de mo e ei e
clipsis lune p opponem recte ei ad sole z terre iterpone.
z eclipsis solis p ipsem ozz lunaris it alq m no
ct z sole n tn sy e eclipsis n h opp z i p. e e in
huis gener e cicia nllo m fallet. z ymtu h sa q de
nllo in ente n est scia z loqr de sui scia q e ca l cog
ei de affirmatia. Et ei e p ee ret s q fuam p s ya
scia astir de re. vnu ee actuale q e m p s. a ee p
le. qm. s. res n e actu. s tua p i s p q p p ire alit
i act. sic p z de eclipsi. et q res iuta i aq maiori
qntitati uideat q sit n. h ei demna p s encilie z qm n
i aq ui z hi. tn ee apti q e min q ee p le. apti
ei dr h i cpleta p. cade ei cepat iuniunctute apt
nat e uide n e i p cpleta ad uisu. s ad cilla
e cetu qr e i p aie uisiua. s ce sit ei nilet
dispcet organu. dico g q q sui scia tat z alit q
c e apt nat uide et tn ico n e uisib actu n
p. ex m sat de trucato q e apt nat gdi
i tn n actu gdie nz p s gdi. v a dec ce h ec.
pinto q n cadit scia n sorte negatia. q uis s
mo sit res tusiet e p s e manet tn p i uia i
dbz sy p e ul apti. s y ei ho h e p m loqndi l ap
titudine z ita smo e nllo loq te i actu h e e
sufficiet ad sciam. Ad sm dr q h e fla sen no
e itelli m ei ui q ee sen e itelli s n e q. z ro h est
qr ee cognite ab iferiori z exteriori uirtute cognosci
p s a sensu z itelli z h p z sen p rone. et ei n raci
nat. s sol itellec z ille n racinat u de huis q ab
q m nouit. racinat an sepe de sen z singla te
p iz locis pronis negotis z h i. g nouit z itellit
ea aliq m. g ee ii smoci s itellet z nos sepius q
tes z singlibz smocinam. g itellu illa nouum
z i pinto q ee sen e itelli z ita ee singlare. Sz di
cas q sen et itelli s opposita dico q no. n sic eet
diuisicas ie io q e ipl z io q e i min. qr multa s
itelligi q n s sen. s n e sen q n itelli. S q di
cas q singlare z itelli opponit dico q n. s p sin
glare z ule. et n solu ule e itelli ut peem e. Si
a q n te m sen i q sen s itelli. distiguo. aut
ei sit reduplicat ione n. q a s cog e. aut ra
act cognoscit ul sciendi. si p m gceo q sen ipse ca
le e itelli qr v s. iq h e nam a s cognoscibile.

-scientia vocis dicitur ars artium.

-sermo.

-finis.

-dictio.

-q(uaestio).

Nota differentia sig fuit ee p s uia scientia.

-q apti uno m

rec apt nat uide

Nota a sen z singl

habet et ab intellectu cognoscibile, quia etiamsi unum esse cognosceretur non esset
cognoscibile a sensu quia non eo ipso sit cognoscibile ab intellectu, quia eius cogno-
scibilitas ad intellectum ordinatur. Si vero in esse est sensus, sensibile ipsum
sentitur est intelligibile et sic est duplex, aut enim sentitur duplex actu sentiendi
ut habitus vel ut actus; si ut habitus sic non convenit ad singula-
rem sensationem et concedo dictum; si ut actu, tunc convenit ad si-
ngularem sensationem et est sensibile ipsum sentitur hic et nunc sensatione
singulari. Quia tunc sensibile distinguendum est ex parte potentie hoc
quod dicitur intelligibile, quia si sumatur secundum habitum aut secundum actum ut habitum
verum est quod sensibile ipsum tale est intelligibile, quia id est sensibile ipsum actu
aliter hic et nunc sentitur, est habet tamen in se quod intelligatur vel per
intellectum: non enim omnino nec res nec modus rei sentitur quod non intelligi pos-
sit. Si vero sumatur secundum actum falsa est, quia sensibile est sensibile ipsum hic
et nunc sentitur actu intelligitur, falsum est; sentiuntur enim aliqua
quando non intelliguntur. Quod concedo ultimam: singulare ipsum singulare est
intelligibile [illegible] quod hoc singulare ipsum singulare est sensibile
[illegible] enim singularia [illegible], sed nullum est non intelligibile, propter quod
ex predictis [illegible] sensibile [illegible] esse [illegible], cum
est tamen intelligibile, est sicut sensibile et intelligibile [illegible]
ulla [illegible] invenit enim quia sensibile necesse esse scientia quia [illegible]
falsum est, et sicut physica per magna parte de sensibilibus et de
[illegible] et de actu cognoscitur est enim convenire sensibile et intelligibile secundum habitum
secundum actum ut habitum est aut secundum actum vel actus et primus du-
obus modis cadit in conclusione scientifica et [illegible]
et sensibile deficiant [illegible] hic et nunc signata non cadit in conclusio-
ne scientifica proprie. Et tamen illo modo sensibile intelligibile ut dixi
sed non sensibile universalia et scientifica. Speculatio est tamen cum universali
a philosophis. Quando enim de calido vel frigido vel aliquo sensibili de-
terminat philosophus abstrahit a singulari et a signato hic et nunc.
Sermo philosophi determinans modus loquendi vel determinandi et ideo
[illegible] de sermone abstrahit illum a sermone singulari
signato hic et nunc et de ipso in universali sic determinat. [illegible]
huius modi est quia aliud est esse sensibile et aliud esse singulare, et quia esse sensibile non
repugnat esse universale, et ideo de sensibili potest esse scientia que est de
solo universali; sed de singulari secundum quod huius non est scientia, quia esse singula-
re [illegible] esse universale. [illegible] singulare secundum quod tale est hic et nunc [illegible]
[illegible] in singularibus, sed universale [illegible] ubique et semper et si o-
[illegible] sensibile [illegible] hic et nunc [illegible]
sensibile signato [illegible] hic et nunc et ideo sensibile non est cum
singulare sensibile et ideo de illa non est scientia que est cognoscitur certa et
firma. Non tamen ex huius negatio singulare vagum quod ab-
strahit a signatis hic et nunc cadit in conclusione scientifi-
ca, sed singulare signatum per certum hic et nunc. Singulare enim
sic abstractum commune universale est; sed tamen nec singulare est et commu-
ne universale cum certo loco et certo tempore vel certo [illegible]. Et quando de-
[illegible] per unam [illegible] ad [illegible]. Dico quod in sermo-
cinali scientia [illegible] per [illegible]
[illegible] est sicut ars componendi [illegible] et faciendi

et faciendi orationes et [illegible] per eam docetur ars co-
[illegible] sic ars faciendi orationes et [illegible]
docetur per artem cognoscitur [illegible] et [illegible]
in suis signatis et consignificatis. Et hoc [illegible] cognoscitur per
artem [illegible] et [illegible] [illegible]. Sed hanc non p-
cedit alia [illegible] sermo quia [illegible] in illa.
Si vero [illegible] docetur ars [illegible]
dico quod aut in eadem lingua per sermonem [illegible] et usua-
lem aut in alia lingua, verbi gratia latinus docetur latinam cogn-
oscere latinas [illegible] ei figuras [illegible] latin-
num. Sed forte [illegible] novit latinum ex usu et non
ex arte; aut loquitur ei hyspanum aut gallice aut
anglice vel quod ydioma in quo [illegible] et [illegible]
sic [illegible] et [illegible] et ex talium [illegible]
[illegible] et ex talium [illegible] per [illegible]
a [illegible] per arte cognoscere [illegible] et [illegible]
[illegible] ignoravit et sermo artificialis per
sermonem usualem et [illegible] forte addiscatur. Si autem
[illegible] de ipso sermone usuali quomodo addiscatur et [illegible]
sermone et dico usualem sermonem ydioma [illegible]
per [illegible] quod [illegible]
[illegible] in una [illegible] in alia [illegible]
[illegible] non [illegible] novit exprimere affect-
tus suos vellet tamen et ad hoc nititur et quia non intelli-
gitur gemitu et ploratu vagientes emittit
ex quadam [illegible] collectio addiscit homines loqu-
entes et motus eorum [illegible] aut motus aut res de
quibus loquitur et ipsos sermones ac vocabula audi-
tu [illegible] recipientes per consuetudinem audire re-
tinet et [illegible] nititur et ex [illegible]
motibus [illegible] quos in loquentibus vi-
derit [illegible] de quibus loquitur significet vocabulorum et
omnium sermonum accipit et cognoscit et sic per usum audiendi
et videndi et [illegible] colligendi memorie [illegible]
et audivit et per usum [illegible] exprimendi affectus suos
[illegible] addiscit [illegible] ydiomata eorum inter quos educatur. Sic ergo
sermo per sermonem addiscitur usque ad primum sermonem quo ad
dicat [illegible] quod scientia de sermone addiscitur per sermo-
nem [illegible] sermo artificialis [illegible] ignot-
[illegible] et notum quia usualis et sermo [illegible]
[illegible] per sermonem [illegible] et singularem [illegible] ydio-
[illegible] per sermonem [illegible] et [illegible]
[illegible] de sermone addiscitur sermo quia sermo
est signum [illegible] non solum [illegible]
[illegible] sermo est [illegible] non solum [illegible] ali-
as res a se sed et in suas [illegible]
[illegible] de aliis rebus [illegible]
de suo sermone. Si vero [illegible] per sermonem docetur

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

modus sophisticus. Quartus est modus quo decipitur modus loquendi sermone propter quod homo lapsus. Dico quod cum quis addiscit modum loquendi ex arte et postea utitur modus habet articulos ad discendum modum artificialem loquendi et modum usualem. Sed modus usualis prius tempore adquiritur sed tempore differt a modo naturali. Modus enim in scientibus loquendi docet semper plus in nescientibus loqui non prius quod sic in aliis artibus et doctrinis. Modus enim fallendi ex arte et modus fallendi ex usu addiscitur inspiciendo alios fallentes et audiendo illos. Quo de communicatione plurium esse sciencias et quo ipsa est secundum unius scientiae et adminiculans.

Sed adhuc est dubium difficile quo [illegible] omnibus de communicatione plurium esse scientia, quoniam quod est omnibus scientiis ipsa una esse proprium. Sed communicatio omnibus est communis quod constituit eam, eo quod tamen illa non est scientia. Item quoniam omnis scientia constituatur in esse per proprietatem illa et quod est de communicatione constituetur per propriam; id est per quod et de quo est talis scientia et id est secundum ipsum per scientiam cum de communibus docet constituitur secundum communitatem. Ergo communicatio non est constituta antequam illa. Sed si fuit illa scientia per communitatem tunc communicationem iam prius constituta est et in idem prius secundum. Et dico quod est scientia de communibus et per communia. Ad primum dico quod id potest esse uno modo in multis communiter et alio modo in uno proprium, ut puta uni tamen est per possessionem multorum cum per usum et cultellus unius tamen est per esse et multorum per usum. Sic est de communia quod est propria logice per esse aut ut secundum multis tamen in uno omnibus scientiis communis forinsecum. Secundum hoc est quod dicit quod communia potest considerari ut est ad in se vel per se vel ut adminiculans ad alias scientias. Primo modo est secundum causa plures simul docere sicut in ultimum eius et omnium aliarum scientiarum et primo modo communia scientia proprie dicitur scientia. Sicut in primo articulo dicta distinctionem communicationis et communicatis tanquam tangitur in primo topicorum in distinctione problematis dialectici. Dicetur quod est ut per se vel ut adminiculans et quoniam non exprimatur hoc de aliis modis communicationis. Etiam tamen hoc est primum ut scientia sillogizandi simpliciter considerare potest sillogismum ut per se vel ut adminiculans et scientia demonstrativa sicut potest considerare demonstrationem ut per se et ad aliud ut adminiculans est. Et per omnem hoc et magis proprium communia ad logicam et est in logica secundum. Sicut in ad certum scientie et est omnium ultimum. Secundo quomodo at quod sic dicta secundum communicationem sic et sic considerata, aut cum est divisibilitas in mathematicis vel in forinsecis vel in utrisque vel neutro. Et dico quod in mathematicis est aliqua divisibilitas sed in forinsecis non et non loquitur de divisibilitate secundum modos communicationis sed de illa quae est secundum communicationem simpliciter vel quibus modo cum considerantur per se est et considerantur ut adminiculans. In forinsecis dico non est divisibilitas certa. Quoniam modo et figura forma et eadem terminandi est. In mathematicis est quod est sicut res ipse forinsecabiles et modi sui recte tamen recte considerata non adminiculans sed quantum res recurrit et in ipsis operatur et recte considerata ut ipsa est in se ad se modus suo modo rerum te decurrente et de ipsis prope est quarto geometrie vel nisi excludit quod quoddam continuum est divisibile. Omnis linea quae est continua et omnis linea divisibilis et ubi tamen linea continuum et hoc de forinseca sunt et significat universales res forinsecabiles. Ideo sic communicatio arismetice in multis et quibusdam physice in rebus quas considerat propter in sua scientia. Sed res ultimas non esset decurrens tamen sic non accidit rebus quantum modo in mediatis quibus recurrit secundum illas. Non enim esset divisibile linee, id est ipsius ad ipsum vel ulterius de ipso forinseca et divisibilitas sicut de hoc ad continuum non sic concederet tunc in proprietate universales abstractas quod concluderet unum tamen de qualibet affirmatione non esset inter illos medium quod contineret. Similiter non concluderet negationem non esset medium continuum ab extremorum quia sine rebus iste universalitas et particularitas sunt antecedentia et continua et extremitas. Secundum extremitatis et medietas et non extremitas una esset ut prima et quarta ut postremum unquam tamen de esset rebus sed hoc res forinsecas non sed tamen designatur eas. Ista ergo modi tamen sed recte concrete est rebus faciunt res tamen. Hoc modo est recte ultimum cum scientiis et decurrit secundum res universales forinsecas quibus tamen iste modi sui recte accidunt sensibiles. Sed modo secundum hoc recte abstrahit dicti modos a rebus et considerare eos apud se et comparare ipsos adinvicem eodem modo quo res per ipsos comparantur sensibiliter res. Sed quod prima dicitur de toto medio et medium de toto extremo, ideo extremum primum de toto extremo predicatur. Vel sic quod primum removetur a toto medio et medium inest toti extremo, ideo primum removetur a toto extremo. Possunt et propter tamen quibus facultatis res significant sed ab omnibus abstrahit ut a. b. c. non solum sic est de rebus sillogismi in genere sed et de modis eius. Et cum speciales demonstrationis determinant speciales et proprius possunt de propriis subiectis et per causas proprias ut eclipsi de luna opposita soli diametraliter propter interpositionem terre et hoc tamen sumunt istos modos quarta pulsio cum secundum et in demonstrationis terminum sed proprie et abstrahit a rebus forinsecalibus et comparat ipsos adinvicem in eodem demonstratio quo res per ipsos comparantur. Secundum et de dialectica dicimus enim consistit res physicas vel ethicas vel logicas probabiliter adminiculans est et ultimum. Dum recte tamen considerat abstrahit et eodem in probabili eas continet docet ipsa in se stat ut logice et scientia est. Cum ergo recte tamen considerat abstrahit quod non magis in rebus

disciplinalium scientiarum sed quod in aliis non in disciplinalibus magis res
proveniunt contingentes quam per necessitatem. Dialectica est et tales res sunt secundum totum post generationem
species. Quantum sic et hic. A quibus continue loci dialectici. Que autem abstra-
hunt res [illegible] que considerant scientie disciplinales que solum
respiciunt in contingentes et per necessitatem. Demonstrativa est et tales
res sunt secundum [illegible] solum cum que autem abstrahunt res [illegible]
materias eiusmodi sunt autem quorum extremi universales per se extreme
non medium. Et hic que in eis considerat forma rationandi con-
muniter dialectica et demonstrativa. Sillogistica est simpliciter. Ars
igitur sive modus rationandi descendens secundum res ipsas prout
est considerantur a scientiis realibus. Ars dicitur pertinens. Et
sic est omnium scientiarum et omnibus administrans. Eadem autem descendens
secundum modos sive res ratione abstractas a rebus scientia est et est
distincta ab aliis non administrans aliis et per hoc est ratio-
nalis scientia. Sed non scientia. Et sic quod scientia rationalia non solum
est administrans aliis scientiis sed et in se ipsa per eam rationata artis
constituere et constituit deinde constituta utuntur tamen
res proprias quod est alienas. Sic faber cutellum dat fabro
et facit. Deinde faber utitur ipso et alius tenditur utendo eo.
Ipsa autem utitur non solum in se ipsa sed et in alienis. Quia sicut
nullus sciret docere modus rationis non loqueretur. Ideo omnis per
digerit scire logica et ipsa instrumentum et ideo rationatio dicitur
omnium instrumentum. Et logica omnium scientiarum et scientia forma secundum
hoc et ideo est administrans omnibus. Hic patet per quod logica
dicitur modus scientiarum de qua dicit Aristoteles in secundo methaphysice quod inhabile
sit querere simul scientiam et modum sciendi quod declarat ipsa enim in
ista modos ut considerat in aliis scientiis et secundum
contemplatur et modus et ideo non in omnibus est scientia non est
nisi in cognitum. Patet quod quare dicitur rationalis scientia. Modi enim ponendi re-
rum considerantur secundum non secundum res sic dicte. Quia prout
distinguunt eas ratio et distinctio quantitas ad diversa de
veniunt ab uno et in aliud sive per solum intellectum sive in
opere accipimus sive per medium tamen sic in rationem. Quia igitur tales
res ratio principaliter considerat logica ideo rationalis scientia dicitur.
Alia patet quod ratio quia est intentio de qua intelligitur dicitur. Hic et patet
quare dicitur esse de secundis intentionibus et de nominibus signantibus intentio-
nes. Res enim ipse sunt prime intentiones et nomina eas signi-
ficantia eiusmodi sunt sive quantitas et hic sunt nomina prima in-
tentionis sed res ratione eiusmodi sunt universale particulare antecedens consequens
et hec sunt secunde intentiones et nomina eas significantia nomina secunde
intentionis et omnis ille per vel illa sunt. Quia sicut comprehendit
res et deinde ex comparatione et collatione rerum ad invicem
ratio colligit res rationis. Patet igitur ex predictis quare logica
dicitur ars artium scientia scientiarum. Scilicet quia ipsa est via et
aliarum omnium certificatio et directiva. Ex predictis la-
tet colligi pro eo quod ratio et rationalia distinguo

re pertinent ad solum sermocinalem philosophiam et quando ad totam
philosophiam et que diversitas est eius in se considerate et administra-
te. Ad hoc dicendum quod illa scientia que est de rationatione ut de
subiecto constituta est in esse per rationationem non tamen id secundum
se et ipsum non sic divisa esse sive et hoc non est inconveniens quod
ad sive uno esse sit per se ipsum sive alio esse. Dicendum igitur quod
eadem est rationatio de qua est scientia rationalis et per quam constituta
est et ordinata eadem scientia. Sed prius fuit inventa ars ra-
tiocinandi deinde per doctrinam scripta vel verbo exposita. Ars
igitur rationalis est que est prima scientiarum et de ratione sicut de subiecto est
illa que per doctrinam tradita est scripto vel verbo et eius
subiectum est ratio. Non sic esse inventionis sed sic esse traditionis
et doctrine. Eadem tamen est ratio que prius inventa est et primo
dicitur per doctrinam tradita et ipsa sub esse inventionis est
per quem tradita est ipsa eadem sub esse doctrine. Sic igitur ver-
bum mentis unum et idem sive re est in cognitione et primo
de signo sensibili exterius et post ut est in cognitione
est ordinatum sui ut est in lingua (?) signi. Sic modus igitur
artificialis prius est inventus et in cognitione sola versatur postea
modus est per doctrinam sensibilis editus et ipse ut inventus
est et in cognitione existens est ordinatum et constituit sibi
ut in doctrina editus est. Rationatio igitur doctrinata est
subiectum scientie rationalis. Sed rationatio inventa est eiusdem
scientie constitutiva et ordinativa. Et dico rationationem
modum rationandi ex arte. Et hoc idem est in subiecto non dif-
ferunt nisi sicut est mentale et sensibile sive per se sicut est in
inventionis et doctrine. Si quis tamen querat omnis ars rationalis sit
ad suiudicemur quod sit subiectum illius artis rationalis sive quod in
inventione est. Dicendum quod rationis ratio et modi per quas res sunt ratio-
nales eiusmodi sunt autem quorum extremi universales particulares
mutuum medium et consilia ut posui et eius forma consistit
in figura et modo universaliter existentibus (?). Ideo dicendum quod
de hiis rationationibus sive arte rationali est scientia rationalia
per doctrinam exposita. Unum est sed non sic illam rationem inven-
tionis sed sic rationem doctrine. Sicut et verbum mentale est
de re et est verbum interius et verbum vocale est de menta-
li verbo quod ipsum exprimit in sui esse quod mentale est. Sed
sub quo sensibile est. Sic ars rationalis inventa est de rationibus re-
rum et modis rationabilibus et ars rationalis per doctrinam exposita est
de arte rationali inventa. Sed non exprimit illam sub esse
sive inventionis quo latet in mente inveniens. Sed sub
esse doctrine quo in sermone et vocibus sensibilibus se manifestat. Si queris quod arte rationali illa ratio inven-
ta sit ars illa sub esse inventionis est rationata. Dicendum
quod secundum ipsam et non alia. Ipsa enim est sibi modus et ars.
Ad ipsam tamen venit non per arte sed per modum rationi

·Quod ulē te ipō ulē ē.

·Quo unū denoīat multa p̄ p̄ⁱ ac posteriꝰ et ē minimū.

·Secdm aug. cādor ē cādid'.

·cōcreatō q̄ mot' rōnis.

·22·

·Diuō smōci sciē per smē.

ex usu hitu et p studiū. vnū sic ad ulē q̄ ē
pncī artis et sciē uenit p ī et expimtū et n̄
p ulē. et ē ad ipm ꝑuētū ē ipm ē ulē n̄ p āq
der. l' ex ulis ß te ipō ulē ē et ips ē pncī sciē n̄
p ā p pncī ß p seipm. sic ad arte rōci ex in
uētōe hita uenit p usuale rōcia ex n̄ et usu
hita et p studiū diliget ad qꝫ cū ꝑuenit ipā
p se ipam rōciata ē et n̄ aliud hē arte q̄ rōci
net et ipā ē pncī ordīatīu et rōciatiu oīs doc
tne n̄ p alia rōciatōne n̄ sz a ē poni. sz p se
mēipm ut sb rōe iuētōnis. n̄ ē ī mutād' q
ē ī oī gne denoīatōnū unū denoīat multa p
p̄ⁱ et posteriꝰ oz q̄ ip̄m denoīans oīa secūdū ipm
denoīat ē ad ipm ꝑuētū ē et ī eo ē q ipm ē
simplicissimū oim nīsura ī illo gne. v. g. al
bedo ē q̄ntu q cor ē ī eē ē q̄ntu et cor ē q̄ntū
q q̄ntitas ē q̄nta et ipā q̄ntitas p q̄m a' pā eē
q̄nta n̄ ē aliud q̄nta. sz se ipā. sz cor ē cādid' q
sificat ei ē cādida. q cādor q ē ī supficie ē cādi
d' q sic d' aug. ī. vii. li. de t. absurdū ē dīce cādi
d' n̄ cādorē. silr igit agit p formā suā et forā
agit p uirtutē ut p actōne. sz actō n̄ alio
agit. sz seipā. Sr cor uiuit aīa sua et aīa ui
uit uita sua. uita a' uiuit se ipā et n̄ aliū
de. Sr ho rōciat p rōne suā. rō p rōciatōne q
rōci ē mot rōis. sz rōciatō rōciat se ipā. Sr
sūles doctne. rōciatē sr p doctnā rōciandi. s.
logica q̄ ē q̄dam q̄s ulr saltē ꝑ usū. doctna
a' rōci p rōciatōne iuēta ē rōciant. sz rōciatō
iuēta secūdū ipā ī rōcinata ē. ulō et mod' unitas
una. d'isio d'ia. ulitas ulis. sigītas siglaris
et alia talia ī iualbīa. Ex hīs g' ptat satis q̄
d' smōne simpl' et de rōciatōne pt eē scia et quo.

De diuīne sciē smocialis.

Consequent' diuidēda ē smocial' scia. et quia
smo totalr signū ē q ut d' ꝑ lo. ad h
iuētus ē smo ut p isto sit̄ manifestatiue icō
cia. et signū ē ꝑtalr ad q̄ io scia smoci tota
lr ordigt ad ā. s. ad aliās scias et h p̄tinet q
bertu ei g' ex fine potissie accipi ē diō smoci
sciē sic. smo a' ē significatiue eorꝫ q̄ sūt nota et aut
īstiet eorꝫ q̄ ad h ignota sūt. p̄mū ē gmatica
sb̄ in logica et retorica. smo ei istiet ignoti
in ut notū ī q̄c pōt ē īstiet eē q̄ōm aīm
Sz q̄ōis due sūt spēs s' boe. ī p̄ top. s. thesis et
ypothesis. smo g' istiet in ignoti eē thesi est
sillis et spēt ei d' qbꝫ ē logica. sz de ypothesi re
thoꝫ. sm rōciatō rethorica q̄ id' ē de q̄ rethoꝫ ē. est
a' thesis q̄o q̄ de re distatis nulla q̄rit ac dis
serit. et h ī doctnalibꝫ scis demōratio sillō de
clarat' ī ꝯdicioibꝫ phica diā q̄ ut admirāciant ē ne
ē logic' ut eē hīc thesi v'a ad sillm sic ne̅cē
ēē et tri. et due cappcē. ut ethice. ut h v'ū sūmū bo
nū voluptas ut phic ut h ut g̃natō ē ex ꝯsu.
est a' ypothesis q̄ et a rethoribꝫ d' ꝯstitutō l' cā
q̄o. p locis tpibꝫ pōis. certis q̄ circumstātiis īplicata
ut uitē ut cicō ī ꝯsiliū dubio rei publice decernu
det̄ q iussu p̄pli ciues romanos necauit. Sz
a' circūstātie ut d' boe. ī. iiij. top. ǫs q̄ ū q̄n ē
quō qbꝫ auxiliis. q̄ ordie illorꝫ mutato usū fa
ciūt sic. ǫs q̄ ǫ' qbꝫ auxiliis ē q̄ q̄n. et h oct
ī pdō ex boe. ī p top. pōite ducut'. aius. cicō.
q decreuit. q ei sūm q̄rit. v. ī ꝯsiliū. qbꝫ auxi
liis. iussu p̄p. cur. q ciues necauit. q̄o. uite. q̄n.
tpe dubio rei pub. h ei iā dcā distictō logice et
rethorice alr pōi pt sic. q̄o aut q̄rit de re tali abstrac
ta a sigul' aut de re sigul'. s. p ul' negō sigul'. p̄m
ē quō ptinet phis. sz. oratoribꝫ s boe. ī p̄ top.
et h ē scietifica. q̄ p diā tinat' et p demōratiam
sz p illā n̄ imediate hr scia sz ut d' ary ī p top.
ualeat ad ꝑ phīam disciplinas. Sz p illā obti
net' opiō q̄ dispōit ad sciam. p demōratiam a'
inc hr scia. et io smo ī q̄stiō de hi q̄ spectat
ad logicā. scdā a' q̄o q̄ oratoribꝫ ꝯgruit ciui
lis d' et ē de q̄ istiō ptēt ad rethorica. retho ei ē
ps ciui sciē et ethice desuit. hāc q' orām ꝯcenū
plane hinc a boe ī sic q̄rti top. n pōit diā ut
laos diā et retho ī ei deꝫ q et ipe faculatē. s.
diā et retho et q̄y loci disferre s' uliate et ptīcla
ritate. q diā ē ulis et retho ꝑticū. celsatie
ei q̄s ꝯsidat rethorica facīt ciis. sū q̄ret sig
ulares. et io loci retho n̄ iuuāt diā oīa. aut nō
n̄ acntalr. s. si forte descedit ad ꝑsona sigla
re ul' negociū siglare. Sz rethoꝫ sp īdigꝫ loci
diā. q ipā sr ul'r ꝯnectes ī se loquā retho ui
et n̄ eq̄. sic ulē ꝯtinꝫ ī se ꝑtī et n̄ eq̄. sic g' p̄ꝫ di
stictō trī sciar smocialiū pōt fier ad q̄s sūt.
Ex eisd' q̄ pt sūi distictō pōt clara. De smo
ne ei signatius p se ē gmā. de rōciatio p se aliē
due. ī q̄ de rōciatio eē thesē et ē ulia et sciē

·Quod thesis

·ypothesis

·distictō

per sciē

sci.

tifica · logica · et de rociatio de ypotheses et ret sin
gulares circumstantias et causas rethorica. ex his non est
non ignote sic diffiniri potest sermo sciencia l. quod sit sciencia de ser
mone docens recte significare quod notum est et recte ratio
investigare quod ignotum est. et hec est eadem diffinitio sermocinalis
quam supra dedimus. Unificatio trium scientiarum distinctarum
ut sermocinales scientias per expositiones et rationes.
40. Circa iam dicta posset forte moveri quia quod
dixi quod ab aliis distinguitur per hoc quod considerat
sermonem significativum. Sed cum ita quod alie faciant. sermo
cinari recitare et significare est. Et si per est ignotum quare
quod investigare significare. videtur quod aut gratia sciencie ali
as duas aut male procedit quod una sit de sermone
significatio et alie de recitatio. Item quomodo distinguuntur
logica et rethorica per thesim et ypothesim. hoc non
videtur. distinguuntur in topicis. ut dicta et rethorica per
illas. Sed lo est illud quod dicta que continet illam sic quod
parte eius. Ad primum dicendum quod licet sermo recitatur significet tamen a
liud significet est et alium percipiat. Significat enim est per
communes cumptaciones dictionum adiunge et debitis
significationibus recitatur. per recte dictum vocis a tio
uno in alterum per medium. ut patet i. et de tio conclu
t l'ab eodem amoveat. nunc a grammatica est docet de sermone
quo apte significat. sic et docet duas quo apte reci
natur. Ad secundum dicendum quod ignotum quod nescit non per notum
et ideo quia per sermonem quod quod adhuc ignotum est et sermo
ne illum fieri de rebus notis. alioquin enim non certificari
posset non investigari quod ignotum est. et ideo licet de eadem re nunc
ignota per sic investigatio et demum significatur. tamen supra prior est
significatio in sermone quam investigatio. licet actu supra prior est posterius. licet
id nunc prior est posterius quam actu. Sed quero quomodo in noticia
ut venit quod significat per sermonem investigatum ignotorum dicendum quod
sensu cum recipit hoc tunc usum sensum et totus ille aliquid
recipit nomen tamen obstaculo omni per quod prima de ignotis
inquirit. Ad iii. dicendum quod recte distinguuntur per illa quod est
ex necessariis et illa que est ex pluribus ut recitatur de the
sim. Sed illa per se est credibile et hec de opinabile. quod ab
quod in dicta nocet problema. illa de que est ex pluribus
quod causa est ex contrariis simpliciter distinctum per pluribus causa in
per topica l. quod uni omnibus vel pluribus vel sapientibus. et
illis vel omnibus vel pluribus vel maxime notis et principue
dictio plu. quod causa ex pluribus aliis ut oratori aut sic quod causa est
ex pluribus est quam civile. Sed quod licet dicta sit
investigativa de thesi non et deinde. Sed alia et alia
ut iam dictum est. et sic distinctio sciencie logicam potius quam
causas recitari determinative. et dicta de rethorica per dictam
tionem thesis. hoc autem in topicis non intendit de utrum
in recti. l. quod est particularis et quod ex pluribus. licet tamen de illo
quod est ex pluribus et ideo non solum de dicta et rethorica quod ex
pluribus recitatur et ideo sua distinctio non est de illa quam
sumi fieri licet est propter illius l. quantum attrahebat ad inten
tionem eius. Sic ortus sermocinalis scientie hic fine ac diffinitione. 41.
Nunc de singulis sermocinalibus scientiis ad dicendum et primo de
grammatica. Ortus grammatice ex parte patet primo.
cum enim sermo in usu fuisset dictum et ab ipsis humana in
venit non in casu regere preterpete prohibere amato
rectes pluribus de hiis loquentibus et audientibus incommodi
tates ex hoc quod sermocinabantur sine arte. et hec causa in quan
tum sermones quod in concordantes sunt per doctrinam eum eius bonitas
quam loquentes possunt suos conceptus exprimere. et unum
bene intelliguntur quam cum aliter loquentur et uniformiter
et quam aliis per arbitrio suo sermonem vel magis sermoci
nari singularium et unum et tarde intelliguntur causas que geralno
verit cum multi. Congruitas et minus artificialiter loquentes et
minus bene intelliguntur et tarde. libris curaverunt sa
pientes tollere illas incommoditates et videtes quod
tollentur per artificiosum et congruum ac uniformem
modum sermocinandi et quod sermo posset in arte reduci. ac loqui
congrue et uniformiter et artem ac pertinent omnia per que significa
tionem significaret. scientiam sic hoc constituerunt et hec est grammatica sic
dicta ab eius enim primus. grammatica enim grece littera est latine.
ex hiis patet subiectum et finis et diffinitio huius sciencie. Subiectum sbm.
enim sermo significans est quod hoc. finis congruus et aptus finis.
modus significandi ad conceptum mentis exprimendum. dictio. sciencia de dictio
sermone docens certam aut conceptionem congrue significare.
Unificatio eorum que premissa dicta sunt per expositionem et rationem.
Nota dicta movebit aliquem quod dixi subiectum grammatice 42.
sermonem significativum sicut quod hoc tamen ex quod agit de litteris
et sillabis que non significant per se. preterea cum non de omni significatione
vocum agit est aliqua vox illius significatio de qua non agit.
tamen quod consuetudo est dicere quod grammatica sit de congruitate
sermonis quod hoc. Item dubitabit aliquis quomodo dicatur quod doceat
certam congruentiam significare et aliud et per quid grammatici dicant
principium est sciencie recte scribendi et recte loquendi. Ad
primum dicendum ad primum quod in est subiectum sciencie quod continet omnia de quibus agi
tur in illa aut sic partes subiectivas vel integrales aut
sic principia aliqua. aut proprietates et hic. quod grammatica enim et
sillaba sunt partes et principia sermonis ideo de illis agit grammatica.
Ad secundum dicendum quod non omnis sermo subiectum sic continet omnia de quibus ipsa a
git tamquam partes subiectivas ut de illis patet. Sed dicendum quod
non agit de omni voce significativa. sed de sermone significa
tivo sicut quod hoc et per hoc quod dico sermonem intelligitur vox ad
placitum significativa. omnis enim sermo est vox humana impor
ta ad significandum secundum placitum humanum et quamvis omnis sermo sit
significans. et non eque tamen est nugatio est dicere sermo significa
tivus sicut quod hoc. quod per hoc dictionem significativum intendi
tur non sermonis forme ex illa parte qua significans est. ut
sic distinguatur a sermone quod recitatur est. sic enim

aliquando est quod non intendit. quod idem modo scilicet quod ille phisice que vult esse quod sic modo. Sed dices quod ponetur quod tunc grammatice est oratio congrua, licet quod hic non dilectatur ab eo quod dicitur est primum esse de sermone logico licet quod hic oratio congrua contineat omnia de quibus est grammatica et sermo congrue significet simpliciter. Sed sermo congrue significatur de pluribus formis quod oratio. Ad quod cum grammatica de natura littera silla de et dictione et ex partibus orationis significatis singulariter accidit nomen. capitulo in significat et consignificat et hoc dicit priscianus xvi. ubi maiorem voluit. deinde dicit quod partium adiuncte quam tercie partes significant et consignificant. et hoc facit priscianus in duobus ubi minorem voluit. de quibus omnibus propter de natura littera silla ponetur sermo significatus secundum quod talis est. Sed non predicatur de omnibus non de aliquo parte orationis per se. Si quis velit bene dicere de hoc grammaticus et non consequitur ab invicem illa omnino oratio secundum virtutem. Si autem quod dicitur esse de sermone non ordinatur ad congrue significationem vel sermone congrue significato secundum quod hic plus autem intellige quod in quod dicitur esse omnino congruam. Aliter enim intelligitur esse hoc finem et distinctionem eius dicit enim ab aliis scientiis sermocinalibus. Ad quod dicitur quod ea quod nobis nota sit significare plurimum aliud sed duplici lingua scripta ab scriptura loquela profertur. et sic grammatica intendit modum artificiosum docere significandi et quomodo recte scribit. docet modum scribendi recte et loquendi recte. Unde illa diffinitio quod dicit quod grammatica est scientia recte scribendi et recte loquendi. eadem est illa quam significat dicendi licet dicitur similiter et explicite quod illa dixit generali et involute. Et propterea quod ad hanc scientiam reducitur ars dictandi et prosaice et metrice quod quod poetis vel poeta ex parte quod congrue intendit ad significare aut ut prodesse aut ut delectet. quod duo fecit poetis congruit. quia aut prodesse volunt aut delectare poete. carmina tamen prout ex parte quod musicaliter composita sunt et armonia ad iudicium musici pertinet ut prius dictum est. Est enim poeta secundum grammaticos scientia componendi carmina metrice. Est enim metrum secundum eos est distincta pedum et temporum varietate modulata oratio. Et pes ut dicitur est sillabarum et temporum dinumeratio. De nomine logice et ortu. sufficientia eius et fine ac diffinitione.

De logica sciendum quod non primum equivoce est. quia ut dicit hugo de sancto victore in suo didascolicon. logos non significat a greco nomen logos quod apud eos significat sermonem et rationem et in apud illos est equivoca et ideo logica apud nos uno modo est scientia sermonis et sic comprehendit grammaticam et rethoricam et logicam proprie dictam alio modo est scientia rationis. et sic est una equivalens scientia quamvis grammatice et rethorice et sic dicitur in intendimus. de qua sciendum quod non ideo rationalis dicitur quod aliquando tres potentias ut apud solam rationem sit quia sic non esset ars sermocinalis scientia. licet quia docet modum rationis non solum in interiorem sed etiam in sermone. est quia res nobis consueuit et

net quibus recte sit rationales a natura per sermonem explicitas. hoc enim est quod dicit quod ideo in questione ponitur ex necessitate scientie quod ideo est scientia sociativa quod sine rationalis ex motu vero decet veri artifici et sermo quod decet ille artifici sermocinali. hoc autem scientie ortus ut patet est talis erat. cum in phisicis multe essent opiniones contrarie et ideo multi errores quia non esset scientia disserendi. cum perpetui studiosi hec esse ex inscientia rationis et quod non possit esse certitudo sine scientia rationis et ideo studuerunt modum rationis redigere in artem et illam scientiam constituerunt per quam et locorum et alias per quam experiuntur et ordinaverunt. et hec est scientia de modo rationis in omnibus tamen enim illis proprie ratio non solum in disputationis et demonstrationis sed in rethoricis et ubi in omni arte. et unde videtur ut testatur augustinus sine hoc est. de inductione. hec tamen ratio accommodata rebus ubi scientificis quas consideramus phisici quidem et disserunt per logice considerandus est. accommodata autem rebus singularibus et sensibilibus quas considerant oratores quod hypotheses pertractant considerandus retorice. ut greci patres. Unde moventem logice sufficientiam in modis rationis et in eius partibus. ideo quod esse quod phisicas examinatas contingit ratiocinari ex prioribus et posterioribus. ex prioribus dico quam ex talibus argumentio est quod sunt illa scientiam sic inquit est questio examinanda et que scientia. Si quidem ut est conclusionem. Et angulos triangulorum esse equales duobus rectis per angulum extrinsecum quod est equalis duobus intrinsecis oppositis. et est concludere lunam eclipsari diametraliter oppositam soli per umbram terre interpositam et hec. talia enim media causa sunt proprie talium conclusionum. Ex quibus dico quam cum argumentio ex talibus que quidem sunt in rebus dicitur scire. et possit aptari ad omnem scientiam et ad principia omnium et non solum ad conclusiones. dicitur enim ad opinionem mechanicorum principia una hic ut docet aristoteles in primo topicorum. hic autem quia non est totius et partibus quum sunt et partes accidentis. ex his a quibus vocatur dialectica potius. quod dicit si ostendat triangulum habere tres angulos equales duobus rectis quod esse per se accidens est in suo per se esse. hic autem tamen angulorum est per se accidens trianguli. et si ostendat lunam oppositam soli eclipsari ab lucere ab illustratore. aut solem eclipsari quia absconditur nostris visibus et hic. in quibus est circa medium ad que accidentibus. et per eclipsari adeo vel aliud condicionibus et scilicet sic dicitur. hoc autem est quod ad conclusiones scientificas argumentatam tamen ex prioribus tamen ex quibus et ad principia et ex quibus quia sepe occulta est virtutis nobis. et nunc cognoscitur ab ulterioribus et eorum ad principia et ideo per scientiam per media quam probabilia dicuntur fiat, opinio et etiam pervenimus ad principia causas. et sic fit via scientia. si tamen applicatur ut patet esse. quia quod

alius modus inveniendi et iudicandi proprius et disposi-
cio conveniens est in propriis earum disciplinis et alius in omnibus
quia hic invenire oportet medium probabile commune communem naturam
... per se multipliciter secundum unam naturam pariter ad eandem
conclusionem et in propriis est interrogatio et disputacio ex communi...
... ex aliqua parte sed interrogatio et disputacio festinando ad
conclusionem et si non concedatur ... ut docetur ... in viii
topicorum et in primo elenchorum. Ideo ad logicam que est modus sciendi
et docere modum inveniendi ... in illis pertinet et de ar-
te racionis ex propriis et ex communibus et illa que docet racionari
ex propriis logica demonstrativa dicitur et traditur in libro posteriorum
et illa que ex communibus dialectica et traditur in libro topicorum ... que utitur
dicit ... ex propriis et quibus sumuntur ex per-
te ... ex parte ... et ... racionatur et forma
racionationis eadem est in omnibus ... logica ...
... de ... in genere ... abstrahit ab omni materia
... ad quam ... tamen demonstrator et
dialecticus racionari volunt. eadem enim est forma sillogistica in
utrisque ... necessariis et probabilibus ... tamen que ... abstrahit
... forma que dicitur de ipsa ... quia ... non
possunt. Sed sicut mathematica abstrahit a materia physicali
et non ... intelligibile ut ...
... sic forma sillogismi et racio racionativa abstra-
hit a materia ... probabili et necessaria ... tamen ...
... simpliciore que est ... utrisque ... duo
extrema et medium ... ex quibus constituitur due proposiciones.
Et forma autem sillogismi et racio racionativa in libro priorum ...
... due proposiciones ...
tales que abstrahat a materia probabili et necessaria ... docetur que
modis et quibus ... figuris et quibus ... in eis fit una
racionacio ... ut in forma ... demon-
strator que dialecticus ... in formis modus ... pro ...
... combinacionem ...
... non est ... combinacio ... sillo-
gismus ... medium et ... inveniendi eadem
... alios modos racionationum que non
videntur sillogismi ... nec per sillogismum et per figuras
et modos racionatos in ... inductio et ex in-
ductione ... et ... in posterioribus docetur modus
racionandi ex propriis unicuique facultati ... ad con-
structum sillogismum demonstrativum ... scientiam. Non ... fiunt
alia forma sillogismi ... replicatur ...
... sillogismi ... sillogismus simpliciter ...
ad demonstrandum ut ... ex principiis
propriis ... et ... ...
... tamen ... ex ... ...
... ... ex ... ex ...
... ad ... demonstratoris et ...
... medium ... demonstrativum et ... inveniendi et ...
duo ... consimuacionis ... ex ... phemio
in ... topicorum ... et ex ...

...go sillogismus sine priorum non ... similiter ...
... et ideo vocatur resolutoria cum analetica ...
... posteriorum ... ex ... que ...
... sillogismus et principiis ac finaliter ...
... ... demonstrativa est ... et
... principiis ut iam ...
... et ideo est forma sillogismi ... in eadem
... modus demonstrandi ... alia ...
... mixtis ... eadem ... sillogismus simpliciter ...
demonstrativum ... in sillogismo ... iudicare de eis et ...
... de figuris et de modis ... in ...
... ut ...
... in demonstracione ...
... vel ...
... vel ... in libro priorum ...
... et ideo ... lib-
... vocatur analetica vel resolutoria ... de ... sillogismi per re-
solucionem eius iudicatur ...
... iudicii ... in libro topicorum ... medium sillo-
gisticum invenire et in libro priorum ... invenire medi-
um demonstrativum. docetur autem in libro topicorum modus ... ad
... ex probabilibus ad construendum sillogismum dialecticum
... duorum ... opponendi et ... opinio
non ... ut ... et ...
... ad ... scientiam ... docetur ... forma
sillogismi simpliciter ad sillogismum dialecticum quia dialecticus valet ad
... ad ... ut ...
et ad obviationem et ad exercitacionem ...
... sine ... et ... ad librum viii ... de ...
... ad ... distinguentur
iiii genera problematum iuxta iiii genera ...
... et ... et accidentale ... et ...
ex probabilibus sillogismi ad ... problematum ...
... docetur ... vel ... vel ...
... vel ... ut ... vel ut ... vel ut
... et ideo non ... problema de genere ut ... de eo quod est ...
... ad ... ut ... et ... dico de ...
et ... ista ... problemata ...
... problemata autem de accidente dicuntur ...
ad ... simpliciter ... est ...
... de ... simplici ... problemata
de accidente ... ad ...
... cum ... est ... ad ...
... inveniendi ... in accidente ...
... simpliciter ... Et ideo ... de ... sim-
plici ... in viii autem
topicorum docetur ... obviatoria et exercitativa et ...
... non ... dialectica ...
... ad ... non ex ...
... in ... topicorum.
... necessarii et sufficienti ...

·qui vocatur analetica vel resolutoria·

·quod docetur in libro topicorum·

·probleme de accidente dicuntur·

·de ylentia simplici·
·quod docetur in viii topicorum·

Temptativa deceptiva aliorum duorum [illegible] disciplinae.

Sillogismus ignorantiae.

logice. scilicet quia nichil omnino novit de communibus principiis vel dicit
Aristoteles in primo posteriorum. Et temptativa tamen scientia que dialectica est principaliter accipit
eadem imitatur et iuxta intentionem accidit decipi [illegible]. ideo
omnino logica determinat deceptiones que possunt accidere iuxta eam
ut vitentur et sic expediret ad ipsum ut vitiatur et certius agere
nesciat. Temptativa quoque deceptiva sophistica vocatur
quia apparet aliquid in facie scientiam cum non faciat quia si ac-
cidat iuxta certitudinem sillogismum supponit aliarum facultatum
dicitur per locos disciplinae. quia sillogizat ex propriis certis dis-
ciplinae vel sillogismus ignorantiae. quia talis ignorantia dispositio
que est hic sic opponit scientie ut dicit Aristoteles in primo posteriorum. non valet
et vocatur ipsum sillogismum deceptorium [illegible] quod nominat Aristoteles
in primo elenchorum quia non dicit etiam. quod tamen vere dicere ideo [illegible]
et ille paralogismus secundum Aristotelem in primo topicorum et in primo posteriorum. ex utraque
vel altera premissa falsa concludit sed ex propriis et principiis
temptativae concludit ex necessitate quia non [illegible]
formam sillogismi sed contra rationem demonstrativus quia omnino est [illegible]
[illegible]. de isto determinat Aristoteles in eodem libro et determinatur in primo pos-
teriorum. illa vero temptativa deceptiva que sic iuxta sillogismum dialecticum
in quibus omnibus facultatibus litigiosus sillogismus vocatur in
topicis et in elenchis de isto est liber elenchorum. et iste vocatur
modus est aut eius facere quod non debet aut non facere quod debe-
ret. ille autem facere quod non debet qui inducit probationem vel confirmationem
falsam ad faciendum hunc falsum quod non debet facere [illegible]
tatem et iste est duobus modis secundum Aristotelem in primo topicorum. quia aut peccat
in forma tantum scilicet quando consequentia non tenet ut omnis homo est animal asinus
[illegible] non est homo ergo asinus non est animal. aut in materia tantum scilicet quando
consequentia bona est sed aliqua premissarum est falsa et propositiones [illegible]
apparent probabiles ut omnis statua est [illegible]
statua que est [illegible] quia non est falsa et probabilis apparet propter fal-
laciam accidentis sic. omnis statua est [illegible] et hoc est nilus (?) ergo
omnis statua est nilus. aut peccat in materia et in forma ut omnis
homo est animal. [illegible] non est homo ergo non est animal. minor est falsa et probabilis
propter tamen [illegible] aliud probat per fallaciam accidentis sic. nul-
lum risibile est homo. risibile est [illegible] ergo non est homo. peccat enim
[illegible] in forma quia arguit a destructione antecedentis. de hi-
is modis in elenchis agitur quia de eo qui peccat in forma in
illa parte non agitur de locis sophisticis in [illegible]
[illegible] agitur de apparenti sillogismo et hic est qui peccat in forma. In
illo autem est pro elenchorum. secundum Albertum. Est scilicet Aristoteles determinat
de illo qui peccat in materia quem ipse vocat sophisticum ut semper
ipsum exponit. Et ex hiis relinquitur tantum quod determinat
de illo qui peccat in materia et in forma. ille autem sophista non facit quod
debet qui est sciens ex probabilibus et concludit ex necessitate
tamen ex hiis [illegible] scientifice concludere
[illegible] ex propriis et concludit ex quibus et sola [illegible]
[illegible] possit [illegible] sillogismus [illegible] de quorum
[illegible] tales ut dicitur. In quorum genere est reperire maius
et minus aliquid in eodem est reperire [illegible] in genere quorum
[illegible] est reperire maius et minus [illegible] reperire [illegible]

de quo sillogismo dialectico [illegible]

Est topica et elenchi dicuntur artes inveniendi priora et posteriora iudicandi.

[illegible]

[illegible] esse [illegible] ille sillogismus est sophisticus non quia est [illegible]
[illegible] non quia sillogizet ex apparentibus et probabilibus concludit
eius ex necessitate et ex probabilibus ideo dicitur sophisticus et liti-
giosus quia est ex quibus ut dialectica debet esse ex propriis et
certitudinis. unde Aristoteles in primo elenchorum dicit quod propter omnem [illegible] quod
[illegible] tamen quia non est [illegible] ideo est [illegible] et ille sillogismus est
[illegible] modus [illegible] omnis de modis [illegible] ponit Aristoteles in viii
topicorum scilicet quando oratio concludit ad propositum [illegible]
[illegible] et hic est [illegible] que non est medium [illegible] aut
que non est [illegible]. De isto modo sillogismi litigiosi determina-
tur ut in [illegible] in primo elenchorum [illegible] et sillogismus litigiosus et
sophisticus dicitur [illegible] apparentis et [illegible]
[illegible] quod in [illegible] vocat Aristoteles deceptio-
rium [illegible] quod in deceptori est quod ex quibus est [illegible]
[illegible] et facit [illegible] quod litigiosus [illegible]
[illegible] modus est [illegible] sub elenchis.
quia est dialectica [illegible] ex quibus sunt artes et litigiosus sillogismus
deceptori [illegible] ad dialecticam [illegible]
litigiosi [illegible] ad [illegible] disciplinae op-
positum eius eadem est disciplina et ideo [illegible] est
de quibus sunt artes et scientias totaliter ad dialecticam pertinet
sub topicis et elenchis que a philosophis solent vocari artes inveniendi
quia [illegible] in inveniendo et [illegible] iudicando. [illegible]
[illegible] vel destruendo in [illegible] modis [illegible]
[illegible] in quibus omnibus non [illegible] iudicare omnino
[illegible] medium inventum [illegible] et [illegible] sic ei
[illegible] Aristoteles in viii topicorum de modo dialectica [illegible]
[illegible] scilicet [illegible] ex [illegible]
[illegible] melior est que concludit ex [illegible] que
ex [illegible] litigi-
osi [illegible] sillogismi tot modis [illegible] modis [illegible]
[illegible] ad [illegible] in [illegible] apparentiam in
materia vel in forma vel in utroque. [illegible] ad [illegible] tot modis [illegible]
[illegible] apparentie [illegible] in [illegible] elenchorum. hic [illegible]
solent dici quod topica et elenchi dicuntur artes inveniendi. priora
[illegible] et posteriora artes iudicandi a maiore [illegible]
nominatione. est tamen in singulis ad [illegible] de inventione et ad
[illegible] et [illegible] et [illegible] de sillogismo di-
alectico et litigioso ad dialecticam pertinet tamen quia [illegible] est ex
[illegible] tamen quia oppositorum eadem est disciplina et hoc [illegible]
[illegible] Aristoteles in libro elenchorum [illegible] quod arguunt [illegible] elenchi
[illegible] toti [illegible]
[illegible] in principio topicorum et [illegible]
[illegible] in fine elenchorum. hic [illegible]
sub elenchis. [illegible] de sillogismo sophistico [illegible]
ille [illegible] sophistico [illegible] paralogizat ex propriis aliarum dis-
ciplinarum non [illegible] ad dialecticam sed ad demonstrationem ut dicit
Aristoteles in [illegible] elenchorum [illegible] et ideo de
illo determinat in posterioribus. Ex patet aliquid in parte. sufficien-
di [illegible] sufficienti in genere [illegible] temptativi [illegible]

[illegible]

declarat ar. i. iiii. libri logice scilicet libro topicorum et priorum, topicorum et elencorum. quia non ratiocinatio est in qua sunt tria termini, quorum unus ab uno termino in alium per medium quia non habet nisi per comparationem terminos cum medio. aut unum comparat et re liquum ab illo dividat. ut sic considerantur comparationem terminorum adiungere vel eorum divisionem abiungere. ideo antequam doce at ars ratiocinandi oportet habere artem componendi terminos et dividendi et quia compositio et divisio habet esse in propositionibus sive enunciationibus, oportuit ar. declarare de enunciatione et speciebus earum. et hec ad hoc libro periarmeneias. sed quia compositio et divisio quia fiat intellectu debent respicere esse et non esse rei extra intellectum oportet enim in enunciationibus conclusive unum et idem ex quo ratiocinatio quod fundatur super illas unum et idem concludit quod sunt ignota et enunciationes non alia sunt vel per se non per se ad esse vel non esse rei extra intellectum requiruntur logice autem noticiam rei possibile et iterum ca sunt quia quomodo ad hoc quod competit earum per intellectum compositioni et ad hoc facit ar. predicamenta. Ex hiis iam patet totius sufficientia in genere librorum et partium logice ar. cum enim ratio cinatio sit ex terminis compositis et convertibilibus quod sic patet quod est in re bus ad hoc ut hic per artem fiat requiritur terminos compositionum et divisionum quorum notitia traditur in predicamentis ideo earum artificialis compositio et divisio quae traditur in certis libris. Sed quia ratiocinatio non est quaelibet compositio et divisio terminorum sed illa quae est extremorum per unum medium. ideo ad scientiam totius per oportet scire quomodo artificialiter fiat quaelibet compositio et divisio duorum terminorum per tertium. et ideo quomodo fiat compositio extremorum vel divisio per medium. placet ei prius scire et prima causa tradit in prioribus. ex propositionibus enim deducitur ratio in conclusionem. prima autem in periarmeneias. terminorum. Secundum in certis libris. quia non compositio et divisio extremorum per medium potest esse per me dium sumptum abstracte ab omni materia. et dico in hoc ge nere materia probabile vel necessarium sive certe omnibus sensibus in ipso uno eorum. Sed per medium contractum ad materiam ideo post oportuit tradere artem ratiocinandi sumptam contractam ad materiam ut primo probabilis et necessarie in sensibus propositionibus non significatur. sed applicabilibus omni materia et potentiis et statu terminorum. sicut a. b. c. et hoc facit in prioribus. sed artem ratiocinandi specialem in utrisque materia et hoc facit in aliis li bris. et quia ratiocinatio quae est ex necessariis et propriis est scientie facit scientificam cognitionem et illa quae est ex probabilibus et omnibus sed quibus fiat cognitio opinativa quae prior est posterior et a ratiocinantibus finaliter intenta ideo de ipsa prius docet in libro pri orum et hec dicitur demonstratio. et de secunda in libro topicorum et dicitur sillo gismus dialecticus et quia in utraque ratiocinatione cadit obliquitas et deceptio quia ut vitetur necesse est nota esse ideo de pa ralogismo duplici quia est deceptorius in utraque conclusione certitudinis et opinionis. et de sillogismo litigioso quae est deceptorius in utroque dicta in elencis et sic sufficienter declaratum est de arte ratiocinandi. Ex hiis predictis patet faciliter subiectum logice et finis earum disso. subiectum enim ratiocinatio est. ad quam enim reducuntur omnia quae in logica tractantur tamquam partes subiecti.

vel integrales. vel aliquo tali modo. quia a. ponit enim subiectum sillogismum in quo reducunt omnes modi ratiocinationum ut di cit ar. in prioribus. unde hic sunt ex sillogismo et in ipsum reducuntur. unde qui ponit ratiocinationem subiectum ponit in quo continentur omnia in recto et qui ponit sillogismum ponit ratiocinationem po tissimam in quo omnes modi ratiocinationum requiruntur. Finis autem est inventio ignote investigatio. prima est theorica quae ad physicam consideratione pertinet. Disso talis colligitur ex hiis. logica est scientia de ratiocinatione docens modum investigandi veritatem ignotam tam theoricam vel etiam quandam practicam. ex iam dictis aliqua in breve colliguntur ex notitiis logice et ortus et sufficientie sive finis et dissonis.

De arte diffiniendi et dividendi quomodo pertineat ad lo gicam et non declaratur de arte inveniendi et iudicandi quo modo se habent ad illas.

Circa iam dicta posset aliquis movere dubium de hiis quae sunt nunc iam tacta est de arte dividendi et diffiniendi quomodo utraque ad logicam pertinent. Cum enim logica sit modus scientiarum et in scientiis oportet habere noticiam incomplexorum et comple xorum et complexorum ratio fiat per ratiocinationem et incomple xorum per diffinitionem quae est prior. Ergo logica non solum artem ratiocinandi docet sed et diffiniendi ac dividendi. Unde est quod omnis scientie modus et forma in talibus consistit. scilicet in diffinitione divisione et collatione. et enim subiectum in omni scientia sicut patet aliquid non in nulla scientia. ex seipso tamen subiectum diffinitur non potest. quia si fac. aliunde mutuatur ei diffinitionem. aut ex proprietatibus colligitur notificationem. ideo ex se non habet scientia unde no tificet suum subiectum nisi per divisionem. divisio autem generis sub ipso tertio et species eius ex divisis et differentiis dividentibus colligitur diffinitionem primum et species eius. tertio autem per diffinitionem ratiocinatur de partibus vel de speciebus, ipsius ratio eorum sive passiones. primum et est quia boetius logicam suam sic tradidit quod in uno libro de divisione agit in alio de diffinitione. in tertio de ratiocinatione quae grosso modo in logica ar. ista tria tradit et sic hec. Ad hoc et quia non in libris sequitur sed quia quomodo ad illa tria se se habent ars inven iendi et iudicandi de quibus dubium est. quomodo et non tradit in arte ratiocinandi. Ad hoc dicendum quod sicut omnium est ad logicam spectat tradere per ea artes. scilicet diffiniendi et dividendi et ratiocinandi et tamen ar. non tradit in libris sequentibus sicut boetius quia divisio sine earum quaestio. In uno quod ar. ea sic se habet declara re quia fuerit de esse artis. boetius autem per hoc iuniores quae causa accidit quia scilicet magis de bene esse. et ideo ar. in logica sua a arte diffiniendi declarat quantum investigatio patet dissio talis quod est modus in sillogismo demonstratio. et idem in arte divi dendi quantum per ipsum investigatur patet dissio. non est necessarium logice quod est modus omnium scientiarum ipse a arte diffiniendi doce re quia ipse medium demonstrationis sumitur. non arte dividendi nisi per hiis tractat diffinitionem quae est medium in demonstratione. hec autem multos modos divisionum aggregavit ipse iuniorum instructionem et in libro sex. scilicet multos modos divis.

finis.
disso.
49
subiectum.

sonum computavit in alio libro ipse eadem enim quod omnes fere
ad unum genere in loco primo quod de eo. Ad 2m [secundum] concludunt quod completo
processu non intendit in scientiis non ipse primo hic et processus dicit intellectus
ab auctore in primo posteriorum. nullus fine et illorum est processus non intendit
dicendum non ipse considerat causam processus est scientia vel auctor in eo; et in scientia
quod est brevius, consideratio est sit ad quod stat motus eius in omni
scientia. concludunt et quod ad scientiam non venit in definitione po-
tissima nec per differentiam consequens. et ad illam non nisi per divisionem. et
in differentia et divisione totaliter ordinantur ad scientiam sicut patet
est syllogismus demonstrativus vel quod excepit autem determinavit de ar-
te dialectica et differentia quod ad logicam pertineat. et hic sic
in fine patet. aliter magister uidetur solvisse habita tamen ratione.
et tenuerunt logicam habentes tamen iterum de omnibus.
sed iste mihi fecit per artem. sed cum ars differentia et dialecti-
ca necesse est ad de generibus terminatorum consequenter videtur consi-
le. magis quod auctor nec tamen quod non est in. sed necesse est ad solam termi-
nationem demonstrationem uel complere auctor et magis per
artem de ea determinans in eo vel consequens syllogismus demonstrativus
dialectica argumentatur per locum a definitione et a divisione. et aliter ad
constructionem vel ad destructionem definitionis non tamen arte
dialectica de hoc per vel differentia. ars enim dicit, causa rei cognoscere
ne et ultimam ac essentialem ex propriis. dialectica autem solam opinio-
nem facit communem per plures. ex quibus omnibus quam argumentum
non aliter aliquid concludit non aliud habet intendit vel quod talis ex
ita ad definitionem primam ars enim differentia ac dialectica qui
prima principia sicut petit et scientiam facit. et communem sibi
doctrinam triplicem nobis tradit scilicet divisionem, differentiam et collectionem.
Ad id quod quaeritur de inventione et de iudicio dicendum quod de
principiis tota logica in omni triplici arte dialectica differentia et col-
ligendi. unde sicut oportet in arte colligendi invenire medium et de
invento iudicare sic in dialectica oportet invenire principia auctore dici-
tur aut certum vel aut necessarium et de invento iudicare.
Quod est in arte differentiae in hoc tamen est differentia quod inventio et iudicium
determinata sunt aliunde in arte colligendi quod in aliis con-
clusionibus ad quod consideratur triplex oportet medium invenire et de in-
vento iudicare. sed in arte dialectica et differentia in principiis
quod eiusdem triplex sit inventio et iudicium. et ideo non est ponere
per inventionem et iudicium sicut in arte colligendi. ex iam hi-
tis manifestum est quod licet logica habeat partem inventivam et
iudicativam, partem et divisivam et diffinitivam et collec-
tivam tamen ista dicuntur esse de terminatione vel syllogismo quod reli-
qui autem in terminatione conveniunt autem ad eam ordinantur.
Sed iam occurrit dubitatio. sicut enim de syllogismo vel de toto sic licet dicitur
de omni in toto et syllogismo agere. Ubi igitur de syllogismo temptativo
agitur quod est iterum disputationis temptativae. Et dicendum quod de
eo quod omnium scientiarum et quod sicut syllogismus ipsi. Sic temptativus
quidem aliquid est quod causa principia. temptativus autem non dicit ex
exprimentibus de ignorantia sumit. et sunt exprimentia de ig-
norantia quae esse conclusionem apparentibus ex probabilibus ipsa credu-
ntur tamen esse probabilia. ei certum est quod ignorant probabili-
quam apparentia probabilia credunt probabilia. sic autem exprimentes
sunt per syllogismum litigiosum scientem in manifestum quod ista est ex
apparentibus probabilibus. et ideo de hoc temptativo determinatur est non de
syllogismo litigioso sciente in manifestum quod in se vel tamen sola ratione
differt. quod enim dicitur litigiosus ex apparentibus probabilibus syllogi-
zat ex huius quae universaliter probabilia sunt non est. Ideo dicitur temptativus
est quia quae sunt exprimentia de ignorantia quae de hoc a syllogismo
determinatur in primo elenchorum capitulo quam autem huius. Unde idem in principio
dicitur quod in agendo de litigioso quod non vel re arguit et mollit
ignorantiam quod est principium temptativae. Sic enim syllogizare
facit ipsa ignorantia est quod autem determinatur quod non
arguit vel re quae arguit ex apparentibus probabilibus quam determinat
apparenter ex probabilibus. Tamen autem sunt exprimentia de ignorantia [marg.: quae sunt exprimentia de ignorantia propositionum.]
propositionum quae sunt quia tamen esse principia ut quae accipi-
untur syllogismus dialecticus demonstratio in aliqua facultate. sicut quod in
syllogismo falsigraphico. et ideo temptatio de syllogismo est principia in deter-
minata est non de syllogismo litigioso quod est ex quibus est principia
de quibus sciendum quod non procedat sciendo vel non quod non dicitur
sed non faciendo quod facere debet. ille enim syllogismus dialectica est quod
ex probabilibus et est litigiosus vel quod ex quibus arguit ad
conclusionem principium alicuius facultatis. est et temptativus quod
sumunt exprimentia de ignorantia. si enim quod medium dialectica
accipiatur tamen principium et scientificum et in qua principium facultati
te sic concludit sic accipientem ignorantem principia in illa facultate.
ideo est de tali syllogismo litigioso determinavit auctor in primo elenchorum
capitulo. Est syllogismus litigiosus et sophisticus. modo sunt autem in quo
quod id est temptativus est principia quod sic sequitur. Talis autem et
temptativa. ut dicitur quod temptativus talis non ex propositionibus ali-
quis sciens. sed ex quibus quibus sciens non est necesse artem scien-
tem quibus ignorantis necesse est eam ignorantia etc. in capitulo de ta-
li temptatione. ex huius manifestum est quod sicut de temptativo syl-
logismo determinatur sic non determinatur est de litigioso principia in
manifestum et de litigioso quod est ex quibus necesse principia. quod est in illo id est syl-
logismo dialectica praeterea est in eius locus quaerat ut dictum est. ex
illis est temptativus. sed autem vere dicuntur litigiosi et autem tempta-
tivi. Item est autem ex dictis quod ubi syllogismus temptativus est quam
dialectica ille enim quod exprimentes sunt de quo est vero syllogismus
per formam. sed peccat quam dialectica in materia. et ille quod sunt exprimen-
tes de principia non in materia non in forma peccat quam dialectica. sed est idem et
ex ideo in illo capitulo quam autem huius. Non determinatur de posteriori
temptativo dicitur auctor quod temptativa est pars dialecticae et in illo capitulo
talis autem et temptativa. Ubi determinatur de posteriori tempta-
tio dicitur quod omnis utitur quadam dialectica et temptativa et quod
temptativus syllogismus utitur arte syllogismi. Manifestum autem est ex
dictis quod dicitur est temptativa et terminos syllogismo utitur utitur
et non utitur determinatur in loco auctor nec arbitror modo

[marg.: quae temptativus]

oportet esse priorem de illis. quia sicut patet [illegible] et
exemplificatur est de motivo sillogismi litigiosi. secundo et quia
ubi dicit temptativa quam dialectica non solum quia sillogismus temptati-
vus est quedam dialectica ut iam dictum est. sed et quia sillogismus dialecticus ex pro-
babilibus simpliciter est et temptativus ex probabilibus alicui. [illegible] et quia
sillogismus dialecticus fiet fiet simpliciter sed temptativus fiet digniori.
Si quis autem querit an temptativa utitur alio litigio-
so apparente. sed quia peccat in forma dicitur ad hoc quod non quia scient
potest impediri hiis omnibus. et ideo non faciunt vel magis litig-
nosum. Si autem sit quod temptativa que aliter temptet a mo-
dis predictis ut philosophema disciplinale et per quem et hiis et an
ad eam dedicavit in aliud alio sed a predictis [illegible]
multum curo. De terminatione doctrina est sillogismi
simpliciter et incidentibus ei quia secundum dialecticam et demonstrationem.

Cum iam videatur quod sufficienter determinavit logi-
cus de omni termino qui est vel sillogismi iam adhuc rema-
net dubium de terminatione doctrina. an sufficienter cogit
quoniam cum philosophemate disciplinali qui terminus doctrina videtur determinare
sillogismum de quo agitur et preter sillogismus litigiosus videtur dialecticam in
topicis. sic namque autem erat videtur sillogismum simpliciter quod determinatur
in forma. quia [illegible] non videtur autem quod sillogismus sophisticus qui complec-
titur philosophema disciplinale et sillogismum litigiosum sicut sillogismus simpliciter
qui complectitur demonstrationem et dialecticam sillogismum. et ita erit insuf-
ficienter autem non diffiniens sillogismum sophisticum communem philosophemate disci-
pline et sillogismo litigioso. sicut diffinit sillogismum simpliciter
communem demonstrationi et dialectice. Si autem dicatur quod non est ille sophisticus qui
dicitur quod peccat sicut sillogismus simpliciter. quia tunc enim sit terminus quod
videtur illum peccat. et quomodo vocari dicitur et vel dicitur. et
quia solo in communi nunquam diffinitur. Secundo querit de termino pre-
dicto quod sillogismum determinavit. sic enim in quibus peccat quod sillogismum
dialecticam tamen in forma quia in materia est in principiis eius sicut facultatibus si-
cut philosophema disciplinale peccat in materia quia est ex falsis. sic tamen
quod possit peccare in forma quia non teneat consequentia. ut si quis in
principiis geometrie sic argumentaretur. omnis circulus unica linea
continetur. hec est falsa quantitas et sillogismus apparet in principiis
tum geometrie. Si quis autem diceret quod omne linea excurrit a centro
circuli ad circumferentiam sunt equales propter diffinitionem circuli. ideo duabus
proportionis itaque et cum autem sic equales. peccat est in materia quia
ex falso intellectu arguit et ex male proportionis linealis.
preterea quod peccare philosophema disciplinale quod est ex principiis tamen verum in
forma quia in materia sic et litigiosus ut [illegible]. quod enim quod dicitur ad hoc
in primo topicorum. quod philosophema disciplinale superius non autem hic facit sil-
logismum. et in [illegible] non de tali philosophemate tractat solum determinavit quod
ex falsis sillogizat et quod movet et nusquam dicitur [illegible]
[illegible] quod peccat in consequentia. [illegible] Tertio querit de termino sophistice videtur
sillogismum dividit in quidem quod sillogismo litigioso determinatur
in aliis quod de dialectica est de philosophemate disciplinali et sillogismo demonstratio

determinatur in [illegible] et sillogismo simpliciter et de quinque
inutilibus peccat quod videtur illum. Ad primum dicendum quod est autem terminum
peccatum quod sillogismum simpliciter abstrahit a demonstratione et
a dialectica. sed ille non est sillogismus solum abstrahit simpliciter a philosophemate
disciplinali et sillogismo litigioso. hoc enim esse non potest. sillogismus
enim solum secundum quod ille qui est peccati peccat in materia et peccati in forma peccati
est quoniam peccati est principium. Sed sillogismus simpliciter qui est communis demonstra-
tioni et dialectice secundum quod hic non convenit autem in dictam [illegible]. quia non
magis respicit materiam quam dialectica de se. et ideo terminus doctrina
est ipsum per se nullam materiam respicere secundum quod hic. et ideo non potest
esse peccatum ex parte materie est sillogismus simpliciter consideratur absque de-
monstratione et dialectica nullam materiam respiciat. et dico materiam
sicut in precedentibus est tempore videlicet quod convenit sillogismum ad proba-
bilia vel necessaria. et ideo terminus peccans quod sillogismum simpliciter
consideratur non est. non peccat in forma quia in elenchis vocatur appa-
rens sillogismus. eo quod tractat de quo apparentie eius et ubi continentia
est in proprietatibus eius est differentia sillogismi simpliciter consideratur. non tamen
in preparatione apparentis. quia non agitur de causis apparentie
eius. sed vocatur communiter quinque inutilis. et terminus bona. quod
sillogismus fuit in quibus ex duabus propositionibus per combinationem
.IIII. dicitur. scilicet universalis et particularis affirmative et negative. necesse
fuit in propositionibus utraque abundo peccare. verbi gratia est duo
sunt propositiones in sillogismo aut utraque est universalis. aut utraque particularis
aut prima universalis et secunda particularis aut econtra. una quarum utraque
.IIII. dicitur dividitur in .IIII. propter affirmationem et negationem
quia si utraque sit universalis aut utraque est affirmativa aut utraque
negativa. aut prima affirmativa et secunda negativa aut econtra. eodem
modo si utraque sit particularis vel una universalis et autem particularis. has combi-
nationes discutiendo utraque precedit in prioribus. quia non
aliter fit bonus sillogismus quam autem illarum combinationum. et quia
non oportet [illegible] utilis ad sillogismum non oportet inutiles. sed quedam
sic et quedam sic. ideo exigebat ars illis precedentibus ut utili-
tatem utilium mox ostenderet et inutilitatem inuti-
lium et ideo quinque combinationes que est ex maiore particulari uni-
versali vel ex minore negativa et hiis possunt habere causam
apparentie secundum vel causam actualem vel autem sillogismi non
tamen illic agitur de illa causa et ideo illic non vocatur sillogismus
apparens. Sed in elenchis vero de illa tractatur. Sed vocatur
communiter a disputantibus et legentibus inutilis quinque
quia combinationum preter sillogismo ostenditur utilium quedam
necessaria et inutilium quedam falsa. Tertio autem quod nusquam dif-
finitur autem sillogismum solum secundum quod est communis ad philosophema disciplinale
et ad sillogismum litigiosum. sicut diffinit sillogismum secundum quod
est communis ad demonstrationem et dialecticam potest ad hoc dici esse [illegible]
[illegible] quia non est alia causa una unumquodque sophisticum
totius in illis. sicut est autem una causa [illegible] necessitatis communis
in omnibus sillogismi sillogismi. sillogistica enim consequentia a parte forme

·quia in elenchis vocatur apparens.
in libro priorum vocatur inutilis quinque

·quia nusquam diffinitur autem
sillogismum sophisticum secundum quod est communis
ad philosophema disciplinale et ad
sillogismum litigiosum.

procedit quod est una in omnibus secundum genus. deceptio autem in sophisticis syllo-
gismis procedit a parte in parte a parte forme. et ideo est eadem omnino in
illis et eadem ratione forte nullo modo differunt syllogismi litigi-
osi in sua quantitate. sed solum differunt ut patet in primo topicorum. de cuius
differentiis expressit in elenchis. aliqua quia loquitur de uno syllogismo
procedit principaliter. et per illum acquiritur una scientia. sed secundo [illegible]
rio. scilicet ne impediat illa syllogismos ducentes in scientiam. et in arte
necessaria [illegible] et licet per se et directe faciant ad scientiam. ars autem
deceptoria [illegible] et eius causa per accidens et indirecte
et ideo non pertinent ad logicam tamquam [illegible]
de syllogismo secundo sicut de uno secundo et ideo forte nullo modo eum differ-
unt. Ex hiis patet primo ad primum. Ad secundum dicendum quod non est
pseudographus disciplinae qui peccat in forma. non pertinet ad consideracionem
demonstratoris sed dialectici. demonstrator enim considerat facultatis considerat
et secundum terminos proprios. unde medium et hoc est medium conveniens
ad invicem secundum terminos proprios [illegible] et essentiales. verbi gratia cum
dicitur quod tres anguli trianguli equipollent duobus rectis per hoc
medium scilicet quod angulus extrinsecus est equalis duobus in-
trinsecis oppositis. non [illegible] de triangulo extrinseco ut est quan-
titas [illegible] vel alia [illegible] aut species aut [illegible] aut
[illegible] aut [illegible]. sed [illegible] quod est [illegible] duobus in-
trinsecis oppositis [illegible] et sua [illegible]
et [illegible] disciplinae facit non [illegible]
sed [illegible] dialecticus non tamen considerat [illegible]
[illegible] in sua facultate argumentatur [illegible]
[illegible] genus [illegible] et [illegible]
[illegible] considerat eius trianguli in [illegible]
vel [illegible] vel [illegible] et talis figura [illegible]
[illegible] et ideo [illegible]
[illegible] per medium [illegible]
[illegible] angulorum [illegible] est [illegible] tanguli
[illegible] trianguli [illegible] et [illegible]
[illegible] per medium [illegible] non [illegible]
[illegible] medium et essentialem. sed per aliquod eius [illegible]
[illegible] ut omnis triangulus est figura. [illegible]
[illegible] est triangulus. ergo est figura. [illegible]
[illegible] triangulus [illegible] in [illegible] medio trianguli
[illegible] omnis [illegible]
[illegible] ad dialecticum et ideo omnis syllogismus apparens ad ipsum per-
tinet [illegible] fiat [illegible] alie [illegible] vel in [illegible]
[illegible] appa-
rentie [illegible] ex parte [illegible] non
medium et essentiale sed ex parte [illegible] accidit
[illegible] verbi gratia cum dicitur quod omnis circulus unica linea continetur
et omnis circulus est figura. ergo omnis figura unica linea con-
tinetur. [illegible] hic [illegible] appa-
rentia quia [illegible] dicitur de [illegible] de [illegible]

unum celum est in [illegible] non magis ad concludendum apparent de
figura quam de [illegible] de celo. non magis est celum in
medium apparet quod esset [illegible] celi. Sic est et in
aliis illis [illegible]
[illegible] vel [illegible] et non [illegible]
[illegible] et ideo [illegible] ad demonstratorem vel [illegible]
[illegible] facultatis considerat [illegible] et [illegible]
[illegible] sic ad invicem collatas [illegible] et ideo in
[illegible] non debuit tangere de syllogismo apparente. sed [illegible] in
[illegible] pertinente ad dialecticum. Ad iii. dicendum quod [illegible]
[illegible] totalis liber [illegible] topicorum et elenchorum
distinctus per plures partiales libellos. [illegible]
tinguntur [illegible] topica et elenchos. [illegible]
[illegible] topicorum [illegible] hic [illegible] in elen.
[illegible] hic de hiis quae in topicis et quae in fine elenchorum. [illegible]
epilogus [illegible] in topicis. sic et [illegible] in elenchis. et quia in
[illegible] elenchorum procedit [illegible]
est [illegible] de sophisticis elenchis. non enim [illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible] maioris et minoris
voluminis. unum est enim totale volumen [illegible]
sed [illegible]
[illegible]
a syllogismo dialectico [illegible] de litigiosis. quod [illegible] de
[illegible]
[illegible] syllogismum [illegible]
[illegible] pseudographus disciplinae peccans [illegible] syllogismum [illegible]
[illegible] disciplinae [illegible]
[illegible] in forma. sed litigiosus [illegible] quod non
facit quod [illegible] alius quod facit quod non [illegible]
[illegible] in forma [illegible]
[illegible] in syllogismo [illegible] alius [illegible]
[illegible] verbi gratia omnis aqua est [illegible] sed aqua [illegible] est aqua
ergo est [illegible] in modificatione [illegible]
[illegible] sed si sic diceretur omnis aqua est [illegible] nulla
[illegible] est aqua. ergo nulla [illegible] est [illegible]
in [illegible] totali. quod minor est negativa in prima figura. [illegible]
est quod [illegible] non [illegible] opponen-
tem et respondentem. sed [illegible] in litigiosis ap-
parentem sic in syllogismo [illegible] opponentem
et respondentem [illegible] in [illegible]
[illegible] et [illegible] demonstrator disputat non tamen attendit
[illegible] respondentis. et ideo in demonstrativis non est ars instruens
respondentem. sed in dialectica [illegible] opponentem attendere respon-
dentem. et ex hiis [illegible] et ideo ubi [illegible]
utrumque tam opponentem quam respondentem. et ideo est ars [illegible]

[illegible] est ars [illegible] respondentis et opponentis [illegible] in dialecticis.

pr(opter) uolu(n)tas i(n)strue(n)t oppo(sitio) q(uam) ... in topi(cis) et in elenc(his)
q(uia) ad dia(lecticam) p(er)tinet o(mn)is q(uae)stio de q(ui)b(us) sit tractat(um)
s(ed) dia(lectica) s(ecundu)m appare(n)s sic te(m)ptatiua ut plane dic(itu)r
ar(istoteles) in p(rimo) elenc(horum) c(apitulo). Sed q(ua)m a q(ua) arguit. C(on)tra ... hec
sunt n(ecessari)a ... sillo(gis)m(u)m appare(n)te(m) facit ut appa(re)t
et ostendere ... eius apparen(te)m et n(on) existe(n)te(m).
et mo(d)i i(n)terroga(n)di et respo(n)dendi, tu(m) q(uia) disputatur
p(ro)b(l)e(ma) ad ho(m)i(n)em et (con)tra (con)clusione(m) ... et ...
... ut d(icit) ar(istoteles) et utr(um)q(ue) hor(um) i(m)pedit p(ro)
g(ra)t(ia)m in sci(enti)am et ideo ... apparet silli(gismus) ...
ta(m) et ei(us) ... a dia(lectica) et ... oportet logice(m)
... et ideo s(ecundu)m eu(m) ... de illo
et ... de litigi(osis) de dia(lectica) te(m)ptat(iua) est et n(on) oportet de qui
... et de ... i(n) s(ecundu)m ...
... post sillo(gis)m(u)m ... et post de(monstratio)n(em) in (com)plete ...
... Ex (con)p(ar)atio(ne) dia(lectice) et de(monstrati)ue ad inuice(m)
et cau(sa) d(ic)ta et q(ue)s(t)io(n)e.

Sed adhuc restat difficul(tas) q(ua)m de dia(lectica) (et) de(monstrati)ua
q(uae)stio ... p(ro)p(ter) logica(m) q(u)o differa(n)t de(monstrati)ua
ei dic(itu)r o(st)e(n)dere p(ro)p(ter) ... et ... n(on) a
est q(uod) ostendit ... osten(di)t ... differe(n)tiam
q(uia) ... est ostens(i)o ... eo q(uod) ... est ca(usa) m(od)i ut
accessus sa(n)guinis ... cor ... ... appare(n)t
... colore(m) ... ut. S(ed) et dial(ectic)a dic(itu)r
ostendere ta(n)tu(m) q(uod) differe(n)tiam. Et de(monstrati)ua utit(ur) p(er) me
dio ca(usa) et differe(n)tia. S(ed) in dia(lectica) ... arguit ei p(er) loc(um) a ca(usa)
et p(er) loc(um) a differ(entia). Et de(monstrati)ua n(on) n(ecessari)o o(st)e(n)dit ca(usa)m (et)
effe(c)tu(m) ut ... o(st)e(n)d(it) q(uod) n(on) ...
S(ed) i(n) dia(lectica) ab effe(c)tu arguit q(uia) g(ra)t(ia) q(u)o differa(n)t
est ... mediu(m) utant(ur) et ad ead(em) (con)cl(usion)e(m). Simil(ite)r
et q(uae)r(itur) q(u)o differe(n)t ... ut (pos)sit
... adminicula(n)t. Sic ei et to
ta sci(enti)a ...
... de(monstra)tiua et dia(lectica) ...
... ex p(ar)te mediu(m) q(uia) dia(lectica) ...
... extrinsecis et mediu(m) ... ad o(mn)e g(e)n(us)
p(ro)blematu(m) ... et ad utr(um)q(ue) p(ar)te(m) ...
... q(uia) loc(us) a ca(usa) u(e)l differe(n)tia u(e)l to
to u(e)l ... ut ... a dia(lectica) ... larg(iu)s med(ium) ad
p(ro)blema de accide(n)te ... ad p(ro)blema de g(e)n(er)e (et)
... ad alia ... et ad argume(n)ta ... in ethicis ...
i(n) phisicis ... i(n) logicis. S(ed) de(monstrati)ua n(on) utit(ur) m(u)l
titudi(n)e tali(um) medior(um) s(ed) ... de(monstra)tio ...
ex ca(usis) p(ro)p(r)ia et i(m)mediata de(monstra)t ... et solu(m) ext(ra)
... ex ca(usa) p(ro)p(r)ia et i(m)mediata et ex

ca(usa) remota ac mediata ... et ab effe(c)tu q(ui)a p(ro)p(ter)
differe(n)tiam o(st)e(n)dit ... d(icit) cu(m) sit ex p(ro)
... u(e)l ... effe(c)tu(m) s(ed) forte dicu(n)t ... ex posti
... hui(us) mediu(s) (con)te(n)ta e(st) de(monstrati)ua ... argu
me(n)tat(ur) ad utr(um)q(ue) p(ar)te(m) (con)tradictio(nis) s(ed) ad una(m) ta(n)tu(m)
et ... n(on) ... ca(usa)m u(e)l effe(c)tu(m)
u(e)l differe(n)tia(m) i(n) re ... s(ed) i(n) re ... qua
... ca(usa) u(e)l effe(c)t(us) u(e)l diff(erentia) ...
... apud de(monstra)tore(m) n(on) ... loc(us) ut ...
... s(ed) ut ... (con)clusio(n)i ... loc(us) et ...
... a (con)cl(usio)ne ... et ... p(ro)p(ter) ... p(ro)p(ter) clar(ita)te(m)
Sed differ(un)t ex p(ar)te (con)clusio(n)is. Dia(lectica) ei(us) utitur arte
... ad multa g(e)n(er)a p(ro)blematu(m) ... q(uia) ... (con)
plexa assigna(n)t(ur) et ... ut p(atet) ex .v. top(icorum).
...
...
...
... ex ... Sim(iliter)
... dia(lectica) arguit ad o(mn)e g(e)n(us) ... sic ...
ex ...
... assigne(n)t(ur) ...
... de(monstrati)ua n(on) o(st)e(n)dit ...
differe(n)tiam n(on) e(st) ... alia ... ut ... med(ium)
... differ(entia) ...
o(st)e(n)dit ... differe(n)tiam ... ut p(atet)
... et ... differe(n)tiam ...
ualet ... dia(lectica) ... med(ium) ...
... ideo n(on) acq(ui)rit p(er) ip(su)m nisi
opi(ni)o(n)em. q(uia) e(st) opi(ni)o uariabil(is) s(ed) de(monstra)tor ...
... n(ecessari)a et ... et n(on) pot(est) al(ite)r se h(abe)re et
ideo acq(ui)rit sci(enti)am q(uae) e(st) ... et i(n)uariab(i)l(is). Vn(de) ...
... pot(est) h(abe)re opi(ni)o(n)em et
p(er) me(dium) sci(enti)am aut simul ... h(abe)re opi(ni)o(n)e(m) *Nota q(uod) i(n) ... sci(enti)a et opi(ni)o p(er) id(em) med(ium).*
de aliq(u)o p(er) a(li)q(uo)d med(ium) et aliu(m) sci(enti)am de eod(em) p(er) id(em) me
d(iu)m ...
... solu(m) ...
...
... p(er) id(em) med(ium) ... solu(m) ... sci(enti)a et opi(ni)o ...
sci(enti)a et opi(ni)o. Et d(icit) q(uod) ...
...
... n(on) posse al(ite)r se h(abe)re et
arbitratur med(ium) ... n(on) posse
al(ite)r se h(abe)re n(on) opi(n)at(ur) s(ed) scit. ...
(con)cl(usion)e(m) et med(ium) ... posse al(ite)r se h(abe)re opi
nat(ur) et n(on) scit ... luna(m) ...

... de(monstra)tor ... loc(us) ut ...

ꝑitā solꝫ eclipsari p h q cadit i ūbra tēe
⁊ arbitꝰ q alr se posset h r̄e· qꝛ forte pu
tat q aliū pt eclipsari q ab ūbra tēe· l ab
umbra nub ul alti cor· l p ꝯuisionē siu glo
bi ꝫ illos q putauint q pt ei eē lucida et
ps opaca ⁊ p ꝯuisionē diu'saꝝ ptiū ad nos
appareat ei cinētū ⁊ decremētū opiom hȝ
⁊ n̄ sciam· q a ꝑuenit ūbrā tēe eē cā cām
eclipsis lune ⁊ sciuit ⁊ q n̄ alr ꝯtingit eē sci
ēcia hȝ· Sic g eid medius utitꝫ dia ⁊ dem
toꝛ ſ3 modis diuisis ut dem ē· n̄ utitꝰ demtā
toꝛ aliis modis q diffinītr ⁊ cā qꝛ n̄ ꝯtīt ꝑꝑe sci
re n̄ p cām ⁊ diffo cām dr· excepto q alii uti
tꝰ effcū· et sic oꝫ q esset sit ꝯuitibil et noti
oꝛ q̄ cā· sic dcaꝫ i p pt· dia ā mltis aliis me
diis utitꝫ· ⁊ ultis ca dus multiplici q demtoꝛ
qꝛ mltip ualet pt hō icurrē opiom· Ad
scdm q demēcia i potioribꝫ ꝯtrā admini
clat ad alias sciās ꝯtri ipas ⁊ ꝯstitutas au
gēdo· demtor ei p agetur scia ⁊ p modū acq
sita iuuget· S3 dia i top ꝯtra adminiclā
tꝰ ad ipas solū pmouet itēm ad ꝯcd q di
noticie uariabilēs et sciam q ē iuaria p
q ei apriat uia ad ūam sciam q est hitꝰ
ꝯnui· ul ad itellm q oꝛ hitꝰ pn· ⁊ io d ar i p
top· q ē ca sit gna ꝑꝑoniā ꝑblemat· l· ethi
ca· et ueit ꝑō parentibꝫ obediendū an legibꝫ q
dissentiāt ⁊ phica· ut utꝰ mūd sit eteꝰ
et lo ut utꝰ oppoitoꝛ eid sit disciplina
q de oibꝫ negociat phica ꝯsiderādo q ⁊ demꝯ
to pꝫ ſ uitatē· ſ3 dia ꝑ opiom· forsitā dia
ꝑō dr adminiclānis ⁊ iuuis ꝯcāī q demēcia
tū qꝛ adminiclāri ē ꝑꝑē adiutoriū dare ⁊ n̄
totū facē ⁊ dcā adiuuat illius sciam· ſ3 n̄ ei
ꝯstituit demeciā a' ipām efficē ⁊ ꝯplet tū qꝛ ler
i oibꝫ ptibꝫ phie· ethica ꝑ phica ⁊ logica ꝑlu
rēs facile iueniunt· ſ3 forte n̄ sit demūd
nec qꝛ i ethicis nō facile ē demire· aut oīe
ipo ⁊ sic i aliqbꝫ nihilbꝫ ut i stioribꝫ dem ē·
n̄ dem ē quo practice scie ꝑꝑes sr phie·
Similr n̄ i h oꝛ sciā demrātia q i logica ꝯtrā
adminiclāri alias sciās· qꝛ dcē p cā ꝯstitu
unt ⁊ augēt ⁊ ꝯplent ⁊ ipā pmitꝰ ꝑbet
unicā ul paucas ꝯcldet· dem ex huiꝰ mltꝰ
tas· et dico oē q possibilitas entiū pmit

q ͣadminiclāri

tit de ꝗbꝫ sr scie· n̄ ei i oibꝫ eqlr ꝑcēdāt aut for
forsitā oīo uidet iueniri pt· ex h uo q qm ꝑtes ·Sō· de diui ꝑte dei·
phie dnr phica ethica ⁊ logica· p phica itell̄r
tota scia speclatiua q de reꝫ dīnis dr ē· qꝛ ul
la n̄ entiū oīm speclatꝰ et ꝯphēdit phicā
ꝑꝑe dcām ⁊ mathicā· et methicā· et p logicā i ·lo ꝯū dā·
tell̄r tota scia dualr dcā a logos smo· S3 ma
thica cadit ext hāc dīcem· qꝛ n̄ solebant
ꝑhantes eē ea mltū sollicitati· aut forte
ipā pt reduci ad ethicā tanq ei mltū· aut ad
phicā· qꝛ ꝯcāīn sluatat medā phice ꝑꝑe dr
qīt rōē sr ꝑhicāꝫ ē quas opatꝰ· ul rōē mo
ꝯpindi· sic ludem ē· n̄ de ꝯpone sciaꝫ specla
tiuāꝫ et ꝑtticaꝫ adiuice dclat ē· Ex huiꝰ g pꝫ
q dia ⁊ demēcie ea i se ipis q i adminiclando
De illo uo ul ratiocinatiā i gnē quo admini
cletꝰ oibꝫ sciis n̄ oꝫ qrē qꝛ pꝫ q adminiclm p
stat i suis sptibꝫ dcā ⁊ demēcia dū ipe ul ad
miclānt· n̄ alr pt eē sic p se pꝫ· n̄ ei dcedēt
iuuādo i aliq scia n̄ dū ratiocinatꝰ p q dia ⁊ p lā
⁊ sic ē dia· aut ꝑꝑ' ⁊ ꝑcē et sic ē demtatiā
De ꝯpone logice soph ⁊ metaph· ꝑꝑt ꝯueni
am et differentiam·

Adhuc restat ad dcē de ꝯpone logice et ·q18·
meth· qꝛ utrāꝫ ꝯis scia ē· dr g ar i· iiii·
meth· q meth ē dclāre de ente simp ⁊ de
accntibꝫ ei ꝑꝑ' ⁊ io n̄ tm de sbiis ſ3 de
accntibꝫ cau i gnē ⁊ de ꝑꝑ' ꝯgibꝫ gna enti
um ſ cōm· qlet sr ānī quis ꝯnī speē uel ꝑꝑt
unū ꝑfcm idē ⁊ diuisū ⁊ sīr· et io dr idē q ei
ē ꝯsiderare oia i sui· et h ipm ē· dr i p eid· dr ei
i· iiii· meth· īt ꝑꝑ ulta· q scie so ⁊ lo ꝑduc
t i id gen' ꝯm ē p phia qꝛ ꝯnis locutꝰ de oibꝫ ·Nō· dīa phie lo sophi·
rebꝫ ⁊ dr i dm tale q differt p phia a logicā i ꝯ
m itentis ⁊ a sophi p ꝯsidōnē repitꝰ uite· lo
ei sēt i q sēt primi phie· sophi a' ettiat se sa
re ⁊ nescit i rei uitate· ex huiꝰ dcā aꝫ iii ē
q lo ⁊ so id ge' sbm ꝯsidant ē p phia· et q
i sbm ē ens simp ē sinꝰ ꝑꝑ' accntibꝫ et p
ip oia i gnē. ¶ Circa q p qro q p logicā i
tēdit aꝫ et ui p qm· i q dia· tm· eo q ipē
exponet dm q dr i aꝫ sr pmā phim et
lo dr q differt i m itentis· qꝛ primi phs
ꝯsiderat de ente ꝯsidōne demēciā· lo a' ꝯsidō
ne ꝑbli· et ꝯstat q tal' ꝯsidō ad dia ꝑtinet

[illegible]ū ē q n
natiā ꝯ
⁊ dedit.

tamen. Sed quod non videtur sufficere, quia est communis scientia determinativa
secundum determinandi similiter a logica, quia philosophia que considerat
de ente consideratione determinativa similiter secundum determinandi a
logica, et in isto determinativa a quo non fuerit de ente consi-
deratione sicut logica dicitur. Et hec est ratio sicut propter quod phisica
sive ethica et phisica logica, sicut de omnibus negociatur dia-
lectice secundum opinionem. Sed phisica et demonstrator de omnibus eque-
(?) permittit negociatur secundum veritatem, ut in principio est
posteriorum dictum est per autem in sua parte. Ergo non solum dialectica est com-
munis scientia est principiorum. Sed quia demonstrativa quod veritatis aliquid in magis qui
sic dialectica que demonstrativa est in logica non solum ut intelli-
gitur esse dialectica in libro autem. Sed ipsum totum scientiam rationa-
tiva esse et thesis que complectitur dialecticam et demonstrativam. Et hec
puto verum esse et per logicam intelligitur viam rationa-
tivam deceptoriam. Deinde gratia huius considerat illic accidentia
per se entis ista et hec, ut per se consideramus vel per aliquid ad-
miscentur. Et verum quod per modum quia propter ut admisceantur po-
sunt artes que scientie, et ideo possunt esse dialectica et sophistica de omnibus, quia
rationativa admisceantur est aliquid talis secundum sunt. Nec admi-
rari quod sic de eorum genere ista de quibus metaphisica et in verbis quod
ipse ut scientie est et si sic considerat eadem in diversis verbis ab
que et puto verum esse. Sed de pluribus accidentibus dubitatur
per quo loquitur sic de rationativa vel de similibus, et quo
sit per se scientie sermocinalis. Si sic de ente simpliciter sicut metaphisica
et per consequens de omnibus in genere. Secundum quam differt
consideratio per philosophiam logici et sophistici est entis. Si dicit ideo qui
determinat et quo intelligitur est quod autem unus [?] dicit. Tertium quo
scientie habent adinvicem ille scientie est ei quibus capitulum sic communis
omnibus scientiis quia quibus considerat in genere dialectica quibus est communis aliis
omnibus, et per omnes et aliter. Sicut metaphisica est communis omnibus sci-
entiis generalis et aliter, secundum generalis et logica. Sed logica est communis omnibus eadem
ratione generalis et sic et metaphisica. Sed si metaphisica est communis logica et logi-
ca metaphisica, ergo metaphisica est eadem in aliis et aliter erit scilicet et aliter
erit per eandem rationem. Quartum que genere continentur scientie ille
scientie [illegible], scilicet continuatio in aliquo. Ad primum dicendum
quod sicut sunt collectum est non est de sufficientia logica dictum est. Scientia
rationativa est collativa rerum adinvicem per compositionem
et divisionem aliquarum esse et non esse rerum. Et hec sicut tamen medi-
o sive simplici per esse demonstrationem distantiam per me-
dium sic in rationativa completa. Et non fuit ideo hii compo-
sitionem et divisionem apprehendere non ita scientiarum ad esse rerum et non esse et
ideo non solum considerat sermocinales quales sunt compositionem et divisionem
nec quod ab eis fuerit. Sed res in que [illegible] fuit, quod
dicitur sic componi et dividi hic ex quibus propter suum motus
ab hoc componitur et dicitur res ab invicem differre vel conveni-
unt per rationem, quibus unde res ab invicem differre vel conveni-

re. Et est quemlibet in unde quelibet sic convenienti et
ideo ut sic ubique et per se esse ante et [illegible] que non ordo in id
hic ei sunt res extremitatis ante [illegible] conveni-
enti. Sicut ponitur extremum medium et [illegible] per quod conve-
niunt propositiones et rationatoria tamen negociatio que attri-
buitur, quia hii res considerat non magis invenitur
in uno genere entium quam in alio. Sed communiter in omni
et quia sicut spectat et entis simpliciter sive quod ens
est et ideo considerans res simpliciter in genere sic dicitur propter [illegible]
dicitur ens simpliciter sive quod ens est et in genere dialectica. Et ergo logica
rationalis scientia, quia modus rationis dicitur et res entium considerat.
Et sermocinalis quia agit de rationibus per sermonem explica-
tas non solum in mente. Unde bene dicitur esse de sermone ra-
tionato vel rationis sermocinativa est et de ente simpliciter sicut
de omnibus in genere sicut metaphisica, quia non dicitur rationari sig-
nificative. Sed per comparationem ad id quod in rebus invenitur de esse
et non esse per id quod de rebus notum est venit ad id quod ig-
notum est. Et hec facit indifferenter in rebus omnibus per comparationem
entis generales que conveniunt ens sive quod ens est. Secundum quod
determinatur sua consideratio componendo et dividendo ut iam
ostensum est. Hic ergo modus est quod logica confirmat uno modo dicitur rationi
alio modo sermocinativa rationativa. Tertio modo ens simpliciter ra-
tio vel dialectica in genere sermocinativa rationatio adinvicem col-
lata et hec omnia tamen in idem redeunt, quia unumquodque
eorum sicut alia duo importat et sine illis non est. Ad se-
cundum quod metaphisica considerat simpliciter secundum entis que est in
rebus et spectantes generales entis sive quod ens in
natura entis considerat. Logicus vero considerat eadem sive quod ratio-
nis vel a ratione componibilia et divisibilia et hoc est quod dicit autem
quod differunt in modis utilitatis. Unde ei capitulum est consi-
deratio entis simpliciter et ei propria accidentia. Sed differunt
in modo dicendi. Hic est quod metaphisicus dicitur artem diffi-
cilis et logicus etiam. Sed ille ut cognoscat unumquodque secun-
dum se quia accidit sive quod ens est. Iste vero ut cognoscat com-
municabile per differentiam eadem secundum com-
positionem et divisionem dicitur. Unde logicus in illa parte dicit artem
difficilem in quam artem determinandi, quia dicto tales dicitur esse
... determinatoris. Logicus non considerat ens simpliciter et
ei spectantes, sed [illegible] rationem per compositionem et divisionem sub-
iciuntur, et in hoc est logica. Sed est metaphisica et logica
intendit per se veritatem, ipsam logicam intendit ap-
parentiam veritatis, ut per apparentem sapientiam quam
male rationando pretendit acquirit gloriam et
humanum favorem. Et hoc est quod dicit autem, quod ipsam differt
ab illis per considerationem tantum [illegible]. Ex hiis patet

scilicet quia logica rationalis scientia

scilicet de tribus modis dicitur rationem logice

cepio est id differat consideratio methica a lo^ca et
lo^ca ad .iij. dicendum quod una est doctrina tantum scientiarum
que continet omnibus sensus alius a se. est enim totum et simo to
cinaturque sunt ad ens. de ipso est quod ens est subiectum consi
derare primus philosophie. quia ei est considerare de ens secundum quod
ens. est non totum ens completum. sed et ens diminutum
et hoc dicitur ut dicitur ergo in fine .vi. meth. est ens cogni
tionis et ratiom quod est in anima tantum. et in meth. est quod lo^ca
est in ens et ei appetatur secundum eius considera
tio sunt alia rationabilia. de huiusmodi quod hic est hic consi
derare lo^ca. et in logica est quod metaph. sed tamen non
sequitur quod eadem scientia sit logica quod eadem sit illis est et
pri^us. non enim sequitur quod si aliquis sit omnibus scientiis con
quod sit secundum quod sit omnibus alius a se. nec sequitur quod si meth
sit quo lo^ca. et lo^ca meth. quod eadem proceth est. quia diu
simode est una reliqua quod et ergo. ut patet ex iam
dictis. sed quod diuise de consideratione de ens. Eorum in dicendum
de lo^ca ut patet ex precedentibus. secundo nego tamen quod eadem sit
sua vectiua et aliarum logica enim sic est sibi et ali
is quod quod ipsa est dispositiua et ordinatiua tam sui quam
aliarum. quod quo sit dicitur est est. Vel dicendum est quod de
terminatio possit esse tria. Sed et methica quantum
sui explanatiua est. ipsa est ei secundum scientia sui quod vel aliquam non
est a in philosophia et io quod sua princi talia esse quod sit sci
ent cum adhuc demonstrare. et hoc est quod non indigent
explanatione. omnino propter sui euidentiam. ut hic de
nullo eodem sic affirmo et nego. aut si indigeant le
ui recte vel declaratione narratiua inotescant.
Secundum est quod quod lo^ca est sui explanatiua est. Vel omnibus sua
princi est secundum lo^ca est princi apparentie. non sunt esse existe
tia. quod si apparet omnino hoc existentiam apparent
hoc faciet. et non vere. et in principia apparentia non existentes
existentiam quod sophismata. quod dicitur omnino princi
apparent in sophistica non habet existentiam non ager
vel sophistica et sophistica sed sua vel demonstratiua
et sic dicitur demonstrat. et hoc omnino non est sophistica
sophistica sed dicitur vel demonstratiue et ad ipsas principia non ad
lo^ca. Sic ergo patet quod lo^ca sic haberet adiuuet ille
esset sicut et aliis ad se. Ad .iiij. dicendum quod non sunt
esse contrariae dialecticationis. et hoc secundum meth. omnibus est
sit vel dicitur est de quod non sit philosophie ad aliquas
scientias particulares. de lo^ca autem est et de se. quod
non continet scientia aliarum sed cunctis eorum non dicit
ex ab ipsis in illas. sed autem non in meth.

qui scientia aliarum continuando. quod eius dicte alius de comple
ta consideratione entium sed ipsa dicitur aliarum cuius scientie dicuntur
de particularibus entibus. quod ad nomen eius. primum. Secundo cum de mag
dicitur secundum quod particularitate magnitudinis tantum. Sim^r arit
de numero tantum secundum quod particularitate numeri. et sic de aliis. Ex
addo est unumquodque eorum ad ens. et secundum eorum entis in illis
habet considerant particularitate quod omnia genera entium. Communi enim
multum sic diuise. genera species et multa alia particula
ria genera entia de quibus determinant singulares scientie non consi
derant complete particularitates. quod sunt primam sui subiecti de
terminant que eorum sed ipsum entis omnibus quantum nulla et hoc
faciat methica. ut continet de cognitione entium
hoc quod dicitur singularibus scientiis. Item omnibus particularibus scientiis
quia princi vero de quibus affirmo vel nego et de nullo
eodem simul affirmo vel nego et hic. Ergo et diuiso omnibus de
terminus scientiis princi est. quia a metaph. est a nulla earum de
terminatur. Quod ei secundum quod talis propter est. et nulla scientia considerat pro
se principia tuo sunt genere. metha^a ergo princi^a illa de
terminationum omnium et determinationum scientiarum considerat. Tercio
autem et complet quod determinant particularibus scientiis. quod dicit hic
omnia methice est considerationis in .iiij. meth. dicitur autem
alia ut considerat ad quam non pertingit consideratio meth. non
physica. ut princi sic acuitia dicit motum et mutabi
litate et substantias separatas ut sunt eadem est. quod verum de
tate et princi omnium certorum entium. Sic ergo patet de conti .lo^ca qui
te methice ad alias logica non quod est omnibus istorum
mado esset ei pro ipsum dirigunt et ordinant. ipsa enim
modus est omnium eo quod omnis scientia determinatiue acquiritur et consti
tuitur. Secundo autem iste talis quod est pro certior omnibus. quia in omni ge
nere entium que tota determinatur et esse demum scientiam sed pro
ipsum non pertinet ad scientiam dirige sed magis pro illa de
mat a scientia. istam tamen ipsa explicit ut sophistica interest
sic operatur ad demum scientiam. sed hoc non est non indiuite. Ex
hiis ad propositum satis patet quod quod est est dicere tertio.
De ortu rethorice sic fine ad differentiam.

Nunc de ortu de ortu rethorice dicendum. quod totale est
quod ethica ciuilis seu poletica dicitur tota ciui
tatis vel patrie vel regni re publica bene et con
grue administrare. hoc autem fieri necesse non consulatur
ius utilitati et honestati toti rei publice et secundum
necesse est ethice ciuili prudentie. quod pro omnia seruari
possit ubi utilitas atque honestas. hoc autem mul
ta habet difficultatem. cum ex bonorum et expient.
est vel humanis tum ex malorum falsitate et pulsitate

logica siue scientia et alie.

metha^a sic.

Secundo lo^ca.

qui metha^ca qui scientia.

eorum occultationem. tum ex impedimentum casuum perplexi-
tate. et ideo oportuit certiorem hominum generi ad rem pu-
blicam et congrue administrandam de iusto utile vel honesto.
adhuc ignotis proponere questionem discussionem investiga-
rent. Hic igitur est qui cupit de moribus et pace hominum
civitates regere et ac principes bona statuerunt in
quibus proponerent questiones civiles in quibus de iusto uti-
li et honesto et contrariis discuterent. et quia taliter ne-
gotium vix discuti possent hinc questio sic ista ars
est causa tractatus excogitata est hec scientia que et dicitur rethorica.
Questio autem civilis quam discutere rethorica disputatio ...
nominatur dicitur et questio civilis ypothesis. causa sive constitutio
hec est omnia circa quas orationes sumuntur licet vere divisione. questio est
civilis dicitur que querit de huius que pertinent ad debitam civi- (questio civilis.)
litatis administrationem. et non solum iustum utile et ho-
nestum. ypothesis id est suppositio. quia supponitur thesi. thesis enim est (ypothesis.)
questio non circumstantiis circumstantiis. ypothesis questio circumstantiis. et ideo
quoniam sub thesi tunc minus esse magis communis. causa dicitur sed generali (causa.)
dissensione quia causari dicitur de aliqua re aliquid imperare vel in lite
ducere. et hec in questionibus civilibus sunt solum vel ut ideo dicitur. ideo
dicitur causa. quia antiqui dicebant causare de aliqua re querelare. et
inde dicitur causa. que de aliqua re querela. Status a stando dicitur forte (status.)
quia stando mos est oratoribus allegare vel ut dicit
ysidorus. quia in statu partes huiusmodi ut utrumque alteram impugnant. vel
quia utraque pars in constitutum. scilicet rei et actoris. constitutio (constitutio.)
dicitur vel quia partes ambe in constituunt simul ut dictum est vel
quia sic statutum est a magnatibus discuti que ignora-
bantur in questionibus civilibus. Ex huius manifestum est quod rethorica pars est civi-
lis scientie et ethice civium deservit. partem in qua sub rethorica (subiectum.)
scilicet rerum rethorice. de materia eius rerum est civilis questionum tractandi
est rethorica. sic loquitur de materia rerum est questionum pluralem. hec autem
rerum rethorice. quoniam instrumentum oratoris dicitur. sic dicitur tamen est in-
strumentum dicentium. quoniam autem oratio rethorica nuncupatur et habet (oratio rethorica)
sex partes scilicet prohemium seu exordium narrationem (sex partes.)
partitionem seu divisionem. confirmationem confutationem.
seu reprehensionem conclusionem seu perorationem que sic a tullio
in sua rethorica diffiniuntur. Exordium est principium orationis per quod (exordium.)
animus auditoris aut iudicis constituitur vel apparatur
ad audiendum. Narratio est rerum gestarum aut ut gestarum (narratio.)
expositio. Divisio est per quam aperimus quid conveniat et quid in controver- (divisio)
sia sit et per quam exponimus quarum de rebus sumus acturi.
Confirmatio argumentorum nostrorum expositio est cum asseveratione. (confirmatio.)
Confutatio est contrariorum locorum dissolutio. Conclusio est artificiosus (confutatio.) (conclusio.)
exitus orationis etc. Ex huius sex partibus constat oratio rethorica

terminus rethorice. que est subiectum huius scientie. partes et finis rethorice ex
iam dictis que est investigandum in eis questionem civilem. unde generali
dissensione dicitur quod questio civilis est res que habet in se controversiam in dicendi
positam ex dictio scripto vel dicto aliquo cum persona cum pluribus
argumentis via vel scientia est omnium partium ut an horestes in
re occidit matrem suam. Ex huius omnium partium diffinitio (diffinitio)
rethorice talis. Rethorica est sciencia scientia ... materia est quo
nomine civilis tractandi. quia autem orator questionem per se ipsum
ipsum tractare non possit nisi et ambe partes sunt acto-
ris et rei in iudicio constitute hinc ... et terminatur. posuit finis alius.
ad persuadendum iudici quod dicitur questionem tractare. Proprie non
persuasio posuit finis rethorice. unde boetius in iiij topicorum
dicit quod finis oratoris est tum in ipso oratore scilicet bene dice-
re et apposite ad persuasionem. tum in altero iudicibus in-
ducere et persuasisse. et per hunc finem diffinit hugo
de sancto victore in didascalicon sic. Rethorica est disciplina ad per- (alia diffinitio.)
suadendum quecumque ydonea et ysidorus in libro secundo capitulo primo sic Rethorica
est bene dicendi scientia in civilibus questionibus ad persuadendum iu-
sta et bona in re. Pro nullius negotiorum quia cum frequenter quod
orator non intendit persuadere nisi per questionem tractandi
nomine iustum utile vel honestum quod per eam latuit per suam
eius ... ideo tractationem questionis civilis posuit finem re-
thorice tamquam id quod principaliter et finaliter ab arte intenditur.
Inficiendo iam dicendum est subiectum rethorice ...
Jo dicendum convenientia questionis per quo terminus rethorice pos- (.c.d.)
sit esse subiectum. in eius artis et subiectum videntur esse
idem et ut dicitur in iiij. topicorum quia nisi rethorica facultatis est
omnis res proposita ad dicendum quia non est alia in re questio civilis que
Hec est rethorica de multis aliis tractat ut de tribus generi-
bus causarum scilicet de iudiciale deliberativum demonstrativum. de inven-
tione et dispositione elocutione memoria et pronunciatione quia
per hec ... est tractatus artis rethorice et alia sunt. eius proprie
quia est quod oratio rethorica subiectum posuit. Hec quo dicitur esse re-
thorice terminus. nichil enim ratiocinationem de exordio nar-
ratione et partitione ut ius ex eorum diffinitionibus patet.
Sed tum proprie rethorice orationes licet non termini et tamen in
dicitur idem rethorica et terminus. Hec quia ad terminum pertinet
reprehensio que est contrariorum locorum interemptio. Hec exclusio non
in partibus terminorum propter est sic dicta est ad id quod sic diffi-
nitur scientia et ars. sic subiectum et materia eius in speculativis
consistit et est de theorica. ars autem in actione consistit et agit de
... vel in ... sic igitur dicta pro tempore consideratur est scientia terminus
rethorice dicta sic de theorica. sed que administrat et ars operativa
esse problema dicta tractando. Sic est rethorica theorica

et poetica. ipsa rethorica et scientia rethorica est tamquam de
illo. et ipsa poetica est quoniam civilis tractandi operis
et his duobus modis differunt rethor et orator
quia rethor est qui docet, orator qui postulat ut dicitur in
causis. et ideo ad rethorem pertinet theorica, ad orato
rem poetica. Quod igitur dicit Boethius in rethoricae facultatis
esse civilis quaestionem non est quod hic quod dixit eius locum esse fo
cinatorem rethoricam habet eius locum et [illegible] locum
quae theorica est. et sic loquitur hic de illa. unde [illegible] poe
tica est. et sic locutus est hic de illa. ¶ Ad id autem quod
sicut in dialectica medium inveniret et ipso iudicaret
unde inventio et iudicium sunt partes eius quamvis [illegible] partes
scientiam rethoricae dicam. Sic in rethorica inventio dispositio
elocutio memoria et pronunciatio partes sunt rethoricae ge
neris in quo in omni parte eius oportet adesse. unde dicit Boethius in iiii.
topicorum quod non in exordio quoque sed rethorica partes ut in
veniat eloquatur disponat meminerit pronunciet
quod agit orator. causa vero et reliqua sunt partes illarum
non habent esse rethoricae partes facultatis esse. Sunt igitur esse
v. partes orationis rethoricae quae sunt partes partium eius et eius
partes quae [illegible]. quod dicit Boethius in eodem iiii. topicorum partes
ideo vocantur quia [illegible] eius definitur oratio [illegible]
facultas est. partes igitur quae dicuntur [illegible] agit ipsam orationem
rethoricam et in ipsam [illegible] et ad ipsam reducuntur. et ideo
non [illegible] rethoricae esse et [illegible] vel [illegible] rethoricae quae ipsa
tractat de inventione dispositione et cetera non oportet quod illam poneret
et de omnibus quae in illa tractantur sed quia de eis poneret
vel aliquid in continuat ita quod ad ipsam reducat
et omnia ipsa illi noticiam tradunt. Si quis autem nesciat
[illegible] partes rethoricae distinguere facile faciet ei Tullius in
sua rethorica dicens: quod inventio est rerum verarum excogi
tatio aut verisimilium quae causam probabilem reddunt.
dispositio est ordo et distributio quae demonstrat quod quibus
locis sit collocandum. elocutio est idoneorum verborum et
sententiarum ad inventionem accommodatio. memoria
est firma animi rerum et verborum et dispositionis perceptio. pronun
ciatio est vocis vultus gestus moderatio cum venustate.
¶ Quod autem obiectum est de tribus generibus causarum non quod
genera causarum in rethorica sic sint genera problematum unde
in causis problemata tractando oportet adesse tot. Illorum dicta
est autem [illegible] et [illegible]. sic in quibus genere causae tractando oportet
adesse totam orationem sive scientiam rethoricae. est inventionem
dispositionem elocutionem memoriam pronunciationem et ideo ista
tria genera causarum vocat hic [illegible] rethoricae facultatis

quia tota ars in eo dicitur quibus eorum et quibus eorum tota est
quaedam rethorica in se completa. sicut et disputatio de qualibet proble
mate dialectica est quaedam dialectica in se completa. et quia tota oratio
rethorica [illegible] quibus tum generibus et inventio dispositio
elocutio memoria et pronunciatio illae toti orationi. ideo inventio
dispositio et cetera insunt omni parti rethoricae in qua nichil agitur in illa
quod ille partes non sit. et ideo dicuntur partes non solum orationis sed
et totius rethoricae facultatis. igitur sic dialectica est de illo dialectica
ut de [illegible] et non de problemate tamen quia sillogismus dialecticus est unum in omni
problemate tractando. et in completa est de problemate tamen quia non
distinguuntur omnia problemata non tractantur in dialectica
non ipsa dialectica ut sciatur quibus regulis inveniendam sit et
iudicandam media probabilia sillogismis. sic oratio rethorica
est tamen in rethorica et non quod causae ipsa tractet ad causam. Si quis
autem ignorat tria genera causarum distinctionem et
differentias sciat quod Tullius in sua rethorica dicens quod tria genera
sunt causarum quae recipere debet orator. Demonstrativum. deliberativum.
iudiciale. Demonstrativum quod tribuitur in aliquam personam lau
dem aut vituperationem. Deliberativum est in consultatione
quod habet in se suasionem et dissuasionem. Iudiciale est quod
positum in controversia habet accusationem aut petitionem cum
defensione. Secundo patet quod differunt. secundum tempora quia demonstra
tivum presenti spectat ad presentes. Deliberativum ad futurum.
iudiciale ad preteritum. item secundum loca quia demonstrativum tractabatur in
martio campo apud romanos. deliberativum in capi
tolio. iudiciale in foro. item secundum fines quia demonstrativum tendit
ad honestum. deliberativum ad utile. iudiciale ad iustum.
item secundum personas quia demonstrativum generis tractabatur coram populo
deliberativum senatores. iudiciale gerunt partes scilicet actor reus
et iudex. ¶ ad iii. dicendum quod [illegible] aliquid dicitur medium
dualibus propositionibus expressum vel premissa propositione et conclusio
ne [illegible] aliud dicitur tota disputatio ad quam facit quod
tale finis est [illegible] una vel oratio et isto modo accipitur
oratio vel [illegible] apud oratores. unde sicut in disputatione
dialectica quaedam est aliae omnes ut propositio maior et minor quae
dam debent esse ut propositio [illegible] necessarie scilicet inductio [illegible]
tio magnificatio et explanatio quae omnes unius dis
putationis oratione vel [illegible] continentur. Sic est in oratione
vel scientia rethorica non enim sola medium quae ad propositi
tum valent quod est de esse disputationis sed et alia quae
debent esse. exordium enim est quaedam inductiva oratio non quae
[illegible] inducat ubi est sed quae inducit animum audi
toris vel iudicis ad audiendum. narratio est quaedam
oratio magnificativa et partium tamquam explanativa.

sic patet ex diffinitionibus eius. Declaratio autem questionis in dialectica non perti
net ad partem officii rethorice quia non docet in declarando questionem uel
aliquam huiusmodi facere quod intendit iustum honestum et uti
le. In dialectica autem obviatio autem intenditur contraria et contradicta
toria aliorum et ideo in non est inducientis eius declarare proposi
tum. Item reprehensio multum ad oratorem quia non satis pro
sit ostendit quod adversarium rationibus non procedit. Et ideo ipsa
est pars interrogationis dialectica. Similiter et genus est licet sic sit di
uis. est enim res ex ut interna. ex. sic continens
et sicut procedit eius est tullii dialectica. et sic continens ex
ambiens ad continentem se contentum. et sic est non est
pars rei tractate. Inter duobus modis est autem enim est dialectica
aut indivisibilibus individibilibus ut punctus terminat lineam
et linea superficiem et superficies corpus. et sic ad hoc est quod est
pars divisibilis ut digitus et pes et ipse est corpus et
talis est pars est. Ipsi autem est ipsum rethorice est pars. Similiter patet quod
rationem rethorice continens omnes leges iudiciales partes ergo genera
sunt in rethorica. et quod eadem est et ratio et oratio rethorice
et ceteris partes utriusque. De comparatione rethorice
et logice adinvicem secundum convenientiam et differentiam.

Cum tota logica quam rethorica est scientia ratiocinativa
et earum comparatione adinvicem possibile aliter esse du
bio. Quia quandoque rethorica secundum tullium semper intendit hic lo
quitur quod non secundum determinandi. Et quod non distinguat pro quo
cumque possibile. Sed dialectica est utrumque continens ex pluribus
docet idem aut semper aut aliter et ut nunc. Secundo quod
inventio est pars logice et non rethorice. et que dispositio et elocutio et me
moria et pronunciatio partes est rethorice et non logice. Ad primum dicendum quod
quia rethor docet arguere ex solis probabilibus non ad ipsum
de tullio semper quod est quod in probabilibus et necessariis. Item quia ut
dicit hoc in iiii. topicorum. dialectica utitur perfectis sillogismis et orator
entimematum brevitate contentus est. Item quia rethor
docet arguere ex contractis ut quia cerinit de natura ibi
sit fur. Si assumentur universales propositiones quibus utitur sillo
gismus sillogismus tamen universaliter est non patet. sicut non sic et fortem probabi
liter ut si sic proponeret quod omnis cerinit de natura est fur
et ideo non multum ad rethoricam de sillogismo. Commentum sic generalis con
tingit ipsum sillogismo uti secundum sillogismum mutuatur a logica
quia logica est tradere secundum rationem in communi et scientia et sic facit in li
bro ut docet ars in communi ueritate. De inductione et sic non
pertinet ad rethorem de sillogismo semper comparare. Ad secundum dicendum
quod determinator docet et facit scientiam in dialectica. et ideo necesse concludi
dici et sic per causam certum necessarium. uel per effectum qui sit semper
notior et hoc nichil pertinet rethor uel orator quia non pertinet
facere non quandam fidem uel suspicionem et concludit ipso sic contingenter

et per coniecturas non intus contingentibus. unde non arguit
a causa uel ab effectu sed a circumstantiis persone et ne
gotii et propter ea non habet rethor certiorem de differentia et
divisione de quibus certiorat determinator propter determinationem ut
predictum est. Ad iii. dicendum quod dialectica fidem intendit per argumentum
facili veniat quod scientia et ideo distinguit quecumque
possibile potest quecumque poterat de convenientia uel inin
ferendi intus est uel aliquam fidem facere. orator autem fidem
non intendit nisi propter sententiam iudicis in quo consulit iustum
uel utile uel honestum. unde finaliter tendit iustum
utile uel honestum et ideo pertinet ista tantum distinguit ex
genere causae ut predictum est. Contra autem autem dialectica et rethorica in hoc conveni
unt quod ex probabilibus arguunt. differunt tamen multipliciter. tum
quia dialectica thesim considerat et rethorica ypothesim. Sed hic
est contra totum logice ad rethoricam ut predictum est. tum quia dialectica
interrogatione et responsione in positione inutile ratiocinatur. Sed
rethorica continua oratione media ponit dictum procedit. tum quia
dialectica perfectis utitur sillogismis sed rethorica entimematibus. tum quia in dis
putatione dialectica ille est sententiam quod adversarii est iudicio
quod est oppositus elicit responsionem a respondente tamquam
sententiam. Sed in disputatione rethorica actor habet iudicem
alium ab adversario qui inter eos disceptat et sententiam
profert. tum quia loci dialectici communiores et rethorici particulariores
et ideo non numquam utiles est loci dialectici rethorice tamen autem eis.
loci enim rethorici circa nummum habitum et circa personam respiciunt
sumuntur ei ex adiunctis pro et negotio ut patet in scientia re
thorica diffusius et iiii. topicorum hoc succinctius. loci autem dialectica
potius ad ea considerant et sic ad circa habitum uel circa perso
nam descendunt non est sic primum sed accidentaliter. omnis hoc
dicit in iiii. topicorum hoc ponitur etc. Sed obicitur quia quod non est
rethorica scientia si de circa personam et factis considerat quia circa
singularia non est consideratio scientifica. Ad quod dicendum quod ipsum
rethorica abstinet ab hic singularium et illo et ab hoc
persona singulari et illa docet quomodo agendum est arti
ficialiter circa habitum singularium semper in genere pro singula
ris. unde abstinet a singulari signato sed non a singula
ri vago. et ideo scientia est et de universali. quia singulare vagum
est potius universalis. quod autem rethorica docet sic in universali hic applicet
rethorica practica in singulari signato. ut per lege quod
tendit in theorica concludit de habitu singulari uel pro singula
ri signatis hic et nunc et hic recte est quia rethor docet tr
actare causas quasdam in communi secundum artem. Sed orator tractat prius
singulares et ad rethoricam pertinet theorica et ad orato
rem practica. Ad iiii. dicendum quod in logica disputatione
disputat ille qui opponit de nomine quod intencionem iudicat.

replicatio.

ut in se est et rei
uel in se

dic in se et ea in
se in rethorica

sic in quibus differunt
dialectica et rethorica.

et ille qui respondit et huic iudex instat tamquam recte
sentienti. Stat enim in dicendis iudex opponentis in dicendis et oratoris
tertium esse docenti. Stat etiam in dicendis iudex respondentis interroga-
tus enim in eo quod a respondente quaeritur quia non procedit nisi ex concessis
et non est quia proposito dicatur dicendum interrogato. Sed non sic proposito dicendo
statur enim in disputatione logica iudex qui sit in ea. Sed
a parte opponentis tantum a parte respondentis. Sed quia non disputa-
toris requirit et sic expectatur a iudice nisi sit ei in-
dictum per ea quae loco artis sunt. Et ideo iudicem habere potest propter
logice oppositio in est in disputatione rethorica. Licet enim
orator non faciat ad iudicem de mediis quae invento-
res opponit et adversarii qui respondent de eisdem indiget
inventionem ea insinuare. Neuter tamen iudex instat sed ex-
spectat iudicem tertium scilicet iudicem qui habet de utrisque op-
positione et ratione iudicare et sic iudicem necessario est propter dis-
putationem rethoricam quia soli actor et reus disputant
in eo. Sed non iudicat in parte artis rethorice per iura civilia
vel canonica. Non enim docet rethorica sententias profer-
re sed formari ad persuadendum ei qui debet sententia-
re quia ergo iudicem finaliter intendit et expectat ab
oratore exigit disputationem est et exigit rethorica. Ideo non
potest iudicem preter rethoricam. Item in disputatione rethorica ora-
tor continue allegat mediorum multitudinem et
ideo necesse in hac arte dispositionem et memoriam ut sci-
at tam opponere quam respondere media preparando
vel preordinata per artem disponendi apud se colligere
et proponere ordine debito et per artem memorandi prompte
cum proponere ea oportet retinere formam donec opor-
teat. Sed neutrum istorum est necessarium logico quia non est in tali
oratione pluralitas sed statim proponit vel simplici medio
proposito adhibetur tantum abnegando vel consentiendo.
Item quia orator cupit suadere iudici pro sua parte
ideo captat benivolentiam eius per modos ornatus dicendi et
gerendi se. Et ideo ei necessaria est ars eloquendi quae ad sermo-
nem et ars pronuntiandi quae ad gestum. Et ideo preter rethoricam
sunt elocutio et pronuntiatio. Sed non sic est de logico
qui non curat de benivolentia alicuius sed ut ei credatur
simplici consensu. Et ideo non est dare duas preter logicam.
Ex hiis patent aliqua de comparatione rethorice et logice.

Quo se habeant sermocinales scientie ad speculativam et practicam
et utrum sub aliqua earum contineantur.

·c·2· [A]dhuc huius quaedam restat quod de hoc sermo-
cinales scientie in genere est utrum sint partes philosophie. Et philosophia dividi-
tur in theoricam et practicam vel per speculativam et activam
ut in precedentibus claruit. Possibiliter ab aliquo quaeri ad
quam partem philosophie se habeant sermocinales scientie et quo ad utrum
tamquam se habeant. Non enim videtur sermocinalis scientia contineri sub parti-
culari parte philosophie quia non agit de operibus et operationibus huma-
nis sicut ethica et mechanica. Sed neque sub speculativa quia
ut dicit Aristoteles in VI Metaphysice tres modi essentiales philosophie spe-
culative scilicet physice et mathematice et divine et sub hiis non
continentur sermocinales. [E]t dicendum ut mihi videtur quod neutrum pars
philosophie scilicet nec speculativa nec activa. Sed quia eadem includit scientie
continentur prout sermocinales scientiam. Sermo illa dicitur spectat ad
partem philosophie quae de rebus est quae in quibus vel unum est vel hoc
sermo autem de signo est scilicet de sermone est excogitata. Sed est
per scientias speculativas et practicas. Rethorica enim excogita-
ta est propter ethicam civilem ut patuit est. Ut sic quantum ad
eam reducitur scilicet per modum famulantis et non per modum sub-
alternate vel per modum partis substantie. Logica autem excogitata
est ut sit propter omnes scientias precipue est propter speculativas quia docet
investigare verum in omnibus rationibus sed principaliter. Et cetera
quae sunt circa physicam et scientificam sic logica comparatur ma-
xime speculative et sic ad eam quantum reducitur. Grammatica autem
maxime utilis est ad speculativam partem. Licet et prosit ad omnem
scientiam quae docetur et ad omnem modum anime exprimendi quia illa
maxime docetur sermone. Et ideo ad illam necessaria est maxime ars
signandi animi per sermonem. Et sic spectat ad grammaticam ut patuit
est. Sic ergo grammatica famulatur omnibus doctrinis et maxime specula-
tive. Ergo sermocinales scientie quantum reducuntur tamquam famula ad
philosophiam speculativam et activam prout dictum est. Sed non tamquam ei
subalternata non tamquam pars eius substantia. Verumtamen sic alie tra-
dunt ad hunc de speculatione et ad de actione ut in prece-
dentibus dictum est sic et sermocinalis. Unde in grammatica speculativa est quae
docet quantum recte loquendi et scribendi ut recte scribere quod
sig dicitur. Activa autem quae ex arte recte loquitur et scribit. Sic in logi-
ca speculativa est quae docet modos disputandi verum investigandi
et ratiocinandi. Activa autem quae ex arte et recte disputa-
tur et ratiocinatur. Eodem modo in rethorica speculativa est rethorica
quae docet quomodo dicendum in questionibus civilibus. Activa est orator qui dicit
in eis quia ut dicit Boethius in IIII Topicorum rethorice facultatis ef-
fector orator est et officium est apposite dicere ad persuasio-
nem. Hec ad presens de sermocinalibus scientiis sufficiant.

De ordine scientiarum traditarum scilicet secundum inventionem et secundum naturam et doctrinam.

[P]ostquam de ortu partium philosophie quomodo nunc dixi- ·c·3
mus restat aliquid de earum ordine adinvicem dicere. Con-
siderandum autem quod triplex est ordo scilicet ordo inventionis vel originis
et ordo nature et ordo doctrine. Ordo autem inventionis et originis ea-
rum forte ignoratur a modernis non enim quia iam inventa sunt
scientie et non habent historie que tempora ortus earum narrando

addiscere mechanicas et in illarum usu permaneant
et utrique talium tali secundum debitum necessarium cuilibet ingeni-
um et usum corporis aptior est. Deinde ad alias scientias valet
proficiat. Haec de ordine divisionis partium philosophiae ad praesens
dixisse sufficiat. De comparatione partium philosophiae
ad invicem penes utilitatem quam sit ad alias.

Cum iam de fine proprio et intellectu uniuscuiusque partis
philosophiae satis tractatum sit, nunc de finibus quibus extra
se tendunt addendum est. et hoc est dicere de utilitate quam habent ad invi-
cem. ut sic videatur quomodo una valet ad aliam et quomodo quae-
vis scientia respiciat aliam tamquam finem extrinsecum. Illud igitur quod

ethica confert ad alias scientias.

ethica confert ad omnes alias non quod aliae propter eam sint quae con-
ferant tamquam propter dominantem supponunt eam. Sed quod facilius a-
liae addiscuntur et utilius. quia magis expedite addis-
cit et utiliter invenietur eo quod non distrahitur per concupiscentias
et quia purius accedit ad illud lumen quod illuminat omnem ho-
minem venientem in hunc mundum. utilius et quia addiscunt
ad inveniendum aliud quam magis ad gloriam vel honorem vel ad

aliae conferunt ad eam.

acquirendum thesaurorum commodum et ad deveniendum. conferunt et econverso quaelibet
aliarum ad ethicam. quod patet inducendo per singulas et hoc per
partem satis declaratum est capitulo xliiii. ubi eius oppositum est manifeste
quod tota speculativa et mechanica ad ethicam ordinantur
et finem eorum ad finem eius. et quod in ethica yconomi-

sermocinalis valet ad ethicam.

ca et politica ad moralem ordinantur. De sermocinali cito
patet ostendi quod valet ad ethicam. rethorica enim ut saepe dictum
est deservit ethicae politicae. logica vero ad omnem valet
philosophiam propter viam inquisitionem. et grammatica propter viam notitiae de lo-
quendi. Sed omnis philosophia valet ad ethicam ut dictum est. ergo tam
logica quam grammatica ad eam valet. Conferunt etiam certe partes philosophiae fere sin-

metaphysica valet ad ethicam.

gulae ad se invicem. metaphysica enim quae est de ente simpliciter
considerato et eius proprietatibus, secundum quod hic est quaedam consummatio
specialium scientiarum sermocinalium speculativarum et activa-
rum. ut dicetur et ideo quod est omnibus entibus commune, quod ipsae non pos-
sunt, est solum partis sui entium particularium decent. et
ideo ipsis omnibus confert. et principia omnia illarum declarat qui-

aliae scientiae valent ad metaphysicam.

bus innixae dicuntur uti. secundum quod sufficit in ipso genere. Sed
econtra omnes aliae conferunt ad illam eo quod ipsa non tradit nisi
scientiam universalem de entibus et aliae tradunt propriam scientiam
de propriis entibus. et constat quod quaelibet aliarum iuvat aliam
ut sit una completa scientia de toto ente. Item metaphysi-
ca de ente per creato declarare habet et ad eius notici-
am operatur omnis creaturae cognitio per effectum et ideo certe
scientiae quae de creaturis agunt ad metaphysicam valent
quae de creatore considerat. Deinde mathematica non solum valet ad

metaphysica iuvat alias.

ethicam et metaphysicam ut iam ostensum est per praedicta, verum
etiam iuvat multum ad mechanicam, quod quomodo sit satis ostensum
est capitulo xliiii. iuvat etiam multum ad physicam cum perspectiva quae
est sub ea et iuvatur a geometria tamquam per scientiam elementorum et elemen-
tatorum quae iuvatur ab altero ut ex suo tractatu ma-
nifestum est. quia considerat utramque tamen mathematicus quam physicus nu-
merum et magnitudinem sed dissimiliter. et utrique
considerando aliam iuvat ad perfectam earum noticiam.
Iuvat etiam mathematica scientias sermocinales. per grammaticam quae
ad astronomicam comparem litterarum in sillabis et sillabarum in
dictionibus. Deinde logicam quae ad certitudinem conclusionem quae in-
ducit quam facile docetur et addiscitur sed per exempla mathematica
explanetur. ad rethoricam autem non video quomodo
iuvet nisi forte ad partem eius quae dicitur elocutio propter
verborum exornationem quae requirit quandam vocum ar-
moniam. iuvant etiam mathematicae scientiae ad invicem
non singulae omnes priores sed posteriores de quibus satis ac-
tum est capitulo xxiii. Iuvatur autem physica ut patet ex praedictis

physica iuvat ad ethicam et ad alias.

ad ethicam et metaphysicam. Confert et ad mathematicam quia commu-
nicant sese in subiectis physica et mathematica sed dissi-
militer considerant. physicus enim considerat sonos et
musicus. Item physicus considerat caelestia corpora et
astronomus. Item considerat numerum et magnitudinem
sicut arismetricus et geometer eos considerant sed aliter
et quia conveniunt et in subiectis considerandis physica et ma-
thematica multum conferunt invicem. utraque ad reliquas confert et physi-
ca ad ingeniativas ut satis ostensum est capitulo xliiii. Confert
etiam ad sermocinales scientias, primo ad grammaticam quia exempla
fundantur in illa et conferunt ... ut patet in figuris partium
orationis et modis significandi et constructionibus earum. adiuvat
etiam secundo ad logicam ut per exempla illius explanentur
dicta et documenta de quibus agit logica. Tertio ad rethori-
cam sicut ad dialecticam quia propter exempla illius quaedam probabilita-

sermocinalis confert ad alias.

tem assentiunt. Quomodo autem conferunt sermocinales scientiae ad alias
patet quia logica et grammatica ad omnes iuvant. Hae in signis cum
docentur illa in processu cum instituuntur. propter quod est praedicta do-
centur. rethorica vero specialiter confert ad ethicam, similiter
per duabus tamen eius partibus scilicet elocutione et pronuntiatione
multum iuvare potest ad omnes quae docentur. Si enim sequi-
tur eloquentia debita et pronuntiatio in docendo fa-

mechanica confert ad alias.

cilius addiscuntur omnia quae docentur. Mechanica autem
quomodo confert ad ethicam per seipsam satis ostensum est capitulo
xliiii. Confert etiam ipsa ad alias omnes liberales scientias
quia liberalius exercitati securius addiscuntur. habent enim ad-
discentes studium multum conferentes commodum copiosa quae per me-
chanicas adquirunt. et per omnes in ipsis adhibet praecipue ethi-
ce. quia omnes aliae liberales ab ethica ad ethicam
ordinantur ut praeostensum est. Ex his manifestum est quod licet quae-
libet pars philosophiae utilis est ad omnes alias et quod principaliter
speculativae sermocinales ordinantur ad reales. tamen
ultimo omnes ad ethicam. et ethicae partes ad mora-
lem. Quapropter omnis philosophia ad moralem ethicam ordinatur.

et ita oīs sciā ad utute ꝛ ꝟitudine ꝛ de uti
litate q̄ hīte ꝑtes phīe adiuicē cū dcm̄ sit
ad ꝑlenū ꝛ ī ꝑtes sunt exuncti ꝛ ꝟtes eaꝝ.
De m̄o q̄ agendi ī oī ꝑte phīe q̄ spectat ad cām
Cum de sbꝰ ꝛ finibꝰ ꝑtiū phīe ꝛ formalem.
losophie ꝑ cāis q̄bꝫ cūm ꝑpūs aliq̄ tact̄ sūn
loca tractatuū ꝑtencia sic ad restat breuit̄ tā
gē de forꝫ. l. de m̄o eaꝝ. sūo ḡ q̄ modꝰ oīs scie
ī rebꝫ q̄sitis de q̄bꝫ loq̄ dissereit. l. ī diffīc diō
ꝛ collagne sui ratinatiōe. diō aūt ꝛ diffīō ē nēce
ꝑ eagem ītoplexoꝝ. diō ut cog̊scat̄ sbm̄
scie ꝑ ipm̄. n̄ eī p̄t aliq̄ sciā ex semꝑ̄pā dif
finire ꝑpū sbm̄ ꝑ diffōem ꝑꝑe dcām eo q̄d
sbm̄ ē ꝑ̄ ī sciā. et oīs ūa diffō ex ꝑoribꝫ ē
ꝑoꝫ si aliq̄ diffinit suū sbm̄ aut ē notisi
co aliq̄ ꝛ n̄ ūa diffō aut si ē ab alia ꝑori
sciā ea mutuat̄. diō ē nēc ꝑ ꝑtes et spēs
sbī ut dicto ḡ sic sbō ꝑ ꝑꝑas oīs seu ꝑtes ꝑ
ꝑtes aut spēs ꝑ ꝑoꝛa se diffiniti cog̊scat̄.
Collēio ūo seu rōcin̄ ē nēc ꝑ eagem ꝯplexo
ꝛ ut ostendant̄ ꝑꝑe ꝑssiones de ꝑtibꝫ ꝛ spē
bꝫ tam̄ sbs aꝛ rebꝫ utunt̄ oīs scie ꝑ ꝑlꝰ ꝛ mi
ꝛ ꝑ q̄ nobili. et nobiliꝰ ꝑ q̄ expeti ꝛ ꝑmitti
unicꝫ m̄. q̄m tractat̄ ē eī analō ī ꝑtibꝫ phīe
ꝑ q̄ sūt oīa sūt ē. c. xli ꝛ nup. c. lxiiij. Ḡ de ordie
eaꝝ dcm̄ ē ꝑ forꝫm sui ꝑ ꝟtitudinē ordionis
De ordinē phīe ꝛ ꝑtibꝫ eꝰ sbꝰ ꝛ finibꝰ ꝛ
forꝫ ī ḡ tm̄ ad ꝑlenū dcm̄ sit.
Recapitlatiō totius ꝑcessus a ꝑncipio.
Epylogꝰ hꝰ tractatꝰ ī summa ut ꝑateat
ꝑcessus talꝭ ē. Sciaꝝ q̄dam dīna ē. l. q̄
deo actore tradita ē. q̄dam hūa. l. q̄ hūan
rōibꝫ ē inuenta. ꝑ ē ꝛ hxlo de q̄ alias potꝰ ꝑ
tari. Scdā d̄r ē. q̄ q̄dā licita ꝛ d̄r phīa. l. q̄ dīno
lūīe ītꝰ illustrāte inuenta ē. q̄dā illicita et
d̄r magica. l. q̄ ex hūa ꝑuersa uoluntate et
malignoꝝ spūū instinctu duxit originē. De
illa q̄ phīa ē tractauimꝰ hꝰ ꝑcessu. phīe q̄dā ē
ꝑs de rebꝫ dīnis. l. q̄ de dei effīc ꝛ ꝑ sequtū.
q̄dā de hūanis. l. q̄ hō facit. et ꝑ̄a d̄r ꝑs phīe
speculatiua q̄ dīd̄r ī tres. aut eī ē de rebꝫ mobili
bꝫ ꝛ m̄albꝫ ꝛ sic eas q̄sidat ꝛ ē phīca aut de
rebꝫ mobilibꝫ ꝛ m̄albꝫ q̄ n̄ ut tales q̄sidat. ꝫ
abstracto a motu ꝛ a m̄a ꝛ ē mathica aut de
rebꝫ oīo sepatis a motu ꝛ a m̄a ꝛ ē methi
ca. mathicaꝝ ū. iiij. scdm̄ oī rei eī exīstes
ī motu ꝛ ī m̄a ꝛ abstrahibiles ab eis q̄titates
sūt sū q̄tīa. ꝑ q̄ q̄ta q̄titas aꝛ aut ē mltitu
do aut magnitudo. mltitō ūo aut q̄sidat̄ ab so
abstracto ab oī m̄a phīca. et sic de ea ē arismeti
ca aut q̄sidato rei armō q̄potat ꝛ sic q̄ ea ē
armō sū musica. magꝰ aꝛ aut q̄sidato abstrc
to ab oī m̄a phīca ꝛ sic de ea geō. aut q̄sidato
ītm ꝑmā ꝛ ꝑotissimā ē moti ē corꝫ celestia ꝛ
sic de ea ē astrō. ꝫ et ū hūane sūt n̄ opēs
ꝛ smones ē effētibꝫ suis. ꝑs ḡ phīe q̄ ē de rebꝫ
hūanis aut q̄sidat hūas opēs aut smones q̄
ꝑ̄a d̄r ꝯpatiā ūl ꝑctica sū actiā. Scdā smocina
līs ꝑtica d̄r ē. aut eī q̄sidat opēs morales itendēs
spūale bonū hōis q̄ ē eī ꝑm bonū ꝛ ē ethica.
aut q̄sidat opēs mecanicas itendēs bon̄ corꝑale hu
manū q̄ ē bonū ꝑ tempꝰ ꝛ ut sic ꝛ ē mecanica. Ethi
ca tres hꝫ ꝑtes. l. moralē spālr dcām. seu mona
sticā. seu solitariā ꝑ q̄m hō sciat seipm̄ rege ū
oꝛ. yconomicā seu dispēsatiuā sū ꝑuatā ꝑ
q̄m hō sciat familiā rege. Politicā publicā ūl
ciuile. ꝑ q̄m hō sciat rege ciuitatē ꝑuīciā ūl
regnū. Mecanica septiformis ē ī ḡnē. ꝑ ondēt sbꝫ
artibꝫ lialibꝫ. tres eī mecanice spectant ad itꝰ
corꝫ. l. uenatio. cibatiā seu nutritiua ꝛ medicina
Quatuor aꝛ alie ad extius corꝑis. l. uestiaria ūl co
opatiā. armatiā ūl armatiā. architectonica ꝛ
mercatiā. Smocinalꝭ ūo aut ē de smone ꝑ q̄ sig
nificatū ē ueri iā noti. aut ꝑ q̄ iā sciendū ē ū
ignoti. ꝛ hꝫ dupli. aut de ꝑsciet aut de yꝑothe
sei. ꝑma ē gma. sa logica. tcia rethorica. De ista
ꝑ sciaꝝ motiū ꝛ diffōibꝫ causis m̄albꝫ ꝛ finalibꝫ
ꝛ forꝫlibꝫ ī ḡnē dcm̄ ē. dmp̄ ꝛ de eaꝝ ꝯcitia et
dīsā ꝛ de q̄bꝫdā dubitabilibꝫ cōstātibꝫ eas ad dcm̄
ē. de eaꝝ inuētoribꝫ si q̄s curat ducet ī didascalico
huḡ. De artibꝫ magicis ꝑ huḡ.
Nūc de magicis ꝑpona ea q̄ hugo ꝑponit
ī fine eiꝰ libri. d̄r ḡ q̄ magice artis ꝑmꝰ
reptoꝛ credit̄ zoroastes. rex bactrianoꝝ q̄ ū nili
putāt fuisse cham. filiū noe. hāc ꝑea democrit̄
amplificauit ꝑ̄ q̄ ꝑ̄pōt ī medicina ī signis ha
beat̄. Magica aꝛ ī phīa n̄ recipit̄ q̄ oīs ūgtatis
ꝛ malicie magrā ē. de ūo mētiēs ꝛ ueracit̄ lerēs
aīos seducit a religione dīna cultam demonū
suadet. moꝝ corruptiōem īgerit ꝛ ad oē scelꝰ m̄
tes sectaū ꝑpellit. hec gnālr accepta. v. ꝯplectit
ē gnā. l. māticen. mathicā uanā. sortile
maleficia ꝑstigia. manitice ut d̄r sonat ūl q̄ di
natō. ꝛ ꝯtīnꝫ. v. spēs. ꝑmā nicmātiā q̄ interpretat̄
dīnatō q̄ fit ꝑ sacrificiū sanguis hūai q̄m eī
demones sitiūt. ꝛ ideo delectāt̄ oblatō. Scdm̄.

distinguuntur. sed non nisi curandum hic non de nominibus inventorum. quia hec duo plus sunt curiositatis quam utilitatis. Sed ignoratur tamen quis primo invenerit mechanicas maxime et alias speculativas vel aliquibus speculativis. cum enim omnis scientia excogitata sit per aliquem humano actu sublevando in corpore sed anima ipsa unde qui sic primo invenit hoc actus ... a ... qui est primo cognitum eius sicut primo sathegit actum corporis convenire non tamen oportet quod omnia excogitata sit ante inventionem alicuius artis illius. De ordine autem inventionis metaphisice non curo ad presens primo modo quod inventa putari potest prius phisice speculativa quam ethica et hec. ex illius ad sollicitiores fere est et neque se ostenderit esse inventionem ... quam acquisito ... et esse scientiam quam esse mores in ipsis autem speculativis est etiam ... congruus ille ordo inventionis qui sicut speculativa est ... denunciando pertinent enim humana ratio ab extrinsecis ... sensu pervenit ad interna et ... rebus ... ascendit in cognitionem supremarum. unde incipientes a phisicis et consequenter per mathematicas tandem pervenit ad metaphisicam secundum in ipsis mathematicis est ... ordinem inventionis vel fere ... tractando de certo ortu ... et ... quia humana procedit ab hiis que sunt notiora sensui ad ea que sunt remotiora et notiora intellectui de hiis sic tractatum est. ordine de ortu speculativarum tractatum est. tertio loco congrue putatur inventa ethica ... sciendi et mores hominum exponendos. Tertio autem ... sciencias alias scientias inventas sed non ... ... excogitata ... artem ... ... rethorica ... logica ... difficiliores sunt inventionis ... unde ... velle in fine elenchorum quod logica non fuit inventa ante ... artem rethoricam ... fuit inventa ... artificiose autem a ... constat quod adhuc antea inventa erat grammatica. rethorica enim facultas est sic scientia bene dicendi et ornate ... grammatica quia est scientia bene recte loquendi ... inventa logica ... alie iam invente et auctore a ... ut per eam ordinarentur et ... ordinatissima ... erat ordo inventionis ... ut ... ...

ordo ...

ordo vero ... ... est triplex est ... enim ordo ... velocitatem vel ... ... ordo ... speculatione. ordo vero per ... est ... ordo ... et ... sic res ... de ... scientie speculative ... humane ... ordine ... ... speculative. Ordo autem speculativarum est per ... ... et ... ...

... tanto posterior est ... De hiis ordine ... speculativarum principalium ... mathematica ... ... opus ... congrue ... opus ... hominis ... ... intellectus ... homini ... opus humana ... opus ... ... homine ... ... ethica ... moralis ... metaphisica ... ars ... opus morale ... ... peccatum ... malum ... ethica ... metaphisica ... ordine ultima est ... scientia ... ... morale ... mechanica ... scientia ... ethica ... arte ... opus morale ... amor ... ... opus ... ... mechanica ... ... Demum ... ordo ... ...

... ordo ... ordinare ... ... ordo ... ... finium ... ... ordo ... ... per ... ... per bonitatem finium.

ordo per fines.

quia igitur bonum spirituale simpliciter melius est corporali et mechanica sunt propter bonum corporale, aliarum vero quedam ad bonum spirituale, simpliciter meliores alie scientie sunt quam mechanice et ideo in hoc ordine priores. Et quia de spiritualibus bonis melior est virtus scientia quam ethica virtute intendit, et alie scientiam meliorem alius ethica et hoc ordine prior. In aliis autem quia melior est ipsa veritas vel cognitio quam inquisitio eius vel signorum que speculativa intendit ipsam veritatem et sermo ipsius veritatis inquirentia vel signorum meliores sunt speculative sermocinalibus et ideo priores. In speculativis autem tanto melior est veritas et certior quanto est scientia que intendit quanto ipsa certior est et de certiori que est scientia est de simplicioribus et prioribus et abstractioribus et ideo speculative in ordine finium sequuntur ordinem suo prout de quo sumitur est. In sermocinalibus autem quedam melius est inquisitio veri ignoti quam modus significandi iam noti tamen quia tota scientie investigativa est et tamen ea non est scientia, tamen quia includitur in se modus significandi tamquam preambulum, quia non fit ignoti inquisitio per sermonem nisi significando que nota est. Melius quidem est inquisitio veri in esse thesis quam ypothesis quia illa roborat istam et non econverso, et continet omnino quod ista, et ideo in istis sermocinalibus melior et prior videtur logica ceteris. Secunda rethorica, ultima grammatica. In ordine igitur illo per bonitatem prior finium prima est ethica et ultima mechanica et alie medie tamen iam dicto ordine finium quos intendunt. Per formam autem quam vero certitudinem in modo ostendendi alius est in eis ordo a priori. Est enim quedam certis demonstrationibus utuntur et quedam conjecturis et quedam probabilibus rationibus, ille in hoc ordine priores sunt que demonstrant et inter illas posteriores que dicuntur vel rethorica ostendere et sic tamen priores sunt speculative quam active et inter speculativas ille priores que maioris sunt abstractionis et de rebus immutabilioribus ostendunt. Et inter activas ethica prior mechanica sicut quidem est c. xii. In hoc autem ordine est absque dubio phisica sit posterior methaphisica et mathematica. Aliquis tamen diceret mathematicam esse priorem methaphisica propter certissimas demonstrationes que sunt in mathematica. Sed forte diceret econtra eo quod methaphisica est suprema philosophie pars et ideo eius principia certissima per se notissima et aliorum omnium principia specialium scientiarum explanantia. Et forte utrumque verum est, quia mathematica est certior et prior in demonstrando, sed methaphisica certior et prior in explanando et alias declarando. Sed quia ista sunt sicut sunt demonstrantes sunt alias ostensiones non est aliqua certitudo nisi ex logica que docet logica certissimam esse a deo ut ipsa sit et sibi et aliis certitudo sic et sic ostensum est in tractatu de ortu eius et ideo ipsi dicitur scientia scientiarum. Forte et est magis eius causa. In hoc igitur ordine logica est prima et alie subsequuntur ordine iam dicto. Rethorica autem quia conjecturalis scientia est non congrue ordinari potest inter ethicas et mechanicas quia deficiunt unius partis ethice et totaliter humana negotia considerat quam in civili conversatione versantur. Grammatica autem quia parti sufficiat sicut una parti sicut humana instituta quam ad id quod de non habet in gradu certitudinis philosophice congrue collocari potest quamquam ad id quod de humana institutione habet in gradu aliquo inferiori. Quamvis semper est prius ordine in grammatica et congruitates vel veritates a nostris significationibus nullas rationes assequuntur. Inflexiones vero vocales tales vel tales et per se illo vel illo non a natura sunt, sed ab humana impositione. Talis igitur non videtur ordo prius philosophie. Per formam sive per certitudinem in ostendendo. Et sic patet ordo vero earum triplex. Ultimus est ordo doctrine quo talis est quia omnis scientie retinantur per vocales. Illa enim manifeste retinentur ex arte. Sed mechanica occulte a cunctis vel non ideo loquor pro omnibus dilucida est. Sed quia necesse est retinari intelligere loquentes et scire bene significare et prius concepta, ideo adhuc ante logica dilucida est grammatica, deinde addiscenda est alie in hoc ordine quia notitia rerum creatarum multum confert humili ad amorem creatoris et cognitionem et oratione notitia ad virtutem, post addiscende sunt speculative et deinde ethica. Quamvis tamen non irrationabiliter proponeret addiscentibus ethicam philosophie speculative et hoc quia primo omnibus querendi sunt boni mores et vita virtuosa et deinde ad virtutem scientia ordinanda est, quia eius orthodoxe notitia finis principalis et deinde illa querenda sunt que ad ipsum consequendum possunt promovere. Inter speculativas autem aliqui forte proponerent methaphisicam quia communis scientia est et quodammodo sicut logice ut predictum est a communibus enim admirari que occurrit humana ratio. Et ipsa est de communissimis et abstractissimis. Alii autem proponerent mathematicam ut probabilitatem in scientiis certis demonstrationibus et ordinatis facilius perscrutarentur. Tertia alii forsitan proponerent phisicam quia ipsa est de sensibilibus et minime abstractis que conveniunt motum et sensum et a talibus incipit humana notitia quia humana cognitio intellectiva ex sensu quodammodo oritur. Ut enim a magis sensibilibus habet hanc viam ultimam esse teneamus. Multum autem ingeniosis secundum intellectum via prima, multum autem ingeniosis secundum ymaginationem via media. Cum ethica et que illa addiscenda est vita et rethorica precipue propter illam que civilis est, ut illa sciant cum aliqua cura rei publice suscipiatur. Et multi autem et post deinde phisicam in speculativis cognoscere tandem addiscant mechanicam vel propter experimentis sensibilibus sicut dimittant mechanicas et obtusis ingeniis quam non facile aditum inveniunt aut perfectum in sensibilibus obtusi eis et inepti ad artes liberales propter

Ordo per formam.

Ponantur certe numeri in medium hoc ordine ·ij·iij·iiij· In his quoniam ultimus ad primum, id est quattuor ad binarium duplam servat proportionem, ergo diapason consonantiam resonabunt. Sed medius ternarius ad eundem binarium est sesquialter, que est consonantia diapente. Rursus quaternarius ad medium ternarium proportione sesquitertia est prelatus, ergo et diatessaron resonabit. Sicut ergo ex sesquitertia proportione que est ·iiij· ad tria et ex sesquialtera proportione que est tria ad duo ipsa que est quattuor ad duo dupla proportio aggregatur, ita utique diapason ex diatessaron et diapente constabit. Item quoniam consonantia que diapente ac diapason est nuncupata ipsa sed non suum ex diapason et diapente consistit ex tripla proportione resultat, quod ex subiectis numeris lucidius declaratur ·i·ij·iij· Erit binarius ad unum duplus, diapason consonantiam obtinebit; sed et ternarius ad eundem binarium sesquialteram servans proportionem diapente procul dubio personabit. Iam quia ternarius ad unum proportione tripla colligatur, sicut ergo ex duplo et sesquialtero proportio tripla colligitur, ita ex diapason et diapente simul addita illa que ex utrisque nomen conficitur, id est diapason et diapente consonantia resultabit. Maxima denique symphonia que est bis diapason sic dicta quia ex duobus diapason conficitur in quadrupla proportione consistere per subiectos numeros facile comprobatur. Erit ·i·ij·iiij· Cum medius ad primum et tertius ad ipsum medium duplus existit, duo diapason continua personabunt. Sic ergo ultimus id est quaternarius ad primam unitatem quadruplus comparatur, ita bis diapason in proportione quadrupla continetur. Et sicut diapente addita diatessaron diapason efficit, et rursus ex addita diapente et diapason diapason et diapente nova consonantia est producta, ita possunt infinite alie symphonie per additionem diapente et diapason et aliarum consimili procreari. Sed cum non alia sit via eadem ipsarum fieret generatio nulla quia corda vel vox in infinitum potuit tendi tantum ·v· symphoniis artis institutio finem fecit.

Huius quadam de consonantie sicut certe non forte loquitur ad maiorem ipsarum explanationem non ab re est enarrare per quod apud Grecos divino nutu studiosus Pythagoras per officinas transiens fabrorum exaudit ex diversis sonis ·iiij· malleorum quandam suavissimam consonantiam personare. Unde attonitus et diversitatem sonorum vires efficere ferientium arbitratus malleos inter permutare. Nichilominus tamen sonorum proprietas non ferientes sed mutatos malleos imitatur. Quod ille advertens pondus examinat malleorum quorum [illegible] numeris ex gratia proponuntur ·vi·viij·ix·xij· Et erat malleus ·viij· ad malleum ·vi· sesquitertium et sic ·xij· ad ·ix· utrique sesquitertium diatessaron resonabant. ·ix· vero ad ·vi· sicut duodenarius ad octonarium est sesquialter et hi utrique diapente consonantiam ingerebant. Iam quoque duodenarius ad senarium proportione duplus diapason suavitate permulcebat. Novenarius denique ad octonarium tonum in sesquioctava proportione sonabat. Hinc domum reversus ut talia pondera numeris adaptata ut calamorum longitudines per ciathum proportionum mensuras dimetiens et cymbalas consimilium ponderum eque formans nec non [illegible] in omnibus reperit et inpendio alacratus. Sed quia ·v· dicte melodias in quibus tota musica consummatur in prefatis proportionibus consistere comprobavit, quas utique breviter recolligere iuvat quatinus memorie facilius intimatur. Diatessaron consonantia vocum ·iiij· constans ex duobus tonis semitonio quod minore rationis sesquitertia perpagatur. Diapente vero consonantia vocum ·v· ex tribus tonis ac semitonio minore consistens ex proportione sesquialtera est effecta. Diapason a symphonia ex diapente et diatessaron composita vocum quod octo ·v· tonos ac duo semitonia minora continens a proportione dupli non recedit. Rursus diapason cum diapente vocum ·xij· ex tripla veniens proportione tot habet tonos et semitonia quot sua componentia prelibantur here. Novissime vero bisdiapason vocum quindecim tot quot duo diapason tonos ac semitonios habens ex proportione quadrupla constat [illegible] quibus non amplius in musica reperitur. Hec ad huius doctrine consummationem breviter explicanda est post [illegible] et venerabilem Oddonem abbatem ut Guido nomine in suo micrologo id est brevi sermone de musica institutionem musice quam in cantu discimus Guido monachus ex superiore musica mutuavit. In hac dicta musica canenda que in diatonico genere consistit fiunt omnino ·iiij· psallendi modi solum. Sicut primus est cythara ut refert Nichomachus tamen cordas ·iiij· extiterit ut ·iiij· nervis ad ·iiij· elementorum similitudinem musica toto constaret et in ulteriori ad Orpheum perduravit. Hos vero ·iiij· canendi modos iam in nova significatione ab [illegible] in consonantia tonos ·iiij· appellaverunt quos ut ad eius usum grecis nominibus nuncupant, videlicet protus, deuterus, tritus, tetrardus, qui latine sonant primus, secundus, tertius, quartus. Sed cum in unoquoque eorum nunc alte nunc demisse varie psalleretur, partiti sunt in duos tonos cum modus modus eisdem duceret ipsum quod alte resonabat autenticum id est maiorem et demisse canebat eius dixere plagalem id est collateralem sive minorem et sic facti sunt ·iiij· toni autentici et ·iiij· plagales, his nominibus per ordinem nuncupati: protus autenticus et plaga proti, deuterus autenticus et plaga deuteri.

tritus autentus et plaga triti, tetrardus autentus et plaga
tetrardi. Abusio autem ut ait Guido tradidit latinis pro
autentico protho et plaga prothi dicere primum et secundum, pro autenti-
co deutero et plaga deuteri tertium atque quartum, pro autentico
trito et plaga triti quintum et sextum, pro autentico tetrardo et
plaga tetrardi septimum et octavum. Et quoniam omnia a
fine tanquam ab optimo nominantur, et illi toni a fine
suo maxime dinoscuntur. Sunt autem illi omnes iiii tantum in
uoces finales et in nostra gamma iiii solummodo litte-
ris finitiue, uidelicet d. e. f. g. graues dicte. Ita ergo prothus
et plaga eius finiatur in d. grauium, deuterus et plaga deu-
teri in e. grauium, tritus et plaga eius in f. grauium, tetrardus et
plaga eius in g. grauium regulariter dicuntur. Regulariter dico
quia plage prothi deuteri et triti alias in a. b. c. acutis
id est alamire, befabmi, cesolfaut fine sui quorum
dulcem inceptationem quandoque facere permittuntur. Horum autem
tonorum omnium lex est et regula generalis quod omnis autenti-
ci a fine suo ascendat diapason id est regulariter viii
uoces et quandoque etiam ad nonam uel decimam atque ulterius ac-
tu auctoritatis licentia exaltantur. In psalterio decem
cordarum psallere illi ut patet in antiphona Alma re-
demptoris mater. Deponit quoque autenticus tonus id est sub
suo fine uoce unica remittitur. Unde fit ut
omnis autentici infra ix uoces in ascensu et descen-
su quasi infra ix ordines commorentur, licet due uoces
ut dictum est quandoque de licentia superaddantur. Plage uero omnis
a fine suo diapente deponunt et per diapente ascen-
dunt id est v uocibus remittuntur et v uocibus inten-
duntur. Ita fit ut et plagales ascendendo et descen-
dendo infra ix uoces sicut autentici regulariter intendunt et
continentur. Assumunt tamen sibi hoc quandoque sicut autentici de
licentia uoces duas et ulterius ad sextam uocem a fine suo
uel septimam aliquotiens intendunt. Cum ergo quis cantus desinit
in d. grauium prothus uel plaga prothi procul dubio iudi-
candus est. Prothus quidem autentus erit si a fine suo diapa-
son ascendat uel ad minus ad sextam uocem in altum quoque
in alto quasi cursor fortissimus commoretur et numquam sub
fine suo plusquam una uoce aliquotiens remittatur. Sed
plagam prothi non dubium ipsum esse si desinens in d.
grauium diapente solummodo intendat uel unam uel for-
te quartam sit duas uoces de licentia ulterius assu-
mat et sub eodem fine suo diatessaron uel diapen-
te descendat, non in altis sed potius in imis frequentius uo-
cibus quasi grauior commoretur. Si uero in e. grauium aliquis can-
tus deuterus autentus erit uel utique plaga eius et alia
uero sunt ex intensione uel remissione cantus sua
re cognoscetur. Quoniam omnis autentici a fine suo ut dictum
est per diapason regulariter intenduntur et numquam sub fine

plus uoce unica remittuntur. Et si in omnibus autenticus
firmiter teneat, plage uero quasi grauiores et minus alte
de impotentes diu in imis uocibus conuersantur et descendat
a fine suo et quinque ascendunt regulariter diapente. Rursus
si in f. grauium cantus aliquis finiatur tritus autentus uel pla-
ga triti ut unicuique habeatur si eius a fine ualidus ac fre-
quens ascensus et grauis ac rarus a fine descensus aliquis
fuerit demonstrabit. Denique cum in g. grauium cantus
finem faciat erit tetrardus autentus uel plaga tetr-
ardi. cum tamen et ipse fine ipsius ascensio leta uel pre-
rei sub fine descensio certo declarabit. Ex autem
decorum viii tonorum in antiphonis nocturnorum diu-
cellum per ordinem incipiendo a primo ...
per antiphonam que fidei ... inchoatur. Eadem quoque
ordine in sancti thome historie antiphone et eius re-
sponsoria suauius concinantur. De uocum coniunctionibus.
Cum autem dum canitur uox legitime proprie precede-
nti dulcimode copulatur. Scire est lex tamen coniunctionum
uocum existere nouem quibus omnis contexitur cantilena. uidelicet to-
nus semitonium ditonus semiditonus diatessaron diapente.
Ditonus est duo toni. semiditonus est tonus cum semitonio.
Nulla enim uox ultra quintam a se uocem potest uno pul-
su intendendo uel remittendo salire. Sed cum acuendo uel de-
primendo uocem uariemus ad proximam uel tertiam uel quar-
tam seu quintam et non ultra commode transilimus. Et de simphi-
onia guidonis musica sufficiat dicta. Iam nunc diapho-
nie id est discantus seu organi precepta breuiter exequamur. Est
autem diaphonia cum plures uoces distincte et concorditer dis-
sonant et dissonantes concordant. Nulla autem uox uoci iuncta
poterit concordare nisi in consonantiis supra memoratis.
Et quod nimis acuta uox acclamat sibi et aurem ledit
...
primis et ...
diapente ac diapason sunt melo et organo apti-
ores. Ditonus et semiditonus a ... cantoribus ac-
ceptantur ...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

geomanciam · que interpretatur divinatio in terra · Ydromantiam que interpretatur divinatio in aqua · Aeromanciam que interpretatur divinatio in aere · Piromantiam que interpretatur divinatio in igne · Mathematica vana tres habet species · scilicet aruspicinam · augurium vel auspicium et horoscopica · Aruspices dicti quasi horuspices · id est horarum inspectores · qui observant tempora in rebus agendis · vel aruspices · qui aras inspiciebant · qui in extis et fibris sacrificiorum futura considerant · Augurium et auspicium est divinatio quod avibus et pertinet augurium ad aures et dicitur garritus · quasi avium · quia aures percipiunt in garritu cum avium solent divinare de futuris · auspicium vero ad oculos pertinet · auspicium enim in motu et volatu avium attenditur quod oculo percipitur · horoscopica que et astrologia dicitur est eorum qui in natalibus facta hominum considerant · sicut genethliaci faciunt qui nativitates observant · qui olim specialiter magi nuncupabantur · Sortilegi sunt qui sortibus divinationes querunt · Malefici sunt qui per incantationes vel caracteres vel ligaturas vel alia eiusmodi execrabilia remediorum genera cooperatione demonum et illicitu nefando perficiunt · prestigiatores sunt qui per fantasticas illusiones circa rerum immutationem sensibus humanis arte diabolica illudunt · prestigia inventrix dicitur perseus fuisse · auguria frigies invenerunt · aruspicinam tages primus etruscis tradidit · ydromantia ex persis venit · Hec hugo de magicis artibus et sunt in universo artes · xi · scilicet · nigromantia · ydromantia aeromantia piromantia aruspicina augurium vel auspicium horoscopica sortilegium maleficium prestigium ·

Benedicta sit sancta trinitas atque indivisa unitas et cetera.

Explicit liber de ortu scientiarum secundum Rupertum

Est musica mundana, humana et instrumentalis. De instrumentali agit Boethius in musica sua, certis causis musicas alias extra curam suam se permittere. Sed ut igitur nullum solum ignoretur, musice autem instrumentalis que in musicis instrumentis ut in lira et aliis exercetur, scilicet quod et aliarum musicarum constructio necesse est haberi. Tribus generibus consummatur, quod diatonicum nuncupatur. Diatonicum autem genus certius naturalius canit per tonum et tonum ac semitonium in singulis cythare tetracordis. Cromaticum vero a nimia intentione in mollitiem descendens in omnibus tetracordis per semitonium ac semitonium et tria semitonia spissum spissum. Enarmonium vero optime coaptatum cantat in omnibus tetracordis per diesim ac diesim et ditonum, id est duos tonos. Est autem diesis medietas semitonii. In talibus compositiones vocis dicuntur spissum. IIII corde cuius tamen est in quibus genere psallere placuit, fiant temperate. Sed cromaticum genus quod ex mollicie nimia viros effeminat ab antiquioribus est dampnatum. Enarmonium vero propter sui difficultatem et hominum desidiam iam dudum ab aula recessit. Unde quod diatonicum in usu remansit. Hoc autem diatonicum genus licet et duo reliqua genera in v melodis sive consonantiis tota consistit, quod est diatessaron, diapente, diapason, diapason cum diapente, bisdiapason. Diatessaron autem omnium minima symphoniarum in sesquitertia proportione consistit. Sed a tessara quod est quatuor nomen accepit eo quod quibus cordis in cythara ad quas se quarta diatessaron resonabat. Unde diatessaron a dia quod est de et tessara quatuor nominatur, quia continentia de quatuor vocibus, id est quatuor vocum genus sive acute, graves mixtim et ex sesquitertia proportione resultat. Sesquitertia autem dicitur quod totum et tertiam partem continet ut quatuor ad ternarium comparatum habet enim totum et eius tertiam partem id est unitatem. Continet igitur diatessaron duos tonos ac semitonium non minorem. Est autem tonus proportio sesquioctava quem continet novenarius ad octonarium comparatus. Semitonium autem semitonus medietas toni sed a semi quod est imperfectum; tonus dicitur imperfectus et consistit in minimis numeris in ea proportione que est CC XLIII ad CC LVI comparatur. Diapente vero a dia quod est de et pente v nominatur eo quod corde quibus ad quintas quas a se diapente psallebant. Hec autem in sesquialtera proportione consistit velut ternarius ad binarium comparatus et continet semitonium et tres tonos. Unde tono superat diatessaron se vadit. Diapason vero omnium optima symphoniarum non ad a numero consonantium cordarum ut due precedentes nomen accepit, sed a dia de et pan quod est totum, quasi de omnibus nuncupatur eo quod continet in se duas consonantias precedentes. Hec autem in proportione dupla consistit et omnis dupla proportio ex sesquialtera et sesquitertia est effecta. Et ad hoc

omnes pausationes convenit generaliter ut patet in mo-
teto O maria etc. Tunc autem modus conductus simplicis ma-
neriei nuncupatur eo quod potissime regulari et mane-
rie discantetur. Conductus vero est in Natus est dicitur replicet et cantus
ad ipsum. In hoc multi artibus dividitur vel est a quatuor can-
tantibus concorditer modulatur. Alius modus est quem proprie orga-
num appellant quia solum a duobus divisis potest modu-
lari. Ideo dixi a duobus divisis quoniam si plures duobus or-
ganum cantant unus supra continet unam vocem. Hoc autem ...
sic quod dum inferior vox longius protractam tenet su-
perior ad placitum discurrit quod tamen non discordat et ad
placitum retinet. Hi saepe sunt principaliter Parisiorum cum
versibus gradualia et alleluya quae est a tribus vel iiij. di-
visis cantantur. Et modus etiam conducti hymnia tripla
vel quadrupla sed non proprie organum nominantur. Quorum omnium
modorum leges in suis locis lucidius exponentur. Sunt
tamen levius et scripto difficilius hic explicantur. Sed a communi
... debet omnis artifex cantionum quod melos
et omnis cantus per duplicitatem generatum ac metrum ...
tur ac laudatur. Ex hinc displicet ab alio amplexa-
tur. Hic oblectatur concordia et ille ... dulcia. Ille conti-
nuationem et mollitiem sed mitius sic laetitiam continet.
Ille ut posse generaliter magis sobrium ...
et sic unusquisque tonorum ...
... magis ... tamen ...
tamen quod exigit ut totus eventus cantionis unitatem
efficiat ita ut in talibus rebus sint principaliter graves
in tranquillitate iocundi in prosperis exultantes. Explicit.

